

วารสาร

ปาริชาต

มหาวิทยาลัยทักษิณ

PARICHART JOURNAL
THAKSIN UNIVERSITY

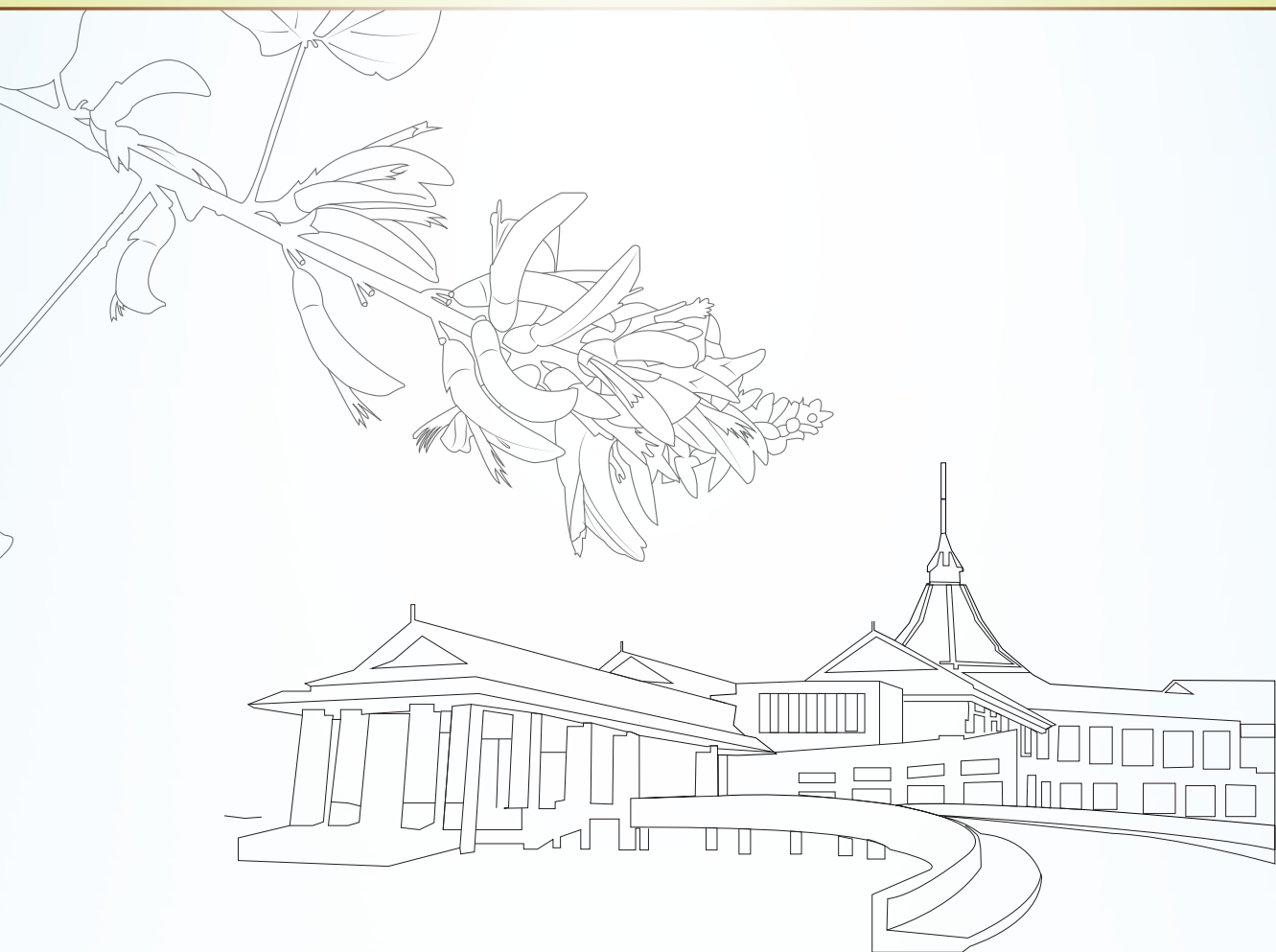
ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2565
Vol.35 No.1 January - March 2022

ISSN 0857-0884 (print)
ISSN 2651-0804 (online)

วารสารปาริชาต

PARICHART JOURNAL

PARICHART JOURNAL

ชื่อวารสาร

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
(Parichart Journal, Thaksin University)

เจ้าของ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ปรึกษา

อธิการบดี (รศ.ดร.วิชัย ชำนิ)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย และบริการวิชาการ (รศ.ดร.ณัฐพงศ์ จิตธนินรัตน์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และวิเทศสัมพันธ์ (รศ.เกษม อัครวรรดิทนกุล)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รักษาการแทนผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา (รศ.ดร.ณัฐพงศ์ จิตธนินรัตน์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (รศ.ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย)	มหาวิทยาลัยทักษิณ

บรรณาธิการ

รศ.ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น (E-mail : phatchalinj@hotmail.com)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
--	-------------------

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ศ.ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.นชกฤต วันตะเมธ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศ.ดร.วีรชาติ เปรมานนท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.สมยศ พุ่มหว่า	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ศ.ดร.กรกฎ ทองชะโฮค	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ศ.อำนวยการ ยัสโยธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ศ.ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รศ.ดร.โยธิน แสงวงศ์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.อรจันทร์ ศิริโชติ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผศ.ยอดชาย พรหมอินทร์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อ.ดร.ขวัญจิตต์ สุวรรณพรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อ.ดร.ศุภานัน พรหมมาก	มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองจัดการ

นางสาวอรกมล ไกรวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวพิมพ์ผดามณีวงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวรานี ชุ่นเซ่ง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวกัญญณ์ช์ เลียดร์กซ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความด้านศิลปะและมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการ และการบัญชีของบุคลากรมหาวิทยาลัยทักษิณ และหน่วยงานต่าง ๆ
2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นทางวิชาการด้านศิลปะและมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการ และการบัญชี

กำหนดออก ปีละ 4 ฉบับ (ม.ค.-มี.ค. เม.ย.-มิ.ย. ก.ค.-ก.ย. และ ต.ค.-ธ.ค.)

การเผยแพร่ Online

การขอรับการพิจารณาบทความ

บุคคลทั่วไปที่ต้องการส่งบทความ เมื่อผ่านการพิจารณาเชิงคุณภาพเบื้องต้นแล้ว ทางวารสารมีการแจ้งให้ชำระค่าตรวจประเมินบทความ (ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิ) จำนวน 2,000 บาทต่อบทความ ณาการอมสิน ชื่อบัญชี PARCJ เลขที่บัญชี 0-2032823816-5 สาขาป่าพะยอม พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังวารสารปริชาติ ทางระบบออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal> หรือ ติดต่อกองจัดการวารสารปริชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7242 หรือ 08-1540-7304 โทรสาร 0-7460-9654-5 อีเมล parichartjournal@tsu.ac.th

การติดต่อ

กองจัดการวารสารปริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง
อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210
โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7242
E-mail : parichartjournal@tsu.ac.th

ออกแบบและจัดพิมพ์

อาร์ตเวิร์ค แอนด์ มีเดีย
177 ซอยรวมมิตร ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทรศัพท์ 089-925-8455 E-mail : hatyaifoto@gmail.com

บทความที่ตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจความถูกต้องตามหลักวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
อนึ่ง ทศนะและข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารปริชาติ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน
และไม่ถือเป็นทศนะและความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

วารสารปาริชาติเดินทางมาถึงปี 35 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2565) แล้ว ถือเป็นช่วงที่วารสารขยับมาเป็นปีละสี่ฉบับอย่างเต็มตัว ต่อจากนี้ ในปี 2566 ก็จะมีทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษควบคู่กันไป หลังจากนั้นก็จะปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เราจะค่อย ๆ ขยับเพื่อปรับทิศทางไปสู่ระดับฐานนานาชาติต่อไป

วารสารฉบับนี้มีบทความที่น่าสนใจ และมีความหลากหลายเหมือนเดิม จำนวน 12 บทความประกอบด้วย นวัตกรรมสังคมของคนเลี้ยงแพะ: การบริหารจัดการฟาร์มแพะเนื้อในรูปแบบธนาคารโดยกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ของ ปรีตินา วงศ์ล้อม สุรศักดิ์ คชภักดี สุภาพร สมรูป เอกราช สุวรรณรัตน์ วิจิตรา อมรวิริยะชัย และจารุวรรณ ชูสงค์ บทความเรื่อง อิทธิพลของเทคโนโลยี องค์กร และสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินงานขององค์กรจากการดูดซับของอีอาร์พี ของ จันจิรา ตีเลิศ ณ์ทณรงค์ จตุรัส และชนกกรณ์ กุณทลบุตร บทความเรื่อง ปัจจัยที่ทำธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ประสบความสำเร็จของประเทศไทย ของ เพ็ญพร ปุกหุด วิษุณยานัน รัตน์วิบูลย์สม และมาร์ธา ขยัตต์โต บทความเรื่อง นโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์ของ สุทธิพร บุญมาก บทความเรื่อง การศึกษา และทดลองวัสดุเรซินผสมด้วยซีเมนต์ยางพาราเพื่อสร้างงาน ประติมากรรม ของ นุชา ผกากรอง และเจนจิรา ขุนทอง บทความเรื่อง นวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่น: การพัฒนาตัวแบบและบทเรียนสำคัญจากการวิจัยเชิงทดลองของ วีระศักดิ์ เครือเทพ บทความเรื่อง วิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อชาวมุสลิมในชุมชนแห่งหนึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของ ปัญญา เทพสิงห์ เกษตรชัย และหิมา และฮัสnulเลาะ อาคิสสกุล บทความเรื่อง ฝักระบบกับการให้ความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตสู่ปัจจุบัน ของ สุพรรณษา รักรักษ์ บทความเรื่อง “เพียงปลูกโรงปิดทองคำพระทรงม้า มองเห็นว่าพอจะปล้ำมาทำได้”: อำนาจแห่งความปรารถนาของ “คนใต้” ในวรรณกรรมท้องถิ่นยุคก่อนการพิมพ์ ทศวรรษ 2440-2460 ของ พิเชฐ แสงทอง บทความเรื่อง สินค้าในระบบอุตสาหกรรมที่ส่งผลต่อมูลค่าการค้าชายแดนของประเทศไทย ของ สุตารัตน์ สุขเลิศ บทความเรื่อง เจตคติของมนุษย์ที่มีต่อรอยแผลบนเรือนร่างสู่วัตรกรรมวัสดุสิ่งทอทดแทนชีวภาพที่มาจากดินเพื่อการออกแบบเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต ของ จวรศักดิ์ นาคปาน และสุภาวีย์ ศิรินคราภรณ์ และบทความเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่ลุ่มน้ำ ปะเหลียน จังหวัดตรัง ของ สาทิณี วัฒนกิจ และณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม

อนึ่ง ข้าพเจ้าทำงานให้แก่วารสารปาริชาติมานับแต่ปี 2557 จนก้าวสู่ปี 2565 แล้ว นับว่าการเดินทางของข้าพเจ้าก็เป็นระยะเวลาที่มากพอสมควร ฉบับนี้ จึงถือเป็นฉบับอำลาบทบรรณาธิการวารสารปาริชาติอย่างเป็นทางการด้วย ที่ผ่านมา ข้าพเจ้าได้เรียนรู้เรื่องราวของการทำงานในระบบวารสารอย่างหลากหลาย รอบด้าน ได้ทำงานร่วมกับกองจัดการที่มีความสามารถ มีความขยันขันแข็งและอดทนเพื่อสร้างงานที่ดีสู่สังคม รวมถึง ได้เห็นบทบาทของทุกฝ่ายที่ร่วมส่งเสริม ผลักดันวารสาร อาจกล่าวได้ว่าการเติบโตด้านจิตวิญญาณ ตัวตน และความคิดส่วนหนึ่งของข้าพเจ้าขยับควบคู่ไปกับการทำงานด้านวารสาร กระนั้น การยึดติดอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่นานจนเกินไปย่อมไม่ใช่หนทางที่ดีนัก การ “ผลิตซ้ำ” ความคิดของคน ๆ เดิม จึงอาจเป็นการ “ตรึง” ให้วารสารย่ำอยู่กับที่ ข้าพเจ้าจึงมีความคิดว่า ถึงเวลาที่ควรจะมีคนรุ่นใหม่

EDITORIAL

เข้าร่วมขับเคลื่อน เสาะแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาวารสารให้ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่า อนาคตวารสารจะเปี่ยมอยู่ในตลาดวิชาการอย่างยั่งยืน

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอใช้พื้นที่ของวารสารกล่าวขอบคุณมหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยและพัฒนาที่สนับสนุนให้ข้าพเจ้ามีโอกาสเติบโตในบทบาทของบรรณาธิการอย่างเต็มภาคภูมิ ขอขอบคุณกองจัดการกองบรรณาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยทำให้วารสารออกงามอย่างมีคุณภาพ และขาดเสียไม่ได้ คือ ขอขอบคุณผู้เขียน และผู้อ่านที่ให้การต้อนรับวารสารด้วยความอบอุ่นเสมอมา งานเลี้ยงย่อมมีวันเลิกรา แต่การทำงานด้วยหัวใจจะยังคงอยู่ต่อไป ขอปิดท้ายด้วยการฝากแนวคิดการทำงานตามแนวพระบรมราโชวาท พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ว่า “การทำงานใหญ่ ๆ ทุกอย่างต้องการเวลามากกว่าจะสำเร็จ ผู้ที่เริ่มโครงการอาจไม่ทันทำให้สำเร็จโดยตลอดด้วยตนเองได้ ต้องมีผู้อื่นรับทำต่อไป ดังนั้น ไม่ควรยกเอาเรื่องใครเป็นผู้เริ่มงานใครเป็นผู้รับช่วงงานขึ้นเป็นข้อสำคัญนัก จะต้องถือผลสำเร็จที่จะเกิดจากงานเป็นใหญ่ยิ่งกว่าสิ่งอื่น”

บรรณาธิการวารสารปาริชาติ
รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น

สารบัญ

บทความวิชาการ

นวัตกรรมสังคมของคนเลี้ยงแพะ: การบริหารจัดการฟาร์มแพะเนื้อในรูปแบบธนาคาร
โดยกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19
ในพื้นที่อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง

Social Innovation of Goat Herders: Meat Goat Farm Management in Bank
Model by Group of Farmers Affected by the COVID-19 Pandemic
in Tamot District, Phatthalung Province

อุไรวรรณ ทองแกมแก้ว ปรีศนา วงศ์ล้อม สุรศักดิ์ คชภักดี สุภาพร สมรูป
เอกราช สุวรรณรัตน์ วิจิตรา อมรวิริยะชัย และจารุวรรณ ชูสงค์

Uraiwan Tongkaemkaew, Prisana Wonglom, Surasak Kochapakdee,
Supaporn Somrup, Aekkarach Suwannarat, Wijittra Amonwiriyaichai
and Jaruwan Chusong

1

บทความวิจัย

The Influence of Technology, Organization and Environment on
Firm Performance by ERP Assimilation
อิทธิพลของเทคโนโลยี องค์กร และสภาพแวดล้อม
ที่มีต่อผลการดำเนินงานขององค์กรจากการดูดซับของอีอาร์พี
Janjira Deelert, Natnarong Jaturat and Chanongkorn Kuntonbutr
จันจิรา ดีเลิศ นัทนรงค์ จตุรัส และชนงกรณ์ กุณทลบุตร

21

ปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ประสบความสำเร็จของประเทศไทย
The Success Factors Affecting Logistics Service Providers in Thailand
เพ็ญพร ปุกहुต วิชยานัน รัตนวิบูลย์สม และมาร์ฎา ชยทัตโต
Penporn Pukahuta, Vichayanon Rattanawiboonsom
and Mada Chayathatto

36

CONTENTS

นโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง ในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์ Migration Policy of Highly Skilled and Skilled Foreign Workers in Singapore's Primary Labour Market สุทธิพร บุญมาก Suttiporn Bunmak	58
การศึกษา และทดลองวัสดุเรซินผสมด้วยขี้เลื่อยยางพาราเพื่อสร้างงานประติมากรรม The Study of the Experimental Sculpture Work Using the Mixture of Resin and Sawdust บุชา ผกากรอง และเจนจิรา ขุนทอง Bucha Pakakrong and Janejira Khunthong	75
นวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่น: การพัฒนาตัวแบบและบทเรียนสำคัญจากการวิจัยเชิงทดลอง Local Innovations on Revenue Enhancement: Concepts and Experimental Findings วีระศักดิ์ เครือเทพ Weerasak Krueathep	87
วิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อชาวมุสลิมในชุมชนแห่งหนึ่ง ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ The Means for Relationship Enhancement by Buddhist Monks for Muslim in Community in Three Southern Border Provinces of Thailand ปัญญา เทพสิงห์ เกษตรชัย และหีม และฮัสบูลเลาะ อาซิสสกุล Punya tepsing Kasertchai Laheem and Hasbullah Azizskul	107

สารบัญ

ผ้าสละบันกับการให้ความหมายที่เปลี่ยนแปลงไป จากอดีตสู่ปัจจุบัน
Saraban Cloth, the Changing of Meaning from the Past to Present

สุพรรณษา ฐีรักษ์
Supansa Rurak

124

“เพียงปลูกโรงปิดองค์พระทรงม้า มองเห็นว่าพอจะปล้ำมาได้”: อำนาจแห่งความ
ปรารถนาของ “คนใต้” ในวรรณกรรมท้องถิ่นยุคก่อนการพิมพ์ ทศวรรษ 2440-2460
A Scaffolding without Restoration: Power of Desire in the Pre-Printing Age
of Southern Thai Literature during the 1897s - 1917s

พิเชฐ แสงทอง
Pichet Saengthong

140

สินค้าในระบบอุตสาหกรรมที่ส่งผลต่อมูลค่าการค้าชายแดนของประเทศไทย
Industrial Systems Product Influencing the Value of Thailand's Border Trade

สุดาร์ตน์ สุขเลิศ
Sudarat Sukloet

156

เจตคติของมนุษย์ที่มีต่อรอยแผลบนเรือนร่างสู่นวัตกรรมวัสดุสิ่งทอทดแทนชีวภาพที่มา
จากดินเพื่อการออกแบบเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต
From Human's Attitude Towards Scars to Innovative Bio Textile Substitute
Derived from Soil to Create Garments for the Future

ขจรศักดิ์ นาคปาน และสุภาวี ศิรินคราภรณ์
Khajornsak Nakpan and Supavee Sirinkraporn

171

การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรม
พื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง
A Study of Community Identity as a Guideline for Architectural Design
at Palian River Basin, Trang Province

สาทิณี วัฒนกิจ และณัฐนิภรณ์ น้อยเสี่ยม
Satinee Wattanaki and Nattaneeporn Noisangiam

187

นวัตกรรมสังคมของคนเลี้ยงแพะ: การบริหารจัดการฟาร์มแพะเนื้อ
ในรูปแบบธนาคารโดยกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบ
จากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19
ในพื้นที่อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง
Social Innovation of Goat Herders: Meat Goat Farm
Management in Bank Model by Group of Farmers
Affected by the COVID-19 Pandemic
in Tamot District, Phatthalung Province

อุไรวรรณ ทองแกมแก้ว^{1*} ปริศนา วงศ์ล้อม¹ สุรศักดิ์ คชภักดี² สุภาพร สมรูป³
เอกราช สุวรรณรัตน์⁴ วิจิตรา อมรวิริยะชัย⁵ และจารุวรรณ ชูสงค์⁵
Uraiwan Tongkaemkaew^{1*}, Prisana Wonglom¹, Surasak Kochapakdee²,
Supaporn Somrup³, Aekkarach Suwannarat⁴, Wijittra Amonwiriychai⁵
and Jaruwan Chusong⁵

¹ ผศ., หลักสูตรเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 93210

² ผศ., หลักสูตรสัตวศาสตร์ คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 93210

³ สพ.ญ., หลักสูตรสัตวศาสตร์ คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 93210

⁴ อ., หลักสูตรนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 93210

⁵ นักวิจัย, สำนักส่งเสริมการบริการวิชาการและภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 93150

¹ Asst. Prof. Dr., Agricultural Science Program, Faculty of Technology and Community Development, Thaksin University, Phatthalung Campus, 93210, Thailand

² Asst. Prof. Dr., Animal Science Program, Faculty of Technology and Community Development, Thaksin University, Phatthalung Campus, 93210, Thailand

³ Lecturer, DVM., MS., Animal Science Program, Faculty of Technology and Community Development, Thaksin University, Phatthalung Campus, 93210, Thailand

⁴ Lecturer, Laws Program, Faculty of Law, Thaksin University, Phatthalung Campus, 93210, Thailand

⁵ Researcher, Office for Promotion of Technological Services and Local Wisdom, Thaksin University, Phatthalung Campus, 93150, Thailand

* Corresponding author : E-mail address : uraiwan@tsu.ac.th

(Received: February 14, 2021; Revised: June 26, 2021 ; Accepted: July 19, 2021)

บทคัดย่อ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลต่ออาชีพรับจ้างกรีดยางไม่สามารถออกกรีดยางได้ตามปกติ ทำให้รายได้ของครัวเรือนตกต่ำ คณะผู้วิจัยเข้าไปพัฒนาอาชีพการเลี้ยงแพะในรูปแบบธนาคารซึ่งเป็นการบริหารจัดการด้วยกลุ่มเกษตรกรเพื่อเป็นกิจกรรมเสริมรายได้ ร่วมกับกลุ่มอาชีพรับจ้างกรีดยางในพื้นที่อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ดำเนินการเดือนมิถุนายน 2563-กุมภาพันธ์ 2564 โดยการประชุมสัมมนา การจัดทำเวทีชุมชน การระดมสมอง การฝึกทักษะ การลงมือปฏิบัติ และการสะท้อนผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ผู้เข้าร่วมโครงการ 120 คน พบว่า นวัตกรรมสังคมของคนเลี้ยงแพะ คือ การเลี้ยงแพะเนื้อในรูปแบบธนาคาร ประกอบด้วย 1) โครงสร้างและบทบาทของกลุ่ม ซึ่งมีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม คณะกรรมการบริหารจัดการฟาร์ม คณะกรรมการตรวจสอบภายใน และสมาชิก 2) กฎกติกาของกลุ่มในการรับสมัครสมาชิก การลงทุน การร่วมลงทุน ในการซื้อแพะเพื่อเลี้ยงในฟาร์มของกลุ่ม การแบ่งผลกำไรคืนให้แก่สมาชิก 3) ฟาร์มแพะตามมาตรฐาน GAP ของกลุ่ม 2 ฟาร์ม สำหรับการเลี้ยงแพะ 48 ตัว และมีผู้รับผิดชอบฟาร์มแพะที่มีทักษะการเลี้ยงแพะสูงขึ้น 2 คน และ 4) เครื่องมือสำหรับการดำเนินการของกลุ่มในรูปแบบธนาคาร ได้แก่ เครื่องมือสำหรับคณะกรรมการ ผู้เลี้ยงแพะ และสมาชิก การดำเนินการนี้จึงเป็นนวัตกรรมของชุมชนที่ช่วยให้กลุ่มคนรับจ้างกรีดยางสามารถพึ่งพาตนเองได้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้

คำสำคัญ: มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มแพะเนื้อ ปศุสัตว์ การบริหาร กฎกติกา

Abstract

The coronavirus-19 outbreak affected the rubber tapping workers. They were unable to regularly go tapping, and this affected low-income households. The researchers developed a career in goat farming in a bank model managed by a farmer's group activity to supplement household income at Tamot district, Phatthalung Province. The project was carried from June 2020 to February 2021 by the methods of seminars, brainstorming, skill training, practices, and a reflection on the results by the participatory action research with 120 people. The results showed that the social innovation of the goat herders was the meat goat farm in a bank model which comprised the following aspects. 1) It included the structure and role of the group consisting of group executive committee, farm management committee, internal audit committee, and members. 2) It pertained to group rules for recruiting members, investing in the purchase of goats in the group's farms, and sharing profits or interests back to members. 3) It was about two GAP standard goat farms for raising 48 goats and two people in charge of goat farms with higher goat farming skills. 4) It was in connection with the tools for group operations in the bank format, including the committee tools, goat herders, and members. Thus, there was a social innovation that helped rubber-tapping workers be self-sufficient in the situation of the COVID-19 epidemic.

Keywords: Good Agricultural Practice for Meat Goat Farm, Livestock, Administration, Rules

ความเป็นมา

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ครั้งแรกของประเทศไทยใน พ.ศ. 2563 ทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างมากในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะ กลุ่มคนเปราะบางที่มีอาชีพรับจ้าง เนื่องจากในช่วงดังกล่าวรัฐบาลได้ประกาศให้ข้าราชการและรัฐวิสาหกิจทำงานจากที่บ้าน (Work From Home) และประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร ตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ห้ามมิให้บุคคลใดออกนอกเคหสถานภายในระยะเวลาที่กำหนด [1] จากสถานการณ์ดังกล่าว ในช่วงเดือนมีนาคม 2563 ทางคณะผู้วิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณได้ลงพื้นที่อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เพื่อสอบถามผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 พบว่า กลุ่มคนรับจ้างกรีดยางไม่เพียงแต่ไม่สามารถออกไปกรีดยางได้ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เท่านั้น (ปกติภาคใต้กรีดยางในช่วงกลางคืน) บางรายไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นลูกจ้างกรีดยางของนายจ้างในสิทธิที่พึงได้ จึงทำให้ไม่ได้รับสิทธิการสนับสนุนเงินชดเชยจากการยางแห่งประเทศไทย (กยท.) บางรายไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการขอขึ้นทะเบียนเกษตรกรเพื่อขอรับการเยียวยาจากภาครัฐ และบางรายไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เป็นสาธารณะ เนื่องจากไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินเป็นของตนเอง [2] เมื่อวิเคราะห์บริบทอาชีพกลุ่มคนรับจ้างกรีดยางพบว่า ส่วนใหญ่มีอาชีพการเลี้ยงสัตว์เพื่อเสริมรายได้ เช่น การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน การเลี้ยงแพะ และการเลี้ยงวัว ซึ่งมีลักษณะรวมกลุ่มกันเลี้ยง ด้วยอาชีพการเลี้ยงสัตว์ที่ไม่ต้องแนบหลักฐานเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน จึงทำให้เกษตรกรสามารถขึ้นทะเบียนเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ได้ และสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้โดยใช้กลุ่มค้ำประกัน แต่การค้ำประกันเงินทุนแบบกลุ่มได้เงินทุนไม่มากนัก [3-4]

ด้วยข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นสาธารณะ ทำให้กลุ่มคนอาชีพรับจ้างกรีดยางบางรายแสวงหารายได้โดยการร่วมทุนในการเลี้ยงสัตว์กับเพื่อนบ้านที่มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ ซึ่งลักษณะนี้เรียกว่า “การเลี้ยงสัตว์หะ” (เป็นคำเฉพาะที่กลุ่มคนอาชีพรับจ้างกรีดยางให้คำนิยามว่า การเลี้ยงสัตว์แบบแบ่งส่วนผลประโยชน์) และกลุ่มนี้ได้ดำเนินการเฉพาะในการเลี้ยงแพะ หรือเรียกว่า “การเลี้ยงแพะหะ” (เป็นคำเฉพาะที่กลุ่มคนอาชีพรับจ้างกรีดยางให้คำนิยามว่า การเลี้ยงแพะแบบแบ่งส่วนผลประโยชน์) แต่การเลี้ยงแพะหะ ผู้ร่วมทุนต้องลงทุนสูงในการซื้อแพะทั้งตัวให้ผู้รับเลี้ยง กล่าวคือ แพะหนึ่งตัวร่วมทุนเท่ากับราคาแพะเริ่มต้นได้เพียงหนึ่งคน ทำให้ผู้ที่มีรายได้น้อยไม่สามารถร่วมทุนได้ อีกทั้ง การเลี้ยงแพะหะจำเป็นต้องอาศัยคนเลี้ยงที่มีประสบการณ์และความชำนาญสูง จึงจะสามารถเลี้ยงแพะประสบความสำเร็จ กลุ่มคนรับจ้างกรีดยางส่วนใหญ่มีทุนน้อยและไม่มีทักษะการเลี้ยงแพะ แต่มีความต้องการร่วมทุนในการเลี้ยงแพะหะ เนื่องจากส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และการเลี้ยงแพะมีความสำคัญทางศาสนา รวมถึง ราคาแพะเนื้อในปัจจุบันมีราคาดีมากในช่วงนี้ คือ ราคาขายตามน้ำหนักตัวหน้าฟาร์มประมาณ 120 ถึง 130 บาทต่อกิโลกรัม การเลี้ยงแพะในชุมชนขณะนี้ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการ โดยเฉพาะ ในตลาดท้องถิ่น (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม) ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนาโจทย์ร่วมกับกลุ่มคนรับจ้างกรีดยาง โดยมีแนวคิดในการพัฒนาการเลี้ยงแพะหะให้อยู่ในรูปแบบของธนาคาร โดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อบริหารงาน และเพื่อให้ในรายที่มีทุนน้อยสามารถลงทุนได้ตามกำลังที่มีอยู่ นั่นคือ แพะหนึ่งตัวสามารถนำเงินมาร่วมทุนหรือมาฝากกับตัวแพะได้หลายคน เมื่อเลี้ยงแพะไปสักระยะหนึ่งถึงอายุการขายก็ทำการแบ่งผลกำไร อย่างไรก็ตาม เพื่อลดความเสี่ยงในการร่วมทุน จำเป็นต้องมีการพัฒนาฟาร์มแพะและพัฒนาค้นเลี้ยงแพะให้มีทักษะเพิ่มขึ้น เพื่อให้ได้ระบบการเลี้ยงได้ตามเกณฑ์การ

ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) สำหรับฟาร์มแพะเนื้อ [5] ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มรับจ้างกรีดยางมีรายได้และสามารถดำรงชีพได้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

การเลี้ยงแพะหะแบบเดิม

ผู้เลี้ยงแพะในอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุงได้ให้ข้อมูลถึงวิธีการเลี้ยงแพะหะที่ปฏิบัติกันมาว่า พันธุ์แพะที่ใช้เลี้ยงเป็นพันธุ์พื้นเมือง ลักษณะการเลี้ยงเป็นการเลี้ยงแบบปล่อย โดยให้แพะหาอาหารกินเอง ในธรรมชาติเพียงบางเวลา คือ ช่วงสายถึงช่วงบ่ายของวัน ช่วงเวลาช่วงคอกจะเป็นช่วงบ่ายถึงเย็นหรือช่วงที่ฝนตก ในช่วงฤดูฝนอาจมีการขังคอกทั้งวัน ในช่วงนี้ ผู้เลี้ยงจำเป็นต้องหาอาหารกักตุนไว้ สำหรับโรงเรือนการเลี้ยงแพะเป็นแบบยกพื้นพอประมาณและมีพื้นที่สำหรับให้แพะเดิน การปล่อยแพะบริเวณโรงเรือนบางตัวอาจใช้เชือกผูกที่คอไว้เพื่อจำกัดบริเวณ การเลี้ยงแพะ เจ้าของฟาร์มมีการยอกล่อกับลูกแพะ เพราะเป็นวิธีที่จะทำให้แพะเกิดความผ่อนคลายและมีความสุข ทำให้การกินอาหารมากขึ้น โตเร็ว ในการเลี้ยงแพะมีจุดสำคัญ คือ โรงเรือนต้องโปร่งและสะอาด ให้อาหารเป็นพืชสมุนไพรบ้าง และบางครั้งต้องก่อไฟเพื่อเพิ่มความอบอุ่นให้แก่ตัวแพะ

ลักษณะของการร่วมทุนและการแบ่งผลประโยชน์ เป็นการตกลงร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย ระหว่างผู้เลี้ยงแพะหรือเจ้าของฟาร์มกับผู้ร่วมทุนที่ไม่มีฟาร์มแพะและไม่เป็นผู้เลี้ยงแพะ ผู้เลี้ยงต้องรับผิดชอบทั้งหมดในการเลี้ยง ไม่ว่าจะเป็น การจัดหาอาหาร การดูแลสุขภาพลักษณะ การรักษาโรคต่าง ๆ โดยผู้ร่วมทุน 1 ราย มีการลงทุนกับตัวแพะ 1 ตัว ตามอายุแพะที่เจ้าของฟาร์มมีอยู่ มีการตกลงราคาแพะตัวนั้นเริ่มต้น และตกลงราคาขายร่วมกัน ซึ่งการลงทุนและการแบ่งผลประโยชน์มี 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 ลงทุนกับแพะเพศผู้ ผู้ร่วมทุนลงทุนกับตัวแพะตามราคาลูกแพะเพศผู้ เจ้าของฟาร์มรับผิดชอบการเลี้ยงตลอดอายุแพะ เมื่อถึงอายุแพะที่ขายได้ ผู้ลงทุนและเจ้าของฟาร์มตกลงราคาขายร่วมกัน เงินที่ได้นำมาหักต้นทุน ผลกำไรที่ได้นำมาแบ่งกันคนละครึ่งระหว่างเจ้าของฟาร์มกับผู้ลงทุน

กรณีที่ 2 การลงทุนกับแพะเพศเมีย ผู้ร่วมทุนลงทุนกับตัวแพะตามราคาลูกแพะเพศเมียที่เป็นแม่พันธุ์ และผู้เลี้ยงรับผิดชอบการเลี้ยงตลอดอายุแพะจนเมื่อแม่พันธุ์แพะคลอดลูก ลูกแพะตัวแรกแบ่งให้เจ้าของฟาร์ม ส่วนลูกแพะตัวที่สองหลังจากลูกแพะหย่านมแล้วแบ่งให้ผู้ลงทุน สำหรับแม่พันธุ์แพะยังคงเป็นของผู้ลงทุน

จากกรณีการเลี้ยงแพะหะแบบเดิม กลุ่มเป้าหมายให้ความเห็นว่ามีข้อจำกัดคือ ลักษณะการเลี้ยงไม่มีโครงสร้างกลุ่ม ผู้ที่ต้องการร่วมทุนหากมีงบประมาณไม่เพียงพอเท่ากับราคาตัวแพะก็ไม่สามารถร่วมทุนได้อีกทั้ง วิธีการลงทุนไม่มีการทำสัญญาใด ๆ และไม่ซื้อผูกมัดทั้งสองกรณี เมื่อแพะของผู้ลงทุนตายไปในระหว่างการเลี้ยงถือว่า เป็นอันสิ้นสุดภาระการผูกพันระหว่างเจ้าของฟาร์มกับผู้ลงทุนในแพะตัวนั้น และไม่มีการชดเชยหรือเรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ ระหว่างทั้ง 2 ฝ่าย ในกรณีที่ไม่มีกรจำหน่ายแพะเพศเมียซึ่งเป็นของผู้ลงทุน ผู้เลี้ยงจำเป็นต้องเลี้ยงแพะเพศเมียตัวนั้นต่อไป ซึ่งกรณีนี้เป็นภาระให้แก่ผู้เลี้ยงในระยะยาว อีกทั้งยังพบว่าระบบการเลี้ยงแพะยังไม่ได้มาตรฐานฟาร์มตามข้อกำหนดเท่าที่ควร [5]

การเลี้ยงแพะแบบใหม่ในรูปแบบธนาคาร

แนวคิดในการเลี้ยงแพะในรูปแบบธนาคาร

แนวคิดเกี่ยวกับการจ่ายเงินปันผล (Dividend irrelevance) เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์เพื่ออธิบายความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบการจ่ายเงินปันผลและปัจจัยเชิงสาเหตุต่าง ๆ ที่มีผลต่อรูปแบบการจ่ายเงินในทางกลับกัน นโยบายการจ่ายเงินปันผลจะขึ้นอยู่กับพฤติกรรมขององค์กรที่มีการอธิบายถึงขั้นตอนการจ่ายเงินไว้ตามข้อกำหนดของกฎหมายหรือมีข้อตกลงร่วมกัน เงินส่วนแบ่งจากผลกำไรที่องค์กรปันหรือจ่ายให้แก่ผู้ถือหุ้นโดยคิดตามส่วนจำนวนซึ่งผู้ถือหุ้นได้ส่งใช้เงินแล้วในหุ้นหนึ่ง ๆ [6] โดยมีการปรับใช้แนวคิดนี้ คือ *เดิม* แพะ 1 ตัว มีผู้ลงทุนได้เพียง 1 คน โดยผู้ลงทุนซื้อลูกแพะในราคาเท่ากับตัวแพะกับเจ้าของฟาร์ม และฝากเลี้ยงกับเจ้าของฟาร์มเช่นเดิม เมื่อจำหน่ายแพะตัวนั้นนำรายได้มาหักต้นทุนและนำกำไรแบ่งกันคนละครึ่งระหว่างผู้เลี้ยงและผู้ลงทุน *ใหม่* แพะ 1 ตัว มีผู้ลงทุนได้มากกว่า 1 คน ในแต่ละรอบการผลิตมีแพะหลายช่วงอายุ และผู้ลงทุนได้เงินปันผลหรือดอกเบี้ยตลอดทั้งปีตามอายุแพะที่จำหน่ายได้ ในแต่ละรอบการผลิตการจ่ายเงินปันผลจะขึ้นอยู่กับข้อกำหนดขององค์กรและตามจำนวนส่วนของผู้ลงทุน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกลุ่มแบบโปร่งใส (Transparency) ความโปร่งใส ไม่มีนิยามที่ตายตัวขึ้นอยู่กับความเข้าใจของหน่วยงานที่นำไปใช้รวมทั้งบริบทของสังคม วัฒนธรรม รวมไปถึงค่านิยมและวิถีชีวิตของแต่ละสังคม โดยรวมแล้วสรุปได้ว่า การกระทำใด ๆ ขององค์กรที่แสดงออกถึงความชัดเจน ตรงไปตรงมามีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชน การประพฤติปฏิบัติของบุคลากรตั้งอยู่บนฐานคติของความซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดีต่อหน้าที่ ทั้งนี้ การกระทำใด ๆ นั้น สามารถตรวจสอบและชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย [7] โดยมีการปรับใช้แนวคิดนี้คือ *เดิม* ไม่มีโครงสร้างกลุ่ม *ใหม่* มีโครงสร้างกลุ่มเป็นรูปแบบคณะกรรมการกลุ่มและมีฝ่ายตรวจสอบภายในเข้าไปตรวจสอบทุกขั้นตอนการดำเนินงาน สร้างความมั่นใจให้กับผู้ที่ต้องการจะลงทุนร่วมด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาฟาร์มแพะของกลุ่มตามมาตรฐาน GAP ให้เปรียบเสมือนเป็นธนาคารองค์ประกอบพื้นฐานของฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่สามารถขอใบรับรองมาตรฐานตามข้อกำหนดของกรมปศุสัตว์ [5, 8] เช่น ด้านองค์ประกอบฟาร์ม ประกอบด้วย ทำเลที่ตั้งของฟาร์ม ลักษณะของฟาร์ม ลักษณะของโรงเรือน ด้านการจัดการฟาร์ม ประกอบด้วย การจัดการด้านโรงเรือน การจัดการด้านบุคลากร คู่มือการจัดการฟาร์ม ระบบการบันทึกข้อมูล การจัดการด้านอาหารสัตว์ ด้านการจัดการสุขภาพสัตว์ ประกอบด้วย การมีระบบเฝ้าระวัง การบำบัดโรค ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ขยะมูลฝอย ชากสัตว์ ทำการกลบฝังหรือทำลาย น้ำเสีย เป็นต้น โดยมีการปรับใช้แนวคิดนี้ คือ *เดิม* ระบบการเลี้ยงแพะแบบเดิมหรือแบบธรรมชาติ เมื่อจำหน่ายตามหัวขององค์ประกอบการตรวจประเมินตามมาตรฐาน GAP ใน 4 ประเด็นข้างต้น ไม่สามารถตรวจประเมินผ่านได้ *ใหม่* ระบบการเลี้ยงตามมาตรฐาน GAP โดยพัฒนาฟาร์มเลี้ยงแพะของกลุ่มให้เป็นฟาร์มต้นแบบเน้นการพัฒนาฟาร์มที่เป็นเกณฑ์ MAJOR และ MINOR ส่วน REC ค่อยดำเนินการภายหลัง (MAJOR หมายถึง สิ่งที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนด การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีหรือมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์และส่งผลร้ายแรงต่อระบบการผลิต, MINOR หมายถึง สิ่งที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีหรือมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ในบางส่วนและไม่มีผลร้ายแรงต่อระบบการผลิต, REC (RECOMMENDATION/OBSERVATION) หมายถึง สิ่งที่ไม่ถือเป็นข้อบกพร่อง แต่หากปล่อยทิ้งไว้หรือละเลย อาจนำไปสู่ข้อบกพร่องได้)

กระบวนการสร้างนวัตกรรมสังคมแบบมีส่วนร่วม

คณะผู้วิจัยดำเนินการในเดือนมิถุนายน 2563 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2564 ในพื้นที่เทศบาลตำบลควนเสาธง และเทศบาลตำบลคลองใหญ่ อำเภอยะโฮมด จังหวัดพัทลุง คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการชี้แจงกรอบการดำเนินโครงการวิจัยโดยสังเขปให้แก่ตัวแทนกลุ่มอาชีพรับจ้างกรีดยางได้รับทราบ และรับสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการ ได้ผู้เข้าร่วมจำนวน 70 คน แต่เมื่อเริ่มดำเนินโครงการมีผู้เข้าร่วมเพิ่ม 50 คน รวมเป็น 120 คน จากนั้นทางคณะผู้วิจัยได้ประสานงานหน่วยงานภาครัฐของจังหวัดพัทลุงร่วมดำเนินการ ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานสหกรณ์จังหวัด สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัด และมีหน่วยงานภาครัฐต่างจังหวัดคือ สำนักงานปศุสัตว์เขต 8 จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานในพื้นที่ให้การสนับสนุน ได้แก่ เทศบาลตำบลควนเสาธง และเทศบาลตำบลคลองใหญ่ โดยมีกระบวนการสร้างนวัตกรรมสังคมแบบมีส่วนร่วมของโครงการ (ภาพที่ 1) ดังนี้

1. การประชุมสัมมนาให้ความรู้เรื่องโครงสร้างบริหารกลุ่ม บทบาทหน้าที่การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม การจัดตั้งกลุ่ม การจัดทำบัญชีธนาคาร การจัดการฟาร์มตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มแพะเนื้อ เทคนิคการเลี้ยงแพะ การบริหารจัดการความเสี่ยง และแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันกลุ่มแบบมีส่วนร่วม
2. การระดมสมองเรื่องการออกแบบระบบการบริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบธนาคาร การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารจัดการกลุ่ม การออกแบบการบริหารผลตอบแทน การออกแบบโรงเรือน การออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานต่าง ๆ การออกแบบหมายเลขสมาชิก และการออกแบบหมายเลขประจำตัวแพะ ขั้นตอนการขอขึ้นทะเบียนรับรองมาตรฐานฟาร์ม
3. การจัดทำเวทีชุมชนโดยการเลือกคณะกรรมการดำเนินงาน การเลือกพื้นที่ตั้งฟาร์มต้นแบบ การเลือกผู้เลี้ยงแพะของกลุ่ม
4. การฝึกทักษะโดยการจำลองสถานการณ์เรื่องการบริหารกลุ่มตามบทบาทหน้าที่ การรับสมัครสมาชิก การจัดทำบัญชีธนาคาร การจดบันทึกการเลี้ยงแพะมาตรฐาน GAP และการปฏิบัติกรับแพะเข้าสู่ฟาร์ม
5. การลงมือปฏิบัติจริงของกลุ่มเป้าหมาย ในระหว่างการปฏิบัติทางคณะผู้วิจัยเปรียบเสมือนเป็นพี่เลี้ยงที่คอยให้คำแนะนำในการดำเนินการของกลุ่มเมื่อมีอุปสรรคในการดำเนินงาน
6. การสะท้อนผลการดำเนินการ โดยทางคณะผู้วิจัยและแหล่งทุน (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา หรือ กสศ.) ได้ประชุมกลุ่มเพื่อเปิดโอกาสให้ทางกลุ่มเป้าหมายได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงาน

ภาพที่ 1 การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

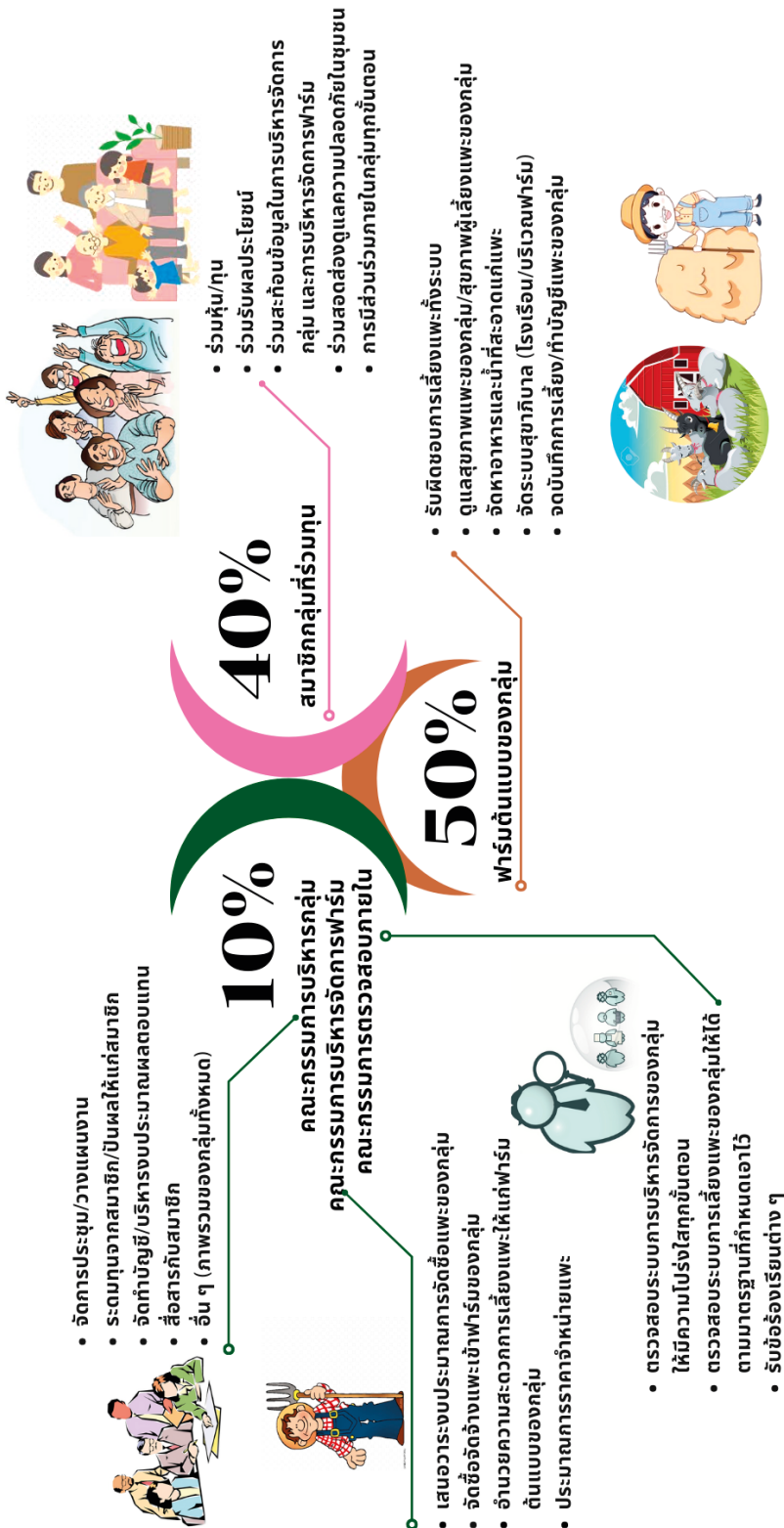
นวัตกรรมการบริหารจัดการฟาร์มแพะเนื้อในรูปแบบธนาคารโดยกลุ่มเกษตรกร

1. การวางโครงสร้างกลุ่ม

คณะกรรมการกลุ่มถูกเลือกแบบประชาธิปไตยหรือการโหวตและการยอมรับของสมาชิกทั้งหมดได้เป็นโครงสร้าง ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารกลุ่ม จำนวน 9 คน ได้แก่ ประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน กรรมการ 5 คน กรรมการและเลขานุการ 1 คน กรรมการและเหรัญญิก 1 คน และเจ้าหน้าที่บัญชี 1 คน (ไม่ได้เป็นกรรมการแต่อยู่ในโครงสร้าง) คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่บริหารกลุ่มในภาพรวมทั้งหมด เช่น จัดการประชุม การระดมทุน การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย การคืนผลประโยชน์ให้กับสมาชิก เป็นต้น คณะกรรมการบริหารจัดการฟาร์ม จำนวน 5 คน ได้แก่ ประธาน 1 คน กรรมการ 3 คน และกรรมการและเลขานุการ 1 คน คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ เช่น การคัดเลือกสายพันธุ์แพะ การจัดซื้อจัดจ้างแพะเข้าฟาร์มของกลุ่ม การสนับสนุนและให้ความสะดวกให้แก่ฟาร์มเลี้ยงแพะ การกำกับดูแลและระบบการเลี้ยงให้เป็นไปตามข้อกำหนดมาตรฐานของฟาร์ม เป็นต้น คณะกรรมการตรวจสอบภายใน จำนวน 5 คน ได้แก่ ประธาน 1 คน กรรมการ 3 คน และกรรมการและเลขานุการ 1 คน คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ เช่น การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของกลุ่มทุกขั้นตอน รับข้อร้องเรียนจากสมาชิกและหรือกลุ่มบุคคลอื่น เป็นต้น และสมาชิกกลุ่ม เป็นสมาชิกที่ยื่นใบสมัครการเป็นสมาชิกกับกลุ่ม มีหน้าที่ เช่น การร่วมลงทุน การร่วมรับผลประโยชน์ การร่วมประชุม การร่วมดูแลและรักษาสมบัติของกลุ่ม การร่วมสะท้อนข้อมูล เป็นต้น

2. การกำหนดกติกาของกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มได้มีการกำหนดกติกาของกลุ่มร่วมกัน เริ่มจากการสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มให้สมัคร ณ ที่ทำการกลุ่มพร้อมชำระค่าธรรมเนียมสมาชิก 100 บาท เพื่อใช้เป็นค่าบำรุงกลุ่ม กำหนดให้สมาชิกกลุ่มมี 2 ประเภท คือ “คณะกรรมการกลุ่ม” ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิกกลุ่ม และอีกประเภทหนึ่ง คือ “สมาชิกกลุ่มสามัญ” โดยให้ 1 หุ้น มีมูลค่าเท่ากับ 100 บาท การลงหุ้นหะแต่ละครั้งให้คณะกรรมการกลุ่มเปิดรับหุ้นจากสมาชิก เมื่อได้จำนวนหุ้นที่แน่นอนในแต่ละรอบการลงหุ้นให้ปัดรับและแจ้งสมาชิกกลุ่มให้ทราบจำนวนเงินที่ได้ในแต่ละรอบการผลิต ให้ประชุมคณะกรรมการกลุ่มเพื่อจัดทำรายละเอียดการเลี้ยงแพะแต่ละรอบการลงหุ้นโดยเฉพาะจำนวนแพะ การจัดทำบัญชี รวมทั้ง แจ้งต่อสมาชิกในกลุ่ม การแบ่งปันผลประโยชน์ในการลงหุ้นให้คิดจากจำนวนฐานของการลงหุ้นแต่ละรอบเป็นหลัก โดยยึดสัดส่วน 50 : 40 : 10 (ผู้เลี้ยงแพะของกลุ่มร้อยละ 50 สมาชิกกลุ่มที่ลงหุ้นร้อยละ 40 และการบริหารส่วนกลางร้อยละ 10) ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลังจากการเลี้ยงแพะแต่ละรอบการลงหุ้นให้ตกแก่การลงหุ้นในครั้งนั้น ไม่ว่าลูกแพะที่เกิดจากแพะใด ๆ ที่เป็นผลมาจากการลงหุ้นนั้น ๆ ฟาร์มแพะสามารถรับแพะจากบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่สมาชิกของกลุ่มหรือสมาชิกของกลุ่มที่ต้องการเลี้ยงแพะแบบหะส่วนตัวได้เพื่อให้แพะได้มาตรฐาน GAP ทั้งนี้ ต้องหักกำไรร้อยละ 10 เข้ากองกลางกลุ่ม (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 การแบ่งผลกำไรของกลุ่ม

3. การพัฒนาฟาร์มแพะต้นแบบของกลุ่ม

ฟาร์มแพะของกลุ่มจำนวน 2 ฟาร์ม ได้จากการสมัครใจของผู้เลี้ยงที่เสนอความต้องการให้เป็นฟาร์มต้นแบบของกลุ่ม และการสำรวจพื้นที่ที่เหมาะสมในการก่อสร้างโรงเรือนแพะโดยปศุสัตว์จังหวัด ได้ที่ตั้งฟาร์ม คือ ฟาร์มที่ 1 หมู่ที่ 9 อยู่ในเขตเทศบาลคลองใหญ่ ตำบลคลองใหญ่ อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ฟาร์มที่ 2 หมู่ที่ 2 อยู่ในเขตเทศบาลควนเสาธง ตำบลแม่ขี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ทั้ง 2 ฟาร์ม มีหลักการเลือกพื้นที่ตั้งฟาร์มและพัฒนาฟาร์มแพะของกลุ่มโดยอาศัยข้อกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ: การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มแพะเนื้อ และกำหนดพื้นที่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของแพะ คือ 1 ตารางเมตรต่อ 1 ตัว (ภาพที่ 3) [5] ดังนี้

ที่ตั้งฟาร์ม เช่น ที่ตั้งอยู่ห่างจากชุมชนเมือง น้ำไม่ท่วม การคมนาคมสะดวก อยู่ห่างจากแหล่งปนเปื้อนของสิ่งอันตรายทางกายภาพ เคมีและชีวภาพ อยู่ห่างจากโรงฆ่าสัตว์และตลาดนัดค้าสัตว์

ลักษณะของฟาร์ม เช่น มีการวางผังฟาร์มที่ดี มีรั้วรอบฟาร์ม ทางเข้าและออกทางเดียว มีที่ทำลายเชื้อโรค ยานพาหนะและบุคคลก่อนเข้าและออกจากฟาร์ม มีพืชอาหารสัตว์เพียงพอกับจำนวนแพะที่เลี้ยง มีแหล่งน้ำสะอาดเพียงพอและนำมาใช้ประโยชน์ภายในฟาร์มได้ตลอดเวลา

ลักษณะโรงเรือน เช่น มีโครงสร้างแข็งแรง มีหลังคา กันแดด กันฝน และกันลมแรง อากาศสามารถถ่ายเทได้สะดวก ภายในโรงเรือนมีที่กั้นแบ่งเป็นคอก โรงเรือนยกพื้นสูง ใช้ไม้หรือวัสดุอื่นที่เหมาะสมเว้นระยะเป็นร่องเพื่อให้มูลแพะตกลงสู่พื้นล่างได้สะดวก พื้นใต้โรงเรือนเป็นพื้นดินอัดแน่น เพื่อสะดวกในการทำความสะดวก ได้ถูกโรงเรือนมีตาข่ายกันโดยรอบ อ่างน้ำยาฆ่าเชื้อบริเวณทางเข้าและออกโรงเรือน อุปกรณ์ที่ใช้ภายในโรงเรือนปลอดภัย ไม่เป็นอันตรายต่อแพะและผู้เลี้ยง

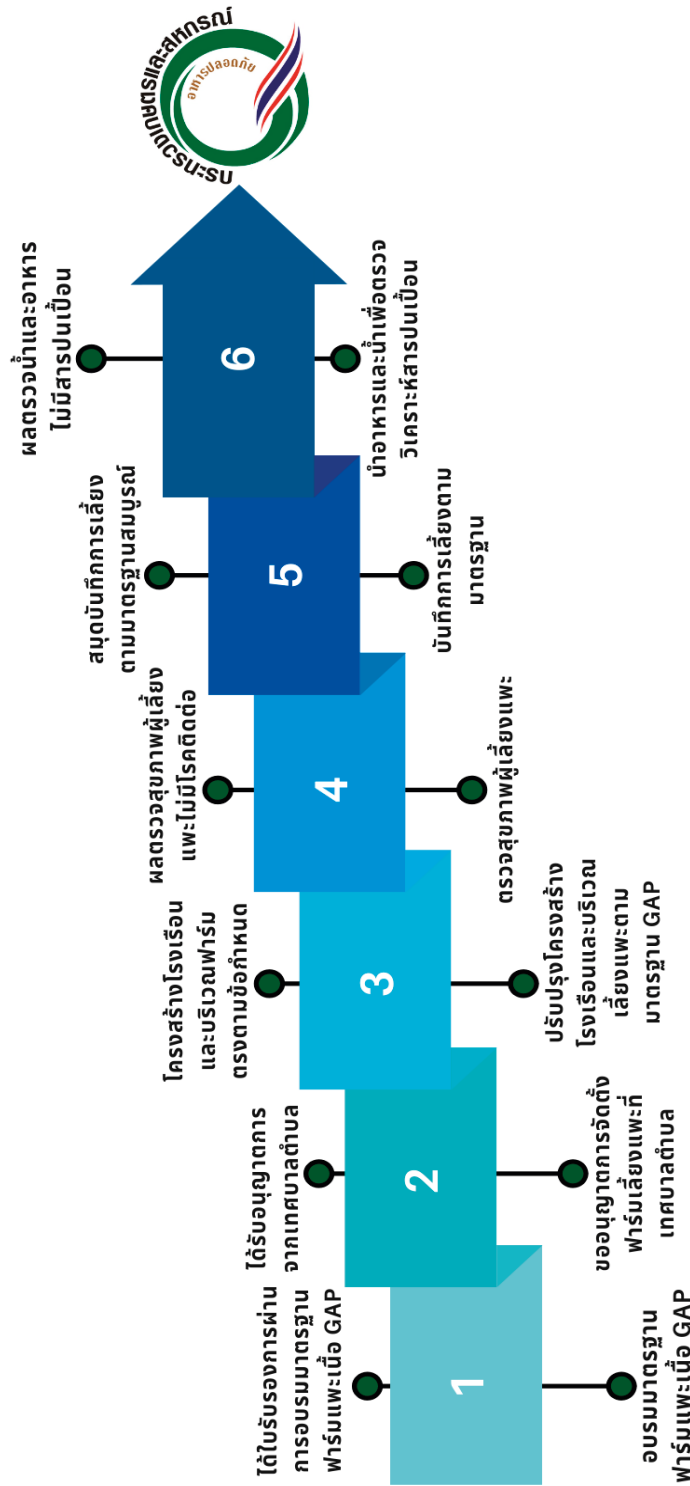

ภาพที่ 3 ลักษณะทั่วไปของฟาร์มที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นฟาร์มเลี้ยงแพะเนื้อของกลุ่ม

4. การขอขึ้นทะเบียนฟาร์มแพะตามมาตรฐาน GAP

จากการระดมสมองเพื่อวางขั้นตอนในการขอขึ้นทะเบียนตามมาตรฐาน GAP สำหรับฟาร์มแพะเนื้อของกลุ่ม เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป ผู้เลี้ยงแพะและคณะกรรมการกลุ่มต้องผ่านการอบรมและได้ใบรับรองว่า ผ่านการอบรมการเลี้ยงแพะตามมาตรฐาน GAP จากนั้นผู้เลี้ยงแพะดำเนินการขออนุญาตการจัดตั้งฟาร์มและการเลี้ยงแพะในพื้นที่ต้องมีการบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบล เมื่อได้รับอนุญาตการเลี้ยงแล้วจึงดำเนินการออกแบบโรงเรือนแพะและก่อสร้าง ซึ่งลักษณะโรงเรือนต้องเป็นไปตามมาตรฐาน GAP ที่กำหนดไว้ จากนั้นผู้เลี้ยงดำเนินการตรวจสอบสุขภาพว่า ไม่มีโรคติดต่อและทำการตรวจสอบสุขภาพเป็นประจำปี ผู้เลี้ยงแพะบันทึกการเลี้ยงตามมาตรฐาน GAP และแบบบันทึกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีคณะกรรมการบริหารจัดการฟาร์มเป็นฝ่ายช่วยกำกับดูแล ผู้เลี้ยงแพะนำตัวอย่างอาหารและน้ำที่แพะบริโภค ส่งตรวจและมีใบผลตรวจ จากนั้น ผู้เลี้ยงแพะดำเนินการขอรับการตรวจตามมาตรฐาน GAP ไปยังปศุสัตว์จังหวัด โดยมีคณะกรรมการบริหารจัดการฟาร์มเป็นฝ่ายให้การสนับสนุน เมื่อผ่านการตรวจสอบแล้ว ฟาร์มแพะของกลุ่มจะได้ตราสัญลักษณ์หรือเครื่องหมาย “Q” ซึ่งเป็นเครื่องหมายรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร ที่หน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ใช้ในการรับรองระบบหรือสินค้าเกษตรและอาหาร เพื่อแสดงถึงคุณภาพตามมาตรฐานและมีความปลอดภัย (ภาพที่ 4)

ขั้นตอนการขอขึ้นทะเบียนการเลี้ยงแพะเนื้อตามมาตรฐานฟาร์ม GAP

ภาพที่ 4 ขั้นตอนการขอขึ้นทะเบียนการเลี้ยงแพะของเกษตรกรตามมาตรฐาน GAP

5. การออกแบบเครื่องมือสำหรับการบริหารกลุ่ม

ในการบริหารจัดการกลุ่มจำเป็นต้องมีเครื่องมือเพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการของกลุ่ม และเพื่อใช้เป็นเอกสารหรือหลักฐานประกอบการขอรับการตรวจสอบเพื่อขอขึ้นทะเบียนตามมาตรฐานฟาร์ม GAP ทางคณะผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายได้ดำเนินการระดมสมองเพื่อออกแบบเครื่องมือร่วมกัน ดังนี้

การออกเลขรหัสเครื่องมือ

1) การให้เลขในแบบฟอร์มต่าง ๆ ให้สัญลักษณ์ด้วยย่อเป็นภาษาอังกฤษ MGB หมายถึง Meat Goat Farm Bank หรือ ธนาคารแพะเนื้อแบบเลี้ยงหว่า ตามด้วยลำดับของขั้นตอนการดำเนินงานของกลุ่ม ให้ลำดับเลข 2 หลัก เช่น MGB01, MGB02

2) การออกหมายเลขสมาชิก หมายถึง หมายเลขประจำตัวสมาชิกที่ร่วมทุน จำนวน 2 ลำดับ ประกอบด้วย ลำดับที่ 1 พ.ศ. ในปีที่สมัคร ให้ตัวเลข 2 หลักหลังของ พ.ศ. ที่รับสมัครสมาชิก เช่น 64, 65 และลำดับที่ 2 ลำดับของสมาชิกที่สมัครก่อน-หลัง ให้ตัวเลข 4 หลัก เช่น 0001, 0002

3) การออกหมายเลขแพะ หมายถึง หมายเลขประจำตัวแพะ จำนวน 4 ลำดับ ประกอบด้วย ลำดับที่ 1 พ.ศ. ในปีที่รับแพะมาเลี้ยง ให้ตัวเลข 2 หลักหลังของ พ.ศ. เช่น 64, 65 ลำดับที่ 2 รอบการผลิตหรือรุ่นที่รับมาในปีนั้น ๆ ให้ตัวเลข 2 หลัก เช่น รอบการผลิตที่ 01, 02 ลำดับที่ 3 เพศ ให้เพศผู้ (Male) สัญลักษณ์ “M” เพศเมีย (Female) สัญลักษณ์ “F” ลำดับที่ 4 อายุ (เดือน) แพะที่รับมาเลี้ยง ให้ตัวเลข 2 หลัก เช่น อายุแรกเกิด 00, อายุ 1 เดือน 01 และลำดับที่ 5 ลำดับตัวแพะที่รับเข้ามาเลี้ยงก่อน-หลัง ให้ตัวเลข 3 หลัก เช่น 001, 002

หมายเหตุ หากในรอบการผลิตนั้นรับแพะเพศผู้และเพศเมียมาพร้อมกันให้ลำดับเพศผู้ ให้หมดทุกตัวก่อน จากนั้นจึงลำดับเพศเมีย

เครื่องมือสำหรับการบริหารจัดการกลุ่ม

1) เครื่องมือสำหรับคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ได้แก่ แบบฟอร์ม MGB03 รายชื่อผู้ลงทุนและจำนวนเงิน แบบฟอร์ม MGB04 บัญชีรับหุ้น แบบฟอร์ม MGB05 สมุดคุมรายการออกสมุดธนาคารหุ้นให้กับสมาชิก แบบฟอร์ม MGB06 บัญชีการส่งมอบแพะให้กับฟาร์มแพะ และแบบฟอร์ม MGB011 บัญชีการจำหน่าย/การปันผล

2) เครื่องมือสำหรับคณะกรรมการบริหารจัดการฟาร์ม ได้แก่ แบบฟอร์ม MGB01 ประเมินราคากลางและลักษณะแพะที่ต้องการ แบบฟอร์ม MGB02 ความต้องการในการจัดซื้อ แบบฟอร์ม MGB10(1) แบบตรวจสอบระบบการผลิต และแบบฟอร์ม MGB10(2) บุคคลภายนอกฟาร์มยื่นขอเป็นผู้เลี้ยงแพะเนื้อกรณีชั่วคราว

3) เครื่องมือสำหรับคณะกรรมการตรวจสอบภายในกลุ่ม ได้แก่ แบบฟอร์ม MGB012 ประเด็นการตรวจสอบภายในทุกขั้นตอน

เครื่องมือสำหรับผู้เลี้ยงแพะหรือเจ้าของฟาร์ม ได้แก่ แบบฟอร์ม MGB07 สมุดบัญชีการรับแพะ แบบฟอร์ม MGB08 แบบบันทึกการเลี้ยง GAP และ แบบฟอร์ม MGB09 แบบบันทึกลักษณะพิเศษและพฤติกรรม

เครื่องมือสำหรับสมาชิกผู้ร่วมหุ้น ได้แก่ แบบสมัครเป็นสมาชิกและการลงหุ้น และสมุดบัญชีธนาคาร (ภาพที่ 5)

6. ขั้นตอนการบริหารจัดการกลุ่ม

ขั้นตอนการบริหารจัดการกลุ่ม โดยใช้เครื่องมือที่ได้ทำการออกแบบไปแล้ว (ภาพที่ 6) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดหาพ่อแม่พันธุ์แพะโดยการประมาณราคากลางจากฟาร์มแพะอื่น ๆ ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารจัดการฟาร์ม

ขั้นตอนที่ 2 การคัดเลือกสายพันธุ์แพะที่มีลักษณะตามต้องการ เช่น อายุ เพศ ความสมบูรณ์และแข็งแรง ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารจัดการฟาร์ม

ขั้นตอนที่ 3 การเสนอวาระเข้าที่ประชุมเพื่อพิจารณาราคาและกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างแพะเข้าสู่ฟาร์มของกลุ่ม ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารจัดการฟาร์ม

ขั้นตอนที่ 4 การรับสมัครสมาชิกและการเปิดรับหุ้นจากสมาชิก เพื่อระดมทุนในการจัดซื้อจัดจ้างแพะเข้าสู่ฟาร์มของกลุ่ม ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างแพะเข้าสู่ฟาร์มของกลุ่ม โดยมีการทำบัญชีหุ้น การทำบัญชีฟาร์มบัญชีส่งมอบพ่อแม่พันธุ์ หรือลูกแพะเข้าสู่ฟาร์ม ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 6 การออกสมุดธนาคารแพะเนื้อแบบเลี้ยงหะ ให้แก่สมาชิกผู้ถือหุ้น ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

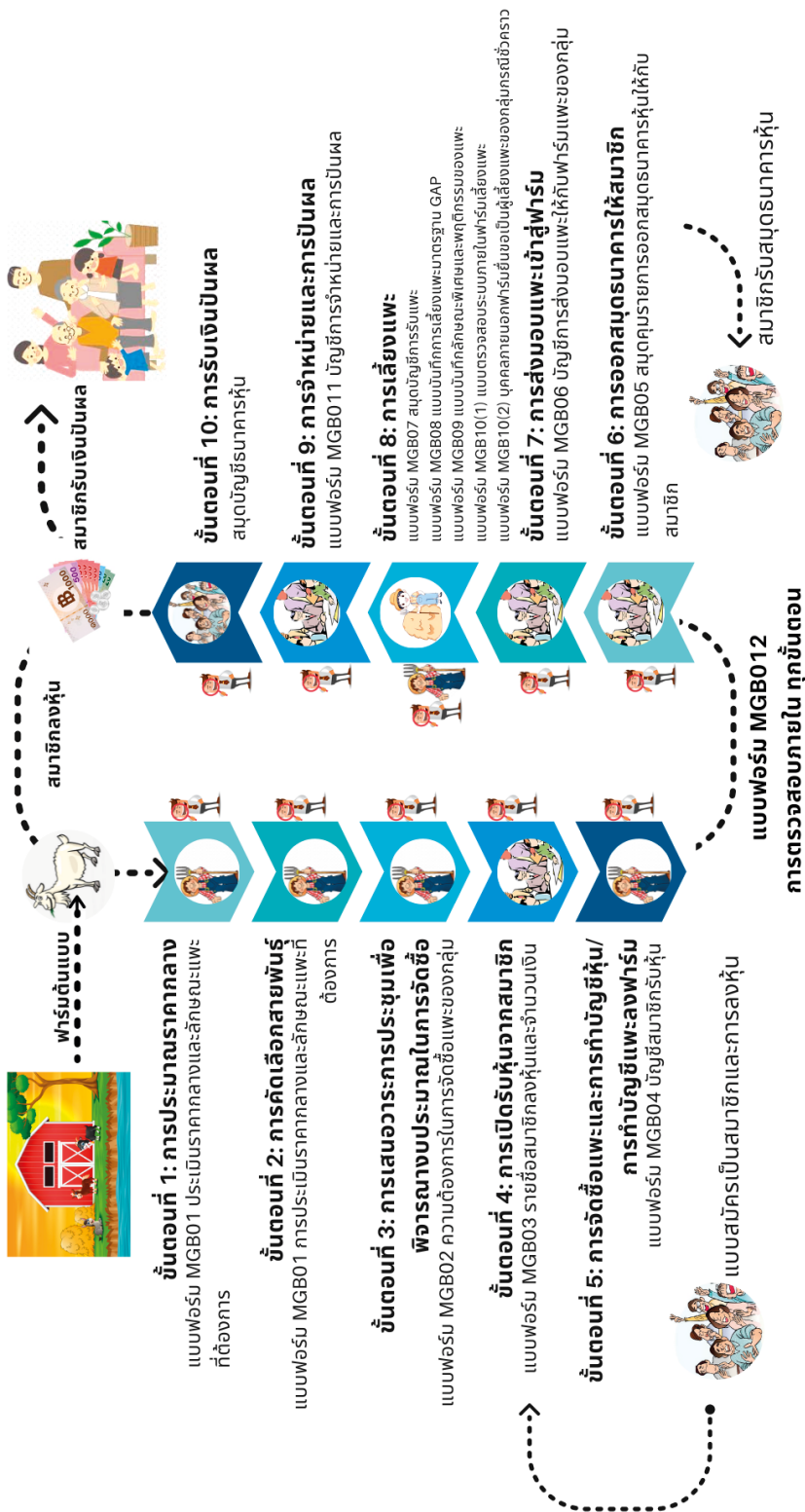
ขั้นตอนที่ 7 การส่งมอบแพะเข้าสู่ฟาร์ม ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่ม และผู้รับมอบคือ เจ้าของฟาร์มของกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 8 การเลี้ยงแพะของกลุ่ม ดำเนินการโดยผู้เลี้ยงแพะของกลุ่ม ซึ่งต้องบันทึกการเลี้ยงตามมาตรฐาน GAP และบันทึกลักษณะต่าง ๆ ของแพะ และคณะกรรมการบริหารฟาร์มเป็นผู้ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเลี้ยง พร้อมทั้งกำกับดูแลการเลี้ยงทั้งระบบ

ขั้นตอนที่ 9 การจำหน่ายและการปันผล ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 10 สมาชิกรับเงินปันผล

ขั้นตอนที่ 1-10 คณะกรรมการตรวจสอบภายในมีการร่วมดำเนินการตรวจสอบการดำเนินงานให้มีความโปร่งใส

ภาพที่ 6 ขั้นตอนการบริหารจัดการกลุ่มและการใช้เครื่องมือในแต่ละขั้นตอน

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

จากการสะท้อนผลการดำเนินงานของกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการพบว่า ช่วงแรกของการดำเนินโครงการ (ช่วงการรับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการ) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เข้าใจว่า เป็นโครงการที่ให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิต แต่เมื่อทางคณะผู้วิจัยได้เข้าไปดำเนินโครงการโดยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายทุกขั้นตอน (การประชุมสัมมนา การจัดทำเวทีชุมชน การระดมสมอง การฝึกทักษะ การลงมือปฏิบัติจริง และการร่วมสะท้อนผลการดำเนินการ) ทำให้กลุ่มเป้าหมายและชุมชนมีความเข้าใจตรงกันในการดำเนินโครงการมากขึ้น ทั้งนี้ ทางกลุ่มได้กล่าวว่าการดำเนินโครงการลักษณะนี้ไม่เคยเกิดขึ้นในชุมชนมาก่อนจึงมีความเข้าใจไม่ตรงกัน ในระยะแรก และหลังจากกลุ่มเป้าหมายและชุมชนมีความเข้าใจในการดำเนินโครงการทำให้สมาชิกเข้าร่วมโครงการเพิ่ม 50 ราย (จากเดิม 70 ราย รวมเป็น 120 ราย) ส่วนหนึ่งให้เหตุผลว่า การบริหารจัดการฟาร์ม โดยกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบธนาคารมีข้อดีคือ มีโครงสร้างกลุ่ม มีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่มโดยสมาชิก มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการในการทำงานที่ต่างกันไป อีกทั้ง ระบบการลงทุนหรือการฝากเงินเพื่อร่วมลงทุน การแบ่งผลประโยชน์ กฎกติกา วิธีการดำเนินงานและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม เป็นกระบวนการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มจากการระดมสมอง รวมถึง การได้ฝึกทักษะและปฏิบัติจริงจากการจำลองสถานการณ์ จึงทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นในการลงทุน และชุมชนอื่นมีความสนใจในการดำเนินโครงการโดยการเข้ามาสอบถามและเยี่ยมชมฟาร์มของกลุ่ม ส่วนโรงเรือนสำหรับเลี้ยงแพะเนื้อของกลุ่มจำนวน 2 ฟาร์ม คิดเป็นพื้นที่ในการเลี้ยงแพะได้ 24 ตัวต่อฟาร์ม หรือได้ทั้งหมดประมาณ 48 ตัว พบว่าการมีฟาร์มเป็นสมบัติของกลุ่มทำให้กลุ่มเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้น ในการนำกระบวนการดังกล่าวไปขับเคลื่อนด้วยกลุ่มเองจึงเป็นไปได้ไม่ยากนัก ทั้งนี้ กลุ่มได้ระดมทุนจากสมาชิกและเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าร่วมทุนด้วย ทำให้ได้ทุนเพียงพอต่อการจัดซื้อพันธุ์แพะเนื้อลูกผสมมาเลี้ยงในฟาร์มของกลุ่มแล้วในรุ่นแรกในขณะนี้จำนวน 8 ตัว คิดเป็นจำนวนเงินหุ้น 45,390 บาท โดยแพะเนื้อในรุ่นแรกนี้มีอายุต่างกัน เมื่อจำหน่ายจะได้ผลตอบแทนคืนตามอายุแพะที่จำหน่ายซึ่งจะเป็นรายได้เป็นรายเดือน จากการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบทุกขั้นตอน ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาทำให้การดำเนินโครงการนี้สำเร็จ (Prateep, M., et al., 2019) [9] อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการของกลุ่มยังมีข้อจำกัด เช่น ทักษะในการบริหารงานของคณะกรรมการยังมีน้อย เนื่องจากเพิ่งเริ่มต้น ดังนั้น อาจจะมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นได้ในการบริหารงาน ผู้เลี้ยงแพะของกลุ่มที่ทักษะค่อนข้างมีจำนวนน้อยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ รวมถึง การระดมเงินทุนหรือเงินฝากเพื่อให้ได้จำนวนเงินตามราคาพ่อ-แม่พันธุ์แพะที่จัดซื้อเข้าฟาร์มของกลุ่มแต่ละรุ่นค่อนข้างใช้เวลา เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้น้อย อีกทั้ง ทางกลุ่มยังมีข้อกำหนดในการลงทุนขั้นสูงไว้มากเกิน 1,000 บาท ซึ่งเป็นการกำหนดไว้ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้นายทุนเข้ามาลงทุนในจำนวนมาก แต่เมื่อเทียบกับราคาพ่อ-แม่พันธุ์แพะเนื้อ มีราคาค่อนข้างสูง นอกจากนั้น กว่าจะได้ผลกำไรจากกิจการของกลุ่มต้องใช้เวลาเลี้ยงนาน ซึ่งแพะมีอายุจำหน่ายประมาณ 8-12 เดือน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสายพันธุ์

บทสรุป

นวัตกรรมสังคมคนเลี้ยงแพะในพื้นที่อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง คือ การเลี้ยงแพะเนื้อในรูปแบบของธนาคาร โดยการบริหารงานของคณะกรรมการกลุ่ม กลุ่มมีฟาร์มแพะเนื้อเป็นของตนเองที่ได้ตามมาตรฐาน GAP คนเลี้ยงแพะของกลุ่มเป็นผู้ที่มีทักษะในการเลี้ยง สมาชิกกลุ่มสามารถลงทุนเพื่อร่วมลงทุนในการซื้อแพะมาเลี้ยงในแต่ละรอบการผลิตตามกำลังทรัพย์ที่มีอยู่ ผลกำไรของกลุ่มที่ได้จากการเลี้ยงแพะแบ่งส่วนเป็น 3 ส่วน คือ เข้ากองกลางของกลุ่มร้อยละ 10 เป็นของคนเลี้ยงร้อยละ 50 และเป็นของสมาชิกที่ร่วมลงทุนร้อยละ 40 การสร้างนวัตกรรมดังกล่าว เกิดจากการร่วมมือหลายหน่วยงาน ได้แก่ ภาควิชาการในพื้นที่ ภาครัฐในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น และหน่วยงานสนับสนุนทุนดำเนินการ ร่วมดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ รวมถึง พื้นที่ดำเนินการมีความเหมาะสมต่อกิจกรรมเลี้ยงแพะเนื้อ อีกทั้ง แพะเนื้อเป็นที่ต้องการของตลาดท้องถิ่น โดยเฉพาะ ในชุมชนมุสลิม จึงทำให้ได้นวัตกรรมสังคมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ การดำเนินกิจกรรมนี้ จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางรายได้ให้กับกลุ่มคนรับจ้างกรีดยาง ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ผู้สนับสนุนทุนในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ในโครงการเรื่อง ธนาคารแพะเนื้อแบบเลี้ยงหะ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ทุกท่านที่ให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่ทีมผู้วิจัย และขอขอบคุณหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพัทลุง สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพัทลุง สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดพัทลุง สำนักงานปศุสัตว์เขต 8 จังหวัดสุราษฎร์ธานี และหน่วยงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลตำบลคลองใหญ่ และ เทศบาลตำบลควนเสาธง ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง และที่ขาดมิได้คือ เครือข่ายคนกรีดยางจังหวัดพัทลุง ที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนในการดำเนินโครงการนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

References

- [1] Government Gazette. (2020). *Requirements Issued under Article 9 of the Emergency Decree on Administration of Emergency Services (No. 1), B.E. 2005*, Announced on 25 March 2020. 137(69D), 25 March 2020, 10-16. (In Thai)
- [2] Government Gazette. (2015). *Announcement of the Rubber Committee of the Rubber Authority of Thailand: Criteria, Implement and Conditions for Registration of Rubber Farmers B.E. 2015*, Announced on 30 September 2015. 132(246D), 8 October 2015, 4-6. (In Thai)
- [3] Government Gazette. (2020). *Regulations of the Farmers' Aid Committee: Criteria, Implement and Conditions for the Allocation of the Farmers' Aid Fund (No. 5), B.E. 2020*, Announced on 22 June 2020. 137(148D), 24 June 2020. Page 1. (In Thai)

- [4] Livestock Promotion and Development Division, Department of Livestock Development. (2020). *Manual for Animal Husbandry Promotion Projects and Related Activities under the Cooperation between the Department of Livestock Development and the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives*. Department of Livestock Development, Ministry of Agriculture and Cooperatives. 12-21. (In Thai)
- [5] Government Gazette. (2006). *Announcement of the National Agricultural Commodity and Food Standards Committee Subject: Establishment of National Agricultural Standards: Good Agricultural Practices for Beef Goat Farms, B.E. 2006 (TSS 6004-2549)*, Announced on 10 September. 2006. Volume 123 Section 114 D, 26 October 2006. Page 53. (In Thai)
- [6] Shresth, S. (2013). Concept of Dividend irrelevance theory. *Academic Voces, A Multidisciplinary Journal*, 3(1), 46-49. ISSN 2091-1106.
- [7] Khorpornprasert, B. (2011). The Approach to Develop Transparency Standard of Government Organizations. *Journal of Management Sciences*, 28(1), 33-48. (In Thai)
- [8] Paraskevopoulou, C., A. Theodridis, M. Johnson, A. Ragkos, L. Arguile, L. Smith, D. Vlachos, & G. Arsenos. (2020). Sustainability Assessment of Goat and Sheep Farms: A Comparison between European Countries. *Sustainability*, 12(3099), 2 of 23. doi:10.3390/su12083099.
- [9] Prateep, M., & Aree, S. (2019). Factors Affecting the Success of Community Development in Poonbumpen Community, Phasi Chareon District, Bangkok. *Journal of Humanities and Social Sciences Review*, 19(2), 95-105. (In Thai)

The Influence of Technology, Organization and Environment on Firm Performance by ERP Assimilation¹

อิทธิพลของเทคโนโลยี องค์กร และสภาพแวดล้อมที่มีต่อ
ผลการดำเนินงานขององค์กรจากการดูดซับของอีอาร์พี¹

Janjira Deelert², Natnarong Jaturat^{3*} and Chanongkorn Kuntonbutr⁴

จันจิรา ดีเลิศ² ณัฏณรงค์ จตุรัส^{3*} และชนงกรณ์ กุณทลบุตร⁴

¹ This Article is Part of a Doctoral Dissertation in Title “The Influence of Technology-Organization-Environment (TOE) on Firm Performance by ERP Cycle Implementation”

² PhD Student, Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani, 12110, Thailand

³ Asst. Prof. Dr., Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani, 12110, Thailand

⁴ Assoc. Prof. Dr., Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani, 12110, Thailand

¹ บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อิทธิพลของเทคโนโลยี-องค์กร-สภาพแวดล้อม ต่อผลการดำเนินงานขององค์กรโดยการปรับใช้วงจรอีอาร์พี”

² นักศึกษาปริญญาเอก คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี 12110

³ ผศ.ดร., คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี 12110

³ รศ.ดร., คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี 12110

* Corresponding author: E-mail address: natnarong@rmutt.ac.th

(Received: September 23, 2020; Revised: February 19, 2021; Accepted: March 5, 2021)

Abstract

This research article study aimed to investigate the influence of mediator variables of Enterprise Resource Planning (ERP) assimilation between latent variables, in technological, organizational and environmental contexts, and firm performance. Data were collected from a questionnaire within the manufacturing industry in Thailand and registered with the Department of Business Development of the Ministry of Commerce. The sample group consisted of 285 companies, and the data were analyzed with a structural equation modelling technique. The results showed that the three factors of Technology-Organization-Environment (TOE), which were technological, organizational, and environmental, influenced firm performance through ERP assimilation. It was found that the organizational context had the most influence on firm performance. The findings indicated the importance of understanding technological, organizational, and environmental contexts influencing ERP assimilation to improve the efficiency of the organization. The results helped executives of the manufacturing industry in Thailand understand the meaning of the ERP system and improve performance and competitive advantages.

Keywords: TOE Framework, ERP Assimilation, Firm Performance

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรส่งผ่านของการดูดซับระบบ Enterprise Resource Planning (ERP) ระหว่างตัวแปรแฝง ได้แก่ บริบทด้านเทคโนโลยี บริบทด้านองค์กร บริบทด้านสภาพแวดล้อม และผลการดำเนินงานขององค์กร ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศไทยที่จดทะเบียนกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 285 บริษัท และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคสมการโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบทั้งสามของ Technology-Organization-Environment (TOE) ได้แก่ บริบทด้านเทคโนโลยี บริบทด้านองค์กร และบริบทด้านสภาพแวดล้อม มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานขององค์กรผ่านการดูดซับระบบ ERP โดยพบว่า บริบทด้านองค์กรมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานขององค์กรมากที่สุด ผลของการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจต่อบริบทด้านเทคโนโลยี บริบทด้านองค์กร และบริบทด้านสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการดูดซับระบบ ERP เพื่อทำให้การดำเนินงานขององค์กรมีประสิทธิภาพ ผลที่ได้ช่วยให้ผู้บริหารสำหรับบริษัทในอุตสาหกรรมผลิตในประเทศไทยเข้าใจถึงความหมายของการใช้งานระบบ ERP ในการดำเนินธุรกิจเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

คำสำคัญ: กรอบแนวคิดทีโออี การดูดซับอีอาร์พี ผลการดำเนินงานขององค์กร

Introduction

From the competitiveness of the global economy and the advancement in technological development, business organizations always needed to be active for adjustment and competition in changing situations. Many organizations tried to find a business tool to help run their businesses as this tool could be a weapon to outperform their competitors. One tool that every organization chose was the information system as it could serve every function of the organization. Moreover, it could also collect and analyze information from different departments to come up with interesting information to help top executives make their decisions more precisely. In addition, the information system also supported global information exchange regardless of the number of branches. All of them could be connected and this was also true with business partners. Wamba, Gunasekaran, Akter, Dubey and Childe indicated that information systems played an important role in improving managers' performance in decision making and their advantages in business competition [1].

Enterprise Resource Planning (ERP) was another information system which was in global demand especially in the manufacturing industry. The ERP system connected all information and processes in the organization and ran as a single system. The ERP system was an integrated software which was flexible and highly efficient. It was designed to focus on matching every departments' operational work to supply chain operations models. Data from The Statistics Portal showed that the ERP software market continuously increased around the world [2] due to the system's ability. Although the ERP system was widely popular, there were problems of failure in the system's investment. Its causes were the organizations' management of an ERP project together with the overdue time duration of the project. The latter meant the future loss of money and profit. If the problems were not solved quickly, the organizations were likely to cut losses by launching only half of the system [3]. The failure in the ERP system investment motivated the researchers to conduct the present study to reduce the risk of such failure. On the other hand, this would increase the success rates of the ERP system investment and firm performance. Most of the previous studies were involved in the adoption of an ERP system in the organization. But there was still a lack of studies on the assimilation of the ERP system in the manufacturing industry in Thailand that will lead to the efficient performance of the organization.

The present study was conducted based on the TOE Framework by Tornatzky and Fleischer [4]. This framework was an organizational theory explaining that there were three different factors influencing the decision to adopt an innovation. They included technological, organizational, and environmental contexts. This research aimed to investigate the influence of these three factors on firm performance by ERP assimilation.

Objective

To study the influence of technological, organizational, and environmental contexts on firm performance by utilizing ERP assimilation.

Theory

1. TOE Framework

The TOE framework introduced by Tomatzky and Fleischer [4] was an organizational theory explaining the influence of three different factors on decisions to adopt an innovation. Such three components were technological, organizational, and environmental contexts.

The technological context referred to both the internal and external technologies related to the firm [4]. This included technologies in use in the firm and those which were available and related to the firm but not in use. Organizations which were technological leaders had more advantages in business competition. Technology currently available to the firm served as an important foundation for implementing the ERP system as it helped the firm be flexible to the fast-changing economy. The technology indicated that ERP implementation was influenced by both internal and external technologies [5]. Technological readiness was a main factor for ERP adoption to an organization [6]. Technological contexts affected the ERP adoption of the organization [7]. IT ability levels were the main driving force of users in the ERP system and these were related to the success of ERP system installation [8]. Therefore, factors to be studied for the technological context were IT readiness and IT ability levels.

The organizational context referred to characteristics and resources of a firm which included structural connections among staff, inter-firm communications, and the size and resources of a firm [4]. Contexts of an organization influenced the decision to use the ERP system. Top executives played an important role in encouraging staff to use the system by preparing the firm to be ready for change, supporting ERP projects, and continuously creating positive attitudes toward the system. Scholars indicated that top executives could communicate to any department the importance of new technologies and influence the firm's determination to implement such new technologies [9]. The difficulties in adopting the ERP system might arise from the users' resistance, and this might happen during the operational step. Recognizing these obstacles was, therefore, crucial. Firms with a low level of obstacle' recognition tended to accept technology more than those with a high level. As a result, support from top executives in a firm could help overcome these obstacles and acceptable complications in using information technology (IT) [10-12]. In conclusion, factors which were used to study the organizationsl context were high level management support and recognition or problems and obstacles.

The environmental context referred to the environment of an industry, competitors, customers, and the government of an organization [4]. The environmental context was an external pressure influencing technological adoption. Competitive pressure was also an important factor for technological implementation [13]. Competition of an industry generally recognized positive outcomes of IT acceptance especially when IT was directly affected by the competition and this was a necessary strategy to introduce new technology to the market [14]. Another important factor affecting the environmental context was market uncertainty which was important to organizational planning. From the IT perspective, management needed to respond and be flexible to support IT. Therefore, it was assumed that the higher the level of market uncertainty a firm was facing, the more likelihood that they accepted IT [15]. Hence, factors to be studied for the environmental context were pressure from competition and market uncertainty.

2. ERP Assimilation

ERP assimilation referred to the process of technological dispersion to every work process of an organization so that it became operational routine [16]. ERP assimilation could be determined based on the width and depth of the ERP operation in business activities. Likewise, from previous studies, ERP assimilation referred to the boundary that an organization used the ERP system to regularly operate its business. The findings indicated that centralization, data intensity, external pressure, and recognition of advantages were clearly important for explaining operational levels of the ERP system [17]. Research methodology of ERP assimilation was developed from institutes' pressure [18]. The results indicated that confidence from and participation of top executives were mediators for imitation and force. However, normative force had direct impact on ERP assimilation. Data from longitudinal studies showed that pressure from institutes and external partners were important factors to determine ERP assimilation [19]. Factors which were employed to study ERP assimilation were quantity and depth.

3. Firm Performance

Organizational efficiency referred to the ability of an organization to perform its duty using its resources, manpower and other factors to their fullest potential with minimum loss. Their operational goals were achieved by saving time, resources, and manpower. An organization was able to use strategies and technologies for appropriate work. The operation ran smoothly and with minimum obstacles and conflicts. Staff worked with good morale and happiness. An improvement of a firm's efficiency was a key to strategic management processes which influenced the goal of an organization [20]. Concepts about efficiency of a firm were the measurement of organizational effectiveness by various factors and it was divided into

financial and non-financial indexes [21]. Organizational efficiency was measured with growth, profit, and market share [22]. Factors to be studied for organizational efficiency were profit and market share.

Research Framework and Hypothesis

From literature review and related theories, the framework for the present study was concluded as shown in Figure 1.

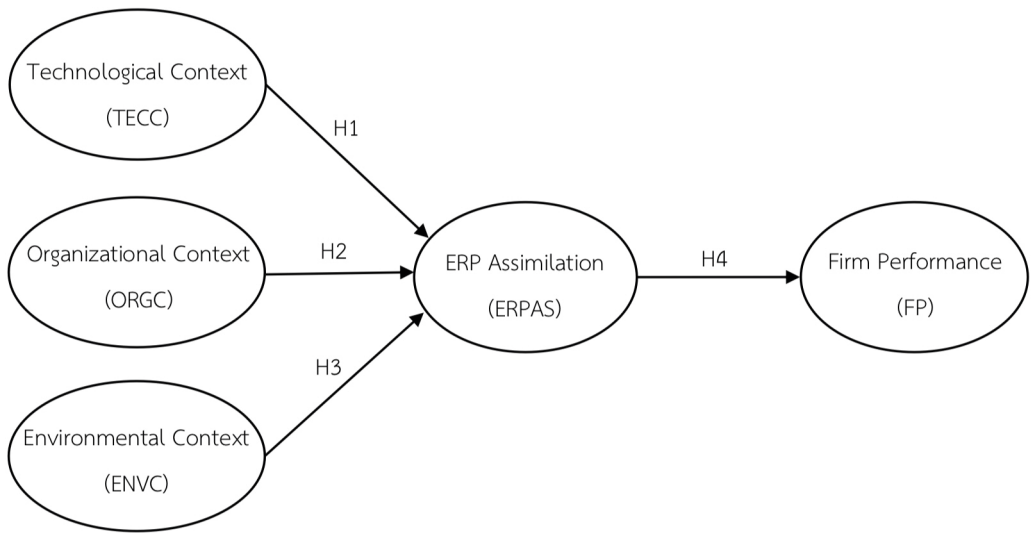

Figure 1 Research Framework

H1: There is a positive relationship between the technological context and ERP assimilation.

H2: There is a positive relationship between the organizational context and ERP assimilation.

H3: There is a positive relationship between the environmental context and ERP assimilation.

H4: ERP assimilation is a mediator for a relationship among the technological, organizational, environmental contexts, and firm performance.

Methodology

The present study was a quantitative research. The population was the manufacturing industry in Thailand. The number for the sample group was calculated by identifying the ratio of the sampling unit based on the number of parameters or variables. This was based on Bentler and Chou’s formula [23] which suggested that an appropriate number of a sample group should have the ratio of 10:1 of the index. Since there were 11 questions in the

questionnaire of the present study, the minimum number of the sample group should be 110 cases. Hence, the researchers used data from not less than 110 cases for the sample group. For the present study, data from 285 companies were collected using the simple random sampling method.

The instrument used to collect data was a questionnaire which was divided into four parts: (1) six questions on information about technological, organizational and environmental contexts, (2) three questions on ERP system operation, (3) two questions on performance results of an organization, and (4) five questions on general information about the informants. All the questions were asked on a 7-point Likert scale.

Data were collected around August 2019. The questionnaire was validated by six experts. The content validity was conducted using the Index of Item – Object Congruence (IOC). The data were then collected with a preliminary questionnaire from a sample group of 30 companies. Cronbach’s alpha coefficient was calculated with an acceptable reliability coefficient of higher than 0.7 for a reliable questionnaire. From the analysis, it was found that the reliability rates of all five variables in the questionnaire passed the minimum required criteria, which was between 0.955-0.958. After that, the main research data were collected from a sample group of 285 companies. The data were analyzed using descriptive analysis. Structural equation modelling (PLS-SEM type) was used to analyze the data related to the confirmation of the hypothesis.

Results

1. General Data Analysis

From general data analysis, the majority of the companies in the sample group were foreign companies, which accounted for 64.20 per cent. Companies which had run their businesses for more than 15 years were accounted for 51.90 per cent. Most of the respondents were department managers, which accounted for 38.60 per cent, and those managers who had worked in the organizations for 6-10 years accounted for 30.20 per cent.

2. Results of Structural Equation Modeling

2.1 Assessment of Measurement Model

Factor loading analysis showed that every latent variable had composite reliability of more than 0.7 and Cronbach’s alpha of more than 0.7. It could then be concluded that all latent variables in the model were reliable [24]. In addition, convergent validity showed that every latent variable had AVE of more than 0.50. Therefore, it could be concluded that there was a related validity among manifest variables under the same latent variables in every latent variable of the model [25], and that all manifest variables in the model were reliable, as presented in table 1.

Table 1 Factor Loading, R^2 , Composite Reliability (CR), and Average Variance Extracted (AVE)

Variable	Factor Loading	R^2	CR	AVE
TECC			0.836	0.718
TechR	0.840	0.706		
ITcap	0.855	0.731		
ORGC			0.862	0.757
TopM	0.875	0.766		
PerB	0.865	0.748		
ENVC			0.738	0.586
ComP	0.815	0.664		
Trap	0.712	0.507		
ERPAS			0.914	0.781
Volu	0.786	0.618		
Dive	0.923	0.852		
Dept	0.934	0.872		
FP			0.923	0.857
Prof	0.965	0.931		
MktS	0.885	0.783		

From discriminant validity analysis, it was found that the square root of AVE of each latent variable was more than the correlation between those latent variables and other variables in the model. Moreover, cross loading of each manifest variable and latent variable under the same manifest variable was highest when compared to cross loading of that manifest variable and other latent variables in the model. It was then concluded that all latent variables of the model had discriminant validity and were measured with accurate manifest variables [26], as shown in table 2.

Table 2 Discriminant Validity

	TECC	ORGC	ENVC	ERPAS	FP
TECC	0.718				
ORGC	0.391	0.757			
ENVC	0.383	0.428	0.586		
ERPAS	0.219	0.472	0.350	0.781	
FP	0.204	0.287	0.309	0.428	0.857

2.2 Assessment of Structural Model

In structural equation modelling, a multicollinearity test was needed to make sure that each predicted component had no statistically significance relation. Variance inflation factors (VIF) should be lower than 5.00 [27]. The VIF of each predicted component should be between 1.13-3.32 in accordance with the criteria. This meant that the structural equation modelling of the present study did not have any problems with multicollinearity from external sources.

Results from the structural equation modelling and effect size showed that ERP assimilation (ERPAS) influenced firm performance (FP) ($p = 0.746$) at the significant level of 0.001. The organizational context (ORGC) had the most influence on ERPAS ($p = 0.500$), followed by that of the environmental context (ENVC) on ERPAS ($p = 0.374$) and that of the technological context (TECC) on ERPAS ($p = 0.226$), respectively, at the significant level of 0.001, as presented in table 3 and figure 2.

Table 3 The standard indirect, direct, and total effect of model

Dependent Variable	Effect	Independent Variable			
		TECC	ORGC	ENVC	ERPAS
ERP Assimilation (ERPAS)	DE	.226	.500	.374	
	IE				
	TE	.226	.500	.374	
Firm Performance (FP)	DE				.746
	IE	.169	.373	.279	
	TE	.169	.373	.279	.746

Remark: DE = Direct Effect, IE = Indirect Effect, TE = Total Effect

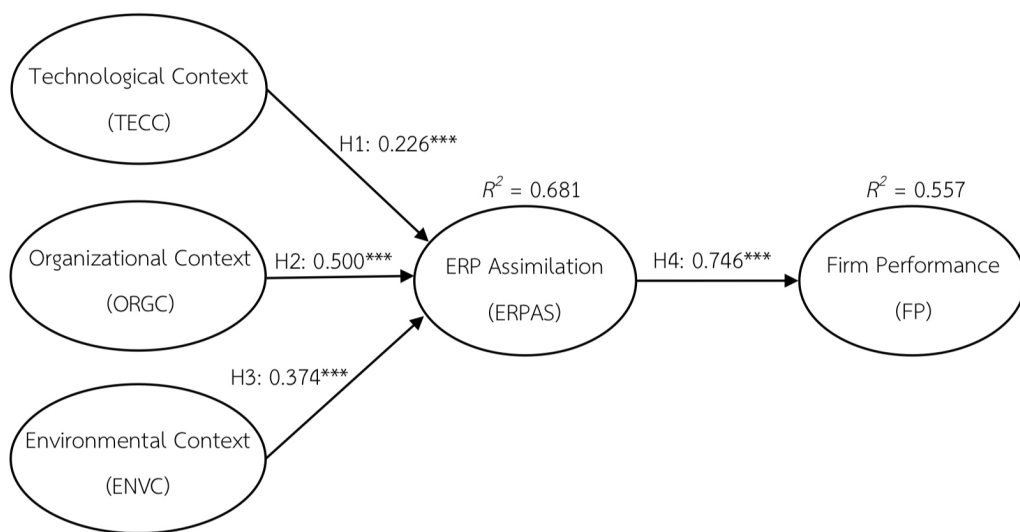

Figure 2 Research Model Results

Remark: *** = p-value < 0.001

As shown in Figure 2, the coefficient of determination (R^2) of the model indicated that the model accurately predicted firm performance at 55.7 per cent and the ERP assimilation at 68.1 per cent.

Discussion

The findings indicated that ERP assimilation affected firm performance. This was in line with Xu, Ou and Fan's study [28], which found that ERP assimilation influenced firm performance. Likewise, Chang and Seow's study [29] showed that ERP assimilation acted as a mediator between the TOE framework and firm performance. Data from the present study suggested that there were three factors which an organization had to be aware of and focus on when adopting an ERP system. They were (1) giving importance to ERP system operation in every department 2) giving importance to ERP system operation until covering all business processes, and 3) giving importance to ERP system operation until a routine is established. If an organization could push and normalize the use of an ERP system to staff in the organization, it would not be difficult to bring the organization success and be advantageous in business competition. To achieve these three outcomes, the organization needed to consider all three aspects under the theory of the TOE framework which were 1) technological context 2) organizational context, and 3) environmental context.

These three aspects showed that three different components affected the decision to adopt an innovation. Data from the present study indicated that all the three components

affected ERP assimilation. This was in accordance with a study by Xu, Ou and Fan [28] which investigated the antecedents of ERP assimilation and its impact on ERP value with a TOE-based model and empirical test. The findings suggested that the three contexts of an organization affected the ERP assimilation and the organizational context had the most influence on ERP assimilation. A study by Pudjianto, Zo, Ciganek, and Rho [30], which explored the determinants of E-Government assimilation in Indonesia with an empirical investigation using a TOE framework, also found that all three contexts affected E-government assimilation.

Based on objective studies, the research found that the technological context, organizational context, and environmental context influence the organization's performance through ERP assimilation. The three contexts are important factors that will cause ERP assimilation within the organization, which leads to effective performance.

The technological context is an important factor contributing to ERP assimilation. The organization must consider two factors: 1) technological readiness, which referred to technological infrastructure (e.g. hardware, software, and ICT networks) and technological adoption in manufacturing processes, and 2) IT capability level, which referred to an organization's emphasis on IT ability and standardized software. Organizations with technology readiness and IT capabilities can easily lead to the ERP assimilation. ERP assimilation will allow the organization to adapt according to the changing circumstances of the economy. It can also compete with business competitors and help create a competitive advantage. Therefore, the technological context influences the performance of the organization through ERP assimilation.

The organizational context plays an important part in ERP assimilation. The organization must consider two factors: 1) top management support, which referred to the role of top executives who focus on setting goals, follow up with ERP projects, and be involved in the ERP system, and 2) perceived barriers, where an organization should place importance on the complexity of the ERP system and resistance from staff against change. The important thing is to reassure employees that using the ERP system is not too difficult for them. Top management support will be an important mechanism to drive ERP assimilation to lead to effective performance. Therefore, the organizational context influences the performance of the organization through ERP assimilation.

The environmental context is another important context for ERP assimilation. The organization must consider two factors: 1) competitive pressure, where the organization should consider pressure from the industry when using the ERP system as a standard of the industry and business competition in the same industry, and 2) market uncertainty, where an organization should consider the uncertainty of marketing competition and the ability to

predict customer demand. Due to competitive pressure and market uncertainty, it is a challenge that all organizations face in a competitive economy. The adoption of the ERP system reduces the pressures faced by the organization and helps to provide flexibility in corporate planning, enabling the organization to cope with market uncertainty. Therefore, the environmental context influences the performance of the organization through ERP assimilation.

This study concluded that the technological context, organizational context, and environmental context influence the performance of the manufacturing industry in Thailand through ERP assimilation. If the manufacturing industry in Thailand wants to succeed in implementing ERP systems to lead to efficient performance. Factors to keep in mind are as follows: 1) technology readiness, 2) IT capability level, 3) top management support, 4) perceived barriers, 5) competitive pressure, and 6) market uncertainty Careful consideration of these six factors by the organization would help the operation of the ERP system be successful, which would lead to efficient performance, create opportunities, and gain competitive advantages.

Recommendations

1. Recommendations for Future Applications

Results from the present study would improve executives' understanding of the use of the ERP system to create advantages in business competition. This could be achieved by the following guidelines:

1.1 An organization should implement technologies in their operations, especially those in the manufacturing sector. Technological infrastructure, such as hardware, software, and IT networks, should be adjusted to be ready for adoption of the ERP system. However, the ERP system should be adopted as a component of the organization's original system to help blend the ERP system into the organization's overall operation.

1.2 Since the ERP system is complicated, it might cause some resistance from staff. To reduce such resistance, an organization should ensure that the staff understand how to use the ERP system. In addition, top executives of the organization should play a role in setting goals and following up on ERP projects.

1.3 An organization should place importance on the operation of the ERP system to every department to cover all its business processes. Staff should also be encouraged to familiarize themselves with the ERP system until it becomes routine. This would better the organization's performance, and increase the organizations' profit, and market share.

2. Recommendations for Future Research

2.1 Mixed methods research is recommended for future study by employing both quantitative and qualitative research. The research could be conducted mainly with the quantitative method and is supported by qualitative methods for more extensive and in-depth data.

2.2 Further studies on other factors under the TOE framework, which are expected to affect ERP assimilation, are suggested. This would yield in depth and diverse information that could lead to ERP assimilation and later to firm performance. Examples of such factors are internet skills, technical know-how, financial resources, human resources, and industry environment.

2.3 As the present study was conducted only with the manufacturing industry, further studies with other industries are recommended as organizational structure and culture of each industry are different. Moreover, necessary information for the adoption of the ERP system of each industry differs from industry to industry. Further studies on other industries would give diverse and useful information both for the industries themselves and the country in the future.

References

- [1] Wamba, S. F., Gunasekaran, A., Akter, S., Ren, S. J.-F., Dubey, R., & Childe, S. J. (2017). Big Data Analytics and Firm Performance: Effects of Dynamic Capabilities. *Journal of Business Research*, 70(1), 356-365.
- [2] Statista. (2020). *Enterprise Resource Planning (ERP) Software Market Revenues Worldwide from 2018 to 2023*. Retrieved February 18, 2020, from <https://www.statista.com/statistics/605888/worldwide-enterprise-resource-planning-market-forecast/>.
- [3] Carlton, R. (2017). *Ten ERP Failure Statistics*. Retrieved April 14, 2018, from <https://www.erpfocus.com/ten-erp-failure-statistics.html>.
- [4] Tornatzky, L. G., Fleischer, M., & Chakrabarti, A. (1990). *The Processes of Technological Innovation*. New York: Lexington Books.
- [5] Awa, H. O., Ojiabo, O. U., & Emecheta, B. C. (2015). Integrating TAM, TPB and TOE Frameworks and Expanding Their Characteristic Constructs for E-commerce Adoption by SMEs. *Journal of Science & Technology Policy Management*, 6(1), 571-588.
- [6] Pan, M.-J., & Jang, W.-Y. (2008). Determinants of the Adoption of Enterprise Resource Planning within the Technology-Organization-Environment Framework: Taiwan's Communications Industry. *Journal of Computer Information Systems*, 48(3), 94-102.

- [7] Deelert, J., Jaturat, N., & Kuntonbutr, C. (2020). The Study of Mediating Effect of ERP Adoption on the Relationship between Technological Context and Organizational Performance. *Hatyai Academic Journal*, 18(2), 261-273.
- [8] Schniederjans, D., & Yadav, S. (2013). Successful ERP Implementation: An Integrative Model. *Business Process Management Journal*, 19(2), 364-398.
- [9] Wang, Y.-M., Wang, Y.-S., & Yang, Y.-F. (2010). Understanding the Determinants of RFID Adoption in the Manufacturing Industry. *Technological Forecasting and Social Change*, 77(5), 803-815.
- [10] Bajwa, D. S., Garcia, J. E., & Mooney, T. (2004). An Integrative Framework for the Assimilation of Enterprise Resource Planning Systems: Phases, Antecedents, and Outcomes. *Journal of Computer Information Systems*, 44(3), 81-90.
- [11] Nah, F. F.-H., & Delgado, S. (2006). Critical Success Factors for Enterprise Resource Planning Implementation and Upgrade. *Journal of Computer Information Systems*, 46(5), 99-113.
- [12] Umble, E. J., Haft, R. R., & Umble, M. M. (2003). Enterprise Resource Planning: Implementation Procedures and Critical Success Factors. *European Journal of Operational Research*, 146(2), 241-257.
- [13] Awa, H. O., & Ojiabo, O. U. (2016). A Model of Adoption Determinants of ERP within TOE Framework. *Information Technology & People*, 29(4), 901-930.
- [14] Ramdani, B., Kawalek, P., & Lorenzo, O. (2009). Predicting SMEs' Adoption of Enterprise Systems. *Journal of Enterprise Information Management*, 22(1/2), 10-24.
- [15] Chau, P. Y., & Tam, K. Y. (1997). Factors Affecting the Adoption of Open Systems: An Exploratory Study. *MIS Quarterly*, 21(1) 1-24.
- [16] Purvis, R. L., Sambamurthy, V., & Zmud, R. W. (2001). The Assimilation of Knowledge Platforms in Organizations: An Empirical Investigation. *Organization Science*, 12(2), 117-135.
- [17] Vluggen, M. (2005) *The Determinants of Enterprise Resource Planning (ERP) Systems Usage Levels: An Empirical Study*. Paper Presented at the The 5th European Conference on Accounting Information Systems.
- [18] Liang, H., Saraf, N., Hu, Q., & Xue, Y. (2007). Assimilation of Enterprise Systems: The Effect of Institutional Pressures and the Mediating Role of Top Management. *MIS Quarterly*, 31(1), 59-87.
- [19] Wang, P. (2008). Assimilating IT Innovation: The Longitudinal Effects of Institutionalization and Resource Dependence. *ICIS 2008 Proceedings*, 21.
- [20] Venkatraman, N. (1991). IT-Induced Business Reconfiguration. *The Corporation of the 1990's {Information Technology and Organizational Transformation*, M. Scott Morton, ed, 122-158.

- [21] Kitrangsikul, N., & Kuntonbutr, C. (2017). The Study of Mediating Effect of Supply Management Capabilities on the Relationship between Information Capabilities Management and the Organizational Performance. *International Journal of Applied Computer Technology and Information Systems*, 7(1), 23-28.
- [22] Carter, J. R., & Narasimhan, R. (1996). Purchasing and Supply Management: Future Directions and Trends. *International Journal of Purchasing and Materials Management*, 32(3), 2-12.
- [23] Bentler, P. M., & Chou, C.-P. (1987). Practical Issues in Structural Modeling. *Sociological Methods & Research*, 16(1), 78-117.
- [24] Carman, J. M. (2000). Patient Perceptions of Service Quality: Combining the Dimensions. *Journal of Services Marketing*, 14(4), 337-352.
- [25] Hair Jr, J. F. (2010). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective*. London: Pearson Education.
- [26] Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). *Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error: Algebra and Statistics*. Michigan: University of Michigan Press.
- [27] Hair Jr, J. F., Sarstedt, M., Hopkins, L., & Kuppelwieser, V. G. (2014). Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM). *European Business Review*, 26(2), 106-121.
- [28] Xu, W., Ou, P., & Fan, W. (2017). Antecedents of ERP Assimilation and Its Impact on ERP Value: A TOE-Based Model and Empirical Test. *Information Systems Frontiers*, 19(1), 13-30.
- [29] Chang, K.-C., & Seow, Y. M. (2016). Effects of Adoption and Assimilation of Enterprise Systems on Business Performance: A Senior Executive's Perspective. *Information Systems Management*, 33(4), 316-330.
- [30] Pudjianto, B., Zo, H., Ciganek, A. P., & Rho, J. J. (2011). Determinants of E-government Assimilation in Indonesia: An Empirical Investigation Using a TOE Framework. *Asia Pacific Journal of Information Systems*, 21(1), 49-80.

ปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ ประสบความสำเร็จของประเทศไทย¹ The Success Factors Affecting Logistics Service Providers in Thailand¹

เพ็ญพร ปุกหุด^{2*} วิชญานัน รัตนวิบูลย์สม³ และมาร์ฎา ชยทัตโต⁴
Penporn Pukahuta^{2*}, Vichayanon Rattanawiboonsom³ and Mada Chayathatto⁴

¹ บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องความสำเร็จของผลการดำเนินงานภายใต้อิทธิพลของทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นกับความสามารถของธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ของประเทศไทย

² นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตการบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก 65000

³ รศ.ดร., คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก 65000

⁴ อ.ดร., คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก 65000

¹ This Article is Part a Dissertation in Title “The Success in the Operational Performance under the Influence the Salient Logistics Resource and Thailand Logistics Service Business Capabilities”

² Ph.D. (Business Administration) Candidate, Faculty of Business, Economics and Communication, Naresuan University, Phitsanulok, 65000, Thailand

³ Assoc. Prof. Dr., Faculty of Business, Economics and Communication, Naresuan University, Phitsanulok, 65000

⁴ Lecturer, Dr., Lecturer, Faculty of Business, Economics and Communication, Naresuan University, Phitsanulok, 65000

* Corresponding author: E-mail address: tuesday.p@hotmail.com

(Received: September 23, 2020; Revised: February 19, 2021; Accepted: March 5, 2021)

บทคัดย่อ

การที่สถานการณ์ต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และอยู่นอกเหนือขอบเขตการบริหารงานขององค์กร ทำให้ผู้ประกอบการต้องตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารทรัพยากรและการใช้ประโยชน์จากความสามารถที่มีอยู่ในองค์กร เพื่อใช้ในการกำกับ ติดตามและควบคุมการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ จึงทำให้บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยภายในที่ทำให้ธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ประสบความสำเร็จ ภายใต้ทฤษฎีฐานทรัพยากร และใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ถูกรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามการวิจัย ที่ผ่านคุณภาพเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งนำไปใช้กับตัวแทนของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ จำนวน 360 กิจการที่ผ่านการรับรองระบบบริหารงานคุณภาพ ISO 9001: 2015 หรือมาตรฐานคุณภาพการบริหารจัดการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ รวมทั้ง ใช้มีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อประเมินความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างตัวแปรการวิจัย จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ เกิดขึ้นจากปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ มากกว่าปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น ซึ่งสามารถนำข้อมูลเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาทางด้านการบริหารจัดการทรัพยากรในองค์กรให้เหมาะสมกับการทำงานจริง เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ทันต่อสถานการณ์

คำสำคัญ: ความสำเร็จของผลการดำเนินงาน ทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น ความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ ธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์

Abstract

Situations are constantly changing and beyond the scope of the organization's management. As a result, entrepreneurs must realize the importance of resource management and utilization of the existing capabilities in the organization so that these can be used in directing, monitor, and control the operation systematically. Therefore, this article aims to study the internal factors that make the logistics service business successful under the Resource-Based Theory and quantitative research methods. The data were collected with a research questionnaire through content-based quality from experts and the Human Ethics Committee at Naresuan University. This applies to representatives of 360 logistics providers who have passed the ISO 9001: 2015 quality management system certification or quality standards. The management of logistics services business includes using a confirmation element analysis to assess the cause-and-effect relationships between the research variables. From the research results, it was found that the factors that make a business successful arose from the factors of logistics service capability more than a factor of salient logistics resource. The information can be used as a guideline for improving and developing the resource management in the organization to suit the actual work and respond to the needs of customers on time.

Keywords: Success of Performance, Salient Logistics Resource, Logistics Service Capability, Logistics Service Provider

บทนำ

ในปัจจุบันสถานการณ์โลจิสติกส์ของประเทศไทยมีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่อง จากการฟื้นตัวของภาคการส่งออกและการท่องเที่ยวที่ได้รับแรงผลักดันและสนับสนุนการลงทุนต่อปัจจัยเชิงโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยจากรัฐบาล ประกอบกับ มีความได้เปรียบจากการเป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงต่อการค้าและการลงทุนในภูมิภาคอาเซียน ส่งผลให้ตลาดธุรกิจขนส่งและโลจิสติกส์เติบโตถึงร้อยละ 24.3 จากที่ปี 2554 มีการจดทะเบียนนิติบุคคล 17,385 กิจการ และอีก 5 ปีต่อมาในปี 2559 มีจำนวนถึง 21,603 กิจการ อย่างไรก็ตาม ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ไทยส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดเล็กถึงร้อยละ 95.7 [1] ทำให้ไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้าได้อย่างครบถ้วน และเพิ่มความเสี่ยงในส่วนของการเจรจาต่อรองทางธุรกิจ เป็นเรื่องที่น่ากังวลว่าผู้ให้บริการทางกลุ่มงานบริการขนส่ง ขนถ่ายและกระจายสินค้า งานบริการจัดเก็บดูแลและบริหารคลังสินค้า งานบริการพิธีการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมโลจิสติกส์ งานบริการที่ปรึกษาโลจิสติกส์และงานบริการพัสดุและประกันภัยภัณฑ์ [2] อาจเป็นเพียงการจ้องเหมาะช่วงให้กับบริษัทอื่นในห่วงโซ่โลจิสติกส์เดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดขวางต่อการเข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนจากรัฐบาลที่มีเป้าหมายต้องการยกระดับศักยภาพการแข่งขัน เพื่อรองรับการขยายตัวและขับเคลื่อนเศรษฐกิจสู่ตลาดโลก [1] จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายสมรรถนะของผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมที่ต้องแข่งขันเพื่อแบ่งส่วนทางการตลาดจากธุรกิจขนาดใหญ่หรือบริษัทข้ามชาติที่ประกอบกิจการลงทุนในประเทศ

จากการแข่งขันและแรงกดดันของปัจจัยและสิ่งแวดล้อมภายนอก อาทิ ภาวะเศรษฐกิจโลกและในประเทศที่ชะลอตัว การแข่งขันทางด้านราคาบริการและรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และสถานการณ์โควิด-19 เป็นอุปสรรคในการประกอบธุรกิจ ต้องเผชิญกับสิ่งที่ยากต่อการจัดการและควบคุมผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือสร้างความเสียหายต่อกลไกการบริหารและจัดการงานทั้งระบบจนเข้าสู่การปิดกิจการ จากสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอนนี้จะอยู่นอกเหนือขอบเขตการบริหารงานขององค์กร ทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถประเมินความเสี่ยงเพื่อควบคุมความเสี่ยงได้โดยตรง ย่อมส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารทรัพยากรและการใช้ประโยชน์จากความสามารถที่มีอยู่ภายในองค์กรได้อย่างเต็มที่ เพื่อใช้ในการกำกับติดตามและควบคุมการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ รวมถึง สามารถตรวจสอบผลย้อนกลับจากการจัดสรรทรัพยากรและใช้ความสามารถขององค์กรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เพื่อลดความสูญเปล่าในการนำทรัพยากรไปใช้และปริมาณเงินที่หมุนเวียนใช้ในระบบงานขององค์กรให้คงที่หรือลดน้อยถอยลงได้

ดังนั้น จากข้อความข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรในองค์กรที่ง่ายต่อการกำหนดและควบคุมวิธีบริหารงานคุณภาพ โดยอาศัยหลักการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีฐานทรัพยากร กับการบริหารงานที่นำพาให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ จนได้รับมาตรฐานคุณภาพการบริหารจัดการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์หรือระบบบริหารคุณภาพ ISO 9001: 2015 พร้อมพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาจากการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรและความสามารถขององค์กร เพื่อประเมินและจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นตัวผลักดันให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ อีกทั้ง มีการพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยให้เป็นตัวชี้้นำในการวิเคราะห์และประเมินผล เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปปรับปรุงและพัฒนาทางด้านบริหารจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับการใช้งานจริง และตอบโจทย์ความต้องการของบริษัทคู่ค้าสัมพันธ์และผู้มีส่วนได้เสียได้มากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยภายในองค์กรที่ทำให้ธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ประสบความสำเร็จของประเทศไทย

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยฉบับนี้จะทราบถึงปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ปรับปรุงและพัฒนาการบริหารทรัพยากรให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่มีประสิทธิภาพในองค์กร และเป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งจากภายในสู่ภายนอกองค์กรให้สามารถตอบโจทยความต้องการและบริหารต้นทุนที่มีประสิทธิภาพแก่องค์กรและบริษัทคู่ค้าสัมพันธ์ได้

การทบทวนวรรณกรรมการวิจัย

การทบทวนผลวิจัยที่ผ่านมาในกลุ่มงานบริการภาคอุตสาหกรรมโลจิสติกส์และโซ่อุปทานส่วนใหญ่ อ้างอิงทฤษฎีการจัดการด้วยมุมมองฐานทรัพยากรที่เน้นจัดการและควบคุมสิ่งแวดล้อมภายในองค์กร โดยกำหนดให้เป็นปัจจัยภายในองค์กรที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ มากกว่าการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกองค์กร ที่ยากต่อการกำหนดและควบคุมการดำเนินงาน [3-4] ซึ่งยอมรับแนวคิด Barney and Clark [5] ที่ว่าด้วยทรัพยากรขององค์กรเป็นกลไกสำคัญในการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันและเป็นแหล่งกำเนิดของความได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืนทางธุรกิจ ทำให้ทรัพยากรโลจิสติกส์ในองค์กร มี 2 ประเภทหลัก คือ 1. ทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีตัวตน เป็นสิ่งที่จับต้องได้เพื่ออำนวยความสะดวกในงานบริการโลจิสติกส์ เช่น เครื่องมืออุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่จำเป็นสำหรับโลจิสติกส์ งบประมาณการ [6-8] กับ 2. ทรัพยากรโลจิสติกส์ที่ไม่มีตัวตน เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้แต่สามารถเป็นตัวขับเคลื่อนการทำงานได้ดี โดยอาศัยทักษะและเชี่ยวชาญของบุคลากร ข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนในองค์กร การกำหนดระบบแผนงาน นโยบายบริหารและวัฒนธรรมองค์กร การแบ่งปันและเชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพ เป็นต้น [7, 9] ขณะเดียวกันการใช้ทรัพยากรบางประเภทอาจใช้แล้วหมดไป หรือหาสิ่งอื่นมาแทนที่ได้ยาก หรือต้องใช้เวลานานในการครอบครองสิทธิ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในด้วย [5] ที่พัฒนาแนวคิดจาก VRIO framework ของ Barney [10] และถูกยืนยันจาก Lin and Wu [11] ที่ว่า การรวมกลุ่มทรัพยากรที่มีคุณค่า หายาก ลอกเลียนและทดแทนได้ยาก (VRIN) จะมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงาน และมีผลกระทบทางอ้อมโดยผ่านทางด้านความสามารถเชิงพลวัต ซึ่งเป็นความสามารถในปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาวะแข่งขัน แต่ถ้าทรัพยากรไม่มีคุณสมบัติตาม VRIN ก็จะไม่กระทบต่อผลการดำเนินธุรกิจกับมีแนวคิดที่ใกล้เคียงของ ธนุตร์ เอี่ยมอร่าม [12] ระบุว่า ถ้าธุรกิจใดเข้าครอบครองทรัพยากรหลักที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ที่ธุรกิจอื่นไม่สามารถเสาะหาหรือครอบครองสิทธิในการใช้งานได้ง่าย ทรัพยากรเหล่านี้ก็จะกลายเป็นสิ่งที่โดดเด่นต่อการสร้างสิ่งที่แตกต่างและเป็นประโยชน์ต่อการขยายโอกาสทางธุรกิจในอนาคต

นอกจากนี้ Zacharia and Mentzer [13-14] ได้ศึกษาหน้าที่ที่มีความสำคัญในส่วนงานกิจกรรมโลจิสติกส์ (Logistics Functional Salience) ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมและบทบาทโลจิสติกส์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งได้รับยืนยันผลวิจัยจาก Ralston, Grawe

and Daugherty [15] ชี้ให้เห็นว่า ลักษณะที่โดดเด่นในกิจกรรมโลจิสติกส์ (Logistics Salience) มีหน้าที่สำคัญต่อกระบวนการสร้างสิ่งที่แตกต่างกันในการบริการและพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรมบริการของธุรกิจ ก่อให้เกิดประโยชน์เชิงการเพิ่มประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์ เนื่องด้วยปัจจุบันมีสภาพการแข่งขันที่รุนแรงทำให้วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์สั้น ผู้ประกอบการจึงได้เน้นถึงความสำคัญของการจัดการโลจิสติกส์ ที่อาศัยหลักเชื่อมโยงกิจกรรมของทุกหน่วยงานในองค์กรให้เป็นระบบเดียวกัน จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญอีกประเภทหนึ่งที่ช่วยสร้างความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการและตอบสนองความไวให้แก่บริษัทคู่ค้าสัมพันธ์และนำองค์กรเข้าสู่ตลาดแข่งขันได้เร็ว ดังนั้น การใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านเทคโนโลยีขั้นสูง ความรู้และความเชี่ยวชาญในการจัดการของบุคลากร การวางระบบและกลไกในการทำงานขององค์กร การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในและภายนอกองค์กร รวมถึง ลักษณะที่โดดเด่นในกิจกรรมโลจิสติกส์นี้ เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจ เพื่อสร้างสิ่งที่แตกต่างกันและเพิ่มความเป็นผู้นำให้แก่องค์กรได้

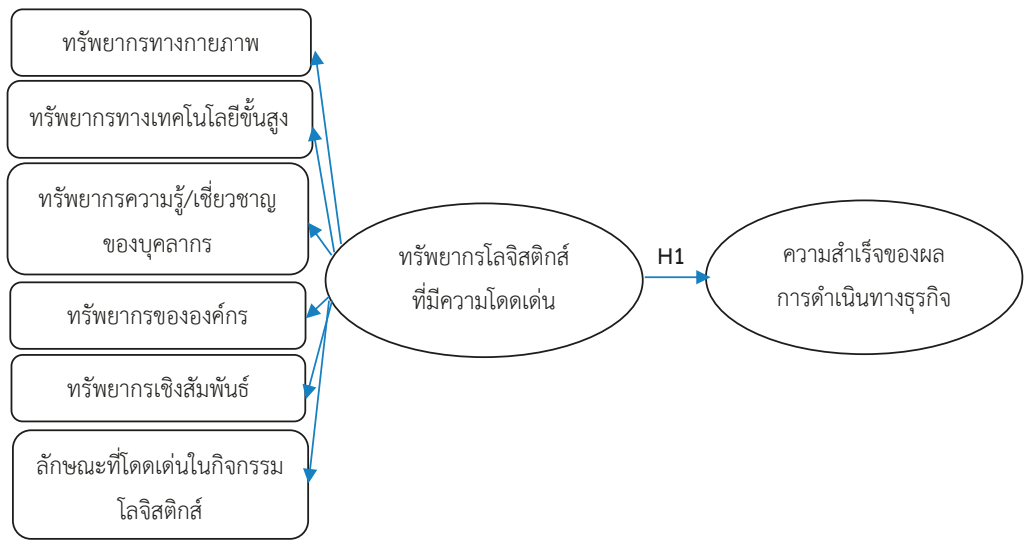
ดังนั้น ความหมายของทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น จะหมายถึง สิ่งจำเป็นด้านต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ร่วมในกระบวนการให้บริการที่มีลักษณะจำเพาะ เพื่อสร้างความแตกต่างในระบบงานบริการขององค์กร [5, 10] มีตัวชี้วัด 6 ประเภทคือ 1) ทรัพยากรทางกายภาพ 2) ทรัพยากรทางเทคโนโลยีขั้นสูง 3) ทรัพยากรด้านความรู้หรือความเชี่ยวชาญของบุคลากร 4) ทรัพยากรขององค์กร 5) ทรัพยากรเชิงสัมพันธ์ และ 6) ลักษณะที่โดดเด่นในกิจกรรมโลจิสติกส์ ที่จะนำองค์กรสู่ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจได้ ส่วนความหมายของความสำเร็จของผลการดำเนินงาน คือ จำนวนการเพิ่มขึ้นของผลประกอบการในองค์กรทั้งในส่วนที่เป็นผลลัพธ์ทางการเงินและมีใช้ทางการเงินที่ทำให้องค์กรมีศักยภาพการแข่งขันเชิงธุรกิจ [16] ด้วยตัวชี้วัด 3 ประเภทคือ 1) ผลการดำเนินงานทางการเงิน ชี้ให้เห็นถึงความอยู่รอดและสร้างความพึงพอใจให้กับผู้มีส่วนได้เสีย 2) ผลการดำเนินงานด้านการบริการลูกค้า ที่ช่วยรักษาระดับความพึงพอใจของลูกค้าให้คงอยู่และสร้างมิตรภาพระหว่างกันที่ดีที่สุด และ 3) ผลการดำเนินงานทางโลจิสติกส์ สะท้อนให้เห็นการปฏิบัติงานโลจิสติกส์ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพงานที่ต่อเนื่อง

จากการทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการวิจัยที่ผ่านมาพบว่า ประเภทของทรัพยากรเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อผลการดำเนินงานทางธุรกิจ (ดังตารางที่ 1) และสะท้อนความเป็นไปได้ของปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ในประเทศไทย (ดังภาพที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเภทของทรัพยากรที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานทางธุรกิจ

ประเภทของทรัพยากร	ผลการทดสอบของปัจจัยที่มีต่อผลการดำเนินงานทางธุรกิจ	
	สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง
1. ทรัพยากรทางกายภาพ	Karia [17]	
2. ทรัพยากรทางเทคโนโลยี ขั้นสูง	Karia, et al. [6]; Evangelista, et al. [18]; Yang, Marlow and Lu [19]	
3. ทรัพยากรความรู้/ เชี่ยวชาญของบุคลากร	Karia, et al. [6]; Aziz, et al. [20]	
4. ทรัพยากรขององค์กร	Karia [17]; Yang, Marlow and Lu [19]	
5. ทรัพยากรเชิงสัมพันธ์	Karia, et al. [6]; Aziz, et al. [20]	Yang, Marlow and Lu [19]
6. ลักษณะที่โดดเด่น ในกิจกรรมโลจิสติกส์	Ralston, Grawe and Daugherty [15]; Zacharia and Mentzer [13-14]	

ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรม

ภาพที่ 1 แสดงทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางธุรกิจ

ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรม

จากภาพที่ 1 สามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัย H1 ได้ว่า ทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางธุรกิจในทิศทางเดียวกัน

นอกจากนี้ แหล่งกำเนิดความได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืนทางธุรกิจ นอกจากจะขึ้นอยู่กับความ

พร้อมของทรัพยากรแล้ว ยังต้องอาศัยแรงผลักดันและการสนับสนุนจากความสามารถในการบริหารงานขององค์กร จึงได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมในบริบทธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์พบว่า ความสามารถในการให้บริการจะเน้นกระบวนการบริการในการตอบโต้ความต้องการของลูกค้าให้รวดเร็ว ถูกต้องและทันเวลา คือ เน้นการใช้ Time-based Strategy สอดรับกับ Mentzer, Min and Bobbitt [21], Mandal and Korasiga [22] ที่ได้จำแนกความสามารถขององค์กร ออกเป็น 4 มิติ คือ 1) การประสานระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า 2) การประสานระบบการจัดการระหว่างกลุ่มซัพพลายเออร์ 3) การประสานระบบการจัดการสารสนเทศ และ 4) การประสานความร่วมมือ ส่งผลให้ผู้วิจัยคำนึงถึงการบริหารแบบองค์รวม ในการพิจารณาแผนปฏิบัติงานของหน่วยงานตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ ที่มีการใช้ความสามารถของทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในการดำเนินงานของธุรกิจ

ดังนั้น ความหมายของความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ หมายถึง การกระทำหรือปฏิบัติงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งในกระบวนการให้บริการในการเข้าถึง แบ่งปันและถ่ายโอนทรัพยากร การไหลเวียนของสารสนเทศและเชื่อมโยงระบบงานร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทางธุรกิจ [23] มีตัวชี้วัดอยู่ 4 ประเภท เป็นความสามารถในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) การประสานระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า 2) การประสานระบบการจัดการระหว่างกลุ่มซัพพลายเออร์ 3) การประสานระบบการจัดการสารสนเทศ และ 4) การประสานความร่วมมือและสร้างความสัมพันธ์กันในองค์กรกับบริษัทคู่ค้า ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการสามารถเห็นภาพรวมของการบริหารงานองค์กรตั้งแต่การประสานงานร่วมกับซัพพลายเออร์ สู่อุปการะบริหารงานภายในองค์กร ไปจนถึงการส่งมอบงานขั้นสุดท้ายให้แก่ลูกค้า

สำหรับการทบทวนความสัมพันธ์พบว่า ประเภทของความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานทางธุรกิจ (ดังตารางที่ 2) และสะท้อนถึงความเป็นไปได้ของปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ในประเทศไทย (ดังภาพที่ 2)

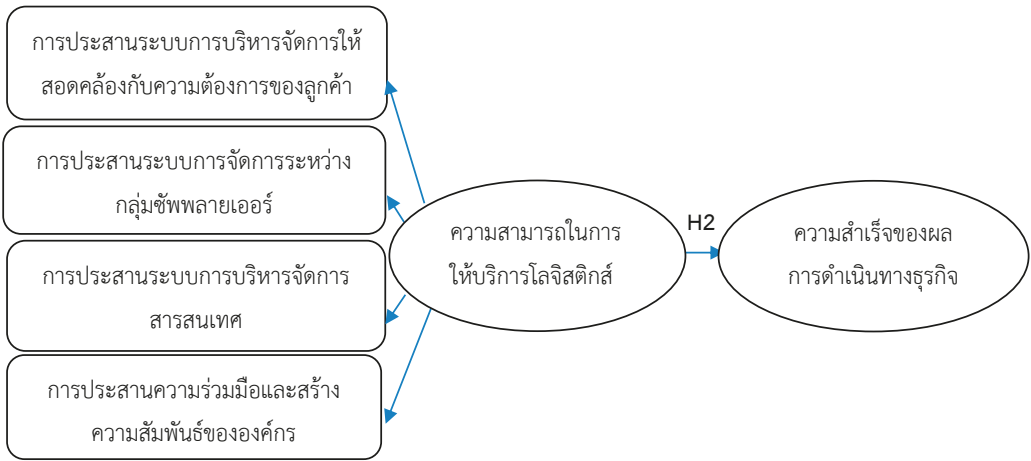
ตารางที่ 2 แสดงวรรณกรรมที่เกี่ยวกับประเภทของความสามารถในการให้บริการที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงาน

ประเภทของความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์	ผลการทดสอบของปัจจัยที่มีต่อผลการดำเนินงานทางธุรกิจ	
	สอดคล้องการวิจัย	ไม่สอดคล้องการวิจัย
1. การประสานระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า	Yorulmaz and Birgün [24]; Ralston, Grawe and Daugherty [15]; Yeung, et al. [25]; Meng, et al. [26]; Yang, Marlow and Lu [19]	Yorulmaz and Birgün [24]; Kafetzopoulos and Psomas [31]; Liu and Luo [27]; Yang, Marlow and Lu [19]
2. การประสานระบบการจัดการระหว่างกลุ่มซัพพลายเออร์	Liu and Luo [27]; Sezhiyan, Page and Iskanian [28]; McGinnis and Vallopra [29]	

ตารางที่ 2 แสดงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเภทของความสามารถในการให้บริการที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงาน (ต่อ)

ประเภทของความสามารถในการบริการโลจิสติกส์	ผลการทดสอบของปัจจัยที่มีต่อผลการดำเนินงานทางธุรกิจ	
	สอดคล้องการวิจัย	ไม่สอดคล้องการวิจัย
3. การประสานระบบการบริหารจัดการสารสนเทศ	Yorulmaz and Birgün [24]; Evangelista, et al. [18]; Mithas, Ramasubbu and Sambamuthy [30]	Ahimbisibwe, et al. [32]; Liu and Luo [27];
4. การประสานความร่วมมือและสร้างความสัมพันธ์ขององค์กร	Yang, Marlow and Lu [19]	

ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรม

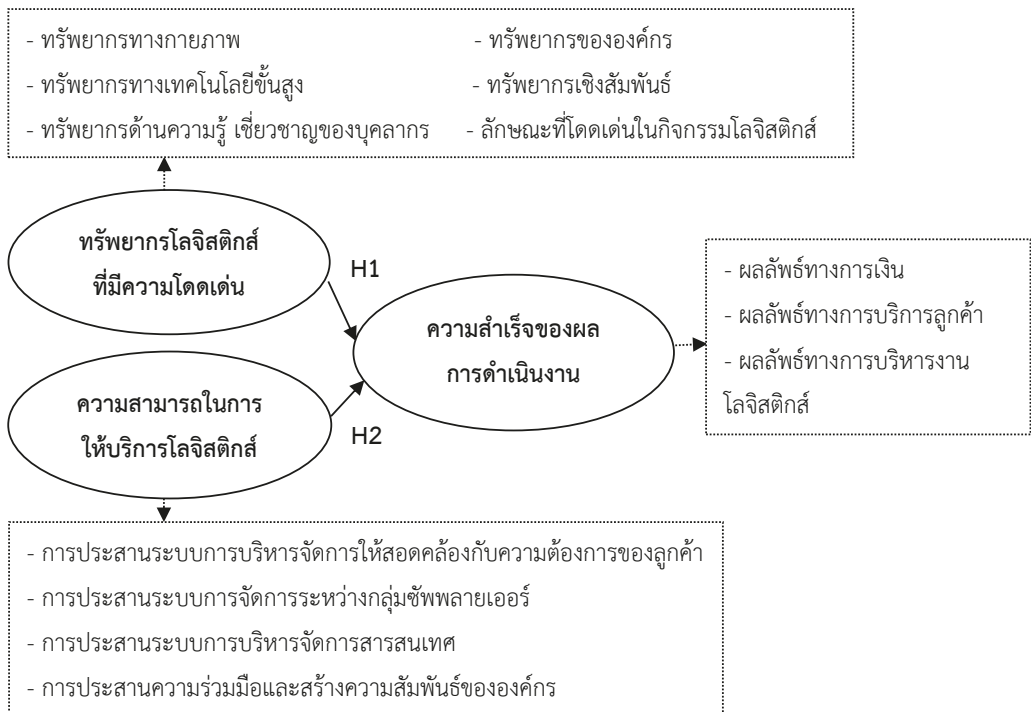

ภาพที่ 2 แสดงความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางธุรกิจ

ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรม

จากภาพที่ 2 สามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัย H2 ได้ว่า ความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานในธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ ในทิศทางเดียวกัน

สำหรับการพัฒนารอบแนวคิดการวิจัย จากการทบทวนงานวิจัยข้างต้นพบว่า งานวิจัยที่ผ่านมาไม่ชี้ชัดว่าปัจจัยใดที่มีผลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยพัฒนารอบแนวคิดได้ดังภาพ

ภาพที่ 3 แสดงปัจจัยภายในองค์กรที่ทำให้ธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ประสบความสำเร็จ
ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณอาศัยการสร้างเครื่องมือด้วยแบบสอบถามการวิจัยในรวบรวมข้อมูลการแสดงความคิดเห็นจากผู้บริหารฝ่ายกิจกรรมโลจิสติกส์หรือเทียบเท่า มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากร เป็นผู้ให้บริการโลจิสติกส์ที่ได้รับรองมาตรฐานคุณภาพการบริหารจัดการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ ช่วงปี 2554-2561 เท่ากับ 562 กิจการ กับระบบ ISO 9001: 2015 ในปี 2553-2559 เท่ากับ 343 กิจการ รวม 905 กิจการ ต่อมาได้จำแนกขนาดธุรกิจและแบ่งตามโครงสร้างธุรกิจพบว่า มีบางบริษัทไม่สามารถจำแนกได้เนื่องจากไม่พบในฐานข้อมูลของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า หรือบางบริษัทได้รับทั้ง 2 มาตรฐาน เกิดนับซ้ำ 204 กิจการ [33] ส่งผลให้ประชากรการวิจัยในครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 701 กิจการ

2. กลุ่มตัวอย่าง ใช้สุ่มตัวอย่างอาศัยหลักของความน่าจะเป็น ร่วมกับวิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน มี 4 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากร โดยจำแนกขนาดธุรกิจ ด้วยสูตรของ Cochran [34] กำหนดให้ n คือ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง, N คือ ขนาดของประชากร, Z คือ ค่า α ตำแหน่งของพื้นที่ใต้โค้งปกติ (2 tailed) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ($Z = 1.96$), σ คือ ค่าความแปรปรวนของประชากร ($\sigma = 1.00$) และ E คือ ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 10% ($E = 0.10$)

$$n = \frac{NZ^2s^2}{NE^2 + Z^2s^2}$$

แทนค่าลงในสูตรจะได้ 248 ตัวอย่าง แต่เพื่อป้องกันอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่อาจมีเนื้อหาไม่สมบูรณ์หรือไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ ตามผลวิจัยของ Borella, et al. [9]; Wang, Jie and Abareshi [35]; Lin and Wu [11] ที่มีอัตราการตอบกลับต่ำกว่าร้อยละ 25 ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการโลจิสติกส์ ทำให้ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างอีกครั้ง โดยใช้การประมาณ 20 เท่าของการวิจัยและมีค่าพารามิเตอร์ 18 ตัว จะได้เท่ากับ 360 ตัวอย่าง [36] จากนั้นแบ่งสัดส่วนตามจำนวนประชากรการวิจัยตามขนาดธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ ได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 3 แสดงขนาดกลุ่มตัวอย่างตามขนาดธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์

จำแนกตามขนาดธุรกิจ	จำนวนประชากร (กิจการ)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (กิจการ)
1. ขนาดเล็ก	549	282
2. ขนาดกลาง	115	59
3. ขนาดใหญ่	37	19
รวม	701	360

ที่มา: กรมพัฒนาธุรกิจการค้า (2561) [33] และคำนวณโดยผู้วิจัย

ขั้นที่ 2 ทำการสุ่มโดยแบ่งโครงสร้างธุรกิจตามกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ [2] ดังตารางที่ 4
 ขั้นที่ 3 ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เพื่อขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ขอบเขตและโครงสร้างธุรกิจ	ขนาดธุรกิจ (กิจการ)			
	เล็ก	กลาง	ใหญ่	รวม
1. การขนส่งสินค้า ครอบคลุมงานทางโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านการขนส่งสินค้าทั้งภายในและส่งออกนอกประเทศในรูปแบบทั้งทางถนน รถไฟ ทะเลและอากาศ รวมทั้ง การกระจายสินค้า	221	46	13	280
2. การจัดเก็บสินค้า ดูแล และบริหารคลังสินค้า การให้บริการติดสลากสินค้า/บริการด้านบรรจุกภัณฑ์	7	2	3	12
3. การให้บริการด้านพิธีการที่เกี่ยวกับงานโลจิสติกส์ ครอบคลุมงานพิธีการศุลกากร งานเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้า/ส่งออกสินค้า	29	2	-	31
4. การให้บริการงานโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้องกับการบริการเสริม เช่น งานที่ปรึกษาด้านโลจิสติกส์และเทคโนโลยีสารสนเทศ	6	1	-	7
5. การให้บริการพัสดุและไปรษณีย์ภัณฑ์ เป็นการให้บริการเกี่ยวกับการจัดส่งทั้งภายในและภายนอก	3	-	-	3
6. อื่น ๆ เช่น จำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค รับเหมา ฯ	16	8	3	27
รวม	282	59	19	360

ที่มา: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ [2] และคำนวณโดยผู้วิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การวิจัยที่ได้ผ่านการอนุมัติจากคณะกรรมการสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อให้ครอบคลุมคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัยได้เหมาะสม มี 4 ตอน ดังนี้

ตอน 1 เป็นสถานภาพการดำเนินธุรกิจ คือ ระยะเวลาการดำเนินงานและประเภทธุรกิจ

ตอน 2 สอบถามความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น มี 6 ด้าน คือ ทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทางเทคโนโลยีขั้นสูง ทรัพยากรด้านความรู้หรือเชี่ยวชาญของบุคลากร ทรัพยากรขององค์กร ทรัพยากรเชิงสัมพันธ์กับลักษณะที่โดดเด่นในกิจกรรมโลจิสติกส์ ปรับข้อความคำถามจาก Karia, *et al.* [6]; Ralston *et al.* [15]

ตอน 3 สอบถามความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ มี 4 ด้าน คือ การจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า การจัดการระหว่างกลุ่มซัพพลายเออร์ การจัดการ สารสนเทศกับการประสานความร่วมมือและความสัมพันธ์ ปรับข้อความคำถามจาก Yorulmaz and Birgün [24]; Mandal and Korasiga [22]; Wang, *et al.* [35]

ตอน 4 สอบถามถึงความสำเร็จของผลการดำเนินงานในธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ มี 3 ด้าน คือ ผลตอบแทนทางการเงิน การบริการลูกค้ากับการบริหารงานโลจิสติกส์ ปรับข้อความคำถามจาก Kuo, *et al.* [37]; Ralston, *et al.* [15]

4. ทดสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือ สํารวจด้วยวิธีแบบสอบถามการวิจัยได้ผ่านประเมิน จากผู้ทรงคุณวุฒิทางการบริหารธุรกิจกับด้านโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน จำนวน 3 ท่านเพื่อวัดความเที่ยง ตรง แล้วนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน เพื่อวัดความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม

5. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการจัดส่งหนังสือเพื่อขอความร่วมมือ พร้อมแนบเอกสารข้อมูลคำ อธิบายสำหรับอาสาสมัครการวิจัยและอื่น ๆ โดยใช้วิธีจัดส่งแบบสำรวจให้กับตัวแทนผ่านช่องทางออนไลน์ และ/หรือทางไปรษณีย์

6. เทคนิควิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อประเมินความสัมพันธ์เชิง เหตุและผลของปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นกับปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโล จิสติกส์ที่มีต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานในธุรกิจ ให้สอดคล้องและกลมกลืนระหว่างกรอบแนวคิดการ วิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

หลังประเมินผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามการวิจัยได้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ให้ครอบคลุมตัวแปรและตัวชี้วัดซึ่งมีค่า IOC อยู่ช่วง 0.67-1.00 มากกว่า 0.50 พร้อมมีความเชื่อมั่นที่มีค่า สัมประสิทธิ์แอลฟาในช่วง 0.958 - 0.965 มากกว่า 0.70 ผ่านเกณฑ์ยอมรับ [36] ต่อมารวบรวมข้อมูลจริงกับ ผู้บริหารงานมีการตอบกลับที่เนื้อหาสมบูรณ์ถึงร้อยละ 63.33 มีมากกว่างานวิจัยที่ผ่านมาของ Borella *et al.* [9]; Wang, Jie and Abareshi [35]; Lin and Wu (2014) [11] ที่มีการตอบกลับไม่เกินร้อยละ 25 จึงนำข้อมูล ที่ได้มาวิเคราะห์และตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการวิจัยในระดับมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้ให้บริการโลจิสติกส์ส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจขนส่ง ขนถ่ายและกระจายสินค้ามากที่สุด รองลงมาเป็นกลุ่มงานบริการด้านพิธีการศุลกากรกับกลุ่มบริการในการจัดเก็บ ดูแลและบริหารคลังสินค้าซึ่งมีประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจมากกว่า 15 ปี นอกจากนี้ ได้แสดงระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ (ดังตารางที่ 5) พบว่า ปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์มีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น เนื่องด้วยธุรกิจส่วนใหญ่สามารถเข้าใจถึงการกระทำเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้ดีที่สุด ($\bar{x}=4.11, s.d.=0.602$) รองลงมา เป็นการประสานความร่วมมือและสร้างความสัมพันธ์ในองค์กร ($\bar{x}=4.01, s.d.=0.679$) ควบคู่กับการทำงานร่วมกับซัพพลายเออร์ ($\bar{x}=3.87, s.d.=0.727$) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากการเข้าครอบครองสิทธิและมีความพร้อมของทรัพยากรบริการที่ใช้ปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะ ด้านบุคลากรที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในสายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ($\bar{x}=4.01, s.d.=0.626$) และมีการเชื่อมโยงหรือบูรณาการระบบงานของทุกหน่วยงานและทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องให้ทุกคนมองเห็นเป้าหมายเดียวกัน ($\bar{x}=3.90, s.d.=0.702$) เพื่อให้บรรลุความสำเร็จในการทำงาน

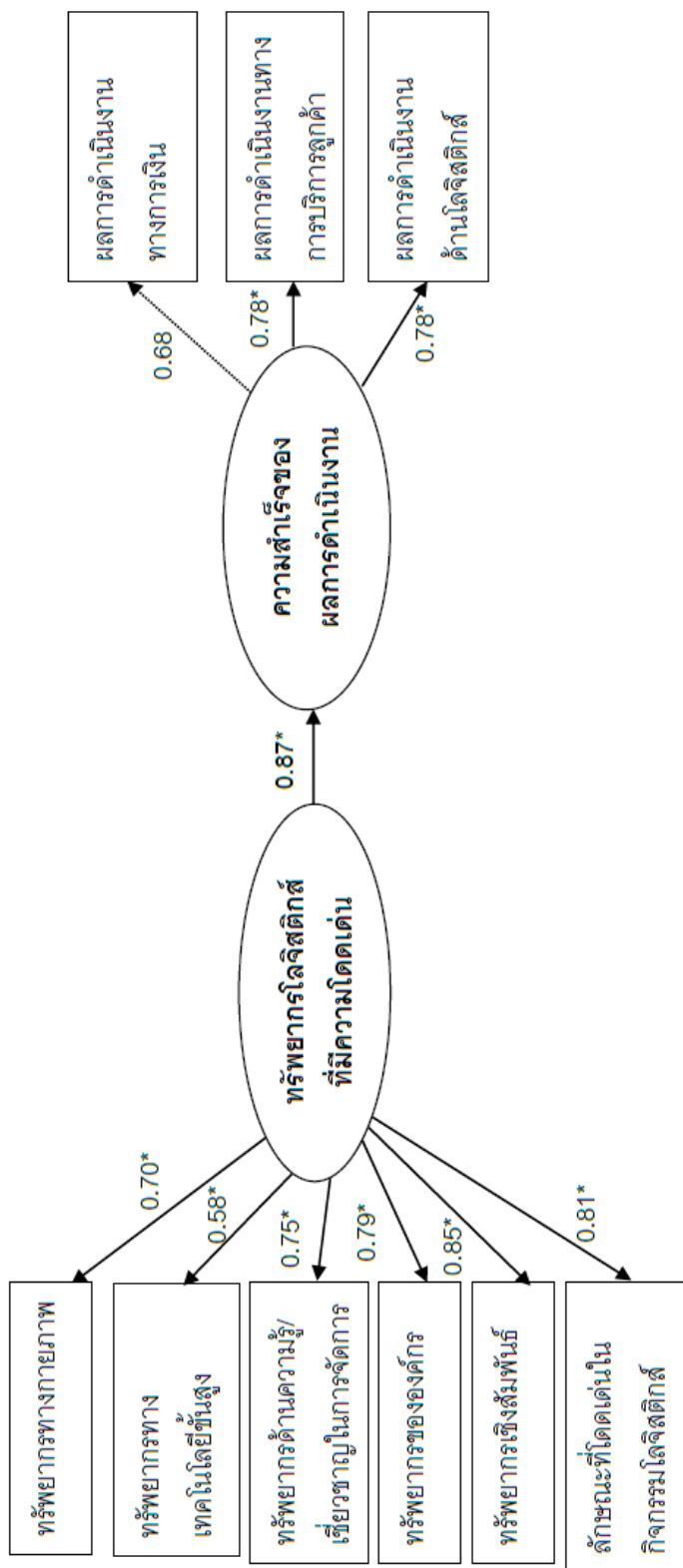
ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์จากสถิติเชิงพรรณนาตามตัวแปรการวิจัย

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
1. ทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น	3.84	0.564	มาก
1.1 ทรัพยากรทางกายภาพ	3.82	0.686	มาก
1.2 ทรัพยากรทางเทคโนโลยีขั้นสูง	3.56	0.865	มาก
1.3 ทรัพยากรด้านความรู้/เชี่ยวชาญของบุคลากร	4.01	0.626	มาก
1.4 ทรัพยากรขององค์กร	3.84	0.699	มาก
1.5 ทรัพยากรเชิงสัมพันธ์	3.90	0.702	มาก
1.6 ลักษณะที่โดดเด่นในกิจกรรมโลจิสติกส์	3.92	0.691	มาก
2. ความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์	3.94	0.572	มาก
2.1 การประสานระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า	4.11	0.602	มาก
2.2 การประสานระบบการจัดการระหว่างซัพพลายเออร์	3.87	0.727	มาก
2.3 การประสานระบบการจัดการสารสนเทศ	3.79	0.693	มาก
2.4 การประสานความร่วมมือและความสัมพันธ์	4.01	0.679	มาก
3. ความสำเร็จของผลการดำเนินงาน	3.73	0.551	มาก
3.1 ผลการดำเนินงานทางการเงิน	3.45	0.678	มาก
3.2 ผลการดำเนินงานทางการบริการลูกค้า	3.88	0.633	มาก
3.3 ผลการดำเนินงานทางโลจิสติกส์	3.87	0.661	มาก
ภาพรวมของแบบสอบถามการวิจัย	3.84	0.515	มาก

ต่อมาเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรและตัวชี้วัด ประเมินด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของผลการดำเนินงานมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทางด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์และด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น มีขนาดสัมพันธ์ในระดับสูงถึง 0.760 และ 0.717 หน่วย และมีค่า VIF ทั้งสองด้านอยู่ที่ 2.689 ผ่านเงื่อนไขยอมรับที่ว่าค่า VIF ควรน้อยกว่า 10 จึงไม่เกิดปัญหา Multicollinearity [36] จากนั้นได้ทดสอบความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดการวิจัยพบว่า ทุกตัวชี้วัดของด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นกับด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางธุรกิจ สามารถจัดเรียงระดับขนาดสัมพันธ์จากมากไปน้อย คือ 1) ความสำเร็จของผลการดำเนินงานมีความสัมพันธ์กับความสามารถในทาง การประสานความร่วมมือและสร้างความสัมพันธ์ขององค์กรในทิศทางเดียวกันและมีค่าสูงสุด รองลงมาเป็นการประสานในระบบการบริหารจัดการสารสนเทศ การจัดการระหว่างกลุ่มซัพพลายเออร์กับการจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า และ 2) ความสำเร็จของผลการดำเนินงานมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรขององค์กรในทิศทางเดียวกันและมีค่าสูงสุด รองลงมา คือ ลักษณะที่โดดเด่นในกิจกรรมโลจิสติกส์ ทรัพยากรเชิงสัมพันธ์ ทรัพยากรด้านความรู้ความเชี่ยวชาญของบุคลากร ทรัพยากรทางกายภาพและเทคโนโลยีขั้นสูง ตามลำดับ โดยมีขนาดสัมพันธ์ของทุกตัวชี้วัดในช่วง 0.371-0.721 และค่า VIF อยู่ที่ 1.979-3.104 ซึ่งไม่เกิดปัญหา Multicollinearity

สำหรับการค้นหาคำปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ ประเมินค่าจากประเมินความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นกับปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ ที่มีต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานในธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ มี 2 ประเด็นหลักดังนี้

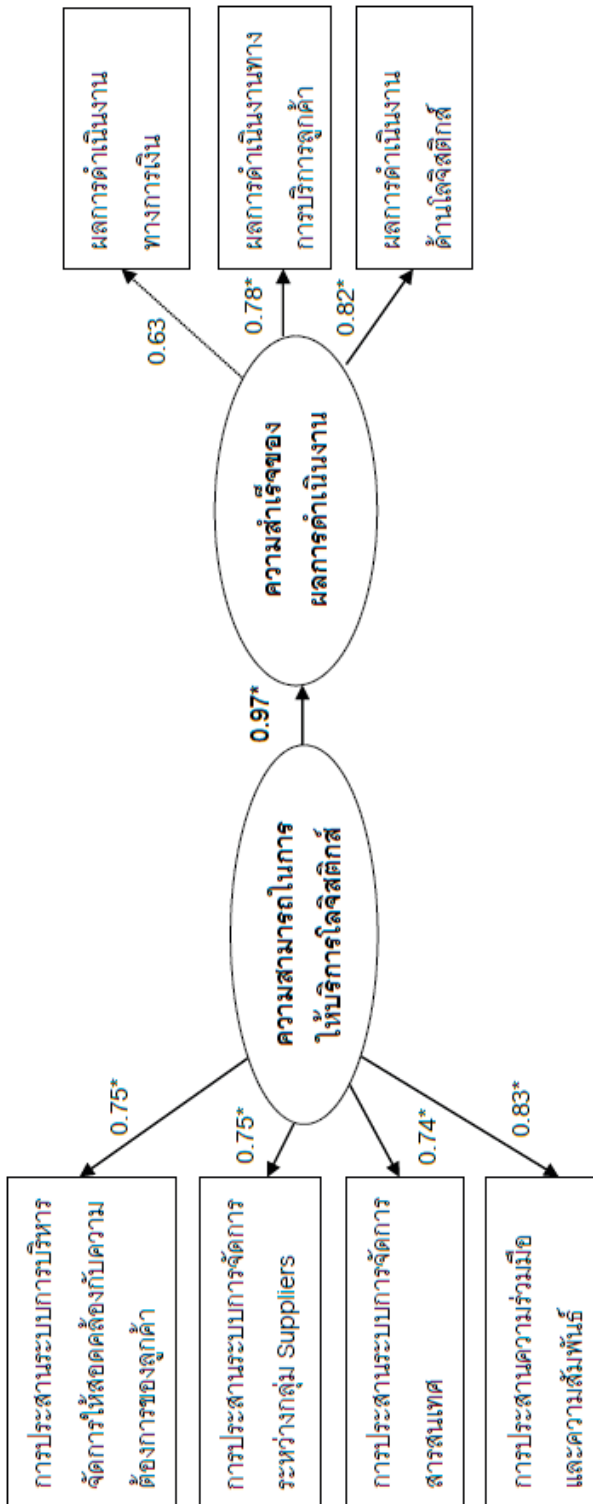
1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น ที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ จากภาพที่ 4 แสดงให้เห็นว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี วิเคราะห์จากค่าไคสแควร์ที่มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($p\text{-value} = 0.142$), $RMSEA = 0.037$, $GFI = 0.97$, $AGFI = 0.94$ และ $Standardized\ RMR = 0.028$ เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ทุกตัว มีค่าเป็นบวกอยู่ระหว่าง 0.58 – 0.85 ทำให้ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ ทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทางเทคโนโลยีขั้นสูง ทรัพยากรด้านความรู้และความเชี่ยวชาญในการจัดการ ทรัพยากรขององค์กร ทรัพยากรเชิงสัมพันธ์ และลักษณะที่โดดเด่นในกิจกรรมโลจิสติกส์ สามารถร่วมกันมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางธุรกิจ ในทิศทางเดียวกันและมีขนาดอิทธิพลถึง 0.87 หน่วย ($R^2 = 0.76$) ปรากฏว่า ยอมรับตามสมมติฐานการวิจัย H1 อีกทั้ง การรวมกลุ่มทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นทั้ง 6 ด้านนี้ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในผลการดำเนินงานด้านโลจิสติกส์สูงสุด มีการตอบสนองโดยตรงเท่ากับ 0.45 หน่วย ($R^2 = 0.46$) รองลงมาเป็นการบริการลูกค้ากับทางการเงิน มีค่า 0.43 ($R^2 = 0.61$) กับ 0.40 ($R^2 = 0.46$) หน่วย ตามลำดับ

ภาพที่ 4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น ที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ

หมายเหตุ: * $p < 0.05$

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ จากภาพที่ 5 แสดงให้เห็นว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์วิเคราะห์จากค่าไคสแควร์ที่มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($p\text{-value} = 0.215$), $RMSEA = 0.037$, $GFI = 0.98$, $AGFI = 0.95$ และ $Standardized\ RMR = 0.022$ เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ทุกตัว มีค่าเป็นบวกอยู่ระหว่าง 0.63 – 0.83 ทำให้ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ ประกอบด้วย 4 ประเภท คือ การบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า การจัดการระหว่างกลุ่มซัพพลายเออร์ การจัดการสารสนเทศ และการประสานความร่วมมือและความสัมพันธ์ ร่วมกันมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานในทิศทางเดียวกันและมีขนาดอิทธิพลถึง 0.97 หน่วย ($R^2 = 0.95$) ปรากฏว่า ยอมรับตามสมมติฐานการวิจัย H2 อีกทั้งการรวมกลุ่มทางด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ทั้ง 4 ด้านนี้ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในผลการดำเนินงานด้านโลจิสติกส์มากที่สุด มีการตอบสนองโดยตรงเท่ากับ 0.53 หน่วย ($R^2 = 0.67$) รองลงมาเป็นการบริการลูกค้ากับทางการเงินขององค์กร มีค่าเท่ากับ 0.48 ($R^2 = 0.62$) กับ 0.41 ($R^2 = 0.39$) หน่วย ตามลำดับ

ภาพที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ ที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ

หมายเหตุ: * $p < 0.05$

สรุปการวิจัยและอภิปรายผล

หลังการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในกลุ่มงานบริการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน ภายใต้ทฤษฎีฐานทรัพยากร ประกอบกับ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือด้วยแบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้บริการโลจิสติกส์ ที่ได้รับรองจากระบบบริหารคุณภาพตาม ISO 9001 หรือมาตรฐานคุณภาพการบริหารจัดการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ว่า ปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ ที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จได้มากกว่าปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่น มีอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

1) ปัจจัยด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางธุรกิจ ที่มีขนาดอิทธิพลในระดับสูง กล่าวคือ การจัดการในด้านของความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ ได้แก่ การประสานระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า การจัดการระหว่างกลุ่มซัพพลาย การจัดการข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึง การประสานความสัมพันธ์และความร่วมมือขององค์กร สามารถร่วมกันมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางธุรกิจ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีขนาดอิทธิพลค่อนข้างสูงถึงร้อยละ 97 โดยได้รับผลกระทบจากการประสานความสัมพันธ์ขององค์กรมากที่สุด รองลงมาเป็นการจัดการของกลุ่มซัพพลายเออร์ควบคู่กับการจัดทำฐานสารสนเทศในองค์กร สอดคล้องกับ Mandal and Korasiga [22]; Mentzer, Min and Bobbitt [21] ที่ว่าความสามารถขององค์กร เป็นการกระทำที่แสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างขั้นตอนผลิตและบริการ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า สามารถจัดฐานข้อมูลและสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้มีส่วนได้เสียด้วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในกระบวนการทางธุรกิจให้สอดคล้องกับทิศทางเชิงกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งผู้มีส่วนได้เสีย มี 2 ส่วน คือ 1) ผู้มีส่วนได้เสียในองค์กร เช่น เจ้าของกิจการ บุคลากรและผู้บริหารงานองค์กร และ 2) ผู้มีส่วนได้เสียจากภายนอกองค์กร เช่น ซัพพลายเออร์กับผู้ใช้บริการ หากองค์กรมีความสามารถในการจัดการที่ดีจะก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของผลการดำเนินงานในภาคอุตสาหกรรมโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน สอดรับกับ Rodrige et al. [38] ที่กล่าวว่า เมื่อองค์กรมีความสามารถที่โดดเด่นที่เกิดขึ้นจากบริหารงานที่มีคุณภาพและมีการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารที่ดีในกระบวนการทำงาน สามารถเพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์และบริการให้แตกต่าง มีความเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนต่างจากบริษัทคู่แข่งได้ตลอดเวลา จนทำให้องค์กรสามารถเข้าสู่ตลาดและสร้างผลกำไรได้รวดเร็ว [39-40]

2) ปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางธุรกิจ ที่มีขนาดอิทธิพลในระดับสูง กล่าวคือ การรวมกลุ่มของปัจจัยด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางธุรกิจ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีขนาดอิทธิพลค่อนข้างสูงถึงร้อยละ 87 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากทรัพยากรเชิงสัมพันธ์มากที่สุด รองลงมาเป็นลักษณะที่โดดเด่นในกิจกรรมโลจิสติกส์กับทรัพยากรขององค์กร สอดรับ Karia, et al. [6]; Ralston, Grawe and Daugherty [15]; Evangelista, et al. [18]; Karia [17]; Yang, Marlow and Lu [19]; Zacharia and Mentzer [13-14]; Mentzer, Min and Bobbitt [21] ที่ว่าโลจิสติกส์บนพื้นฐานทรัพยากร (Resource-Based Logistics) ประกอบด้วย ทรัพยากรโลจิสติกส์ที่จับต้องได้กับทรัพยากรโลจิสติกส์ที่จับต้องไม่ได้ ที่ต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันในช่วงดำเนินการในกระบวนการทำงานตลอดเวลา ตลอดจนผู้บริหารงานต้องตระหนักถึงลักษณะที่โดดเด่นในกิจกรรมโลจิสติกส์ คือ เป็นหน้าที่ในส่วนงานของกิจกรรมโลจิสติกส์ที่ทำให้ทรัพยากรมีความเป็นเอกลักษณ์ และหน้าที่ที่สำคัญของทุกหน่วยงานในการจัดทำคุณภาพที่ทุกคนสามารถเข้าถึง แบ่งปัน

ข้อมูลความรู้และตัดสินใจในการทำงานร่วมกันของบุคลากรองค์กร ที่ทั้งหมดสามารถพยากรณ์ถึงผลการดำเนินงานในธุรกิจขนส่งและโลจิสติกส์ เน้นความสามารถในการสร้างและการรวมกลุ่มของทรัพยากร ทำให้เกิดการลดต้นทุนและเงินลงทุนในกระบวนการดำเนินการผลิตแบบทันเวลาพอดี คล้ายคลึงกับแนวคิดของ ธนุทร์ เอี่ยมอร่าม [12] ที่กล่าวว่า หากองค์กรต่าง ๆ สามารถครอบครองทรัพยากรหลักที่มีคุณค่า หายาก มีเอกลักษณ์และสามารถจัดการในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดีกว่าธุรกิจคู่แข่ง ทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นจุดเด่นในการเพิ่มความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลงและขยายโอกาสให้แก่องค์กรธุรกิจได้ [11] หรือสร้างความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างองค์กรธุรกิจ ช่วยขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการองค์กร สามารถให้บริการที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ตามกลุ่มเป้าหมายทางธุรกิจได้ กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล [41]

ดังนั้น ผลวิจัยฉบับนี้สรุปได้ว่า ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ เป็นผลมาจากการที่องค์กรมีความสามารถในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านการประสานระบบการบริหารจัดการงานให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า การทำงานร่วมกับกลุ่มซัพพลายเออร์ ความสามารถในการจัดทำฐานข้อมูลให้เกิดการไหลเวียนที่ดี รวมถึง การประสานความร่วมมือและสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างองค์กร อีกทั้ง ได้รับผลจากทรัพยากรสนับสนุน คือ การที่องค์กรได้ครอบครองทรัพยากรหลักที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีความพร้อมของเครื่องมืออุปกรณ์ การใช้เทคโนโลยีสำหรับโลจิสติกส์ บุคลากรที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในงาน มีการวางนโยบายให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนปฏิบัติงาน การมีมนุษยสัมพันธ์และให้ทุกคนในหน่วยงานตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการโลจิสติกส์ ในฐานะเป็นตัวเชื่อมโยงการไหลเวียนของข้อมูลและแผนการทำงานของทุกหน่วยงานเข้าไว้ในระบบงานเดียวกัน มีการบูรณาการแผนงานเชื่อมโยงให้ถึงองค์กรที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งองค์กรจะต้องสรรหาและจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นเข้าไปในกระบวนการดำเนินธุรกิจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และให้เหมาะสมต่อการทำงานจริง ย่อมสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียขององค์กรได้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยข้างต้นได้เป็นข้อมูลที่สำคัญต่อการเสนอแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพบริการในธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ จากการรับรู้ผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กร ดังนั้น ผลกระทบจากการรวมกลุ่มทางด้านทรัพยากรโลจิสติกส์ที่มีความโดดเด่นกับด้านความสามารถในการให้บริการโลจิสติกส์ สามารถพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงของผลการดำเนินงานในธุรกิจขนส่งและโลจิสติกส์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จนเป็นแนวคิด Resource-Based Logistics สำหรับในมุมมองของผู้ประกอบการโลจิสติกส์ และใช้อุปทานต่อไปได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ สำหรับกำหนดแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพจากการใช้ทรัพยากรในกระบวนการโลจิสติกส์ของธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ไทย เนื่องด้วยสภาพการดำเนินงานเป็นการประกอบธุรกิจขนาดเล็กถึงร้อยละ 95.7 ของผู้ให้บริการโลจิสติกส์ทั้งหมด [1] เน้นให้บริการขนส่งและกระจายสินค้าเฉพาะพื้นที่ มีการจัดการความรู้ ความเข้าใจและสามารถให้บริการที่มีขอบเขตบริการอย่างจำกัด ทำให้ไม่สามารถตอบโจทยความต้องการของลูกค้าได้ครบถ้วน ย่อมส่งผลให้ผู้ประกอบการธุรกิจ มักอยู่ในสถานะเป็นผู้รับเหมาช่วงให้กับบริษัทขนาดใหญ่อีกทอดหนึ่ง ดังนั้น สิ่งสำคัญที่สุดของการพัฒนาในระบบงานให้บริการโลจิสติกส์ จะมี 4 ประเด็นโดยมีความโน้มเอียงในเรื่องการติดต่อสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีรายละเอียดดังนี้

1) เรื่องของการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง ในการเชื่อมโยงประสานกิจกรรมขององค์กรอย่างเป็นระบบ เพื่อลดเวลาในการทำกิจกรรมที่จำเป็นในกระบวนการทำงาน

2) การให้บุคลากรในองค์กรตระหนักถึงความเข้าใจและนำไปปฏิบัติในเรื่องของการจัดการโลจิสติกส์ เนื่องด้วยการจัดการโลจิสติกส์ มีบทบาทสำคัญต่อการเชื่อมโยงกระบวนการและสารสนเทศจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์กรให้เป็นข้อมูลชุดเดียวกัน พร้อมสำหรับการใช้งานและทำให้กระบวนการทำงานไหลลื่นได้รวดเร็ว

3) การมีปฏิสัมพันธ์ของแต่ละกระบวนการตามสายงานตามแผนงานที่กำหนดไว้ หรือการทำงานเป็นทีมข้ามสายงาน เพื่อบูรณาการพื้นฐานแนวความคิดความสามารถที่หลากหลายของบุคลากรในการปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการพัฒนาบุคลากรควบคู่กับการประยุกต์ใช้งานเทคโนโลยีสำหรับกิจกรรมโลจิสติกส์

4) การกำหนดกลยุทธ์ตลาดเชิงสัมพันธ์ในอุตสาหกรรมโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน ด้วยการเสริมสร้างและรักษาสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรให้ผูกพันในระยะยาว โดยเน้นการดูแลและคำนึงผลประโยชน์ภายใต้จรรยาบรรณในการดำเนินธุรกิจ และเป็นการใช้ Cost Sharing เนื่องด้วยสภาพธุรกิจไทยเป็นกลุ่มธุรกิจขนาดเล็ก ทำให้มีข้อจำกัดเรื่องเงินทุนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรไม่เต็มศักยภาพ จึงมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยความร่วมมือในการพึ่งพาทรัพยากรและสมรรถนะในการทำงานจากหน่วยงานภายนอก เพื่อช่วยขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงทรัพยากรที่มีต้นทุนสูง และเพิ่มโอกาสขยายรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย จนสามารถเพิ่มอำนาจต่อรองทางการค้าได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป การวิจัยฉบับนี้เน้นกลุ่มตัวอย่างเฉพาะผู้ให้บริการโลจิสติกส์ที่ผ่านการรับรองจากระบบบริหารงานคุณภาพตามมาตรฐาน ISO 9001: 2015 หรือเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 4.2 เมื่อเทียบกับจำนวนผู้ให้บริการโลจิสติกส์ทั้งหมด ทำให้เกิดการละเลยกับกลุ่มผู้ให้บริการโลจิสติกส์รายอื่น ๆ ดังนั้น งานวิจัยครั้งต่อไปอาจมีการขยายกลุ่มประชากร หรือมีการเปรียบเทียบความแตกต่างตามประเภทโครงสร้างของธุรกิจ ซึ่งอาจมีมุมมองในการบริหารจัดการทรัพยากรในมิติที่แตกต่างกัน ส่งผลให้งานวิจัยในอนาคตอาจมีการวิเคราะห์แต่ละบริบทธุรกิจ หรือเปรียบเทียบทัศนคติที่ต่างกันไป เช่น สมมติเป็นนักศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มการให้บริการทางขนส่งสินค้า กับกลุ่มการให้บริการงานด้านบริหารคลังสินค้า เพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จในการผลการดำเนินธุรกิจให้บริการโลจิสติกส์ให้สอดคล้องกับระบบงานบริการมากที่สุด แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพบริการ

References

- [1] Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *Thailand's Logistics Report for 2016*. Retrieved on October 20, 2017, from http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6854. (In Thai)
- [2] Department of Trade Negotiations, Thailand, (2013). *A Complete Report on the Research Project on Opportunities, Impacts and Supporting Measures for Thai Logistics Service Providers, from the Free Trade Area Establishment in May 2013*. Retrieved November 6, 2017, from <http://www.thaifta.com/thaifta/Home/รายงานการศึกษา/tabid/55/Default.aspx>. (In Thai)

- [3] Wang, H. L. (2014). *Theories for Competitive Advantage. A Publication of the THEORI Research Group*. University of Wollongong, December 2013, 32-43.
- [4] Penrose, E.T. (1959). *The Theory of the Growth of the Firm*. Basil Blackwell, Oxford.
- [5] Barney, J. B., & Clark, D.N. (2007). *Resource-Based Theory: Creating and Sustaining Competitive Advantage*. Oxford: Oxford University Press.
- [6] Karia, N, Wong, C. Y. & Lai, K. H. (2015). The Effects of Resource Bundling on Third-Party Logistics Providers' Performance. *International Journal of Engineering Business Management*, 7(9), 1-14.
- [7] Alkhatib, S. F., Darlington, R., & Nguyen, T. T. (2015). Logistics Service Providers (LSPs) Evaluation and Selection Literature Review and Framework Development. *Strategic Outsourcing: An International Journal*, 8(1), 102-134.
- [8] Wong C. Y., & Karia N. (2010). Explaining the Competitive Advantage of Logistics Providers: A Resource-Based View Approach. *International Journal of Production Economics*, 128(1), 51-67.
- [9] Borella, C., Barcellos, P., Sachdev, H., Merz, G. R. & Galelli, A. (2017). Organizational Structure, Service Capability and Its Impact on Business Performance of Logistics Providers in the B2B Context. *Gest. Prod., São Carlos*, 24(2), 355-369.
- [10] Barney. J. B. (1991). Firm Resource and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.
- [11] Lin, Y., & Wu, L.Y. (2014). Exploring the Role of Dynamic Capabilities in Firm Performance under the Resource-Based View Framework. *Journal of Business Research*, 67, 407-413.
- [12] Iam-aram, T. (2013). The Resources-Based Theory: Sources of Sustained Competitive Advantages of SMEs. *University of Thai Chamber of Commerce Journal*, 33(Special Edition), 302-316. (In Thai)
- [13] Zacharia, Z. G., & Mentzer, J. T. (2004). Logistics Salience in a Changing Environment. *Journal of Business Logistics*, 25(1), 187-210.
- [14] Zacharia, Z. G. (2007). The Role of Logistics in New Product Development. *Journal of Business Logistics*, 28(1), 83-110.
- [15] Ralston, P. M., Grawe, S. J., & Daugherty, P. T. (2013). Logistics Salience Impact on Logistics Capabilities and Performance. *The International Journal of Logistics Management*, 24(2), 136-152
- [16] Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). Strategic Learning & the Balanced Scorecard. *Strategy & Leadership*, 24(5), 18-24.
- [17] Karia, N. (2011). *Resource-Based Logistics (RBL) and Logistics Performance*. Thesis Ph.D., University of Hull, Indonesia.

- [18] Evangelista, P., Mogre, R., Perego, A., Raspagliesi, A., & Sweeney, E. (2012). A Survey Based Analysis of IT Adoption and 3PL'S Performance. *Supply Chain Management: An International Journal*, 17(2), 172-186.
- [19] Yang C. C., Marlow P. B., & Lu C. S., (2009). Assessing Resources, Logistics Service Capabilities, Innovation Capabilities and the Performance of Container Shipping Services in Taiwan, *International Journal of Production Economics*, 122, 4-20.
- [20] Aziz, Z. A., Razak, R. C., Yaacob, M. R., & Rahim, R. C. (2015). Logistics Resources as a Source of Competitive Advantage for Logistics Service Providers. *Journal of Scientific Research and Development*, 2(10), 105-111.
- [21] Mentzer J. T., Min S., & Bobbitt L. M. (2004). Toward a Unified Theory of Logistics. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 34(8), 606-27.
- [22] Mandal, S., & Korasiga, V. R. (2016). An Integrated-Empirical Logistics Perspective on Supply Chain Innovation and Performance. *Business: Theory and Practice*, 17(1), 32-45.
- [23] Bowersox, D. J., Closs, D. J., Stank, T. P., & Keller, S. B. (2000). How Supply Chain Competency Leads to Business Success. *Supply Chain Management Review*, 4(4), 70-77.
- [24] Yorulmaz., & Birgün. (2017). Maritime Transport Logistics Service Capabilities Impact on Customer Service and Financial Performance: An Application in the Turkish Maritime Sector. *Journal of Business Research Tutk*, 468-486.
- [25] Yeung, K., Zhou, H., Yeung, A. C. L. & Cheng, T. C. E. (2012). The Impact of Third-Party Logistics Providers' Capabilities on Exporters' Performance. *International Journal of Production Economics*, 135, 741-753.
- [26] Meng, S. M., Liang, G. S., Lin, K. & Chen, S. Y. (2010). Criteria for Services of Air Cargo Logistics Providers: How do They Relate to Client Satisfaction? *Journal of Air Transport Management*, 16, 284-286.
- [27] Liu, L., & Luo, D. (2012). Effects of Logistics Capabilities on Performance in Manufacturing Firms. *Contemporary Logistics*, 9, 8-14.
- [28] Sezhiyan, D. M., Page, T., & Iskanius, P. (2011). The Impact of Supply Effort Management, Logistics Capability and Supply Chain Management Strategy on Firm Performance. *Int. J. Electronic Transport*, 1(1), 26-43.
- [29] McGinnis, M. A., & Vallopra, R. M. (1999). Purchasing and Supplier Involvement in Process Improvement: A Source of Competitive Advantage. *Journal of Supply Chain Management*, 35(3), 42-50.
- [30] Mithas, S., Ramasubbu, N., & Sambamurthy, V. (2011). How Information Management Capability Influences Firm Performance. *MIS Quarterly*, 35(1), 237-256.

- [31] Kafetzopoulos, D., & Psomas, E. (2013). The Impact of Innovation Capability on the Performance of Manufacturing Companies the Greek Case. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 26(1), 104-130.
- [32] Ahimbisibwe, A., Omudang, S., Tusiime, W. & Tumuhairwe, R. (2016). Information Technology Capability, Adoption, Logistics Service Quality and the Performance of Third-Party Logistics. *European Journal of Logistics, Purchasing and Supply Chain Management*, 4(2), 11-33.
- [33] Department of Business Development Ministry of Commerce. (30 May 2019). *DBD Datawarehouse*. Retrieved May 30, 2019, from <http://datawarehouse.dbd.go.th/juristic/inde>.
- [34] Cochran, W.G. (1977). *Sampling Technique*. (3rded). New York: Wiley.
- [35] Wang, M., Jie, F., & Abareshi, A. (2015). Evaluating Logistics Capability for Mitigation of Supply Chain Uncertainty and Risk in the Australian Courier Firms. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 27(3), 486-498.
- [36] Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson. (2010). *Multivariate Data Analysis*. (7thed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentic-Hall.
- [37] Kuo, S. Y., Lin, P. E., & Lu, C. S. (2017). The Effects of Dynamic Capabilities, Service Capabilities, Competitive Advantage, and Organizational Performance in Container Shipping. *Transportation Research Part A*, 95, 356-371.
- [38] Rodrigo, M. R., Virginia, F. P., & Encarnacion, G. S. (2016). Encouraging Organization Performance through the Influence on Technological Distinctive Competence on Component of Corporate Entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 13(2), 397-426.
- [39] Lambert, D. M., Garcia-Dastugue, S. J., & Croxton, K. L. (2005). An Evaluation of Process Oriented Supply Chain Management Frameworks. *Journal of Business Logistics*, 26(1), 25-51.
- [40] McGee, J. E., & Peterson, M. (2000). Toward the Development of Measures of Distinctive Competencies among Small Independent Retailers. *Journal of Small Business Management*, 38(2), 19-33.
- [41] Li, S., Nathan, B. R., Nathan, T. S & Rao, S. (2006). The Impact of Supply Chain Management Practices on Competitive Advantage and Organizational Performance. *Omega*, 34(2), 107-124.

นโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง
ในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์
Migration Policy of Highly Skilled and Skilled Foreign
Workers in Singapore's Primary Labour Market

สุทธิพร บุญมาก^{1*}
Suttiporn Bunmak^{1*}

¹ ผศ.ดร., สาขาการบริหารและพัฒนาชุมชน หน่วยวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อพัฒนาสังคมในภาคใต้ของประเทศไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Asst. Prof. Dr., Program in community administration and development, Social change for social development in the Southern Thailand area research unit, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: sutiporn@tsu.ac.th

(Received: December 17, 2020; Revised: March 8, 2021; Accepted: March 23, 2021)

บทคัดย่อ

แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงเป็นส่วนหนึ่งของตลาดแรงงานสิงคโปร์ เนื่องจากรัฐบาลอนุญาตให้นายจ้างสามารถนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์นโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงที่มีต่อการเข้าเมืองและการว่าจ้างงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์ โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ผลการศึกษาพบว่า นโยบายการย้ายถิ่นว่าด้วยการเข้าเมืองและการว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงอาศัยระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์ ซึ่งนายจ้างต้องเป็นผู้ร้องขอรับสิทธิเข้าเมืองและว่าจ้างแรงงานต่างชาติที่อยู่ภายนอกตลาดแรงงานของประเทศต่อรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ความต้องการใช้แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในระดับจุลภาคของนายจ้างอยู่ภายใต้ระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์ เพื่อผลประโยชน์ในระดับมหภาคของประเทศสิงคโปร์ ประกอบกับ รัฐบาลอาศัยระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์สำหรับการเข้าเมืองและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงจำนวนน้อยกว่าแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะ เพื่อดึงดูดแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เข้ามาทำงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์ ดังนั้น รัฐบาลประเทศปลายทางควรออกแบบนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิโดยเฉพาะ เพื่อดึงดูดแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงเป็นทุนมนุษย์ในการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้ของประเทศปลายทาง

คำสำคัญ: สิงคโปร์ การย้ายถิ่นแรงงาน แรงงานต่างชาติ การเข้าเมือง การว่าจ้างงาน

Abstract

The highly skilled and skilled foreign workers had played a key part in Singapore labour market which is derived from permission from Singapore government for the employers to hire the foreign workers. This article analyzes a migration policy of foreign workers for Singapore government which impacts an immigration and employment of highly skilled and skilled foreign workers in Singapore's primary labour market by using a qualitative case study methodology. Based on the study, it was found that the migration policy of foreign workers for Singapore government is under a demand-driven system, in which an employer has to apply for a requisition to Singapore government on immigration and employment of foreign workers outside the labour market. However, a micro-level demand from an employer to hire foreign workers is served as a condition and benefit at macro level for a nation. In addition, Singapore government with a demand-driven system for immigration and employment of highly skilled and skilled foreign workers is less than semi-skilled foreign workers to attract those highly skilled and skilled foreign workers into Singapore's labour market. Hence, destination country's government should develop a migration policy, especially for highly skilled and skilled foreign workers in a primary market in order to attract those highly skilled and skilled foreign workers to be human capital for support a knowledge-based economic development of destination country.

Keywords: Singapore, Labour Migration, Foreign Worker, Immigration, Employment

บทนำ

แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงเข้ามาทำงานในตลาดแรงงานของประเทศปลายทางสามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประเทศปลายทาง ทำให้รัฐบาลประเทศปลายทางต่าง ๆ ออกแบบนโยบายเปิดรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง เพื่อดึงดูดและรักษาแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้มาทำงานในตลาดแรงงานของประเทศปลายทาง โดยเฉพาะ รัฐบาลในองค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development; OECD) ที่ให้ความสนใจต่อการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะแบบชั่วคราว และแบบถาวร เพื่อเปิดรับผู้มีทักษะให้เข้ามาเป็นทุนมนุษย์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ [1-2] ประเทศปลายทางต่าง ๆ มีความต้องการแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เข้ามาทำงานในตลาดแรงงานของประเทศนั้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 3 ประการ [1] คือ 1) เพื่อตอบสนองปัญหาขาดแคลนแรงงานระดับทักษะในตลาดแรงงานของประเทศปลายทาง 2) เพื่อเพิ่มจำนวนทุนมนุษย์ของประเทศปลายทาง และ 3) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้และนวัตกรรมของประเทศปลายทาง ทั้งนี้ การเปิดรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะในแต่ละรัฐบาลประเทศปลายทางนั้น มีทั้งการเปิดรับแรงงานต่างชาติให้เข้าทำงานในประเทศแบบชั่วคราว และแบบถาวร รัฐบาลใน OECD กลุ่มดั้งเดิม ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศส เยอรมัน อังกฤษ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ มีนโยบายเปิดรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะให้เป็นพลเมืองของประเทศแบบถาวร [1-2] ในปัจจุบัน ไม่เฉพาะรัฐบาลในประเทศกลุ่มดั้งเดิม OECD เท่านั้น ที่มีนโยบายเปิดรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะให้เข้ามาทำงานในตลาดแรงงานของประเทศ ทั้งนี้ รัฐบาลสิงคโปร์เป็นประเทศเดียวในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนที่ให้สิทธิสัญชาติและสิทธิผู้มีถิ่นพำนักถาวรให้แก่แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงสามารถย้ายถิ่นเพื่อตั้งถิ่นฐานแบบถาวรและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศโดยไม่จำกัดระยะเวลา [3] ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลสิงคโปร์มีนโยบายเปิดรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เข้ามาดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในตลาดแรงงานปฏุมภูมิของประเทศ นโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงจึงเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศสิงคโปร์

ใน ค.ศ. 2016 ประเทศสิงคโปร์มีแรงงานต่างชาติที่เข้ามาทำงานในตลาดแรงงานของประเทศ จำนวน 1.393 ล้านคน เมื่อจำแนกตามประเภทใบอนุญาตพบว่า เป็นแรงงานต่างชาติประเภท Work Permit (WP) จำนวน 992,700 คน มากที่สุด ซึ่งเป็นแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะ รองลงมา คือ แรงงานต่างชาติประเภท Employment Pass (EP) จำนวน 192,300 คน ซึ่งเป็นแรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงที่ต้องได้รับเงินเดือนไม่น้อยกว่า 3,600 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือน และประเภท S Pass (SP) จำนวน 179,700 คน ซึ่งเป็นแรงงานต่างชาติระดับทักษะที่ต้องได้รับเงินเดือนไม่น้อยกว่า 2,200 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือน ตามลำดับ [4] และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนแรงงานต่างชาติกับจำนวนประชากรสิงคโปร์พบว่า ประเทศสิงคโปร์มีสัดส่วนแรงงานต่างชาติ 1 คน ต่อประชากรสิงคโปร์ 3 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประเทศสิงคโปร์มีอัตราส่วนที่พึ่งพาแรงงานต่างชาติในตลาดแรงงานของประเทศเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้แล้ว รัฐบาลสิงคโปร์ยังมีเส้นทางให้แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงสามารถขอรับสิทธิเป็นผู้พำนักถาวรสิงคโปร์ (Singapore Permanent Residents; SPR) และพลเมืองสิงคโปร์ (Singapore Citizens; SC) ซึ่งใน ค.ศ. 2016 ประเทศสิงคโปร์มีประชากรจำนวน 3.93 ล้านคน โดยมีประชากรสิงคโปร์ (Singapore Residents) ใน 2 ประเภท คือ พลเมืองสิงคโปร์ (SC) จำนวน 3.41 ล้านคน และผู้พำนักถาวรสิงคโปร์ (SPR) มีจำนวน 0.52 ล้านคน [4] ซึ่งรวมถึง แรงงานต่างชาติ

ระดับทักษะและทักษะสูงที่ได้รับสิทธิเป็นผู้พำนักถาวรสิงคโปร์และพลเมืองสิงคโปร์ ในขณะที่รัฐบาลสิงคโปร์ไม่ให้สิทธิเป็นผู้พำนักถาวรสิงคโปร์และพลเมืองสิงคโปร์แก่แรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะที่เข้ามาทำงานในประเทศสิงคโปร์

การเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวนโยบายการย้ายถิ่นว่าด้วยการเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิ² (Primary Labour Market) ของประเทศสิงคโปร์มีความสำคัญต่อการออกแบบนโยบายและแนวปฏิบัติของรัฐบาลประเทศปลายทางอื่น ๆ ในอาเซียน เพื่อดึงดูดแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เข้ามาเป็นทุนมนุษย์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศปลายทางในทางตรงกันข้าม การเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลสิงคโปร์จะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลประเทศต้นทางของแรงงานต่างชาติ เพื่อส่งเสริมให้คนหางานของประเทศต้นทางสามารถเข้าไปทำงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์ ทั้งนี้ ในบทความนี้มีคำถามวิจัย คือ “นโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงของรัฐบาลสิงคโปร์ที่มีต่อการเข้าเมืองและการว่าจ้างงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิเป็นอย่างไร” เนื่องจากสิงคโปร์เป็นประเทศปลายทางของแรงงานต่างชาติในอาเซียน ประกอบกับประเทศสิงคโปร์มีกระแสการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงเข้ามาทำงานในประเทศจำนวนมาก บทความวิจัยนี้ จึงสามารถสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับนโยบายการย้ายถิ่นในระดับมหภาคที่มีต่อการเปิดรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์นโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงของรัฐบาลสิงคโปร์ที่มีต่อการเข้าเมืองและการว่าจ้างงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้อาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา เพื่อวิเคราะห์นโยบายว่าด้วยการเข้าเมืองและการว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงของประเทศสิงคโปร์ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทำให้เข้าถึงความเป็นจริงของนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติ ประกอบกับ การวิจัยครั้งนี้ต้องการวิเคราะห์นโยบายศึกษา (Policy Study) ที่มีหน่วยวิเคราะห์ในระดับมหภาค (Macro Level) ว่าด้วยการเข้าเมืองและการว่าจ้างงานสำหรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษาที่ให้ความสำคัญในการอธิบายกระบวนการทางสังคม และแบบแผนพฤติกรรมทางสังคม การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ อาศัยแหล่งข้อมูลทุติยภูมิเป็นสำคัญ ได้แก่ ข่าวสาร ข้อมูลสถิติ เอกสารกฎหมายที่มีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าเมือง การพำนักอาศัยในประเทศ และการว่าจ้างงานของแรงงานต่างชาติของประเทศสิงคโปร์ระหว่างปี 2561 เพื่อวิเคราะห์แบบแผนนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงของรัฐบาลสิงคโปร์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ อาศัยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปมาน (Induction) โดยเป็นกระบวนการนำข้อมูลทุติยภูมิมาจัดการและตีความหมายให้เป็นระเบียบ เพื่อค้นหาแบบแผนนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศ ซึ่งวิเคราะห์เปรียบเทียบแบบแผนนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติภายในกรณีศึกษา (Within

² ตลาดแรงงานปฐมภูมิเป็นตลาดแรงงานที่มีระบบการผลิตที่ทันสมัย มีความต้องการว่าจ้างแรงงานทักษะที่มีความรู้ มีระดับการศึกษาดี และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะ ซึ่งมีค่าจ้างค่อนข้างสูง

Case Study) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของแบบแผนนโยบายที่มีต่อแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะในตลาดทุติยภูมิ³ (Secondary Labour Market) และแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์ ในการทำวิจัยครั้งนี้ ได้รับเอกสารรับรองโครงการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยทักษิณ No. TSU 2018-008 ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล

ผลการศึกษา

รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยพระราชบัญญัติการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ (Employment of Foreign Manpower Act, 2012) และพระราชบัญญัติการเข้าเมือง (Immigration Act, 1959) ปรับปรุง ค.ศ. 2008 เพื่อควบคุมการเข้าเมืองและว่าจ้างงานสำหรับบุคคลที่ไม่ใช่ประชากรสิงคโปร์ โดยรัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้นายจ้างต้องยื่นเรื่องร้องขอนำเข้าและการว่าจ้างงานแรงงานต่างชาติด้วยใบอนุญาต (Pass) ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงแรงงาน (Ministry of Manpower; MOM) นายจ้างที่ต้องการว่าจ้างแรงงานต่างชาติต้องดำเนินการขอใบอนุญาตต่อกระทรวงแรงงานให้แก่แรงงานต่างชาติทุกคนก่อนเข้ามาทำงานในประเทศ ทั้งนี้ ใบอนุญาตนี้ ไม่ได้เป็นเพียงข้อรับสิทธิทำงานในประเทศเท่านั้น แต่รวมถึง สิทธิเข้าเมือง และสิทธิพำนักราชอาณาจักรในประเทศด้วย ซึ่งผู้ถือสามารถเข้าเมืองด้วยวัตถุประสงค์เพื่อทำงาน โดยไม่ต้องยื่นเรื่องขอรับสิทธิเข้าเมืองด้วยการตรวจลงตราหรือวีซ่า (Visa) รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดประเภทใบอนุญาตที่หลากหลายตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจในตลาดแรงงานของประเทศสิงคโปร์ โดยจำแนกตามทักษะของแรงงานต่างชาติ และรูปแบบการย้ายถิ่นแรงงาน ทั้งนี้ รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้นายจ้างที่ต้องการนำเข้าและว่าจ้างชาวต่างชาติที่ไม่ใช่พลเมืองสิงคโปร์ และผู้พำนักราชอาณาจักรต้องยื่นเรื่องขอรับสิทธิทำงานในประเทศด้วยใบอนุญาตภายใต้เงื่อนไขและคุณสมบัติที่รัฐบาลกำหนดที่หลากหลายประเภทจำนวน 18 ใบอนุญาตใน 5 กลุ่มประเภท 1) แรงงานต่างชาติผู้เชี่ยวชาญ (Professionals) ซึ่งจัดเป็นแรงงานต่างชาติระดับทักษะสูง ได้แก่ Employment Pass (EP1) Entre Pass (EP2) Personalized Employment Pass (PEP) 2) แรงงานต่างชาติระดับทักษะและกึ่งมีทักษะ (Skilled and Semi-Skilled Workers) ได้แก่ S Pass (SP)⁴, Work Permit for Foreign Worker (WP), Work Permit for Foreign Domestic Worker (FDW), Work Permit for Confinement Nanny และ Work Permit for Performing Artiste 3) นักเรียนและผู้เข้ามาฝึกปฏิบัติงานในระยะสั้นไม่เกิน 60 วัน (Trainees and Student) 4) สมาชิกครอบครัวผู้ติดตามผู้ถือหลัก (Family Members) และ 5) แรงงานต่างชาติในระยะสั้นไม่เกิน 60 วัน (Exemptions on a Visit Pass)

ประเภทใบอนุญาตเพื่อเข้าเมืองและทำงานในประเทศสิงคโปร์ที่หลากหลายทั้ง 5 กลุ่มประเภทนั้น สามารถจัดจำแนกประเภทใบอนุญาตตามระดับทักษะของแรงงานต่างชาติในตลาดแรงงานของประเทศสิงคโปร์ เป็น 3 ประเภท คือ 1) ใบอนุญาตประเภท EP1 และ PEP สำหรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงที่เข้ามาทำงานในตำแหน่งอาชีพผู้เชี่ยวชาญ ผู้จัดการ และผู้บริหาร ในขณะที่ ประเภท EP2 สำหรับผู้ประกอบการต่างชาติที่เป็นการว่าจ้างงานด้วยตนเองโดยไม่มีนายจ้าง 2) ใบอนุญาตประเภท SP เป็นแรงงานต่างชาติระดับทักษะ

³ ตลาดแรงงานทุติยภูมิเป็นตลาดแรงงานที่มีระบบการผลิตแบบไม่เป็นทางการ เน้นการใช้แรงงานเป็นหลัก จึงมีความต้องการว่าจ้างแรงงานทักษะต่ำหรือกึ่งมีทักษะ มีระดับการศึกษาน้อย

⁴ SP เป็นประเภทใบอนุญาตสำหรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะ ซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างระดับทักษะสูงกับระดับทักษะต่ำหรือกึ่งทักษะ

ที่เข้ามาทำงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิ โดยมีเงินเดือนไม่น้อยกว่า 2,200 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือน และ 3) ประเภท WP ทุกประเภท เป็นแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะที่ทำงานของตลาดแรงงานหัตถิภูมิในตำแหน่งงานก่อสร้าง โรงงาน ทางทะเล และบริการ ในขณะที่ ใบอนุญาตประเภทอื่น ๆ สำหรับผู้เข้ามาฝึกปฏิบัติงานหรือชาวต่างชาติ ที่เข้ามาทำงานในประเทศสิงคโปร์ระยะสั้นไม่เกิน 60 วัน ซึ่งไม่ใช่แรงงานต่างชาติที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมทาง เศรษฐกิจในตลาดแรงงานของประเทศสิงคโปร์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการจำแนกประเภทใบอนุญาต (Pass) เพื่อเข้าเมืองและทำงานในประเทศสิงคโปร์

ลำดับ	ประเภท	เงื่อนไข	สิทธิการทำงาน
Professionals			
1	Employment Pass* (EP1)	- สำหรับผู้เชี่ยวชาญ ผู้จัดการ และผู้บริหาร - มีเงินเดือนขั้นต่ำ \$ 3,600 ต่อเดือน - มีปริญญาบัตรจากมหาวิทยาลัย มีทักษะ และคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญ	มีสิทธิทำงานและพำนักร อาศัยในประเทศไม่เกิน 3 ปี และสามารถต่ออายุได้
2	Entre Pass (EP2)	ผู้ประกอบการต่างชาติที่ต้องการสร้างธุรกิจใหม่ ทุนจดทะเบียนบริษัทไม่น้อยกว่า \$ 5,000 และมีหุ้นไม่น้อยกว่า 30 %	มีสิทธิทำงานและพำนักร อาศัยในประเทศไม่เกิน 1 ปี และสามารถต่ออายุได้
3	Personalized Employment Pass* (PEP)	ผู้ที่มี EP1 ที่มีรายได้ไม่น้อยกว่า \$ 12,000 หรือผู้เชี่ยวชาญต่างชาติที่มีเงินเดือน ไม่น้อยกว่า \$ 18,000	มีสิทธิทำงานและพำนักร อาศัยในประเทศไม่เกิน 3 ปี และสามารถขอผู้ติดตามได้
Skilled and semi-skilled workers			
4	S Pass** (SP)	แรงงานต่างชาติระดับทักษะที่มีรายได้ขั้นต่ำ \$ 2,200 ต่อเดือน	มีสิทธิทำงานและพำนักร อาศัยในประเทศไม่เกิน 2 ปี และสามารถขอผู้ติดตามได้ ถ้ามีรายได้ขั้นต่ำ \$ 6,000 ต่อเดือน
5	Work Permit for foreign worker*** (WP)	แรงงานต่างชาติในตำแหน่งงานภาคก่อสร้าง โรงงาน ทางทะเล และบริการ โดยไม่กำหนด รายได้ขั้นต่ำ	ไม่สามารถขอผู้ติดตาม
6	Work Permit for foreign domestic worker*** (FDW)	คนรับใช้ในบ้าน	ไม่สามารถขอผู้ติดตาม

ตารางที่ 1 แสดงการจำแนกประเภทใบอนุญาต (Pass) เพื่อเข้าเมืองและทำงานในประเทศสิงคโปร์ (ต่อ)

ลำดับ	ประเภท	เงื่อนไข	สิทธิการทำงาน
7	Work Permit for confinement nanny***	คนเลี้ยงเด็กจากประเทศมาเลเซีย	- มีสิทธิทำงานในประเทศ 16 สัปดาห์จากวันที่ เด็กเกิด
8	Work Permit for performing artiste***	แรงงานต่างชาติที่ทำงานในสถานบันเทิง กลางคืน	- มีสิทธิพำนังก่ออาศัย ในประเทศตามระยะเวลา 1 ปี

ที่มา: ผู้เขียน ปรับปรุงจากกระทรวงแรงงาน ประเทศสิงคโปร์

หมายเหตุ:

* ประเภทใบอนุญาตทำงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิในฐานะที่เป็นแรงงานต่างชาติระดับทักษะสูง

** ประเภทใบอนุญาตที่ทำงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิในฐานะที่เป็นแรงงานต่างชาติระดับทักษะ

*** ประเภทใบอนุญาตทำงานในตลาดแรงงานทุติยภูมิในฐานะที่เป็นแรงงานต่างชาติระดับกึ่งทักษะ

ปัญหาขาดแคลนแรงงานท้องถิ่นในตลาดแรงงานของประเทศสิงคโปร์ ทำให้นายจ้างมีความต้องการใช้แรงงานต่างชาติเพื่อทดแทนแรงงานท้องถิ่น แต่ความต้องการใช้แรงงานของนายจ้างไม่ได้เกิดขึ้นโดยอิสระ รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยเครื่องมือที่ใช้ควบคุมนายจ้างนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติเท่าที่จำเป็นภายใต้ปัญหาขาดแคลนแรงงานท้องถิ่นในประเทศสิงคโปร์ โดยอาศัยระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์ (Demand-Driven System) รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์เป็นเงื่อนไขของการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติจำนวน 12 ระบบ ได้แก่ 1) การทดสอบตลาดแรงงานท้องถิ่น 2) ใบอนุญาต 3) โควตา 4) ค่าธรรมเนียมการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ 5) เพดานการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ 6) การว่าจ้างงานแบบชั่วคราว 7) บริษัทนายหน้า 8) แหล่งประเทศต้นทาง 9) ความเป็นเพศ 10) ระดับการศึกษาและทักษะ 11) เงินประกัน และ 12) การจัดการแรงงานโดยผิดกฎหมาย ดังนี้

1) การทดสอบตลาดแรงงานท้องถิ่น (Economic Need Test) รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้นายจ้างที่ต้องการยื่นเรื่องขอรับสิทธินำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงด้วยประเภท EP1 และระดับทักษะประเภท SP ต้องผ่านการทดสอบตลาดแรงงานท้องถิ่น โดยประกาศโฆษณาสรรหาคนหางานสิงคโปร์ในเว็บไซต์ของรัฐบาลที่ชื่อว่า “MyCareersFuture.SG” ไม่น้อยกว่า 14 วัน รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้มีการทดสอบตลาดแรงงานรายบุคคล การทดสอบตลาดแรงงานด้วยใบรับรอง ทำให้นายจ้างสามารถยื่นเรื่องขอรับสิทธินำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง ทั้งนี้ กล่าวได้ว่า ระบบการทดสอบตลาดแรงงานเป็นเครื่องมือทดสอบปัญหาความขาดแคลนแรงงานท้องถิ่นระดับทักษะและทักษะสูง อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้มีการทดสอบตลาดแรงงานเฉพาะแรงงานต่างชาติประเภท EP1 และ SP เท่านั้น ในขณะที่ แรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะประเภท WP ไม่ต้องผ่านการทดสอบตลาดแรงงานนี้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ประเทศสิงคโปร์ประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานท้องถิ่นระดับกึ่งมีทักษะโดยแท้จริง รัฐบาลจึงไม่กำหนดให้นายจ้างต้องทดสอบตลาดแรงงานท้องถิ่นระดับกึ่งมีทักษะ เพื่อยืนยันผลของการทดสอบปัญหาความขาดแคลนแรงงาน

2) ใบอนุญาต (Passes/Work Permits) แรงงานต่างชาติทุกคนต้องยื่นเรื่องขอรับสิทธิทำงานในประเทศ รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยการจำแนกประเภทแรงงานต่างชาติด้วยประเภทใบอนุญาตที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ใบอนุญาตเพื่อทำงานนี้ ไม่เฉพาะสิทธิทำงานเท่านั้น แต่ยังรวมถึง สิทธิพำนักรักษาพยาบาลในประเทศ และสิทธิเข้าเมือง ซึ่งใบอนุญาตเพื่อทำงานเป็นการรวมสิทธิทั้งสามภายใต้ใบอนุญาตเดียว รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดคุณสมบัติความเป็นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง เพื่อขอรับสิทธิใบอนุญาตเพื่อทำงาน 3 เดือน ได้แก่ 1) รายได้ 2) ระดับการศึกษา และ 3) ตำแหน่งงานอาชีพ เพื่อให้สิทธิประโยชน์แก่แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงที่แตกต่างกัน โดยอาศัยระดับรายได้เป็นตัวชี้วัดในการจำแนกประเภทใบอนุญาตสำหรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงที่ต่างกัน ได้แก่ ประเภท SP ต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 2,200 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือน ประเภท EP1 ต้องมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 3,600 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือน และประเภท PEP ต้องมีรายได้ไม่น้อยกว่า 18,000 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือน

3) ระบบโควตา (Quota) การนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะประเภท WP อยู่ภายใต้ระบบโควตาตามประเภทกิจการ ได้แก่ กิจการประเภทงานบริการ สามารถว่าจ้างแรงงานต่างชาติไม่เกินร้อยละ 40 ซึ่งเป็นโควตาที่น้อยที่สุด รองลงมาคือ กิจการประเภทงานโรงงาน ไม่เกิน ร้อยละ 60 งานทะเล ไม่เกิน ร้อยละ 77.8 และงานก่อสร้างและงานการผลิต ไม่เกินร้อยละ 87.5 ซึ่งรัฐบาลสิงคโปร์อาศัยระบบโควตาควบคู่กับกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการว่าจ้างแรงงานต่างชาติต่อเดือน (Levy) ตามร้อยละของการว่าจ้างแรงงานต่างชาติในแต่ละประเภทกิจการและโควตาที่แตกต่างกัน ภายใต้ระบบเพดานการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ (Ceiling) ซึ่งกิจการที่มีร้อยละของการว่าจ้างแรงงานต่างชาติจำนวนมากก็ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการว่าจ้างแรงงานต่างชาติต่อเดือนจำนวนมากว่าตามระดับช่วงชั้น (Tiers) ที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งเป็นระบบควบคุมและจำกัดจำนวนแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะประเภท WP เหมือนกับใบอนุญาตประเภท SP ในขณะที่แรงงานต่างชาติระดับทักษะสูง ทุกประเภท EP และ PEP รัฐบาลไม่มีการกำหนดโควตานี้

4) ค่าธรรมเนียมการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ (Levy) เป็นเครื่องมือที่ใช้ควบคุมนายจ้างให้จำกัดการว่าจ้างแรงงานต่างชาติในแต่ละกิจการ โดยนายจ้างต้องจ่ายค่าธรรมเนียมในอัตราที่รัฐบาลกำหนดเป็นรายเดือนในเฉพาะประเภทส่วนงาน ได้แก่ ใบอนุญาตประเภท SP ซึ่งเป็นแรงงานต่างชาติระดับทักษะในตลาดแรงงานปฏุมภูมิ และใบอนุญาตประเภท WP และ TWP รวมถึง แรงงานรับใช้ในบ้าน และพี่เลี้ยงเด็ก ซึ่งเป็นแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะในตลาดแรงงานหุติยภูมิ ยกเว้นแรงงานชาวมาเลเซียในกิจการงานก่อสร้างเพื่อควบคุมการว่าจ้างงานแรงงานต่างชาติไม่ให้เกินความจำเป็น และเพื่อลดช่องว่างของความแตกต่างระหว่างค่าจ้างแรงงานท้องถิ่นกับแรงงานต่างชาติ เนื่องจากนายจ้างเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรงจากการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติ ซึ่งแรงงานต่างชาติที่มีค่าจ้างต่ำกว่าแรงงานท้องถิ่น อาจทำให้อัตราการว่างงานของแรงงานท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เพื่อป้องกันตำแหน่งงานให้แก่แรงงานท้องถิ่น รัฐบาลสิงคโปร์จึงอาศัยระบบค่าธรรมเนียมการใช้แรงงานต่างชาติเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเพิ่มต้นทุนการว่าจ้างแรงงานต่างชาติให้นายจ้างในฐานะผู้รับผลประโยชน์โดยตรงต่อการนำเข้าแรงงานต่างชาติ ทำให้ค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างแรงงานต่างชาติดังกล่าวไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งระบบนี้เป็นความพยายามของรัฐบาลสิงคโปร์ที่ควบคุมนายจ้างให้นำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติเฉพาะตำแหน่งงานที่นายจ้างไม่สามารถสรรหาแรงงานท้องถิ่นในประเทศ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสิงคโปร์ไม่ได้กำหนดให้นายจ้างที่ว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงประเภท EP และ PEP ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมนี้

5) เพดานการจ้างแรงงานต่างชาติ (Ceiling) เป็นเครื่องมือควบคุมการว่าจ้างแรงงานต่างชาติในแต่ละนายจ้างโดยคำนวณร้อยละของแรงงานท้องถิ่นต่อแรงงานต่างชาติในแต่ละกิจการ เพื่อจำกัดค่าธรรมเนียมการว่าจ้างแรงงานต่างชาติต่อเดือน (Levy) ตามกลุ่มระดับช่วงชั้น (Tiers) ของแต่ละประเภทกิจการ ระบบเพดานการว่าจ้างแรงงานต่างชาติเป็นการคำนวณร้อยละของการว่าจ้างแรงงานต่างชาติในแต่ละประเภทกิจการ เพื่อจัดเก็บค่าธรรมเนียมการว่าจ้างแรงงานต่างชาติในอัตราที่แตกต่างกัน หากนายจ้างที่มีร้อยละของการว่าจ้างแรงงานต่างชาติจำนวนมาก นายจ้างต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ ในอัตราที่สูงขึ้นแตกต่างกัน ทั้งนี้ หมายความว่าค่าธรรมเนียมการว่าจ้างแรงงานต่างชาติขึ้นอยู่กับกลุ่มระดับช่วงชั้นของการว่าจ้างแรงงานต่างชาติที่รัฐบาลกำหนด อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยระบบเพดานการจ้างแรงงานต่างชาติเฉพาะประเภท WP และ SP เท่านั้น โดยไม่รวมถึง แรงงานต่างชาติประเภท EP และ PEP

6) การว่าจ้างงานแบบชั่วคราว รัฐบาลสิงคโปร์อนุญาตให้นำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติแบบชั่วคราว (temporary) เพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนแรงงานท้องถิ่นในประเทศ โดยจำกัดระยะเวลา ภายใต้ระยะเวลาที่แตกต่างกัน ตามประเภทใบอนุญาต นอกจากระยะเวลาที่จำกัดแบบชั่วคราวแล้ว รัฐบาลสิงคโปร์ไม่อนุญาตให้แรงงานต่างชาติประเภท WP ทุกประเภท รวมถึง แรงงานรับใช้ในบ้าน และพี่เลี้ยงเด็ก สมรสกับประชากรสิงคโปร์ เพื่อขอรับสิทธิเป็นผู้พำนักถาวรสิงคโปร์ และไม่อนุญาตให้นำสมาชิกครอบครัวเข้าประเทศ สิงคโปร์ในฐานะผู้ติดตาม รัฐบาลสิงคโปร์ต้องการแก้ปัญหาขาดแคลนแรงงานท้องถิ่นในประเทศด้วยการเปิดรับแรงงานต่างชาติแบบชั่วคราว ดังรายงานของรัฐบาลที่กล่าวว่า แรงงานต่างชาติเข้ามาช่วยสนับสนุนและส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศ พวกเขาไม่ได้เป็นประชากรของประเทศ ทั้งนี้ เพราะแรงงานต่างชาติจะต้องกลับประเทศต้นทาง หากสัญญาจ้างงานหมดอายุแล้ว พวกเขาไม่ได้รับอนุญาตให้ตั้งถิ่นฐาน (Singapore Government, 2013) [5] อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสิงคโปร์ก็กำหนดช่องทางพิเศษให้แรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงประเภท EP และ PEP รวมถึงแรงงานต่างชาติระดับทักษะประเภท SP สามารถยื่นเรื่องขอรับสิทธิเป็นผู้พำนักถาวรสิงคโปร์ รวมถึงขอรับสิทธิเป็นพลเมืองสิงคโปร์ และไม่มีข้อห้ามให้แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงสมรสกับประชากรสิงคโปร์ เพื่อขอรับสิทธิเป็นผู้พำนักถาวรสิงคโปร์ เหมือนแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะประเภท WP

7) บริษัทนายหน้า รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้การนำเข้าแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะ ประเภท WP ต้องผ่านระบบบริษัทนายหน้า ระบบบริษัทนายหน้าเป็นตัวแทนสรรหาแรงงานต่างชาติจากประเทศต้นทางเพื่อนำเข้าแรงงานต่างชาติตามต้องการของนายจ้างในประเทศสิงคโปร์ รัฐบาลสิงคโปร์มีกฎหมายว่าด้วยบริษัทนายหน้าจัดหางาน (Employment Agencies Act) เพื่อกำกับดูแลระบบบริษัทนายหน้าจัดหางานชาวต่างชาติโดยเฉพาะ ในปัจจุบัน ประเทศสิงคโปร์มีบริษัทนายหน้าจัดหางานที่ได้รับสิทธิให้สามารถจัดหาคนหางานชาวต่างชาติ เพื่อนำเข้าและว่าจ้างงานตามกฎหมาย จำนวน 97 บริษัท (ณ วันที่ 7 สิงหาคม 2017) รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยระบบบริษัทจัดหางานของประเทศ เพื่อควบคุมการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติเฉพาะแรงงานระดับกึ่งมีทักษะประเภท WP เท่านั้น ในขณะที่ รัฐบาลสิงคโปร์ให้อิสระในการนำเข้าและการว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงประเภท EP และ PEP และแรงงานต่างชาติระดับทักษะประเภท SP โดยไม่ต้องผ่านระบบบริษัทนายหน้า ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลสิงคโปร์ให้อิสระแก่นายจ้างในการสรรหาคนหางานระดับทักษะและทักษะสูง รัฐบาลสิงคโปร์ไม่ได้ควบคุมการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงต้องอยู่ภายใต้ระบบเดียวกับแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะ

8) แหล่งประเทศต้นทาง รัฐบาลสิงคโปร์อนุญาตให้แรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะประเภท WP มาจากประเทศต้นทางในเฉพาะ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประเทศมาเลเซีย ที่เรียกว่า เป็นประเทศดั้งเดิม (Tradition Source; TS) 2) กลุ่มประเทศไม่ดั้งเดิม (Non-Tradition Source; NTS) ได้แก่ บังกลาเทศ ปากีสถาน อินเดีย ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา พม่า และไทย 3) กลุ่มประเทศเอเชียเหนือ (North Asian Source; NAS) ได้แก่ ฮองกง มาเก๊า เกาหลีใต้ ไต้หวัน และ 4) สาธารณรัฐประชาชนจีนแผ่นดินใหญ่ รัฐบาลสิงคโปร์ยังกำหนดให้แรงงานต่างชาติที่มาจากกลุ่มประเทศไม่ดั้งเดิม (NTS) สามารถทำงานเฉพาะในกิจการงานก่อสร้าง งานทางทะเล และงานการผลิตเท่านั้น เนื่องจากประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศไม่ดั้งเดิม (NTS) ทำให้แรงงานไทยสามารถเข้ามาทำงานได้ในเฉพาะตำแหน่งงานก่อสร้าง งานทางทะเล และงานการผลิตเท่านั้น ในการนี้ แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลสิงคโปร์มีความโน้มเอียงในการนำเข้าและการว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะต่อประเทศต้นทาง เนื่องจากรัฐบาลสิงคโปร์ไม่ต้องการให้แรงงานต่างชาติเป็นปัญหาสังคม หรือทำลายอัตลักษณ์ของชาติ แรงงานต่างชาติที่มีชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ร่วมกับประเทศสิงคโปร์น่าจะสามารถปรับตัว และไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมในประเทศสิงคโปร์ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสิงคโปร์ไม่จำกัดแหล่งประเทศต้นทาง และตำแหน่งงานอาชีพสำหรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะประเภท SP และแรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงประเภท EP และ PEP ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลสิงคโปร์เปิดโอกาสให้นำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงอย่างอิสระมากกว่าแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะ และนายจ้างสามารถว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิ โดยไม่จำกัดประเทศต้นทาง

9) ความเป็นเพศ รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดเงื่อนไขให้เพศหญิงเท่านั้นที่สามารถทำงานเป็นแรงงานรับใช้ในบ้าน รวมถึง กำหนดให้เพศหญิงและเพศชายตรวจสอบสุขภาพในรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยผู้หญิงต้องตรวจสอบสุขภาพแบบพิเศษ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการตั้งครรภ์ หากรัฐบาลสิงคโปร์ตรวจพบการตั้งครรภ์ จะถูกยกเลิกการว่าจ้างงาน และต้องถูกส่งตัวกลับประเทศต้นทางโดยทันที นอกจากนี้ รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้การว่าจ้างแรงงานต่างชาติรับใช้ในบ้านต้องจ่ายค่าธรรมเนียมที่ค่อนข้างสูงกว่าตำแหน่งงานอื่น ๆ เนื่องจากรัฐบาลมองว่าตำแหน่งงานรับใช้ในบ้านนั้น ไม่ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจจะระดับมหภาคต่อประเทศสิงคโปร์ นายจ้างเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ต่อการว่าจ้างแรงงานรับใช้ในบ้านเพียงฝ่ายเดียว อันเนื่องมาจากตลาดแรงงานของประเทศในอาเซียนมีการแบ่งแยกการว่าจ้างงานระหว่างเพศชายและหญิงภายใต้สังคมวัฒนธรรมของประเทศ ในอาเซียน ในขณะที่ การย้ายถิ่นแรงงานระหว่างประเทศก็มีการแบ่งแยกตามโครงสร้างของเพศเช่นกัน ถึงแม้ว่าผู้หญิงมีส่วนร่วมในการย้ายถิ่นแรงงานระหว่างประเทศ แต่ความเป็นผู้หญิงก็ยังเป็นเงื่อนไขหรือข้อจำกัดอย่างหนึ่งที่รัฐบาลประเทศปลายทางกำหนด ซึ่งมีผลต่อการกีดกันการย้ายถิ่นแรงงานระหว่างประเทศของผู้หญิง แนวคิดความเป็นชายและความเป็นหญิงมีผลต่อตลาดแรงงานของประเทศที่มีการแบ่งแยกงานตามเพศ โครงสร้างอำนาจของเพศสภาพ และมิติสังคมวัฒนธรรมของบทบาทที่คาดหวังในประเทศปลายทาง (Piper, N., 2008) [6]

10) ระดับการศึกษาและฝึกอบรม รัฐบาลสิงคโปร์ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระดับทักษะและคุณวุฒิทางการศึกษาของแรงงานต่างชาติ โดยกำหนดให้แรงงานต่างชาติต้องผ่านการทดสอบและวัดระดับทักษะ รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้มีการวัดระดับทักษะของแรงงานต่างชาติในงานก่อสร้างด้วยการจัดประเภทประกาศนียบัตรทักษะพื้นฐาน (Basic Skills Certificate; BSC) และประกาศนียบัตรการประเมินทักษะ (Skills Evaluation Certificate; SEC) เพื่อทดสอบและวัดระดับทักษะแรงงานต่างชาติในงานก่อสร้าง ที่มาจาก

ประเทศในกลุ่ม NTS แรงงานต่างชาติต้องผ่านการทดสอบในประเทศต้นทาง ในขณะที่ ตำแหน่งงานแรงงาน
รับใช้ในบ้าน รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดคุณสมบัติให้มีการศึกษาระดับพื้นฐาน 8 ปี ทั้งนี้ ถ้าแรงงานต่างชาติไม่
ผ่านการทดสอบและคุณสมบัติทางการศึกษาดังกล่าว รัฐบาลสิงคโปร์ก็จะไม่ให้สิทธิทำงาน และการต่ออายุใบ
อนุญาตต้องผ่านการทดสอบในระดับที่สูงขึ้น ในขณะที่ แรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงประเภท EP และ PEP
รวมถึง แรงงานต่างชาติระดับทักษะประเภท SP ต้องมีคุณสมบัติการศึกษาในระดับปริญญาตรี นอกจากนี้
รัฐบาลสิงคโปร์มีใบอนุญาตพิเศษเฉพาะที่เรียกว่า “Work Holiday Program” เป็นใบอนุญาตที่ให้นักศึกษา
ต่างชาติที่ต้องการเข้ามาทำงานในประเทศไม่เกิน 6 เดือน โดยจำกัดเฉพาะนักศึกษาต่างชาติที่กำลังศึกษาหรือ
สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่ติดลำดับ 200 มหาวิทยาลัยของโลก เพื่อดึงดูดนักศึกษาต่างชาติที่มีศักยภาพ
สูงให้เข้าสู่ตลาดแรงงานในประเทศสิงคโปร์ต่อไป ในการนี้ แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลสิงคโปร์ให้ความสำคัญต่อ
การพัฒนาทุนมนุษย์ เพื่อยกมาตรฐานฝีมือแรงงานต่างชาติและต้องการให้ประเทศเป็นศูนย์กลางของทุนมนุษย์
โดยเน้นระดับการศึกษาและฝีมือของแรงงานต่างชาติ

11) เงินประกัน กฎหมายว่าด้วยการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ (Employment of Foreign Manpower Act, 2012) กำหนดให้นายจ้างที่ต้องการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติประเภท WP ทุกประเภท ยกเว้น
แรงงานชาวมาเลเซีย ต้องวางเงินประกัน (Security Bond) จำนวน 5,000 เหรียญสิงคโปร์ ในรูปแบบของ
กรมธรรม์ประกันภัย (Insurance Company) หรือหนังสือค้ำประกันของธนาคาร (Bank Guarantee) เพื่อ
ควบคุมการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะ และเพื่อให้ นายจ้างต้องรับผิดชอบต่อเงื่อนไข
ของการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ เมื่อมีการละเมิดเงื่อนไขและกฎหมายว่าด้วยการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ รัฐบาล
สิงคโปร์จะริบเงินประกันนี้ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสิงคโปร์บังคับให้นายจ้างวางเงินประกันนี้ เฉพาะแรงงานต่างชาติ
ระดับกึ่งมีทักษะประเภท WP เท่านั้น ในขณะที่ แรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงประเภท EP และ PEP และ
แรงงานต่างชาติระดับทักษะประเภท SP นั้น รัฐบาลสิงคโปร์ไม่มีเงื่อนไขดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลสิงคโปร์
ไม่ได้ต้องการปกป้องสิทธิแรงงานต่างชาติต่อการละเมิดกฎหมายและเงื่อนไขของนายจ้างที่มีต่อแรงงานต่างชาติ
โดยแท้จริง แต่เป็นการควบคุมและป้องกันไม่ให้แรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะละเมิดเงื่อนไขของใบอนุญาต
ประเภท WP โดยกำหนดให้นายจ้างที่เป็นผู้ร้องขอรับสิทธินำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติเป็นผู้รับผิดชอบ
ต่อการละเมิดเงื่อนไขของใบอนุญาต เพื่อทดแทนแรงงานต่างชาติ โดยริบเงินประกันที่มีต่อรัฐบาล

12) การจัดการแรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยกฎหมายว่าด้วยแรงงานต่างชาติ
หลายฉบับ เพื่อควบคุมการเข้าเมืองและการว่าจ้างงาน เมื่อนายจ้างและแรงงานต่างชาติไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย
ก็จะกลายเป็นแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายพระราชบัญญัติการว่าจ้างแรงงานต่างชาติ เป็นกฎหมายหลักในการ
บริหารจัดการแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายปัญหาแรงงานต่างชาติกระทำผิดกฎหมายถือว่าเป็นอาชญากรรม
ในทางกฎหมาย พระราชบัญญัติการว่าจ้างแรงงานต่างชาติสิงคโปร์ รัฐบาลจึงมีมาตรการลงโทษทางกฎหมาย
ทั้งแรงงานต่างชาติและ/หรือนายจ้างที่ละเมิดกฎหมาย นายจ้างที่ว่าจ้างแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายก็มีบท
ลงโทษทางการเงินและ/หรือการจำคุก รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้นายจ้างต้องวางเงินประกันการว่าจ้างแรงงาน
ต่างชาติในรูปแบบของเงินประกันหรือตัวเงินธนาคารโดยการวางประกันของนายธนาคาร นายจ้างจึงมีหน้าที่
ดูแลคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างชาติตามที่กฎหมายกำหนด

นอกจากนี้ รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้แรงงานต่างชาติทุกประเภทต้องทำบัตรประจำตัวประชาชน
เพื่อควบคุมทะเบียนและตรวจจับแรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย รัฐบาลสิงคโปร์ใช้ระบบดิจิทัลในการจัดเก็บ

ประวัติของแรงงานต่างชาติ โดยถ่ายรูปและลงลายนิ้วมือ ซึ่งเป็นฐานข้อมูลในกรมตรวจคนเข้าเมืองสิงคโปร์ เพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศ และจัดการแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายไม่ให้เข้าประเทศในครั้งต่อไป เมื่อบัตรประจำตัวประชาชนสำหรับแรงงานต่างชาติหมดอายุหรือถูกยกเลิกแล้ว แรงงานต่างชาติผิดกฎหมายไม่สามารถเข้าถึงการบริการรักษาพยาบาล และการบริการอื่น ๆ ซึ่งบัตรประจำตัวประชาชนนี้ก็เป็นเครื่องมือหนึ่ง ที่ช่วยตรวจสอบและควบคุมจำนวนแรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าการวางเงินประกันสำหรับ นายจ้าง และการออกบัตรประจำตัวสำหรับแรงงานต่างชาติเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการแรงงานต่างชาติ ผิดกฎหมายที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ หากพิจารณาจากจำนวนแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายในประเทศ เนื่องจากประเทศสิงคโปร์มีรายงานจำนวนแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายในประเทศสิงคโปร์ค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 2 สรุประบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์จำแนกตามประเภทระดับทักษะ

ประเภทระบบการควบคุม	ประเภทระดับทักษะ					
	ทักษะสูง		ทักษะ		กึ่งมีทักษะ	
	EP1/ PEP	EP2	SP	WP	FDW	Nanny
1) การทดสอบตลาดแรงงาน	✓	X	✓	X	X	X
2) ใบอนุญาต	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3) โควตา	X	X	✓	✓	X	X
4) ค่าธรรมเนียม	X	X	✓	✓	✓	✓
5) เพดานการว่าจ้าง	X	X	✓	✓	X	X
6) การว่าจ้างงานแบบชั่วคราว	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7) บริษัทนายหน้า	X	X	X	✓	✓	✓
8) แหล่งประเทศต้นทาง	X	X	X	✓	✓	✓
9) ความเป็นเพศ	X	X	X	X	X	✓
10) ระดับการศึกษาและทักษะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11) เงินประกัน	X	X	X	✓	✓	✓
12) การจัดการแรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ที่มา: ผู้เขียน

รัฐบาลสิงคโปร์มีนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติด้วยระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์ที่นายจ้างเป็นผู้ตัดสินใจนำเข้าและว่าจ้างงานในทุกประเภท อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยเครื่องมือทางด้านอุปสงค์ด้วยระบบต่าง ๆ เพื่อควบคุมการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะในตลาดแรงงานทุติยภูมิ จำนวนค่อนข้างมากกว่าแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิ เนื่องจากรัฐบาลต้องการดึงดูดและการว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เข้ามาเป็นทุนมนุษย์ในการพัฒนา

เศรษฐกิจของประเทศสิงคโปร์ ภายใต้การให้สิทธิประโยชน์ตามประเภทระดับทักษะของแรงงานต่างชาติที่แตกต่างกัน โดยแรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงประเภท EP และ PEP เครื่องมือทางด้านอุปสงค์จำนวน 5 ระบบ ได้แก่ การทดสอบตลาดแรงงาน ใบอนุญาต การว่าจ้างงานแบบชั่วคราว ระดับการศึกษาหรือทักษะ และการจัดการแรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย ในขณะที่ แรงงานต่างชาติระดับทักษะประเภท SP เครื่องมือทางด้านอุปสงค์จำนวน 8 ระบบ โดยเพิ่มระบบโควตา ค่าธรรมเนียม และเพดานการว่าจ้าง ในขณะที่ แรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะในตลาดแรงงานหัตถกรรมนั้น อาศัยระบบเครื่องมือทางอุปสงค์ ได้แก่ ใบอนุญาต โควตา ค่าธรรมเนียม เพดานการว่าจ้าง การว่าจ้างงานแบบชั่วคราว บริษัทนายหน้า แหล่งประเทศต้นทาง ความเป็นเพศ ระดับการศึกษาและทักษะ เงินประกัน และการจัดการแรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย ในการนี้ แสดงให้เห็นว่านโยบายและแนวปฏิบัติของรัฐบาลสิงคโปร์ค่อนข้างเปิดกว้างในการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิมากกว่าแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะในตลาดแรงงานหัตถกรรมของประเทศสิงคโปร์

สรุปและอภิปรายผล

ประเทศสิงคโปร์อาศัยนโยบายและแนวปฏิบัติการเปิดรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงเพื่อดึงดูดแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในการศึกษารั้งนี้ ต้องการเรียนรู้และทำความเข้าใจต่อนโยบายแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงของรัฐบาลสิงคโปร์ที่มีต่อการเข้าเมืองและว่าจ้างงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิ เนื่องจากประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศปลายทางของแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง รวมถึง เป็นประเทศที่มีสัดส่วนแรงงานต่างชาติต่อประชากรท้องถิ่นที่เข้ามาทำงานในประเทศค่อนข้างสูง เพื่อให้เข้าใจถึงนโยบายการเปิดรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงของประเทศสิงคโปร์ โดยสามารถสรุปผลการศึกษารั้งนี้ ได้ดังนี้

ประการแรก คือ ความต้องการใช้แรงงานในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์เป็นผู้กำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง รัฐบาลสิงคโปร์ให้นิยามและตัวชี้วัดของคำว่า “แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง” ภายใต้บริบทของประเทศสิงคโปร์โดยเฉพาะ เพื่อจำแนกประเภทระดับทักษะของแรงงานต่างชาติในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศ คำว่า “ทักษะหรือทักษะสูง” เป็นการให้ความสำคัญต่อทักษะที่มีคุณค่า (Valuable Skills) หรือทักษะที่เป็นประโยชน์ (Profitable Skills) ตามความต้องการแรงงานของตลาดแรงงานปฐมภูมิหรืออุปสงค์ที่เป็นผู้กำหนด โดยรัฐบาลสิงคโปร์อาศัยพื้นฐานของแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงใน 3 ตัวบ่งชี้ คือ ตำแหน่งงานอาชีพ ระดับการศึกษา และระดับรายได้ โดยเฉพาะ ระดับรายได้เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่สุดในการจัดประเภทระดับทักษะและทักษะสูงในแต่ละประเภท ใบอนุญาต อันเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจสิงคโปร์มีความเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการว่าจ้างงานจากระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและบริการที่เน้นต้นทุนการผลิตต่ำมาเป็นระบบเศรษฐกิจบนฐานความรู้ที่เน้นนวัตกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจบนฐานความรู้มีความสัมพันธ์กับการย้ายถิ่นแรงงานชาวต่างชาติระดับทักษะเพิ่มขึ้น [7]

ประการที่สอง คือ รูปแบบที่แตกต่างกันระหว่างการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติแบบชั่วคราวและแบบถาวร รวมถึง การย้ายถิ่นเพื่อการรวมตัวของครอบครัวแรงงานต่างชาติสำหรับผู้ติดตามของแรงงานต่างชาติที่แตกต่างกัน คือ

1) การย้ายถิ่นแบบชั่วคราวของแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง เป็นการให้สิทธิแก่แรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานและพำนักอยู่ในประเทศโดยจำกัดระยะเวลา เฉพาะบุคคลที่ตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศสิงคโปร์มีความต้องการเท่านั้น โดยมีได้ให้สิทธิการย้ายถิ่นแบบถาวรโดยไม่จำกัดระยะเวลา รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์เป็นแนวโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงที่ให้นายจ้างเป็นผู้ตัดสินใจคัดเลือกในการนำเข้าและว่าจ้างงานเพื่อผลประโยชน์ของนายจ้างเป็นสำคัญ นายจ้างจึงเป็นผู้เสนอและร้องขอรับสิทธิเข้าเมืองและว่าจ้างงานต่อรัฐบาล [8-9] ในขณะที่รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยระบบเครื่องมือบางประการเพื่อควบคุมความต้องการของนายจ้างภายใต้ผลประโยชน์ระดับมหภาคของประเทศมากกว่าผลประโยชน์ระดับจุลภาคของนายจ้าง เพื่อไม่ให้มีการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติเกินความจำเป็น [8-9]

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์ในการเปิดรับแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิจำนวนน้อยกว่าแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะในตลาดแรงงานทุติยภูมิ รวมถึง ให้สิทธิประโยชน์พิเศษแก่แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงที่หลากหลายเพื่อดึงดูดแรงงานระดับทักษะและทักษะสูงให้เข้ามาเป็นทุนมนุษย์ในการสร้างความรู้และนวัตกรรมให้แก่ประเทศสิงคโปร์ เช่น การให้สิทธิแก่สมาชิกครอบครัวเป็นผู้ติดตาม การให้สิทธิแก่ผู้ติดตามสามารถทำงานโดยไม่ต้องยื่นขอรับใบอนุญาตทำงาน และการให้สิทธิแก่แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงสามารถขอรับสิทธิเป็นประชากรสิงคโปร์ เพื่อเป็นผู้มีถิ่นพำนักอาศัยถาวรสิงคโปร์และพลเมืองสิงคโปร์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนรูปแบบการย้ายถิ่นแบบชั่วคราวเป็นการย้ายถิ่นแบบถาวร (Permanent International Migration) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Skeldon [10] ที่กล่าวว่านโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะไม่สามารถจัดรวมอยู่ในประเภทเดียวกับแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะ

2) รัฐบาลสิงคโปร์กำหนดให้แรงงานต่างชาติระดับทักษะสูงประเภท EP และ PEP และแรงงานต่างชาติระดับทักษะประเภท SP สามารถขอรับสิทธิเป็นผู้มีถิ่นพำนักอาศัยถาวรสิงคโปร์ และสิทธิเป็นพลเมืองสิงคโปร์ ทำให้แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและพำนักอยู่ในประเทศแบบถาวร โดยไม่จำกัดระยะเวลา และไม่ต้องขอสิทธิทำงานและสิทธิการเข้าเมือง ซึ่งมีความสำคัญต่อทุนมนุษย์ที่มีความรู้และความสามารถตามความต้องการของตลาดแรงงานและนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศสิงคโปร์ ในขณะที่ แรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะประเภท WP ไม่ได้รับสิทธิดังกล่าวนี้ รวมถึง ไม่มีสิทธิในการสมรสกับประชากรสิงคโปร์เพื่อขอรับสิทธินี้ด้วย ซึ่งรัฐบาลสิงคโปร์อาศัยแนวนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เข้าสู่เส้นทางการย้ายถิ่นแบบถาวร ภายหลังการเข้ามาทำงานในประเทศ ซึ่งคล้ายกับแนวนโยบายการย้ายถิ่นของรัฐบาลใน OECD เพื่อเปิดรับผู้มีทักษะเข้ามาเป็นทุนมนุษย์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ [1]

3) การย้ายถิ่นเพื่อการรวมตัวของครอบครัว (Migration for Family Reunification) รัฐบาลสิงคโปร์ให้สิทธิพิเศษสำหรับคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้สามารถเข้ามาพำนักอยู่ในประเทศ เพื่อเป็นผู้ติดตามแบบชั่วคราว ภายใต้เงื่อนไขที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งรวมทั้งสิทธิเข้าเมือง สิทธิพำนักอยู่ และสิทธิทำงานในประเทศ ในขณะที่ แรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะประเภท WP ทุกประเภท รัฐบาลไม่อนุญาตให้นาคู่สมรสและบุตรเข้าประเทศ เพื่อเป็นผู้ติดตามแบบชั่วคราว

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการออกแบบนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานว่าด้วยการนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูง ดังต่อไปนี้

1) **การออกแบบนโยบาย** นโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติของรัฐบาลสิงคโปร์อาศัยระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์อย่างเป็นระบบ และรวมพันธกิจที่หน่วยงานเดียว โดยให้นายจ้างเป็นผู้ร้องขอรับสิทธินำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติตามทักษะที่แตกต่างด้วยระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์ที่แตกต่างกัน โดยนายจ้างสามารถว่าจ้างแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิค่อนข้างอิสระมากกว่าแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะในตลาดแรงงานหัตถิภูมิ ในการนี้ รัฐบาลประเทศปลายทางอื่น ๆ ควรออกแบบแนวนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงโดยให้ความสำคัญต่อระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์ เพื่อกำกับดูแลนายจ้างในการนำเข้าและว่าจ้างงาน รวมถึง การจำแนกประเภททักษะและความแตกต่างตามทักษะของแรงงานต่างชาติในตลาดแรงงานปฐมภูมิและตลาดแรงงานหัตถิภูมิของประเทศปลายทางโดยเฉพาะ เพื่อสร้างระบบเครื่องมือทางด้านอุปสงค์สำหรับนายจ้างให้สามารถนำเข้าและว่าจ้างแรงงานต่างชาติในแต่ละประเภททักษะที่แตกต่างกัน เนื่องจากการออกแบบนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติในแต่ละประเภทไม่ควรจัดรวมอยู่ในแนวนโยบายและระบบเดียวกัน

2) **การกำหนดประเภททักษะ** รัฐบาลสิงคโปร์อาศัยวิธีการจำแนกประเภทแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฐมภูมิ และแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะในตลาดแรงงานหัตถิภูมิที่แตกต่างกัน เพื่อควบคุมการว่าจ้างงานในตลาดแรงงานของประเทศที่แตกต่างกัน รวมถึง ให้สิทธิพิเศษแก่แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงโดยเฉพาะ เพื่อดึงดูดแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เข้ามาทำงานในประเทศ ในการนี้ รัฐบาลประเทศปลายทางอื่น ๆ ควรจัดจำแนกประเภททักษะของแรงงานต่างชาติให้เหมาะสมกับตลาดแรงงานปฐมภูมิและแรงงานหัตถิภูมิ เพื่อดึงดูดแรงงานต่างชาติที่ต้องการให้เข้ามาเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ รวมถึง ให้สิทธิพิเศษแก่แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงที่ต้องการ ได้แก่ การรวมสิทธิเข้าเมือง สิทธิพำนักอาศัย และสิทธิทำงาน โดยรวมสิทธิแบบเบ็ดเสร็จในระบบเดียวกัน ภายใต้หน่วยงานเดียวกัน ประกอบกับ การให้สิทธิสมาชิกครอบครัวของแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงเป็นผู้ติดตามแบบชั่วคราว และสามารถทำงานในประเทศเป็นสิทธิพิเศษ

3) **การย้ายถิ่นแบบถาวร** รัฐบาลสิงคโปร์ออกแบบแนวนโยบายให้แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงสามารถขอรับสิทธิเป็นผู้มีถิ่นพำนักอาศัยในประเทศแบบถาวรโดยไม่จำกัดระยะเวลา ซึ่งเป็นรูปแบบการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในระยะยาวหรือแบบถาวร นอกเหนือจากการย้ายถิ่นแรงงานต่างชาติแบบชั่วคราวโดยจำกัดระยะเวลา เพื่อดึงดูดแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เป็นทุนมนุษย์ในตลาดแรงงานปฐมภูมิของประเทศ ทั้งนี้ รัฐบาลปลายทางอื่น ๆ ควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนารูปแบบการย้ายถิ่นแบบถาวรหรือในระยะยาวให้แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงเป็นผู้มีถิ่นพำนักอาศัยในประเทศแบบถาวรหรือในระยะยาว เพื่อดึงดูดแรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงให้เป็นทุนมนุษย์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศปลายทางในอนาคต

4) **ข้อจำกัดการวิจัย** การศึกษานี้ให้สนใจศึกษาเฉพาะประเด็นนโยบายการย้ายถิ่นแรงงานในมิติการเข้าเมืองและว่าจ้างงาน ซึ่งเป็นประเด็นในการเข้าเมืองเพื่อทำงานในตลาดแรงงานของประเทศสิงคโปร์เท่านั้น ในขณะที่ ประเด็นความคุ้มครองและสวัสดิการแรงงานต่างชาติในประเทศสิงคโปร์ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญของ

การย้ายถิ่นแรงงานระหว่างประเทศ เมื่อแรงงานต่างชาติเข้ามาสู่ตลาดแรงงานในประเทศปลายทางแล้ว ทั้งนี้ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษานโยบายการคุ้มครองและสวัสดิการแรงงานต่างชาติของประเทศสิงคโปร์ เพื่อเข้าใจถึงความคุ้มครองและสวัสดิการแรงงานต่างชาติของรัฐบาลสิงคโปร์ที่มีต่อแรงงานต่างชาติระดับกึ่งมีทักษะในตลาดแรงงานหัตถิยกรรม รวมถึง แรงงานต่างชาติระดับทักษะและทักษะสูงในตลาดแรงงานปฏุมภูมิ รวมถึงประชากรสิงคโปร์ที่เป็นชาวต่างชาติ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้มาจากการวิจัยเรื่องนโยบายการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างชาติระดับทักษะของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์และบรูไน ได้รับการสนับสนุนจากชุดโครงการทุนวิจัยที่มุ่งเป้าตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศกลุ่มเรื่องประชาคมอาเซียน ปี 2560 สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (RDG6010040) และในการนี้ขอขอบคุณหน่วยวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อพัฒนาสังคมในภาคใต้ของประเทศไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่สนับสนุนในการทำงานวิจัยนี้

References

- [1] OECD. (2002). *Policy Brief: International Mobility of the Highly Skilled*. Paris: OECD.
- [2] OECD. (2009). *Policy Brief: The Global Competition for Talent*. Paris: OECD.
- [3] Kaur, A., & Metcalfe, I. (2007). Thematic Introduction: Migration Challenges in the Asia Pacific Region in the Twenty First Century. *International Journal on Multicultural Societies (IJMS)*, 9(2), 131-134. Available online at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001584/158473e.pdf>
- [4] Singapore Government. (2016). *Population in Brief 2016*. Singapore: National Population and Talent Division, Strategy Group, Prime Minister's Office, Singapore Department of Statistics, Ministry of Home Affairs, Immigration and Checkpoints Authority. Available online at: <https://www.strategygroup.gov.sg/docs/default-source/Population/population-in-brief-2016.pdf>
- [5] Singapore Government. (2013). *A Sustainable Population for a Dynamic Singapore: Population White Paper*. Singapore: Singapore National Population and Talent Division, Prime Minister's Office.
- [6] Piper, N. (2008). Feminisation of Migration and the Social Dimensions of Development: The Asian Case. *Third World Quarterly*, 29(7), 1287-1303.
- [7] Castles, S., & Miller, M. J. (2009). Theories of Migration. In S. Castles & M. Miller, (Eds.), *The Age of Migration*. (pp. 20-47). New York: Palgrave Macmillan.
- [8] Bunmak, S., & Chaophanitcharoen, P. (2020). International Migration Policy of Foreign Workers: A Case Study of Immigration and Employment in Taiwan. *KKU International Journal of Humanities and Social Sciences*, 10(2), 122-154. (In Thai)

- [9] Bunmak, S. (2019). International Migration Policy of Skilled Foreign Workers: A Case Study of Immigration and Employment in Malaysia. *MFU Connexion Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(1), 258-299. (In Thai)
- [10] Skeldon, R. (2005). *Globalization, Skilled Migration and Poverty Alleviation: Brain Drains in Context*. Working Paper. The Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty. Available online <http://sro.sussex.ac.uk/11227/1/WP-T15.pdf>.

การศึกษา และทดลองวัสดุเรซินผสมด้วยขี้เลื่อยยางพารา
เพื่อสร้างงานประติมากรรม
The Study of the Experimental Sculpture Work Using
the Mixture of Resin and Sawdust

บุชา ผกากรอง^{1*} และเจนจิรา ขุนทอง²
Bucha Pakakrong^{1*} and Janejira Khunthong²

¹ อ., คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา 90000

² ผศ., คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา 90000

¹ Lecturer, Faculty of Architecture Rajamangala University of Technology Srivijaya, Songkhla, 90000, Thailand

² Asst. Prof., Faculty of Architecture Rajamangala University of Technology Srivijaya, Songkhla, 90000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: Bucha.P@rmutsv.ac.th

(Received: December 16, 2020; Revised: June 10, 2021; Accepted: June 15, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณสมบัติโดยทั่วไปของขี้เลื่อยยางพาราเพื่อสร้างงานประติมากรรม 2) ศึกษาอัตราส่วน คุณสมบัติของ และความแข็งของเรซินผสมด้วยขี้เลื่อยยางพารา และ 3) ศึกษาและออกแบบงานประติมากรรมด้วยเรซินผสมด้วยขี้เลื่อยยางพารา โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหาสูตรและอัตราส่วนผสมวัสดุจำนวน 3 สูตร ได้แก่ Metd1 Metd2 และ Metd3 (ขี้เลื่อย : ยางพารา : เรซิน : น้ำยาตัวมุง : ตัวทำปฏิกิริยาเร่งแข็ง) ขั้นตอนที่ 2 ทดสอบคุณสมบัติความคงทนและลักษณะความงามทางกายภาพของวัสดุ และขั้นตอนที่ 3 ออกแบบงานประติมากรรมด้วยเรซินผสมด้วยขี้เลื่อยยางพารา ผลการวิจัยพบว่า ขี้เลื่อยยางพารามีลักษณะความงามทางกายภาพของวัสดุมีลักษณะพื้นผิวมีความโปร่งใส ขึ้นอยู่กับอัตราส่วนข้างต้น อัตราส่วนผสมวัสดุ ได้แก่ Metd1 Metd2 และ Metd3 125/250 250/250 375/250 อัตราส่วนที่ได้ตามลำดับ มีค่าความแข็งแรง Metd1 99.9 Metd2 99.7 Metd3 99.6 ตามลำดับ และสำหรับการพัฒนาเป็นผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์พบว่า สามารถนำมาผ่านกระบวนการสร้างชิ้นเป็นผลงานประติมากรรมปูนต้ำ ประติมากรรมลอยตัวและประติมากรรมสร้างสรรค์สื่อผสม ตามลำดับ

คำสำคัญ: ประติมากรรม ปั้นหล่อ ขี้เลื่อยไม้ยางพารา เรซิน เรซินผสมขี้เลื่อย

Abstract

This research article aimed at 1) studying the properties of general rubber sawdust in sculpture, 2) studying the ratio of properties and hardness of resins mixed with rubber sawdust, and 3) studying and designing the sculpture with resin mixed with rubber sawdust. This study used the following research methods. For Step 1, the researchers examined the formula and mixed in the ratio of 3 materials: Metd1, Metd2 and Metd3 (wood sawdust, paraben: resin: violet agent: hardening agent). For Step 2, the researchers tested the properties, durability and physical aesthetics of the materials. For Step 3, the researchers designed the sculpture with resin mixed with rubber sawdust. The research results revealed that the rubber sawdust had a physical beauty and the surface was transparent depending on the mentioned ratio. The ratio for mixing the materials were Metd1, Metd2, and Metd3 which were 125/250, 250/250, and 375/250 respectively. The strength value for Metd1 was 99.9, that for Metd2 was 99.7, and that for Metd3 was 99.6. Regarding the development of the creative sculpture works, it was found that it could be developed to be a low-relief sculpture, a floating scripture, and mixed creative structure.

Keywords: Sculpture, Modeling Casting Parawood Sawdust, Sawdust-reinforced Resin.

บทนำ

ประติมากรรม คือ งานศิลปกรรมสาขาหนึ่ง เกิดจากการสร้างสรรค์ให้มีรูปลักษณะปรากฏขึ้น ทำด้วยวัสดุที่สามารถเปลี่ยนแปลงรูปทรงได้ (Plasticity) ครอบคลุมไปถึง งานปั้น งานหล่อ งานแกะสลัก และงานเชื่อมประกอบวัสดุ มีลักษณะ 3 มิติ กินพื้นที่ในอากาศ รับรู้ได้ด้วยการมองเห็น การดู เรียกว่าทัศนศิลป์ แต่ประติมากรรมแปลกแยกออกไปอีก คือ สามารถรับรู้ความงามด้วยการสัมผัส การจับต้อง จึงอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผัสสะศิลป์ หรือศิลปะรูปทรง (Plastic Art) ที่หมายถึง ศิลปะที่มีรูปทรงเป็นสามมิติ ซึ่งงานศิลปะแขนงนี้ อาจรวมทั้ง งาน Visual Art บางประเภทที่ใช้วัสดุต่าง ๆ จัดลักษณะรูปทรงแบบสามมิติด้วย [1]

ประติมากรรม เป็นผลงานหรือวัตถุที่ถูกผลิตออกมาโดยการสร้างรูปทรง 3 มิติ มีมวล มีปริมาตร มีน้ำหนัก และใช้เนื้อที่ในอากาศ โดยการใช้วัสดุชนิดต่าง ๆ เช่น ไม้ หิน โลหะ สำริด เรซิน หรือวัสดุผสม เพื่อให้เกิดรูปทรง 3 มิติ โดยงานประติมากรรมนั้นถือว่าเป็นศิลปะแขนงหนึ่งของทัศนศิลป์ [2]

การสร้างสรรค์ผลงานให้มีลักษณะที่ต่างไปจากของเดิม ทั้งด้านวัสดุ เทคนิค วิธีการ และแนวความคิด ผวนวกเข้ากับบริบทด้านพื้นที่ของการดำรงชีวิต กิจกรรมของผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นภาคใต้ และประกอบกิจอยู่ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ผลพวงหนึ่งที่เป็นบ่อเกิดแห่งแรงบันดาลใจได้ คือ ทัศนการณ์ด้านการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ของกลุ่มชาวเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา นอกเหนือจากน่ายางซึ่งเป็นผลผลิตที่นิยมนำมาใช้ในวงการศิลปกรรม และในงานประติมากรรมแล้ว ไม้ยางและใบยาง เป็นวัสดุที่นิยมอีกส่วนหนึ่งที่มีผู้นำมาใช้งานศิลปะอย่างแพร่หลายเช่นเดียวกัน ประกอบกับ ในปัจจุบันที่เกิดภาวะพิษเศรษฐกิจ การทำสวนยางพาราของประชากรในพื้นที่ก็ลดน้อยลง เนื่องจากมีผลผลิตล้นตลาด และเงินกำลังแปรรูป จึงมีการโค่นล้มไม้ยางพาราออกไปหลายพื้นที่ และพื้นที่ละหลาย ๆ ไร่ ปฏิเสธสิ่งหนึ่งที่เป็นผลผลิตอย่างไม่ตั้งใจจากการปฏิบัติอาชีพของชาวเกษตรกร คือ ขี้เลื่อยจากไม้ยางพารา ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความเป็นไปได้จากวัสดุอย่างขี้เลื่อยที่มีคุณสมบัติเป็นเนื้อบาง ร่วนซุย มีสีน้ำตาลและพื้นผิวที่เกิดจากการตัดการเลื่อย อีกทั้ง คุณสมบัติด้านกายภาพที่เป็นวัสดุจากต้นไม้ จึงมีความเป็นไปได้ว่า หากนำขี้เลื่อยไปผสมผสานกับวัสดุสังเคราะห์จำพวกเคมี จะสามารถขึ้นรูปและแปรสภาพให้เกิดเป็นงานประติมากรรมที่น่าสนใจได้

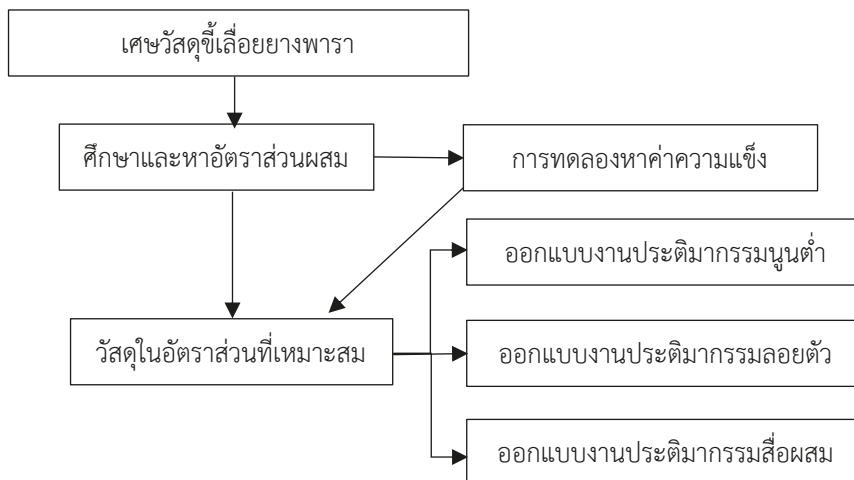
ผู้วิจัยเห็นขี้เลื่อยจากไม้ยางพาราจากโรงงานการแปรรูปไม้ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก และไม่มีใครคิดเอามาใช้ประโยชน์อย่างอื่น จึงคิดจะนำขี้เลื่อยไปใช้ประโยชน์ในด้านงานประติมากรรมผสมด้วยวัสดุเคมีสังเคราะห์ เรซิน เพื่อเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพด้านกระบวนการคิด กระบวนการสร้างสรรค์เทคนิคทางประติมากรรม และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่เศษวัสดุจากท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณสมบัติโดยทั่วไปของขี้เลื่อยยางพาราเพื่อสร้างงานประติมากรรม
2. เพื่อศึกษาอัตราส่วน คุณสมบัติและความแข็งแรงของเรซินที่ผสมด้วยขี้เลื่อยยางพารา
3. เพื่อศึกษาและออกแบบงานประติมากรรมเรซินที่ผสมด้วยขี้เลื่อยยางพารา

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้ เริ่มจากการศึกษาเศษวัสดุขี้เลื่อยที่ได้จากโรงงานการแปรรูปไม้เศษวัสดุขี้เลื่อยยางพารา เพื่อศึกษาหาอัตราส่วนที่มีความเหมาะสม โดยใช้ขี้เลื่อยไม้ยางพารามผสมเรซิน เมื่อได้อัตราส่วนที่เหมาะสมก็นำต้นแบบทดลองหาค่าความแข็งแรงของวัสดุผสมขี้เลื่อยไม้ยางพารากับเรซิน และนำมาประยุกต์เป็นผลงานสร้างสรรค์ประติมากรรมนูนต่ำ ประติมากรรมลอยตัวและประติมากรรมสื่อผสม ขั้นตอนดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดสำหรับการสร้างประติมากรรมจากวัสดุที่เหลือผสมเรซิน

ทบทวนวรรณกรรม

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์งานประติมากรรมจากกากถั่วเหลืองเพื่อเพิ่มมูลค่าของวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร เป็นการศึกษาคุณสมบัติกากถั่วเหลือง งานวิจัยนี้ต้องการออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ประติมากรรมที่ได้จากกากถั่วเหลือง ซึ่งทำให้พบว่า กากถั่วเหลืองที่ผ่านกระบวนการตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปปั่นช่วยให้สามารถนำไปสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ประติมากรรมในรูปแบบต่าง ๆ ได้ดี ไม่ว่าจะเป็นด้านวัสดุผสมที่มีความแปลกใหม่ยังไม่มีใครนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ ด้านการออกแบบที่มีการนำประยุกต์ใช้แล้วทำให้เกิดงานประติมากรรม และพื้นผิวสีของวัสดุที่มีความสวยงามเฉพาะตัว [3]

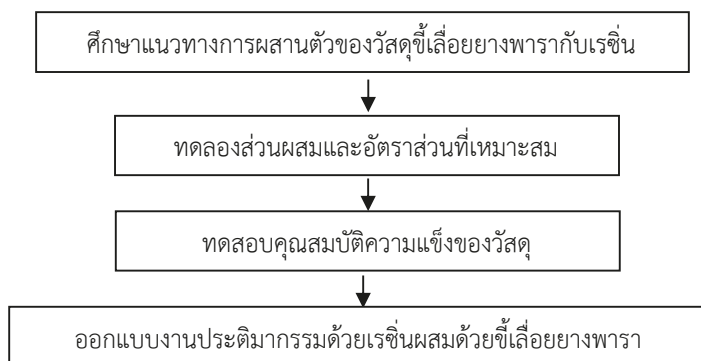
ทางผู้วิจัยจะนำแนวคิดที่มีการนำวัสดุที่เหลือจากการใช้งานมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดผลงานสร้างสรรค์งานประติมากรรมในรูปแบบต่าง ๆ

กากมะพร้าวเหลือทิ้งจากการประกอบอาหาร สารนำมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ งานวิจัยนี้เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานประติมากรรมจากกากมะพร้าวเหลือทิ้ง เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์งานประติมากรรม ผลการวิจัยพบว่าการสร้างงานประติมากรรมจากกากมะพร้าวซึ่งเป็นวัสดุที่ใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ช่วยให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพราะกากมะพร้าวเป็นวัสดุเหลือใช้จากการประกอบอาหาร มีพื้นผิวของวัสดุที่มีความสวยงามเฉพาะตัวของมันเอง ส่วนด้านการออกแบบสีพื้นผิวของผลิตภัณฑ์มีความงามโดยพื้นผิวเดิมของตัวกากมะพร้าวอยู่แล้ว เพราะกากมะพร้าวเมื่อผสมกับเรซินแล้วทำให้ตัวผลิตภัณฑ์มีความสวยงาม เป็นมันวาว และสามารถนำไปใช้ผลิตเป็นของที่ระลึกได้ เพราะผลิตภัณฑ์งานประติมากรรมที่ทำจากกากมะพร้าว มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง [4]

ผู้วิจัยจะนำแนวคิดที่มีการนำวัสดุที่เหลือใช้มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดผลงานสร้างสรรค์งานประติมากรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความงามเฉพาะตัวของตัววัสดุที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทดลองผสมวัสดุผสมระหว่างซีลี้อย่างพาราและเรซิน เพื่อสร้างงานประติมากรรมโดยมีวิธีการดำเนินการดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

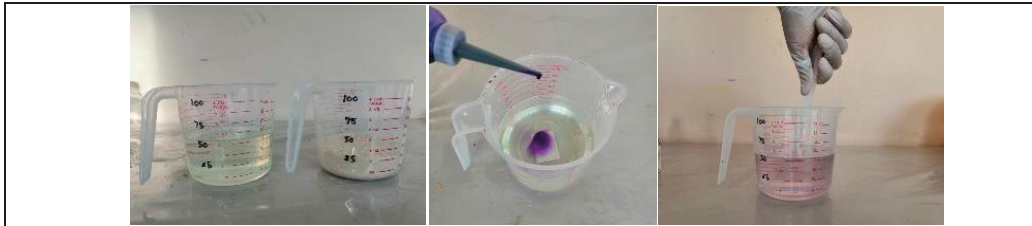
ขั้นตอนการดำเนินงานสำหรับการทำวิจัยเพื่อสร้างประติมากรรมจากวัสดุซีลี้อย่างพาราผสมด้วยเรซิน เริ่มจากการศึกษาความเป็นไปได้ระหว่างการผลิตซีลี้อย่างพาราและเรซิน เนื่องจากเรซินเป็นสารสังเคราะห์ ซึ่งมีคุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับการผสมวัสดุเข้าด้วยกัน และการคงสภาพที่มีความแข็งแรงทนต่ออุณหภูมิสูง ตลอดจนใช้เวลาสำหรับการแข็งตัวได้รวดเร็ว ดังนั้น ผู้วิจัย มีแนวคิดสำหรับการนำเรซินมาผสมกับวัสดุซีลี้อย่างพารา โดยซีลี้อย่างพาราที่มีคุณสมบัติที่มีลักษณะทางกายภาพ ขนาดเล็ก เนื้อละเอียด เป็นผง สีสน้ำตาลหลายด้วยเนื้อไม้ที่ได้มีลักษณะแตกต่างกัน และเป็นวัสดุเหลือใช้จากการแปรรูปยางพารา ตลอดจน กระบวนการสำหรับการผสมซีลี้อย่างพารามีคุณสมบัติในการดูดซึมของเหลวได้ดี ทำให้ไม่เกิดการลอยตัว และไม่เกิดการแบ่งแยกชั้นของวัสดุผสมกับซีลี้อย่างพารา ซึ่งการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อน ถ้าซีลี้อย่างพาราเข้มข้นสูงทำให้การแข็งตัวของเรซินช้าลง และทำให้ผิวงานขึ้นฝ้าขาว ดังนั้น ก่อนทดลองจึงนำซีลี้อย่างพาราตากแดด ประมาณ 1-2 วัน เพื่อทำให้ความชื้นซีลี้อย่างพาราลดลง

สำหรับขั้นตอนการศึกษา และทดลองวัสดุเรซินผสมด้วยซีลี้อย่างพาราเพื่อสร้างสรรค์งานประติมากรรม ผู้วิจัยได้ทดลองขึ้นรูปวัสดุ โดยการทดลองเชิงประสบการณ์ ซึ่งมีการแบ่งการทดลองเพื่อให้เห็นผลของการทดลองที่แตกต่างกันออกเป็น 3 รูปแบบ แสดงดังภาพที่ 3 สำหรับอัตราส่วนการผสมระหว่างซีลี้อย่างพารากับเรซิน จะใช้ถ้วยตวงขนาด 500 มิลลิลิตร ซึ่งแต่ละสูตรมีอัตราส่วนการทดลองประกอบด้วยสัดส่วน (Metd : SRD) ดังนี้ 125/250, 250/250, 375/250 มิลลิลิตรอัตราส่วนดังกล่าวเป็นอัตราส่วนเฉพาะระหว่างซีลี้อย่างพารากับเรซินเท่านั้น ไม่นับรวมถึง วัสดุผสมอื่น โดยใช้เรซินสำหรับงานหล่อทั่วไป (R-200) และกำหนดปริมาณส่วนผสมกับตัวเร่งแข็งและโคบอลท์ (ตัวม่วง) ตามความเหมาะสม สำหรับขั้นตอนการผสมมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผสมขึ้นรูปเรซิน โดยผสมเรซินในอัตราส่วน 250 มิลลิลิตรและผสมเพิ่มโคบอลท์ 10% ปริมาณ 1 มิลลิลิตร แล้วกวนส่วนผสมวัสดุขึ้นรูปให้เข้ากัน

ขั้นตอนที่ 2 ผสมวัสดุซีลี้อย่างพาราและเรซิน อัตราส่วนที่ 125/250, 250/250, 375/250 มิลลิลิตร ทั้ง 3 รูปแบบ ตามลำดับ เทลงในอ่างผสม แล้วกวนส่วนผสมวัสดุขึ้นรูปให้เข้ากัน

ขั้นตอนที่ 3 เทส่วนผสมที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และ 2 ผสมกัน จากนั้นเติมตัวทำแข็งปริมาณ 2 ใน 250 มิลลิลิตร หรือประมาณ 10 มิลลิลิตร ผสมให้เข้ากันก่อนเทลงในแม่พิมพ์ ซิลิโคนที่เตรียมไว้ โดยควรระวังไม่ให้เกิดฟองอากาศในขณะผสมวัสดุ

(ก) ขั้นตอนที่ 1

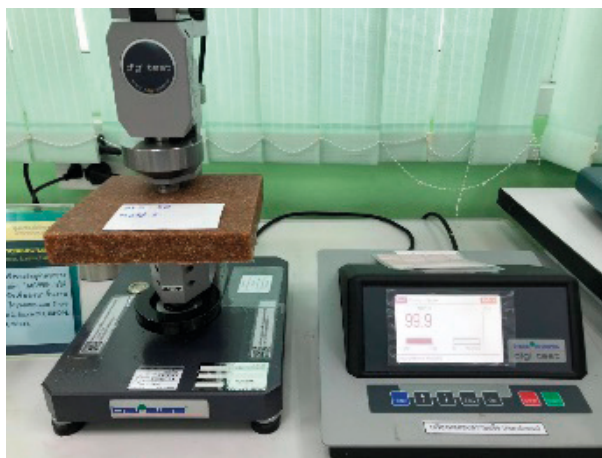
(ข) ขั้นตอนที่ 2

(ค) ขั้นตอนที่ 3

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการประสานวัสดุในการขึ้นรูประหว่างซีเลื่อยและเรซิน (ก) (ข) (ค)

ลำดับถัดไปเป็นขั้นตอนสำหรับการทดสอบค่าความแข็งของวัสดุ เนื่องจากประเด็นความแข็งของวัสดุมีความสำคัญและส่งผลให้งานประติมากรรมมีความคงทนต่อแรงกระแทก ในกรณีของการขนย้าย ตลอดจนการประกอบติดตั้งผลงาน ดังนั้น ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของวัสดุทดลอง ที่จะพัฒนาไปเป็นผลงานประติมากรรม โดยใช้การทดสอบแบบร็อกเวลล์ (Rockwell Hardness Test) ซึ่งเป็นหน่วยวัดการทดสอบที่ใช้อย่างแพร่หลายและเหมาะสมสำหรับการทวนสอบความแข็งของคุณสมบัติวัสดุทดลอง สำหรับการทดสอบความแข็งแรงวัสดุนั้น งานวิจัยนี้ใช้เครื่องวัดความแข็งแบบอัตโนมัติ Automatic hardness tester รุ่น Digitest II โดยเครื่องนี้สามารถวัดความแข็งของวัสดุจำพวกซิลิโคน โฟม อีลาสโตเมอร์ จนถึงพลาสติกแข็ง ทั้งนี้ ต้องเลือกหัวทดสอบให้เหมาะสมกับวัสดุที่ต้องการทดสอบ สามารถวัดความแข็งในหน่วย Shore A, Shore O, Shore C, Shore D, Shore DO, Shore OO, Shore E, Micro Shore A, Micro Shore D, Shore AM/M, IRHD Low (L), IRHD Normal (N), IRHD Micro (M), IRHD High (H), VLRH ซึ่งการทดสอบสามารถแสดงวิธีการทดสอบได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การทดสอบความแข็งแรงของวัสดุต้นแบบ

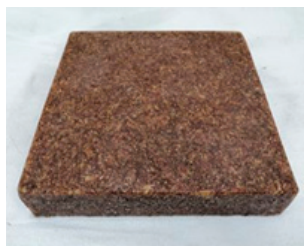
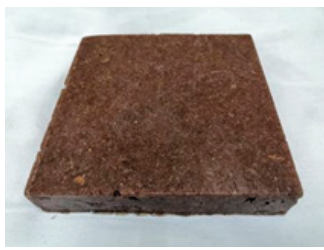
สำหรับการออกแบบประติมากรรมนั้น ประกอบด้วย ประติมากรรมหุ่นตัว ประติมากรรมลอยตัว ประติมากรรมสื่อผสม ซึ่งการออกแบบมีแนวคิดมาจากการใช้บริบท และอัตลักษณ์เชิงพื้นที่มาประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์ประติมากรรม โดยลำดับวิธีการสร้างประติมากรรมหุ่นตัว เริ่มจากการสร้างต้นแบบ 2 มิติจากดินน้ำมัน สร้างแม่พิมพ์จากยางซิลิโคน ในขั้นตอนสุดท้ายของการสร้างสามารถหล่อเป็นชิ้นงานต้นแบบได้ตามลำดับ สำหรับประติมากรรมลอยตัว เริ่มจากการสร้างต้นแบบ 3 มิติจากดินน้ำมัน สร้างแม่พิมพ์จากยางซิลิโคน ในขั้นตอนสุดท้ายของการสร้างสามารถหล่อเป็นชิ้นงานต้นแบบได้ตามลำดับ และประติมากรรมสื่อผสม เริ่มจากการสร้างต้นแบบ 2 มิติและ 3 มิติ กำหนดส่วนประกอบของโครงสร้างหลักซึ่งมีการใช้ไม้เป็นวัสดุหลักของงาน และมีการใช้วัสดุจากการทดลองมาประกอบรวมในผลงานสร้างสรรค์

ผลการทดลองและการสร้างประติมากรรมด้วยวัสดุผสมซีเมนต์อย่างพารากับเรซิน

การผสมวัสดุระหว่างซีเมนต์อย่างพารากับเรซินสามารถแสดงส่วนผสมและอัตราส่วนของวัสดุผสมได้ดังตารางที่ 1 ซึ่งการสร้างต้นแบบแสดงดังภาพที่ 5 และผลของการทดสอบความแข็งแรงแสดงได้ดังตารางที่ 2 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 อัตราส่วนและระยะเวลาในการผลิตวัสดุแม่แบบ ที่อุณหภูมิปกติประมาณ 30 °c ถึง 35 °c

รูปแบบการผสม	วัสดุผสม		วัสดุเสริมแรง		ระยะเวลา
	ซีเมนต์อย่างพารา (มิลลิลิตร)	เรซิน (มิลลิลิตร)	โคบอลต์ 10% และ ตัวเร่งแข็งเรซิน (มิลลิลิตร)		
Metd1	125	250	1, 10		30-60 นาที
Metd2	250	250	1, 10		30-60 นาที
Metd3	375	250	1, 10		30-60 นาที

(ก) วัสดุแม่แบบ 1 (Metd1) และ
อัตราส่วน SRD 125/250

(ข) วัสดุแม่แบบ 2 (Metd2) และ
อัตราส่วน SRD 250/250

(ค) วัสดุแม่แบบ 3 (Metd3) และ
อัตราส่วน SRD 375/250

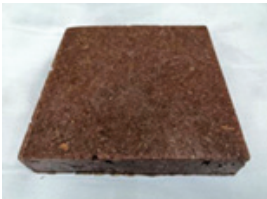
ภาพที่ 5 วัสดุต้นแบบสำหรับการทดสอบคุณสมบัติความแข็ง

ตารางที่ 2 ผลทดสอบคุณสมบัติความคงทนและลักษณะความงาม ขนาดกว้าง x ยาว x หนา (10 cm x 10 cm x 2 cm)

รูปแบบ การผสม	การทดสอบ Hardness Test		ลักษณะทางกายภาพของวัสดุ		
	น้ำหนักกดเป็น เวลา 10 วินาที (กก.)	ค่าความแข็ง แบบ IRHD หน่วย H	ลักษณะพื้นผิว	ความใส	คุณสมบัติรวม
Metd1	18.9	99.9	น้อย	มากที่สุด	เป็นแผ่นไม่บิดงอ มีพื้นผิว
Metd2	18.9	99.7	มาก	มาก	เป็นแผ่นไม่บิดงอ มีพื้นผิว
Metd3	18.9	99.6	มากที่สุด	น้อย	เป็นแผ่นไม่บิดงอ มีพื้นผิว

ผลของลักษณะทางกายภาพของการสร้างต้นแบบด้วยวัสดุผสมระหว่างซีเมนต์ยางพาราและเรซิน แสดงได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ลักษณะทางกายภาพของวัสดุต้นแบบ

	พื้นผิว	ความโปร่งใส	ลักษณะเด่น
 Metd 1	ลักษณะพื้นผิวโดยทั่วไปยังคงถูกกลบด้วยเนื้อของเรซิน ชี้เลื่อยยังไม่ได้แสดงคุณสมบัติออกมาเท่าที่ต้องการ	ลักษณะความใสมีความโปร่งและใสค่อนข้างมาก เนื่องจากยังมีปริมาณของชี้เลื่อยน้อยอยู่	มีความโปร่งใสและไม่ปรากฏลักษณะเด่นของวัสดุทดลอง
 Metd 2	ลักษณะพื้นผิวน่าสนใจมากขึ้นด้วยปริมาณเนื้อชี้เลื่อยที่มากขึ้น ชิ้นงานทดลองมีความทึบและเห็นปริมาณของชี้เลื่อยปรากฏเป็นพื้นผิวที่ชัดเจน	ลักษณะความใสค่อนข้างน้อยมากด้วยปริมาณของชี้เลื่อยที่มากขึ้น	ลักษณะที่ทึบ และไม่ค่อยปรากฏมวลวัสดุทดลองมากเท่าที่ควร
 Metd 3	ลักษณะพื้นผิวน่าสนใจมากขึ้นด้วยปริมาณของชี้เลื่อย และการแตกตัวของเรซิน ทำให้พื้นผิวเกิดความนูนบ้างยุบบ้างและมีลักษณะพิเศษ และดูเป็นลักษณะเฉพาะวัสดุ	ลักษณะความใสมีความใสค่อนข้างมาก และยังคงเห็นทั้งเนื้อของเรซินและชี้เลื่อย	มีพื้นผิวที่นูนบ้าง ยุบบ้างและมีลักษณะพิเศษดูมีความเฉพาะตัวของเนื้อวัสดุทดลองที่โดดเด่นขึ้นมา

ผลการทดสอบคุณสมบัติความคงทน และลักษณะความงามทางกายภาพของวัสดุ ด้านความคงทนต่อแรงอัดพบว่า แม่แบบวัสดุ Metd1 มีความคงทนแรงอัด และความแข็ง 99.9 มากกว่า Metd2 ซึ่งมีค่าความแข็งอยู่ที่ 99.7 และในขณะที่ Metd3 มีค่าความแข็ง 99.6 ตามลำดับ ส่วนลักษณะความงามทางกายภาพของวัสดุ แม่แบบวัสดุ Metd3 ให้ผลได้ดีมีลักษณะพื้นผิวของวัสดุทดลองพิเศษดูมีความเฉพาะตัวของเนื้อวัสดุที่โดดเด่นขึ้นมามากกว่า Metd2 ซึ่งมีลักษณะที่ทึบ และไม่ค่อยปรากฏมวลวัสดุทดลองมากเท่าที่ควร สำหรับ Metd1 มีความโปร่งใสและไม่ปรากฏลักษณะเด่นของวัสดุทดลอง ตามลำดับ

หลังการทดสอบค่าความแข็งแรงคงทนวัสดุเสร็จสิ้นแล้วนั้น พบว่า ชี้เลื่อยที่เป็นวัสดุศึกษานั้นสามารถนำมาหล่อขึ้นรูปด้วยเรซิน แล้วสามารถแสดงผลในรูปแบบของงานประติมากรรมสร้างสรรค์ได้ในการสร้างงานประติมากรรมต่าง ๆ ได้ ประกอบด้วย งานประติมากรรมนูนต่ำแสดงดังตารางที่ 4 ประติมากรรมลอยตัวแสดงดังตารางที่ 5 และประติมากรรมสื่อผสมแสดงดังตารางที่ 6 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 การใช้อัตราส่วนแม่แบบวัสดุ สร้างผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์ ประเภทหุ่นต่ำ

ผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์การศึกษา และทดลองวัสดุเรซินผสมด้วยขี้เลื่อยอย่างพารา

ภาพแสดงผลงานประติมากรรมหุ่นต่ำ

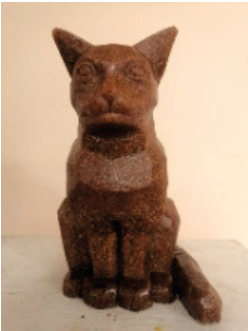
	No1.	No2.	No2.
ผลงาน			
แม่แบบ	Metd1	Metd2	Metd
ขนาด	เส้นผ่าศูนย์กลาง 25 cm ความหนา 1.5 cm		
แนว	เงือกทองเป็นประติมากรรมเสมือนสัญลักษณ์ความเป็นจังหวัดสงขลา ทั้งนี้ เงือกทองถูกสร้างขึ้น		
ความ	ตามตำนานพื้นถิ่นจังหวัดสงขลาเช่นเดียวกัน ในแง่ของการสร้างงานให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์		
คิด	จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยจึงสร้างสรรค์ลักษณะงานประติมากรรมเงือกทอง		

ผลของการนำมาหล่อขึ้นรูปด้วยเรซินในงานประติมากรรมหุ่นต่ำในอัตราส่วนต่าง ๆ มีลักษณะความงามทางกายภาพของวัสดุที่มีความเห็นได้ชัด แม่แบบวัสดุ Metd3 : No3 มีลักษณะที่ทึบ มีเนื้อสีที่เข้ม และปรากฏลักษณะเด่นของวัสดุทดลองได้ดี มากกว่า Metd2 : No2 ยังคงมีลักษณะที่ทึบ มีเนื้อสีเข้มปานกลาง และปรากฏมวลวัสดุผสมน้อยมาก ในขณะที่ Metd1 : No1 มีความโปร่งและใสมาก มีเนื้อสีอ่อนและไม่ปรากฏลักษณะเด่นของวัสดุ

ตารางที่ 5 การใช้อัตราส่วนแม่แบบวัสดุ สร้างผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์ ประเภทลอยตัว

ผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์การศึกษา และทดลองวัสดุเรซินผสมด้วยขี้เลื่อยอย่างพารา

ภาพแสดงผลงานประติมากรรมลอยตัว

	No1.	No2.	No3.
ผลงาน			

ตารางที่ 5 การใช้อัตราส่วนแม่แบบวัสดุ สร้างผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์ ประเภทลอยตัว (ต่อ)

ผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์การศึกษา และทดลองวัสดุเรซินผสมด้วยซีลี้อย่างพารา			
แม่แบบ	Metd1	Metd2	Metd3
ขนาด	ความสูง 35 cm ความกว้าง 18 cm ความยาว 22 cm		
แนวความคิด	ประติมากรรมเป็นการต่อยอดเรื่องราวชุมชนชาวจังหวัดสงขลาตามตำนานเกาะหนูเกาะแมว โดยผู้สร้างสรรค์ขึ้นโดยใช้ลักษณะพิเศษของความเป็นลูกบาศก์ คือ เพิ่มเติมความเป็นเหลี่ยมตัดบนพื้นฐานสรีระของสัดส่วนแมวจริง นำเสนอในรูปแบบประติมากรรมลอยตัว		

ผลของการนำมาหล่อขึ้นรูปด้วยเรซินในงานประติมากรรมนูนต่ำ ในอัตราส่วนต่าง ๆ มีลักษณะความงามทางกายภาพของวัสดุที่มีความเห็นได้ชัด แม่แบบวัสดุ Metd3 : No3 มีลักษณะที่ทึบ มีเนื้อสีที่เข้มและปรากฏลักษณะเด่นของวัสดุทดลองได้ดี มากกว่า Metd2 : No2 ยังคงมีลักษณะที่ทึบ มีเนื้อสีเข้มปานกลาง และปรากฏมวลวัสดุผสมน้อยมาก ในขณะที่ Metd1 : No1 มีความโปร่งและใสมาก มีเนื้อสีอ่อนและไม่ปรากฏลักษณะเด่นของวัสดุ

ตารางที่ 6 การใช้อัตราส่วนแม่แบบวัสดุ สร้างผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์ ประเภทสื่อผสม

ผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์การศึกษา และทดลองวัสดุเรซินผสมด้วยซีลี้อย่างพารา			
ภาพแสดงผลงานประติมากรรมสร้างสรรค์			
ผลงาน	No1.	No2.	No3.
			
แม่แบบ	Metd1	Metd2	Metd3
แนวความคิด	การเดินทาง กาลเวลา การหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ รวมถึงสรรพสิ่งในสากล ซึ่งล้วนแล้วแต่มีวิถีทางของตน ดำเนินไปตามวัฏจักร ช้าแล้ว ช้าเล่า จนเกิดเป็นห่วงแห่งสภาวะหนึ่ง ๆ ทั้งการดำรงชีพ การเดินทาง การล่าเพื่อเอาตัวรอด การเปลี่ยนถิ่นฐานเพื่อสิ่งใหม่ ภาพสะท้อนเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์ภาพของสิ่งมีชีวิตที่มีชีวิตที่มาร่วมกัน โดยอิงอาศัยไปตามสังสารวัฏของวิถีแห่งประมวงพื้นถิ่น		

เมื่อนำอัตราส่วนที่มีลักษณะความงามทางกายภาพของวัสดุและแม่แบบวัสดุมาปรับใช้ในแบบวัสดุผสมพบว่า เห็นได้ชัดถึงผลของความแตกต่างระหว่าง อัตราส่วนแม่แบบวัสดุ Metd3 : No3 , Metd2 : No2 และ Metd1 : No1 ที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ประติมากรรมแบบสื่อผสม ทั้งนี้ เมื่อมีการนำวัสดุอื่นเข้ามาผสมผสาน

ในผลงานประติมากรรม ช่วยให้การแสดงผลของวัสดุออกมาได้อย่างโดดเด่น เนื่องจากมีพื้นที่ให้พื้นผิววัสดุทดลองแสดงความสามารถพิเศษในการทดลองสร้างสรรค์ในแบบการสร้างงานประติมากรรมแบบสื่อผสม กรณีในส่วน ของชิ้นงานที่ไม่ได้มีการเคลือบของเรซิน จะมีการผุกร่อนตามกาลเวลา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับพื้นที่ใช้งานกลางแจ้ง หรือในร่ม แต่สามารถขยายระยะเวลาการใช้งานของผิวชิ้นงาน โดยมีการเคลือบผิวด้วยแลคเกอร์เคลือบเงา

สรุปผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ในการวิจัยสามารถอภิปรายผลการศึกษาลำดับได้ดังนี้

1) การศึกษาความเป็นไปได้ระหว่างการผลิตชิ้นหล่อและเรซินพบว่า ชิ้นหล่อมีคุณสมบัติในการดูดซึมของเหลวได้ดีเมื่อมีการผสมกับเรซิน ชิ้นหล่อจะไม่มีการลอยตัว และไม่เกิดการแบ่งแยกชั้นของวัสดุผสมกับชิ้นหล่อ ซึ่งตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการสร้างงานประติมากรรม ประกอบด้วย ความหนา/ละเอียดของชิ้นหล่อ ระยะ เวลาในการแข็งตัว แสง อุณหภูมิ สารเคมีหรือตัวแปรอื่น

2) การศึกษา และทดลองวัสดุเรซินผสมด้วยชิ้นหล่ออย่างพาราเพื่อทดลองหาส่วนผสมและหาอัตราส่วนที่เหมาะสม เพื่อสร้างสรรค์งานประติมากรรมพบว่า เห็นผลของการทดลองที่แตกต่างกันออกเป็น 3 รูปแบบ แสดงดังภาพที่ 3 โดยใช้อัตราส่วนการผสมระหว่างชิ้นหล่ออย่างพารากับเรซิน ได้อัตราส่วนในการทดลองประกอบด้วยสัดส่วน (Metd : SRD) ดังนี้ 125/250, 250/250, 375/250 มิลลิกรัม ตามลำดับ สามารถนำไปประยุกต์สร้างสรรค์ประติมากรรมที่มีลักษณะความแตกต่างของพื้นผิว

3) ศึกษาคุณสมบัติความแข็งแรงของวัสดุพบว่า แม่แบบวัสดุ Metd1 มีความคงทนแรงอัด และความแข็งแรง 99.9 มากกว่า Metd2 ซึ่งมีค่าความแข็งแรงอยู่ที่ 99.7 และในขณะที่ Metd3 มีค่าความแข็งแรง 99.6 ตามลำดับ สามารถนำไปประยุกต์สร้างสรรค์ประติมากรรมที่ทำให้ผลงานประติมากรรมมีความแข็งแรงต่อแรงกระแทก ในกรณีของการขนย้าย ตลอดจนการประกอบติดตั้งผลงาน

4) การออกแบบงานประติมากรรมด้วยเรซินผสมด้วยชิ้นหล่ออย่างพารา ผลงานที่ได้ประกอบด้วย ประติมากรรมนูนต่ำ ประติมากรรมลอยตัว และประติมากรรมสื่อผสม ซึ่งการออกแบบมีแนวคิดมาจากการใช้บริบท และอัตลักษณ์เชิงพื้นที่มาประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์ประติมากรรม ที่สะท้อนให้เป็นเนื้อวัสดุทดลองที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัว

References

- [1] Soonpongsri, K. (2013). *Aesthetics Philosophy Visual Arts Theory*. Bangkok : Chulalongkorn University. (In Thai)
- [2] Wannarat, P. (2009). *History of Sculpture*. Bangkok : Drawing Arts Co., Ltd. (In Thai)
- [3] Thongsap, P. (2015). The creative sculpture product of Soy Bean Dregs for add Value to Agricultural Discarded Material. *Journal of Art, Architecture, Naresuan University*, 6(1), 62-76. (In Thai)
- [4] Thongsap, P. (2015). Coconut Residue Left from Cooking Creative's Products add Economic Value to the Community Nakhon Sawan Oak Subdistrict, Muang District, Nakhon Sawan Province. *Social Sciences Research and Academic Journal*, 13(39), 29-40. (In Thai)

นวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่น:
การพัฒนาตัวแบบและบทเรียนสำคัญจากการวิจัยเชิงทดลอง¹
Local Innovations on Revenue Enhancement:
Concepts and Experimental Findings¹

วีระศักดิ์ เครือเทพ^{2*}
Weerasak Krueathep^{2*}

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบบริหารจัดการเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

² รศ.ดร., คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330

¹ This article is part of a research project entitled Enhancing Capabilities of Local Revenue Administration in Thailand

² Assoc. Prof. Dr., Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok 10330, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: weerasak.k@chula.ac.th

(Received: December 23, 2020; Revised: June 2, 2021; Accepted: June 15, 2021)

บทคัดย่อ

บทความนี้ นำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงระบบและเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Institutional and Behavioral Approaches) และสังเคราะห์เป็นนวัตกรรมด้านรายได้ท้องถิ่น 4 ประการ มีการนำไปทดลองใช้ในการบริหารจัดการเก็บภาษีของ อปท. กลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ สิงห์บุรี อุบลราชธานี และสงขลา และได้ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมในการช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ อปท. นวัตกรรมทั้ง 4 ประการ ได้แก่ การสร้างความร่วมมือระหว่าง อปท. ในด้านข้อมูลผู้เสียภาษี การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการยื่นชำระภาษีท้องถิ่น การกระตุ้นเตือนการชำระภาษีด้วยมาตรการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเก็บภาษีท้องถิ่น บทเรียนจากนวัตกรรมนี้สามารถประยุกต์ใช้กับ อปท. ในวงกว้าง และรัฐควรมีนโยบายสนับสนุนให้เกิดการพัฒนารายได้ท้องถิ่นเหล่านี้ต่อไป

คำสำคัญ: นวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่น การวิจัยเชิงทดลอง การวิจัยเชิงพฤติกรรมศาสตร์

Abstract

This paper explores plausible ideas for local revenue development in Thailand based on system and behavioral approaches. Four major initiatives have been constructed in Chiang Mai, Singhaburi, Ubon-Ratchathani and Songkhla Provinces. The initiatives comprise (i) Local government collaboration for taxpayers' databases; (ii) Use of information technology for local tax collection; (iii) Application of nudge approach to increasing willingness-to-pay taxes; and (iv) Civic participation for local tax administration. Experimental studies have been conducted in six local contexts in order to test the applicability of the four measures. Findings show that these initiatives deliver impressive results in elevating local revenues. Therefore, they can be expanded to Thai local governments in general and central government should encourage and provide policy platforms for other localities to apply these new strategies.

Keywords: Local Revenue Innovation, Experimental Research, Behavioral Approach

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่า สถานการณ์ปัจจุบันด้านการบริหารจัดการเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ไม่มีประสิทธิภาพมากนัก แม้ว่าไทยเราจะส่งเสริมการกระจายอำนาจและความเป็นอิสระทางการคลังของ อปท. มาเป็นเวลากว่า 2 ทศวรรษก็ตาม [1-3] การแสวงหามาตรการใหม่ ๆ ในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการเก็บรายได้ของ อปท. จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน

ในช่วงที่ผ่านมา แม้จะมีความพยายามจากหลายฝ่ายในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่น และได้ผลสำเร็จที่ดีในระดับหนึ่ง แต่ทว่าเป็นการดำเนินการที่ขาดความต่อเนื่องและมิได้ให้ความสำคัญกับบริบทแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นอย่างรอบด้าน จึงทำให้ขาดแรงกระตุ้นเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ต่อเนื่องใน

ระยะยาว มาตรการที่ได้ดำเนินการช่วงที่ผ่านมาได้แก่ การให้รางวัลประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ การจูงใจให้ประชาชนชำระค่าขยะหรือภาษีท้องถิ่น การจัดทำแผนที่ภาษี การพัฒนาศักยภาพบุคลากร หรือการให้ภาคชุมชนจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะหรือค่าน้ำประปา เป็นต้น [4-5]

บทความนี้ จึงต้องการนำเสนอมาตรการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดเก็บรายได้ท้องถิ่น โดยประยุกต์ใช้แนวคิดหรือองค์ความรู้สมัยใหม่ที่เหมาะสมกับปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจัดการเก็บรายได้ของ อปท. และมุ่งสนับสนุนให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารายได้ท้องถิ่น จากนั้น จะรายงานผลทดลองการนำมาตรการเหล่านี้ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง อปท. จำนวน 6 แห่ง ซึ่งเลือกศึกษาแบบเจาะจงด้วยเหตุผลเรื่องการเข้าถึงข้อมูลและโอกาสในการวิจัยเชิงทดลอง มาตรการพัฒนารายได้ท้องถิ่นในครั้งนี้ได้แก่ (1) การสร้างความร่วมมือระหว่าง อปท. ในด้านฐานข้อมูลผู้เสียภาษี (2) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในงานจัดเก็บภาษี (3) การกระตุ้นความเต็มใจในการจ่ายภาษีด้วยมาตรการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Approach) และ (4) การสร้างเครือข่ายภาคประชาชนในการจัดเก็บภาษีท้องถิ่น ตามลำดับ ในตอนท้ายของบทความเป็นการสังเคราะห์บทเรียนจากนวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่น และข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนารายได้ท้องถิ่นในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์นวัตกรรมพัฒนาการบริหารจัดเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทปัจจุบันและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่
2. เพื่อทดสอบว่านวัตกรรมพัฒนาการจัดเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และมีส่วนสำคัญในการช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วรรณกรรมและกรอบวิเคราะห์ทางวิชาการ

ก. สถานการณ์ด้านรายได้ท้องถิ่น

แม้ว่าประเทศไทยจะมีการผลักดันการกระจายอำนาจทางการคลังสู่ อปท. และมีจุดมุ่งหมายให้ อปท. สามารถพึ่งพาตนเองทางด้านรายได้ นับตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (มาตรา 284) พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ต่อเนื่องถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (มาตรา 283) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (มาตรา 250) แต่ข้อเท็จจริงปรากฏว่า การพัฒนาศักยภาพและการส่งเสริมความเป็นอิสระในการบริหารจัดการเก็บรายได้ของ อปท. ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ดังพิจารณาได้จากโครงสร้างรายได้ของ อปท. ระหว่างปีงบประมาณ 2555 – 2562 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำแนกตามประเภทรายได้ภาษีอากร ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 – 2562

อปท.	(หน่วย: ล้านบาท)							
	ปี 2555	ปี 2556	ปี 2557	ปี 2558	ปี 2559	ปี 2560	ปี 2561	ปี 2562
1. รายได้ท้องถิ่นจัดเก็บเอง	43,745.41	48,326.55	52,489.71	56,700.93	58,115.73	62,033.98	63,623.12	66,689.45
- องค์การบริหารส่วนจังหวัด	5,028.39	5,549.41	6,133.11	6,212.06	5,735.15	6,004.08	5,492.68	5,941.99
- เทศบาล	16,658.41	19,020.55	20,473.89	21,941.55	23,014.58	23,997.82	24,941.13	27,155.59
- องค์การบริหารส่วนตำบล	7,796.69	8,766.78	9,750.20	10,960.24	11,480.36	12,096.21	12,435.95	12,970.16
- กรุงเทพมหานคร	13,802.68	14,449.27	15,508.66	16,956.54	17,232.29	19,199.85	20,053.34	19,755.07
- เมืองพัทยา	459.24	540.54	623.85	630.54	653.35	736.02	692.02	866.64
2. รายได้จากภาษีจัดสรร	222,410.76	265,909.21	259,018.10	274,820.28	279,004.33	302,333.41	327,662.56	328,933.50
3. รายได้จากเงินอุดหนุน	215,148.07	221,133.10	224,238.00	259,787.99	246,745.65	238,744.45	245,287.52	275,803.82
- เงินอุดหนุนทั่วไป	89,188.25	106,472.75	124,105.98	157,145.13	182,583.63	216,225.55	223,867.55	245,218.68
- เงินอุดหนุนเฉพาะกิจ	125,959.82	114,660.35	100,132.02	102,642.86	64,162.02	22,518.90	21,419.97	30,585.14
4. รวมรายได้ท้องถิ่น	481,304.24	535,368.86	535,745.81	591,309.20	583,865.71	603,111.84	636,573.20	671,426.76
5. รายได้สุทธิของรัฐบาล	2,050,741.40	2,161,791.67	2,067,869.55	2,211,133.02	2,394,621.72	2,355,662.86	2,536,945.00	2,566,116.00
6. สัดส่วนรายได้ท้องถิ่น	23.47	24.77	25.91	26.74	24.38	25.60	25.09	26.17
ต่อรายได้สุทธิของรัฐ (%)								

ตารางที่ 1 รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำแนกตามประเภทรายได้ภาษีอากร ปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 – 2562 (ต่อ)

(หน่วย: ล้านบาท)									
อปท.	ปี 2555	ปี 2556	ปี 2557	ปี 2558	ปี 2559	ปี 2560	ปี 2561	ปี 2562	ค่าเฉลี่ย
7. สัดส่วนรายได้ท้องถิ่น จัดเก็บเองต่อรายได้รวม (%)	9.09	9.03	9.80	9.59	9.95	10.29	9.99	9.93	9.71
8. อัตราการขยายตัวต่อปีของ รายได้รวมท้องถิ่น (%)	n.a.	11.23	0.07	10.37	-1.26	3.30	5.55	5.48	4.96
9. อัตราการขยายตัวของรายได้ ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเอง (%)	n.a.	10.47	8.61	8.02	2.50	6.74	-2.92	-0.60	4.69
10. อัตราขยายตัวของ GDP (%)	7.20	2.70	1.00	3.00	3.30	4.00	4.20	2.40	3.48

หมายเหตุ : ตัวเลขรายได้จริงของ อปท. จากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (<http://www.dla.go.th/work/money/index.jsp>) ส่วนข้อมูลอัตราการเติบโตของ GDP มาจากธนาคารแห่งประเทศไทย

จากข้อมูลตารางที่ 1 จะเห็นว่า รายได้รวมของ อบท. ไม่สูงนักเมื่อเทียบกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย สัดส่วนรายได้รวมของ อบท. ต่อรายได้สุทธิของรัฐบาลยังคงต่ำกว่าร้อยละ 27 ในขณะที่ พ.ร.บ. กำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2549) บัญญัติไว้ว่า สัดส่วนรายได้ดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 (มาตรา 30 (4)) (ข้อ 6) นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่า สัดส่วนของรายได้ที่ อบท. จัดเก็บเอง (ข้อ 1) ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2555 – 2562 มีเพียงประมาณร้อยละ 9.03 ถึง 10.29 ของรายได้รวมของ อบท. หรือคิดเป็นร้อยละ 9.71 โดยเฉลี่ยเท่านั้น (ข้อ 7) ข้อมูลนี้ชี้ชัดว่า อบท. มีสัดส่วนการพึ่งพาตนเองทางด้านการรายได้ที่ไม่สูงนัก และควรมีการปรับปรุงแก้ไขโดยด่วน

ข. นวัตกรรมท้องถิ่นกับการพัฒนารายได้

แนวคิดที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ของ อบท. มีหลายประการ³ อาทิ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาษีท้องถิ่น ระบบงานจัดเก็บ และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลผู้เสียภาษี การอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการจ่ายภาษี การพัฒนากระบวนการบริหารหรือเพื่อเพิ่มความเต็มใจในการเสียภาษี การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเก็บภาษี และการกระตุ้นการชำระภาษีด้วยมาตรการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ เป็นต้น [2, 4, 6-12] และสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้เขียนมุ่งพัฒนานวัตกรรมใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเก็บรายได้ของ อบท. ให้ต่อเนื่อง โดยประยุกต์ใช้แนวคิดดังที่ได้ทบทวนไว้ข้างต้น

นวัตกรรมท้องถิ่นคืออะไร และจะช่วยพัฒนารายได้ท้องถิ่นเช่นใด ? ความหมายของนวัตกรรมท้องถิ่น มีหลายประการ แต่คำนิยามที่มีการใช้อย่างเป็นทางการจะหมายถึง (1) การริเริ่ม คิดค้น พัฒนา หรือแก้ไข ปัญหาด้วยกระบวนการหรือวิธีการใหม่ในบริบทของ อบท. (2) อบท. ต้องมีบทบาทที่สำคัญในการริเริ่ม ผลักดัน ลงมือดำเนินการ ประสานงาน หรือให้การสนับสนุนนวัตกรรมให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน (3) ส่งผลให้เกิดประโยชน์ ชัดเจนหรือเป็นรูปธรรม และ (4) มีการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง มิใช่การดำเนินการเฉพาะกิจ และเป็นสิ่งที่สามารถถ่ายทอดให้แก่ อบท. อื่นได้ศึกษา เรียนรู้ หรือนำไปประยุกต์ใช้หรือต่อยอดได้ในวงกว้าง [14]

อย่างไรก็ดี เพื่อให้ประสิทธิภาพและผลสำเร็จในการบริหารจัดการเก็บรายได้ท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงของบริบทแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการบริหาร ผู้เขียนเห็นว่าการพัฒนานวัตกรรมต่อยอดในการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยสามารถพัฒนาแนวคิดหรือเครื่องมือทางการบริหารจัดการเก็บภาษีท้องถิ่นแบบใหม่ที่ยังไม่มีการทดลองประยุกต์ใช้ที่ใดมาก่อน ดังมีรายละเอียดของแนวคิดและวิธีการที่ผู้เขียนจะนำเสนอต่อไป

ค. การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการเก็บรายได้ท้องถิ่น

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มาตรการหนึ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพด้านรายได้ท้องถิ่น ได้แก่ การพัฒนาระบบบริหารจัดการภาษีอากร (Tax administration) [2, 5-8, 15] และในกรณีของไทยพบว่า เคยมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยพาเกียรติ สมานบุตร และคณะ [16] เพื่อพัฒนาระบบปฏิบัติการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของ อบจ. แพร่และ อบจ. ชลบุรี ในการเก็บภาษีน้ำมันและพบว่า ได้ผลสำเร็จที่ดี

³ ตัวอย่างเช่น การพัฒนาแผนที่ภาษีของ อบท. การให้บริการชำระภาษีแบบจุดเดียว (One-stop) การจัดทำแผนพัฒนารายได้ท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การรวมจัดเก็บภาษีอากรหลายประเภทเข้าด้วยกัน การพัฒนารายได้ประเภทใหม่ การระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการบริการเฉพาะเรื่อง เช่น กองทุนชุมชน หรือการดำเนินบทบาทของ อบท. ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เพื่อขยายฐานภาษีท้องถิ่น เป็นต้น

พาเกียรติ สมานบุตร และคณะ [16] ประเมินว่า องค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดเก็บภาษีนํ้ามันของ อบจ. ประสบความสำเร็จมีหลายประการ ได้แก่ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้เสียภาษีให้ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศหรือวิธีการสมัยใหม่มาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี และช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียภาษี การมีนโยบายที่จริงจังของผู้บริหาร อบท. ในการพัฒนารายได้ การสื่อสารให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญในการจ่ายภาษีท้องถิ่นและการนำเงินไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจน การเปิดโอกาสให้ผู้เสียภาษีมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องภาษีและการใช้งบประมาณของ อบท. นอกจากนี้ จะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายจัดเก็บภาษีอย่างเคร่งครัด (Tax law enforcement) เพื่อให้การเลี่ยงหรือหนีภาษี (Tax avoidance and evasion) เกิดขึ้นน้อยที่สุด ตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นฐานคิดสำคัญสำหรับการพัฒนานวัตกรรมด้านรายได้ท้องถิ่นในการวิจัยนี้ ดังที่ผู้เขียนจะนำเสนอต่อไป

ง. แนวคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์และ Nudge Theory

แนวคิดหนึ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีในปัจจุบันเห็นว่า ควรใช้วิธีการกระตุ้นความเต็มใจในการจ่ายภาษีของประชาชน มากกว่าการใช้เพียงมาตรการเชิงระบบ การบังคับใช้กฎหมาย หรือการตรวจสอบและกำหนดบทลงโทษเท่านั้น นักเศรษฐศาสตร์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Economists) จึงพยายามศึกษาแนวทางที่ให้อิสระแก่บุคคลในการตัดสินใจ ไม่เน้นการบังคับใช้กฎหมาย แต่จะใช้วิธีการที่ให้ข้อมูลหรือการจัดบริบทแวดล้อมเพื่อกระตุ้นหรือสะกิดเตือน (Nudge) การตัดสินใจหรือการแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเกี่ยวกับการจ่ายภาษีในทิศทางที่พึงประสงค์ หรือเรียกว่าแนวคิด Libertarian paternalism [17-18] ดังเช่น Behavioural Insights Team (2016) [9] ในประเทศอังกฤษได้ทดลองวิธีกระตุ้นเตือนการชำระภาษีคงค้างโดยการส่งจดหมายให้กับกลุ่มผู้ค้างจ่ายภาษีจำนวน 140,000 ราย และมีเนื้อหาการเตือนหลายรูปแบบ เช่น การระบุเนื้อหาว่า “ชาวอังกฤษ 9 ใน 10 คนเป็นผู้ที่เสียภาษีตรงเวลา” หรือ “คนส่วนใหญ่ในชุมชนของท่านร้อยละ 87 จ่ายภาษีเรียบร้อยแล้ว” เป็นต้น ผลการทดลองพบว่า จดหมายที่สะท้อนถึงบรรทัดฐานทางสังคม (Social norms) มีส่วนกระตุ้นให้ผู้ค้างภาษีมาจ่ายภาษีเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หรือสูงกว่าเดิมร้อยละ 18.8 เป็นต้น จากประสบการณ์ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงต้องการประเมินว่าการทดลองเชิงพฤติกรรมศาสตร์นี้จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มผลสำเร็จในการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นไทยหรือไม่เพียงใด

จ. การมีส่วนร่วมและการเสริมพลังของภาคประชาสังคม (Participation and Empowerment)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นไทยได้รับการส่งเสริมมาเป็นเวลานาน มีกรอบกฎหมายและระบบปฏิบัติการรองรับอย่างชัดเจน และช่วงที่ผ่านมา กิจกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นเป็นวงกว้าง และก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่น่าพอใจ [19-22] แต่ถ้าหากพิจารณาเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางภาษีอากร (Local tax participation) ในระดับท้องถิ่นไทยพบว่า ยังเกิดขึ้นอย่างจำกัด และนำไปสู่คำถามสำคัญว่า ภาคประชาชนมีความพร้อมและความตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเก็บภาษีของ อบท. หรือไม่ ควรมีรูปแบบเช่นใด และจะประสบผลสำเร็จในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด

การวิจัยเชิงทดลองครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาตัวแบบสำหรับภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนรวมดูแลความเรียบร้อยของชุมชนผ่านมาตรการทางภาษี เนื่องจากพวกเขาเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับกิจการต่าง ๆ ในชุมชนโดยตรง ประชาชนจึงควรมี “สิทธิ” และ “หน้าที่” ในการดูแลพื้นที่ของพวกเขาโดยใช้เครื่องมือทางภาษีร่วมกับ อบท. [23-24] และในทางกลับกัน อบท. สามารถมอบหมายให้ภาคประชาชนดูแล

หรือบริหารจัดการชุมชนที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกันได้ (Common pool resource) ซึ่งอาจเป็นวิธีการที่ได้ผลดีมากกว่าการที่หน่วยงานรัฐดำเนินการเองเพียงลำพัง เพราะภาคประชาชนจะใช้วิธีสื่อสารระหว่างกัน ในแนวระนาบและเน้นการปรึกษาหารือกัน ซึ่งน่าจะทำให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน ได้ดีขึ้น [25-26]

ระเบียบวิธีการศึกษา

ผู้เขียนได้พัฒนานวัตกรรมการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่นและนำไปทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่างของ อบท. จากฐานคิดของวรรณกรรมต่าง ๆ ที่ได้ทบทวนข้างต้น ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาเชิงระบบบริหารจัดการ แนวคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์ และแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน จากนั้นจึงดำเนินการหลายขั้นตอน ดังนี้ ลำดับแรก ศึกษาสถานการณ์ด้านการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่น ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากประสบการณ์ของไทยและต่างประเทศ และประมวลเป็นนวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่น 4 ประการ ขั้นตอนที่สามเป็นการประสานงานกับ อบท. เพื่อคัดเลือกเป็นหน่วยวิจัยโดยวิธีการเจาะจง และคำนึงถึงการกระจายตัวของ อบท. ตามภูมิภาคและบริบทพื้นฐานของชุมชนที่แตกต่างกัน ได้แก่ ลักษณะความเป็นเมือง ขนาดประชากรและพื้นที่ การปกครอง โดยมีเหตุผลสำคัญ คือ การเข้าถึงข้อมูลและการยินยอมของ อบท. เพื่อให้เป็นหน่วยวิจัย ในที่สุดผู้เขียนได้รับความร่วมมือจาก อบท. จำนวน 6 แห่ง กระจายตัวใน 4 จังหวัดเข้าร่วมวิจัยเชิงทดลองครั้งนี้ ข้อมูลตารางที่ 2 แสดงภาพรวมนวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการทั้ง 4 ประการในพื้นที่ตัวอย่าง อบท. ทั้ง 6 แห่ง

ตารางที่ 2 ภาพรวมนวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่นและการทดลองนำไปใช้ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง

นวัตกรรมการพัฒนารายได้	อบท. ที่ร่วมวิจัยเชิงทดลอง
1. การสร้างความร่วมมือระหว่าง อบท. ในด้านข้อมูลผู้เสียภาษีท้องถิ่น (กรณีค่าธรรมเนียมบำรุง อบจ. ที่เก็บจากผู้เข้าพักโรงแรม)	อบจ. เชียงใหม่ และ อบท. จำนวน 7 แห่ง ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่ออำนวยความสะดวกในการจ่าย ค่าธรรมเนียมสำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.)	อบจ. สงขลา และ อบจ. อุบลราชธานี
3. การใช้มาตรเชิงพฤติกรรมศาสตร์เพื่อกระตุ้นการจ่ายภาษีป้าย	อบต. ท่างาม จ. สิงห์บุรี
4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจตราและสำรวจป้ายโฆษณาในชุมชน	อบต. ดอนแก้ว จ. เชียงใหม่ และ อบต. เกาะยอ จ. สงขลา

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

ลำดับแรกเป็นนวัตกรมเพื่อทดลองว่า การจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้เสียภาษีให้สมบูรณ์ (กรณีค่าธรรมเนียมโรงแรมสำหรับ อบจ.) โดยการสร้างความร่วมมือระหว่าง อบท. ด้วยกันจะมีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านรายได้ของ อบจ. หรือไม่ นวัตกรรมนี้ได้ดำเนินการทดลองร่วมกับ อบจ. เชียงใหม่ และเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จำนวน 7 แห่ง เพื่อให้เห็นว่า ในกรณีของ อบท. ขนาดใหญ่เขตชุมชนเมืองและแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญนั้น สามารถพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีจากการพัฒนาเชิงระบบบริหารจัดการได้ ลำดับที่สองเป็นนวัตกรมพัฒนาระบบออนไลน์สำหรับยื่นชำระ

ค่าธรรมเนียมโรงแรมสำหรับ อบจ. ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกศึกษาและดำเนินการพัฒนาเชิงระบบในพื้นที่ อบจ.สงขลา และ อบจ.อุบลราชธานี เพื่อต้องการเปรียบเทียบในเห็นว่า ระบบดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ได้ในเขตเมือง และเขตชนบทประสบผลสำเร็จแตกต่างกันหรือไม่เพียงใด

นวัตกรรมที่สาม เป็นการพัฒนาวิธีการกระตุ้นเตือน (Nudge) การชำระภาษีป้าย โดยประยุกต์ใช้แนวคิด พฤติกรรมศาสตร์และจัดทำเป็น “สติ๊กเกอร์ป้าย/ใบประกาศเกียรติบัตร” สำหรับติดไว้ที่ป้ายที่ได้ชำระภาษีแล้ว และได้ทดลองใช้ในพื้นที่ อบต.ท่างาม จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนชนบทที่เอื้อต่อการสังเกตเห็น สติ๊กเกอร์ป้ายได้ชัดเจน และในลำดับสุดท้ายเป็นนวัตกรรมเพื่อจัดตั้ง “เครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อการ ตรวจตราป้ายโฆษณา (ศตป.)” ซึ่งผู้เขียนได้ทดลองผลัดกันร่วมกับ อบต.ดอนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่ และ อบต.เกาะยอ จังหวัดสงขลา ในการค้นหาอาสาสมัครและจัดฝึกอบรมเพื่อให้มีความรู้และความชำนาญในการตรวจ ตราและสำรวจป้ายโฆษณาต่าง ๆ ที่ติดตั้งในพื้นที่ อบต.ทั้งสองแห่งนี้มีความเหมาะสมเนื่องจากเป็นชุมชน กึ่งเมือง มีป้ายโฆษณาจำนวนมาก และบุคลากร อบต. มีจำกัดที่จะสำรวจป้ายโฆษณาให้ทั่วถึง

ผลวิจัยเชิงทดลองนวัตกรรมการพัฒนาการบริหารจัดเก็บรายได้ท้องถิ่น

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการนำเสนอแนวคิดพื้นฐานของนวัตกรรมพัฒนาการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่น จำนวน 4 มาตรการ พร้อมผลการวิจัยเชิงทดลองในพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง อบท. ที่ได้รับ และบทเรียนหรือ ข้อเสนอแนะที่สำคัญ ตามลำดับ

1. การสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านข้อมูลผู้เสียภาษี: กรณีค่าธรรมเนียม บำรุง อบจ. ที่เรียกเก็บจากผู้เข้าพักโรงแรม

องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) มีแหล่งรายได้จัดเก็บเองที่สำคัญประเภทหนึ่ง คือ ค่าธรรมเนียม บำรุง อบจ. ที่เก็บจากผู้เข้าพักโรงแรม (ขอเรียกโดยย่อว่า “ค่าธรรมเนียมโรงแรม”) ซึ่งในปีงบประมาณ 2561 และ 2562 อบจ. ทั่วประเทศจัดเก็บค่าธรรมเนียมโรงแรมได้ 523.37 ล้านบาท และ 516.57 ล้านบาท ตามลำดับ อย่างไรก็ตามในช่วงที่ผ่านมา อบจ. ประสบปัญหาสำคัญเรื่องหนึ่ง คือ การสำรวจโรงแรมในพื้นที่ให้ครอบคลุม สาเหตุเกิดจากบุคลากรในงานจัดเก็บรายได้ของ อบจ. มีจำนวนจำกัด แต่มีพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบเป็นจำนวนมาก จึงทำให้การสำรวจไม่ทั่วถึง⁴

ในการนี้ อบท. ในระดับล่าง ซึ่งได้แก่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีความใกล้ชิด กับพื้นที่และมีหน้าที่ต้องสำรวจกิจการโรงแรมเพื่อจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง (ภ.ด.ส.) เช่นกัน อบท. เหล่านี้จึงมีข้อมูลกิจการโรงแรมที่สมบูรณ์พอควร และอยู่ในสถานะที่ได้เปรียบด้านข้อมูลเหนือกว่า อบจ. แต่ กระนั้น อบจ. เทศบาล และ อบต. ไม่เคยพัฒนาความร่วมมือด้านข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บภาษีร่วมกันแต่ประการใด การผลักดันให้เกิดความร่วมมือในเรื่องนี้จึงเป็น “นวัตกรรมความร่วมมือด้านข้อมูล” ที่อาจมีส่วนช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ อบจ. ผู้เขียนทดลองวิธีนี้ในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีกิจการโรงแรมตั้งอยู่เป็นจำนวนมากและบุคลากรของ อบจ.เชียงใหม่อาจสำรวจไม่ทั่วถึง

การดำเนินการในเรื่องนี้เริ่มจาก (1) จัดประชุมร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยอำเภอเมืองเชียงใหม่ มี อบท. ที่เกี่ยวข้อง 11 แห่ง จากนั้นได้อธิบายขอบเขตและค่านิยามของ “โรงแรม” ตามที่ระบุในข้อบัญญัติ

⁴ ประมวลจากการสัมภาษณ์บุคลากรของ อบจ.เชียงใหม่ อบจ.สงขลา และ อบจ.อุบลราชธานี ระหว่างเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม 2562

อบจ. เชียงใหม่ และขอความร่วมมือกับเทศบาลและ อบต. ให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลโรงแรมแก่ อบจ. (2) ให้เทศบาล/อบต.ทำการสำรวจและส่งข้อมูลภายในเดือนมีนาคม 2563 และเมื่อครบกำหนด มี อบท. 7 แห่ง จัดส่งข้อมูลให้แก่ เทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลตำบลหนองหอย เทศบาลตำบลสุเทพ เทศบาลตำบลป่าแดด เทศบาลตำบลท่าศาลา เทศบาลตำบลสันผีเสื้อ และ อบต.ช้างเผือก (3) ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับ และนำไปเทียบกับฐานข้อมูลโรงแรมของ อบจ.เชียงใหม่ ผลการรวบรวมข้อมูลแสดงดังตารางที่ 3

จากข้อมูลกิจการโรงแรมที่ได้รับจาก อบท. 7 แห่งในอำเภอเมืองพบว่า มีจำนวน 942 แห่ง เป็นโรงแรมที่ตั้งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มากที่สุดจำนวน 819 แห่ง เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า รายชื่อกิจการโรงแรม/ที่พักจำนวน 463 ราย หรือร้อยละ 49.2 ยัง “ไม่อยู่” ในระบบฐานข้อมูลของ อบจ.เชียงใหม่แต่อย่างใด แต่กระนั้น กิจการรายใหม่ทั้ง 463 แห่งนี้อยู่ในข่ายที่จะต้องชำระค่าธรรมเนียมให้แก่ อบจ. เชียงใหม่จำนวน 362 แห่งเท่านั้น ดังนั้น จากเดิมระบบฐานข้อมูลเดิมของ อบจ. ที่มีรายชื่อโรงแรม 479 แห่ง จะมีรายชื่อเพิ่มขึ้นเป็น 841 แห่ง หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 75.6 จากเดิม (นับเฉพาะ อบท. ที่ส่งข้อมูล)

ต่อจากนั้น เมื่อวิเคราะห์ว่ากิจการโรงแรมรายใหม่ที่เพิ่มขึ้นนี้จะสามารถสร้างรายได้ให้แก่ อบจ. เท่าใด ผู้เขียนประมาณการโดยจำแนกกิจการเป็น 3 ขนาดตามจำนวนห้องพัก ได้แก่ ขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ ตามมาตรฐานการจำแนกของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และใช้ข้อมูลการจัดเก็บรายได้อ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างโรงแรมทั้ง 3 ขนาดจาก อบจ. เชียงใหม่ในปี 2562 ผลวิเคราะห์พบว่า ในกรณีของโรงแรมขนาดเล็ก จะเก็บค่าธรรมเนียมได้เฉลี่ย 36,879.42 บาทต่อแห่งต่อปี โรงแรมขนาดกลางจะเก็บค่าธรรมเนียมได้เฉลี่ย 134,855.81 บาทต่อปี และโรงแรมขนาดใหญ่จะเก็บค่าธรรมเนียมได้เฉลี่ย 563,090.49 บาทต่อปี การคาดการณ์รายได้ที่จะเพิ่มขึ้นจากโรงแรมรายใหม่เท่ากับ 29.230 ล้านบาทต่อปีโดยประมาณ ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบฐานข้อมูลโรงแรมในระบบของ อบจ.เชียงใหม่กับฐานข้อมูลของเทศบาลและ อบต. ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ที่	อบท.	จำนวน รร. ที่สำรวจโดย เทศบาล/อบต.	จำนวนโรงแรม ในระบบ ฐานข้อมูล อบจ.	จำนวนโรงแรมที่ไม่อยู่ในระบบของ อบจ. เชียงใหม่		
				รวมรายใหม่	เข้าข่ายชำระ ค่าธรรมเนียม	ไม่เข้าข่าย ชำระค่า ธรรมเนียม
1	ทน.เชียงใหม่	819 (100%)	433 (52.9%)	386 (47.1%)	311	75
2	ทต.หนองหอย	13 (100%)	4 (30.8%)	9 (69.2%)	3	6
3	ทต.สุเทพ	49 (100%)	14 (28.6%)	35 (71.4%)	19	16
4	ทต.ป่าแดด	28 (100%)	13 (46.4%)	15 (53.6%)	15*	-
5	ทต.ท่าศาลา	20 (100%)	8 (40.0%)	12 (60.0%)	8**	4

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบฐานข้อมูลโรงแรมในระบบของ อบจ.เชียงใหม่กับฐานข้อมูลของเทศบาลและ อบต. ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ที่	อปท.	จำนวน รร. ที่สำรวจโดย เทศบาล/อบต.	จำนวนโรงแรมในระบบ ฐานข้อมูล อบจ.	จำนวนโรงแรมที่ไม่อยู่ในระบบของ อบจ. เชียงใหม่		
				รวมรายใหม่	เข้าข่ายชำระค่าธรรมเนียม	ไม่เข้าข่ายชำระค่าธรรมเนียม
6	ทต.สันผีเสื้อ	12 (100%)	6 (50.0%)	6 (50.0%)	6	-
7	อบต.ช้างเผือก	1 (100%)	1 (100.0%)	0 (0.0%)	-	-
รวม		942 (100%)	479 (50.8%)	463 (49.2%)	362	101

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียนจากการรวบรวมฐานข้อมูลผู้เสียภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 หมายเหตุ: * มีข้อมูล รร. ที่ไม่ระบุจำนวนห้องรายวัน 12 แห่ง, ** ไม่ระบุจำนวนห้องรายวัน 1 แห่ง; อปท. ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีจำนวน 11 แห่ง แต่ได้รับความร่วมมือในกิจกรรมนี้ 7 แห่ง; กรณีโรงแรมที่ไม่เข้าข่ายชำระค่าธรรมเนียม คือ มีจำนวนห้องพักต่ำกว่า 5 ห้อง

ตารางที่ 4 ประมาณการรายได้จากโรงแรมรายใหม่ที่ยังไม่อยู่ในระบบฐานข้อมูลของ อบจ.เชียงใหม่

ที่	อปท.	เข้าข่ายชำระภาษี	ขนาดโรงแรม			ประมาณการค่าธรรมเนียม (บาท/ปี)		
			S	M	L	S	M	L
1	ทน.เชียงใหม่	311	210	90	11	7,744,678.20	12,137,022.90	6,193,995.39
2	ทต.หนองหอย	3	2	1	-	73,758.84	134,855.81	-
3	ทต.สุเทพ	19	15	4	-	553,191.30	539,423.20	-
4	ทต.ป่าแดด	15	14	1	-	516,311.90	134,855.81	-
5	ทต.ท่าศาลา	8	3	5	-	110,638.30	674,279.10	-
6	ทต.สันผีเสื้อ	6	4	2	-	147,517.70	269,711.60	-
รวม		362	248	103	11	9,146,096.24	13,890,148.43	6,193,995.39
						29,230,239.98		

ที่มา: การคำนวณโดยผู้เขียน
 หมายเหตุ: กรณีที่ อปท. ไม่ระบุข้อมูลจำนวนห้องพัก ผู้เขียนจะกำหนดให้เป็นโรงแรมขนาดเล็ก (S) เพื่อการประเมินรายได้ขั้นต่ำสุด; ข้อมูลโรงแรม จำนวน 1 แห่งที่สำรวจได้จาก อบต.ช้างเผือกเป็นกิจการขนาดเล็กและไม่อยู่ในข่ายที่ต้องชำระค่าธรรมเนียมให้แก่ อบจ. จึงไม่นำมารวมในที่นี้

นวัตกรรมการร่วมมือด้านข้อมูลกิจการโรงแรมระหว่าง อปท. ทั้ง 2 ระดับนี้คาดว่าจะช่วยให้ อบจ. เชียงใหม่มีรายได้ค่าธรรมเนียมโรงแรมเพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยจัดเก็บได้ระหว่างปี 2560 – 2562 เท่ากับ

50,422,953.56 บาทโดยเฉลี่ย เป็นจำนวน 81,269,485.71 บาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 58.0 ดังแสดงในตารางที่ 5 แนนอนว่าตัวเลขดังกล่าวเป็นเพียงการประมาณการเบื้องต้นและเกิดจากนวัตกรรมการทดลองในอำเภอเมืองเชียงใหม่ โดยมี อบท. 7 จาก 11 แห่งเข้าร่วมเท่านั้น หากในอนาคตสามารถขยายผลความร่วมมือดังกล่าวให้เต็มพื้นที่จังหวัด ผู้เขียนคาดว่า จะมีส่วนเพิ่มรายได้ค่าธรรมเนียมโรงแรมให้แก่ อบจ.เชียงใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ และเป็นนวัตกรรมที่สามารถขยายผลไปยังจังหวัดท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้

ตารางที่ 5 ประเมินสัดส่วนการเพิ่มขึ้นของค่าธรรมเนียมโรงแรมจากกิจการรายใหม่สำหรับ อบจ.เชียงใหม่

ผลการจัดเก็บ ปี 2560	ผลการจัดเก็บ ปี 2561	ผลการจัดเก็บ ปี 2562	เฉลี่ย 3 ปี (2560-2562)	รายได้ที่คาดว่าจะ จัดเก็บได้ เพิ่มขึ้น	% จาก ปี 2562	% จาก ค่าเฉลี่ย
47,669,588.34	51,560,026.60	52,039,245.73	50,422,953.56	29,230,239.98	56.2%	58.0%

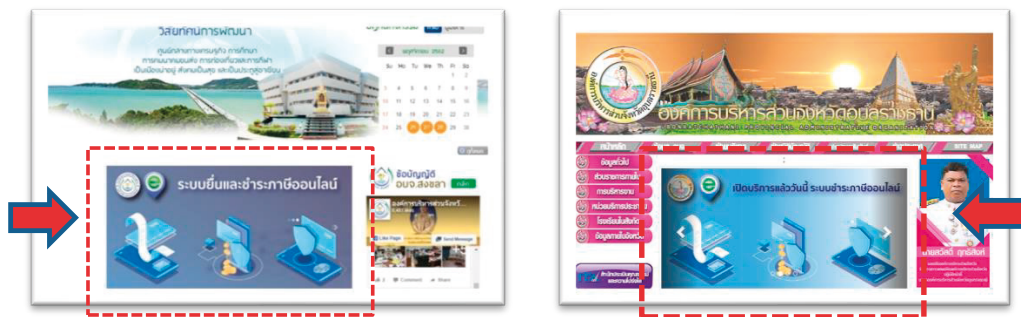
ที่มา: คำนวณโดยผู้เขียนจากข้อมูลสำรวจใหม่ผ่านโครงการความร่วมมือด้านข้อมูลโรงแรมระหว่าง อบจ. เทศบาล และ อบต.

2. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่ออำนวยความสะดวกในการจ่ายค่าธรรมเนียมโรงแรม
สืบเนื่องจากกิจการโรงแรมและห้องพักรายวันอยู่ในข่ายที่จะต้องชำระค่าธรรมเนียมโรงแรมให้แก่ อบจ. ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 65 ซึ่งได้ให้อำนาจแก่ อบจ. เรียกเก็บค่าธรรมเนียมทุกเดือนในอัตราไม่เกินร้อยละ 3 ของค่าเช่าห้องพัก แต่ในกรณีของจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ กิจการโรงแรมหลายแห่งมีที่ตั้งห่างไกลจากตัวจังหวัดประสบกับความไม่สะดวกที่จะต้องเดินทางมาสำนักงาน อบจ. เพื่อชำระค่าธรรมเนียมภายในวันที่ 10 ของทุกเดือน วิธีปฏิบัติเช่นนี้ก่อให้เกิด “ต้นทุนธุรกรรม (Transaction costs)” สำหรับผู้ประกอบการโรงแรม และเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้กิจการโรงแรมจำนวนหนึ่งไม่เต็มใจที่จะจ่ายค่าธรรมเนียมให้แก่ อบจ.

การดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการโรงแรมจึงเป็นเรื่องสำคัญ ในการนี้ ผู้เขียนจึงได้ริเริ่มการพัฒนาระบบออนไลน์สำหรับรับชำระค่าธรรมเนียมโรงแรม (รวมถึง การชำระภาษีประเภทอื่น ๆ ให้แก่ อบจ. ได้พร้อมกัน) (ดูตัวอย่างจากภาพที่ 1) โดยใช้ระบบเว็บไซต์ของ อบจ. ที่เปิดให้ผู้ประกอบการกิจการโรงแรมสามารถยื่นข้อมูลออนไลน์เพื่อประเมินค่าธรรมเนียมโรงแรมที่จะต้องชำระได้ในแต่ละเดือน สามารถจัดส่งเอกสารแนบทางไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ และชำระค่าธรรมเนียมโดยตัดบัญชีธนาคารผ่าน Banking application หรือพิมพ์เอกสารเพื่อนำไปชำระเงินที่เคาน์เตอร์ของธนาคารได้ การพัฒนาระบบออนไลน์เพื่อการชำระค่าธรรมเนียมดังกล่าวได้นำไปใช้กับกรณีของ อบจ.สงขลา และ อบจ.อุบลราชธานี

1) อบจ.สงขลา (<https://www.songkhlapao.go.th/>)

2) อบจ.อุบลราชธานี (<http://www.ubon.go.th/>)

ภาพที่ 1 ภาพตัวอย่างเว็บไซต์ของ อบจ. สำหรับการยื่นชำระภาษีโรงแรมผ่านระบบออนไลน์
ที่มา : ประมวลโดยผู้เขียน

ในการนำระบบนี้ไปทดลองใช้งานนั้น ผู้เขียนได้จัดอบรมให้กับบุคลากรของ อบจ. สามารถปฏิบัติงานและดูแลระบบดังกล่าวได้ สามารถนำข้อมูลจากระบบไปใช้ติดตามการจัดเก็บค่าธรรมเนียมโรงแรม การออกใบเสร็จ การตรวจสอบและรายงานข้อมูล มีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้กับบุคลากรเป็นการเฉพาะ ช่วยลดข้อผิดพลาดในการทำงาน อีกทั้งเป็นการลดภาระและค่าใช้จ่ายในการเดินทางและภาระด้านเอกสารให้แก่ผู้ประกอบการเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ ในช่วงที่ได้ทดลองใช้งานระบบดังกล่าวเป็นเวลา 6 เดือน (ธันวาคม 2562 – พฤษภาคม 2563) มีจำนวนโรงแรมที่ยื่นชำระค่าธรรมเนียมผ่านระบบดังนี้

ตารางที่ 6 จำนวนโรงแรมที่ได้ชำระค่าธรรมเนียมผ่านระบบออนไลน์ (ธันวาคม 2562 – พฤษภาคม 2563)

จังหวัด	จำนวน รร. ในระบบ ข้อมูล อบจ.	จำนวน รร. ที่ยื่นชำระภาษีผ่านระบบออนไลน์					
		ธ.ค. 62	ม.ค. 63	ก.พ. 63	มี.ค. 63	เม.ย. 63	พ.ค. 63
อบจ.สงขลา	342	8 (2.3%)	5 (1.5%)	5 (1.5%)	6 (1.8%)	7 (2.0%)	1 (0.3%)
อบจ.อุบลราชธานี	190	6 (3.2%)	6 (3.2%)	5 (2.6%)	8 (4.2%)	8 (4.2%)	-
รวม	532	14 (2.6%)	11 (2.1%)	10 (1.9%)	14 (2.6%)	15 (2.8%)	1 (0.2%)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บเป็นร้อยละของจำนวนโรงแรมทั้งหมดในฐานข้อมูลของ อบจ. แต่ละแห่ง

ตารางที่ 7 จำนวนเงินค่าธรรมเนียมโรงแรมที่ได้รับชำระผ่านระบบออนไลน์ (ธันวาคม 2562 – พฤษภาคม 2563)

จังหวัด	จำนวน รร. ในระบบ ข้อมูล อบจ.	จำนวนเงินค่าธรรมเนียมโรงแรมที่เก็บได้ (บาท)					
		ธ.ค. 62	ม.ค. 63	ก.พ. 63	มี.ค. 63	เม.ย. 63	พ.ค. 63
อบจ.สงขลา	342	25,517.80	29,317.93	6,468.07	14,843.57	8,365.23	580.00
อบจ.อุบลราชธานี	190	4,724.00	4,950.00	4,675.00	5,085.00	7,581.30	-
รวม	532	30,241.80	34,267.93	11,143.07	19,928.57	15,946.53	580.00

ที่มา: ประมวลผลโดยผู้เขียน

ในด้านของจำนวนเงินค่าธรรมเนียมที่มีการชำระผ่านระบบออนไลน์นั้น มียอดรวมตลอด 6 เดือนทั้งสิ้นเท่ากับ 112,107.90 บาท จำแนกเป็นของ อบจ.สงขลา 85,092.60 บาท และ อบจ.อุบลราชธานี 27,015.30 บาท หรือมียอดชำระภาษีผ่านระบบออนไลน์ระหว่างเดือนธันวาคม 2562 ถึงพฤษภาคม 2563 เฉลี่ยเดือนละ 18,684.65 บาทสำหรับ อบจ. ทั้ง 2 แห่ง ทั้งนี้ พึงทราบว่าช่วงเวลาที่ผู้เขียนทดลองใช้งานระบบดังกล่าวเป็นช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 พอดี จึงทำให้กิจการโรงแรมหลายแห่งต้องปิดตัวลงหรือหยุดกิจการชั่วคราว และส่งผลให้การจับเก็บค่าธรรมเนียมโรงแรมลดลงด้วย ตัวเลขในตารางที่ 6 และ 7 จึงอาจไม่สูงนักในช่วงแรกนี้ แต่ในอนาคต ผู้เขียนเชื่อว่าเมื่อเศรษฐกิจภาคการท่องเที่ยวฟื้นตัว ระบบออนไลน์นี้จะกลับมามีความสำคัญในการช่วยพัฒนารายได้ให้แก่ อบจ. ต่อไป

3. การใช้มาตรการเชิงพฤติกรรมในการกระตุ้นเตือนการชำระภาษีป้าย

ภาษีป้ายเป็นรายได้ที่สำคัญอีกประเภทที่ อบท. จัดเก็บเอง ในปี 2561 และ 2562 อบท. จัดเก็บภาษีป้ายได้ 3,424.27 และ 3,609.56 ล้านบาทตามลำดับ หรือประมาณร้อยละ 5.17 ของรายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเอง อย่างไรก็ดี อบท. หลายแห่งประสบปัญหาการจัดเก็บภาษีป้ายให้ครบถ้วน ซึ่งมีเกิดจากการไม่เต็มใจจ่ายจากผู้เสียภาษี การลักลอบติดตั้งป้าย และขาดการสำรวจป้ายให้ครบถ้วนโดยบุคลากรของ อบท. [7, 27] สถานการณ์เช่นนี้จึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่เพื่อลดข้อจำกัดในการจัดเก็บภาษีป้ายให้แก่ อบท.

ในการนี้ ผู้เขียนจึงทดลองวิธีกระตุ้นเตือน (Nudge) เพื่อเพิ่มความเต็มใจในการจ่ายภาษีโดยใช้ “สติ๊กเกอร์ป้าย” หรือ “ใบประกาศเกียรติบัตร” สำหรับใช้ติดที่ป้ายโฆษณาหรือแขวนไว้ที่สถานประกอบการ เพื่อเป็นการแสดงในเชิงสัญลักษณ์ (Public visualization) ว่าป้ายของสถานประกอบการแห่งนั้นได้ชำระภาษีป้ายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ดังตัวอย่างภาพที่ 2 การกระตุ้นเช่นนี้คาดว่าจะนำไปสู่การปรับพฤติกรรมของผู้ประกอบการที่จะยอมจ่ายภาษีมากขึ้นโดยมีสมมติฐาน 2 ประการ ลำดับแรก การกระตุ้นนี้ส่ง “ผลในเชิงสาธิต (Demonstration effects)” ตามฐานคิดของนักเศรษฐศาสตร์เชิงพฤติกรรม [5, 9, 17] ผู้ที่จ่ายภาษีป้ายแล้วจะได้รับการรับรองจากเจ้าหน้าที่ อบท. ว่าเป็นผู้ประกอบการที่ดีโดยการชำระภาษีเรียบร้อยแล้ว ซึ่งอาจนำไปสู่การเลียนแบบ (Imitation behavior) จากเจ้าของกิจการ/ป้ายรายอื่น ๆ ตามมา [28] ส่วนกิจการที่ไม่ยอมจ่ายภาษีป้าย จะไม่ได้รับสัญลักษณ์ดังกล่าว และอาจถูกตั้งคำถามเชิงเปรียบเทียบจากคนในชุมชนว่าป้ายของร้านค้าแห่งนั้นยังไม่ได้ชำระภาษี หรือคล้ายกับ “เครื่องมือตำหนิในเชิงสังคม (Implicit public blaming)” จนสร้างแรงกดดันให้เจ้าของป้ายยินยอมชำระภาษีในระยะต่อมา

ภาพที่ 2 ตัวอย่างสติ๊กเกอร์สำหรับติดป้ายที่แสดงถึงการชำระภาษีป้ายให้ อบท. แล้ว

ผลลัพธ์จากการใช้มาตรการสติกเกอร์ป้ายช่วงเดือนมกราคม – มีนาคม 2563 ใน อบต.ท่างาม จ.สิงห์บุรี ซึ่งเป็นชุมชนกึ่งชนบทพบว่า ทำให้ อบต. ประสบผลสำเร็จในการจัดเก็บภาษีป้ายได้ดีขึ้น กล่าวคือ ในปี 2563 อบต. จัดเก็บภาษีป้ายได้จำนวน 432 ป้าย จากจำนวนป้ายที่แจ้งประเมินภาษี 433 ป้าย หรือคิดเป็นร้อยละ 99.8 และจัดเก็บภาษีได้ 576,364 บาทจากเป้าหมาย 576,564 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 99.9 ในขณะที่ช่วงปีก่อนหน้านั้น อบต. สามารถจัดเก็บภาษีป้ายได้ร้อยละ 90.4 ของเป้าหมายการประมาณการเท่านั้น ทั้งนี้ เงื่อนไขสำคัญของการใช้มาตรการนี้ คือ การเป็นชุมชนที่มีขนาดไม่ใหญ่เกินไปและมีจำนวนป้ายไม่มาก การใช้สติกเกอร์ป้าย/ใบประกาศเกียรติบัตรจึงทำให้สามารถมองเห็นได้ง่ายจากประชาชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ วิธีการนี้จะเหมาะกับชุมชนที่ผู้คนทั่วไปมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิด (Intimate relationship) หรือ มีทุนทางสังคมที่ดี (Social capital) ซึ่งผู้คนจะสนใจต่อประเด็นต่าง ๆ รอบตัว มาตรการเช่นนี้จึงกระตุ้นเตือนการชำระภาษีป้ายได้สำเร็จ

4. การใช้มาตรการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจตราและสำรวจป้ายโฆษณาในชุมชน
มาตรการพัฒนารายได้ของ อบต. บนหลักการการกระจายอำนาจสู่ชุมชน คือ การเสริมพลังให้ภาคประชาชนเข้มแข็ง (Empowerment) และเข้ามีส่วนร่วม (Participation) กับ อบต. ในการบริหารจัดการเก็บภาษีท้องถิ่น ซึ่งผู้เขียนมีสมมติฐานว่าประชาชนในฐานะพลเมืองเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ฉะนั้น หากการติดตั้งป้ายโฆษณาก่อให้เกิดผลกระทบทางลบ (Negative externality) ทั้งในด้านมลภาวะทางสายตาป้ายมีเนื้อหาข้อความไม่เหมาะสม กีดขวางการสัญจรในชุมชน หรือโครงสร้างป้ายไม่แข็งแรงจนอาจก่ออันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ภาคประชาชนจึงควรมีบทบาทและร่วมกันดูแลรับผิดชอบในเรื่องนี้ [23, 25, 29]

ผู้เขียนจึงทำงานร่วมกับ อบต. 2 แห่งได้แก่ อบต.เกาะยอ จ.สงขลา และ อบต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่ ในการผลักดันให้มี “เครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อการตรวจตราป้ายโฆษณา หรือ คตป.” โดยการกำหนดให้แต่ละหมู่บ้านมีตัวแทนอาสาสมัครจำนวน 1 – 3 คน เข้ารับการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับป้ายโฆษณา การจัดเก็บภาษีป้ายของ อบต. และการดูแลความสะอาดและความเรียบร้อยภายในชุมชน จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการสำรวจ วัดขนาด และบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับป้าย และมอบหมายพื้นที่รับผิดชอบให้ คตป. แต่ละคนดำเนินการสำรวจและจัดส่งข้อมูลป้ายให้แก่ อบต. พร้อมบันทึกข้อสังเกตเกี่ยวกับป้ายที่สำคัญ เช่น ข้อความไม่เหมาะสม โครงสร้างไม่แข็งแรง หรือติดตั้งในจุดที่เสี่ยง เป็นต้น กิจกรรมวิจัยเชิงทดลองนี้เกิดขึ้นในเดือน มีนาคม – มิถุนายน 2563 โดยอาสาสมัคร คตป. ทั้ง 2 ชุมชนมีจำนวน 27 คนเท่านั้น

ผลการทดลองนวัตกรรม คตป. ดังกล่าวช่วยให้ อบต. ทั้ง 2 แห่งมีฐานข้อมูลจำนวนป้ายที่ครบถ้วนมากขึ้น และยังช่วยให้ได้รับข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับความผิดปกติในการติดตั้งป้ายเพื่อนำไปใช้จัดระเบียบและดูแลป้ายเหล่านี้ต่อไปได้อีกด้วย กล่าวคือ คตป. สำรวจพบจำนวนป้ายโฆษณาได้เพิ่มขึ้นจากเดิมราว 3.7 – 5.8 เท่าตัว ดังแสดงในตารางที่ 8 ในกรณีของ อบต.เกาะยอ การสำรวจป้ายพบว่า มีจำนวน 287 ป้าย และคาดว่าจะจัดเก็บภาษีได้จำนวน 174,175 บาท แต่ผลสำรวจของ คตป.เกาะยอพบว่า มีจำนวนป้ายโฆษณา 1,064 ป้าย และคาดว่าจะช่วยให้มีภาษีป้ายจำนวน 391,881 บาท ส่วนการสำรวจของ อบต.ดอนแก้วพบว่า มีป้ายโฆษณาจำนวน 201 ป้าย และคาดว่าจะจัดเก็บภาษีได้ 258,962 บาท แต่ผลสำรวจโดย คตป.ดอนแก้วพบว่า มีป้ายจำนวน 1,160 ป้าย และคาดว่าจะสร้างรายได้ภาษีได้จำนวน 766,831 บาท

ตารางที่ 8 ผลการสำรวจและตรวจตราป้ายโดย คตป. ในกลุ่มตัวอย่าง อบต. 2 แห่ง

หมู่บ้าน	คตป. เกาะยอ จ.สงขลา		คตป. ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	
	ป้าย (ป้าย)	ภาษี (บาท)	ป้าย (ป้าย)	ภาษี (บาท)
หมู่ที่ 1	308	131,580	79	39,296
หมู่ที่ 2	31	23,040	240	184,574
หมู่ที่ 3	140	36,720	51	22,302
หมู่ที่ 4	133	72,261	189	124,601
หมู่ที่ 5	43	17,220	48	21,240
หมู่ที่ 6	197	49,420	50	21,840
หมู่ที่ 7	33	8,640	24	6,480
หมู่ที่ 8	56	17,700	294	262,802
หมู่ที่ 9	123	35,300	60	18,240
หมู่ที่ 10	-	-	125	65,456
รวมผลการสำรวจโดย คตป.	1,064	391,881	1,160	766,831
ผลการสำรวจโดยบุคลากรของ อบต.	287	174,175	201	258,962
สัดส่วนความแตกต่าง (เท่าตัว)	3.7	2.2	5.8	3.0

ที่มา: รวบรวมโดยผู้เขียน

นอกจากนี้แล้ว ในส่วนของภาคประชาชนที่ร่วมเป็นเครือข่าย คตป. นั้นยังรู้สึกพึงพอใจต่อกิจกรรมดังกล่าวเนื่องจากได้รับรู้และมีส่วนร่วมดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยจากการติดตั้งป้ายโฆษณาในชุมชน และตระหนักถึงพลังเข้มแข็งของภาคประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเก็บภาษีป้ายร่วมกับ อบต. ทั้ง 2 แห่งต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ดี พึงทราบว่ามีมาตรการ คตป. นี้อาจเหมาะกับชุมชนขนาดเล็กที่มีจำนวนป้ายโฆษณาไม่มากนัก และมีพื้นที่ไม่ใหญ่จนเกินความสามารถของ คตป. ในการดูแลรับผิดชอบ ในกรณีของ อบต. เกาะยอมีพื้นที่ 15 ตารางกิโลเมตร ส่วน อบต. ดอนแก้วมีพื้นที่ 48.5 ตารางกิโลเมตร การนำนวัตกรรม คตป. นี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ อบต. อื่นจึงควรทราบถึงบริบทของชุมชนดังกล่าวนี้

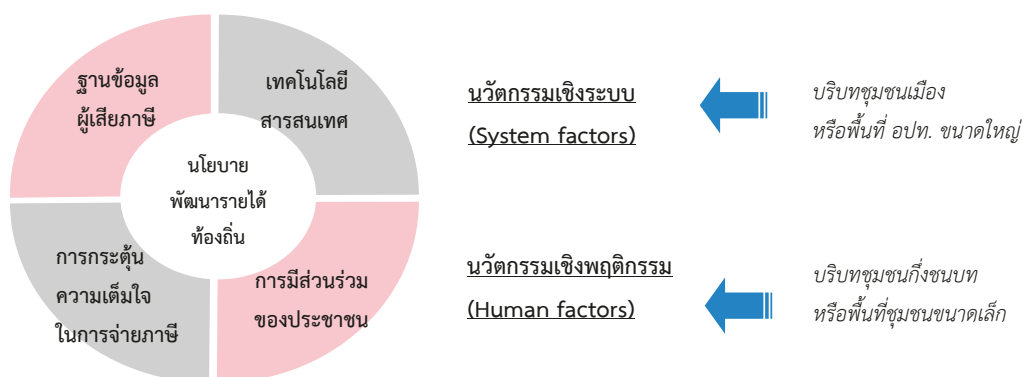
สรุปและการอภิปรายผล

เนื้อหาบทความนี้นำเสนอสถานการณ์และความจำเป็นในการพัฒนาการจัดเก็บรายได้ของ อบต. เพื่อให้มีความเป็นอิสระทางการคลังที่ดีขึ้น ผู้เขียนนำเสนอวัตรกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่นจำนวน 4 ประการ พร้อมนำเสนอผลการทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่าง อบต. จำนวน 6 แห่ง พบว่า ได้ผลสำเร็จที่น่าพอใจ โดยการพัฒนาฐานข้อมูลผู้เสียภาษี การอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียภาษี การกระตุ้นความเต็มใจในการจ่ายภาษี และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดเก็บภาษีท้องถิ่น อย่างไรก็ดี นวัตกรรมเหล่านี้ยังอยู่เพียงระยะเริ่มต้นเท่านั้น และจะต้องมีการวิจัยต่อยอดหรือทำซ้ำเพื่อทดสอบความตรงของผลลัพธ์ (Validity)

ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นต่อไป ผู้ที่จะนำนวัตกรรมเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในทันทีจึงต้องกระทำด้วยความรอบคอบ และต้องคำนึงถึงบริบทชุมชนที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของนวัตกรรมประเภทต่าง ๆ

ในการที่จะต่อยอดหรือขยายผลนวัตกรรมด้านรายได้ท้องถิ่นต่อไปในวงกว้าง ผู้ดำเนินการจะต้องมีความเข้าใจในบริบทการบริหารงานคลังท้องถิ่น การบริหารจัดการเก็บภาษีท้องถิ่นแต่ละประเภท ทราบถึงวัตถุประสงค์พื้นฐานของนวัตกรรมแต่ละด้าน และเข้าใจบริบทเงื่อนไขต่าง ๆ ในทางสังคมและเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้สามารถนำนวัตกรรมเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ใน อบท. ต่าง ๆ ได้ประสบผลสำเร็จ อาทิ กรณีของการกระตุ้นด้วยสติ๊กเกอร์ป้ายหรือการใช้เครือข่ายภาคประชาสังคม คตป. ผู้เขียนพบว่า ได้ผลสำเร็จค่อนข้างดีในพื้นที่ชุมชนขนาดเล็ก-ขนาดกลาง ส่วนกรณีของชุมชนขนาดใหญ่หรือพื้นที่ระดับจังหวัด การพัฒนาประสิทธิภาพการเก็บภาษีท้องถิ่นด้วยกลไกการจัดการสมัยใหม่บนพื้นฐานเทคโนโลยีและการจัดระบบข้อมูลน่าจะมี ความเหมาะสม การใช้มาตรการเชิงพฤติกรรมศาสตร์ในสถานการณ์เช่นนี้อาจได้ผลสำเร็จที่จำกัด

ดังนั้น บทเรียนจากนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้น่าจะสะท้อนว่า แนวทางการพัฒนารายได้ท้องถิ่นในอนาคตควรมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 5 ประการ ดังภาพที่ 3 ปัจจัยสำคัญด้านแรกที่คุณเขียนพบจากการผลักดันนวัตกรรมท้องถิ่นครั้งนี้คือผู้บริหารท้องถิ่นและบุคลากรในงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีนโยบายและ/หรือความตั้งใจที่จะพัฒนารายได้ท้องถิ่นของตนเองอย่างจริงจัง เพราะหากขาดซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้ การจะนำประเด็นทางภาษีอากรไปพัฒนาดำเนินการ นำไปสื่อสารทำความเข้าใจเพื่อให้ภาคประชาชนหรือผู้ประกอบการเกิดการยอมรับยอมรับเป็นเรื่องยาก

ภาพที่ 3 องค์ประกอบสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมด้านรายได้ท้องถิ่น
ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

ลำดับต่อมา การพัฒนานวัตกรรมด้านรายได้ท้องถิ่นอาจให้ความสำคัญกับมาตรการเชิงระบบ ซึ่งปัจจุบันทำได้โดยการพัฒนาฐานข้อมูลหรือนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บภาษีท้องถิ่น หรือใช้วิธีสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการข้อมูลผู้เสียภาษีให้ครบถ้วน (Tax database collaboration) ทั้งนี้ ผู้เขียนพบว่า มาตรการเชิงระบบนี้มีความเหมาะสมกับกรณีของชุมชนเมืองหรือพื้นที่ขนาดใหญ่ที่มีผู้เสียภาษีจำนวนมากที่อาจเสี่ยงต่อการตกสำรวจหรือฐานข้อมูลผู้เสียภาษีไม่ครอบคลุม การใช้มาตรการเชิงระบบข้อมูลและการจัดการนี้จึงมีประสิทธิผลที่สูง

ในทางกลับกัน ในกรณีของชุมชนขนาดเล็กที่ทุนทางสังคมเข้มแข็ง ภาคประชาชนให้ความสนใจต่อประเด็นของส่วนรวม การพัฒนานวัตกรรมบนพื้นฐานเชิงพฤติกรรมจึงเป็นทางเลือกที่สำคัญและเพิ่มประสิทธิผลในการดำเนินการ และเป็นแนวทางที่ประหยัดกว่าในกรณีที่บริหารจัดการกับผู้เสียภาษีจำนวนมาก น้อยราย แนวทางนี้ อบท. อาจส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเก็บภาษีท้องถิ่น ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาเป็นเรื่องที่มักถูกมองข้ามในการพัฒนารายได้ท้องถิ่น หรือ อบท. อาจประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์โดยสร้างมาตรการกระตุ้นเตือนเพื่อให้ประชาชนเต็มใจจ่ายภาษีมากขึ้น มาตรการกลุ่มนี้จะมีผลเพิ่มผลสำเร็จของการดำเนินการให้สูงขึ้นได้บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ใกล้ชิดของผู้คนในชุมชน

ทั้งนี้ อบท. อาจประยุกต์ใช้นวัตกรรมด้านรายได้ท้องถิ่นดังที่นำเสนอไว้ในบทความนี้ได้อย่างรอบด้าน หรือนำไปใช้เพียงบางส่วนบางมาตรการที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ หรือสามารถนำไปต่อยอดขยายผลให้เกิดรูปแบบการดำเนินการใหม่ๆ ที่ได้ผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นได้ในการนี้ อบท. ควรกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดผลสำเร็จ (Objective and Key Results) ในการพัฒนารายได้ให้ชัดเจน จะได้ใช้เป็นเครื่องมือกำกับทิศทางการทำงานให้สอดคล้องกัน ส่วนในระดับนโยบายนั้น รัฐและฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องส่งสัญญาณให้ อบท. เร่งพัฒนารายได้ท้องถิ่นอย่างจริงจัง และให้ความเป็นอิสระแก่ อบท. ในการเลือกมาตรการเชิงนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนเพื่อผลักดันให้เกิดผลสำเร็จต่อไป ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐอาจจูงใจให้ อบท. เร่งพัฒนารายได้ของตนเอง อาทิ การให้รางวัลจูงใจ หรือการให้เงินอุดหนุนเพิ่มเติมตามสัดส่วนร้อยละการเพิ่มขึ้นของการพัฒนารายได้ท้องถิ่น เป็นต้น และต้องเร่งให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่นเพื่อให้สามารถนำเอานวัตกรรมต่าง ๆ ไปต่อยอดหรือประยุกต์ใช้ให้สำเร็จได้ต่อไป

References

- [1] Research and Consulting Service of Thammasat University. (2009). *Review of Thailand's Decentralization Progress*. Final report to Department of Local Administration.
- [2] Waranyuwattana, S. (2013). *Fiscal Decentralization to Local Governments: Concepts and Practices in Thailand*. Bangkok: Thammasat University Press.
- [3] Krueathep, W., Suwanmala, C., & Komut, W. (2014). *Fifteen-Year Evaluation of Thai Decentralization*. Final report to Office of the Prime Minister's Office.
- [4] Krueathep, W. (2005). *Local Government Innovations in Thailand*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- [5] Patmasiriwat, D. (2008). *Local Finance*. 3rd edition. Bangkok: P.A. Living.
- [6] Suwanmala, C. (1998). *Reforming Thai Public Finance*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- [7] Ruchupandu, S. (2002). *Local Government Revenues: Problems and Solutions*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- [8] Krueathep, W. (2007). Sustainable Approaches to Local Economic Development: Lessons Learned from Local Innovations. *King Prajadhipok's Journal*, 5(2), 60-71.
- [9] Behavioural Insights Team. (2016). *The Behavioural Insights Team's Update Report 2015-16*. (Online). Retrieved on November 1, 2017, from <http://www.behaviouralinsights.co.uk/publications/the-behavioural-insights-teams-update-report-2015-16>.

- [10] Boyd, N. M., & Martin, E. C. (2020). Sense of Community Responsibility at the Forefront of Crisis Management. *Administrative Theory & Praxis*, 42(2), 1–13.
- [11] Patel, M., Joshi, B., Bhagat, K., Desai, H., & Parmar, J. K. (2018). IOT Based Toll Collection System Using Image Processing. *International Journal of Computer Engineering & Technology*, 9(3), 132-139.
- [12] Tannu, A., Shelar, G., Tandon, M., & Singh, P. (2015). Vision Based Automatic Toll Tax Collection System using Image Processing and Wireless Technology. *International Journal of Engineering Research & Technology*, 3(6), 1-4.
- [13] Touchton, M. R., Wampler, B., & Peixoto, T. C. (2019). *Of Governance and Revenue: Participatory Institutions and Tax compliance in Brazil*. Policy Research Working Paper No. 8797 of the World Bank.
- [14] Office of Decentralization to Local Government. (2017). *Criteria for Local Good Government Award, Fiscal Year 2017*. Bangkok, Office of Decentralization to Local Government.
- [15] Ichimura, S., & Bahl, R. (2009). *Decentralization Policies in Asian Development*. Hackensack, NJ: World Scientific Publishing.
- [16] Samanbutr, P. (2008). *Enhancing Capacities of Provincial Administrative Organization in Gasoline Taxes Collection*. Final report to Thailand Research Fund.
- [17] Thaler, R. H., and Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness*. London: Penguin Books.
- [18] John, P., Smith, G., & Stoker, G. (2009). Nudge Nudge, Think Think: Two Strategies for Changing Civic Behavior. *The Political Quarterly*, 80(3), 361 – 370.
- [19] Krueathep, W. (2004). Local Government Initiatives in Thailand: Cases and Lessons Learned. *Asia-Pacific Journal of Public Administration*, 26(2), 217-239.
- [20] Suwanmala, C. (2007). Thailand: Civic Participation in Subnational Budgeting. In Anwar Shah (Ed.), *Participatory Budgeting*, 127–154. Washington, D.C.: The World Bank.
- [21] Na Chiang-Mai, C. (2002). Balance Participation in Local Community Development. In *Decentralization and Local Governance in Thailand*. 405-416. Nonthaburi: King Prajadhipok.
- [22] Krueathep, W. (2010). *Are Local Voices Getting Heard in Local Budget Making Processes?*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- [23] Roemer, J. E. (1993). Would Economic Democracy Decrease the Amount of Public Bads?. *Scandinavian Journal of Economics*, 95(2), 227–238.
- [24] Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). *Public Finance in Theory and Practice*. New York, N.Y.: McGraw-Hill.

- [25] Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- [26] Brautigam, D., Fjeldstad, O., & Moore, M. (2008). *Taxation and State-Building in Developing Countries: Capacity and Consent*. New York, NY: Cambridge University Press.
- [27] Suwatwitayakorn, D. (2008). *Local Government Revenue in Thailand*. Bangkok: King Prajadhipok.
- [28] Fisher, D. (2004). The Demonstration Effects Revisited. *The Annals of Tourism Research*, 31(2), 428-446.
- [29] Hallsworth, M. (2014). The Use of Field Experiments to Increase Tax Compliance. *Oxford Review of Economic Policy*, 30(4), 658-679.

วิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อชาวมุสลิม
ในชุมชนแห่งหนึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Means for Relationship Enhancement
by Buddhist Monks for Muslim in Community
in Three Southern Border Provinces of Thailand

ปัญญา เทพลิงห์^{1*} เกษตรชัย และหีม¹ และฮัสบูลเลาะ อาคิสสกุล²
Punya tepling^{1*} Kasertchai Laheem¹ and Hasbullah Azizskul²

¹ รศ.ดร., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90120

² ผศ., คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ปัตตานี 94160

¹ Assoc. Prof. Dr., Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Songkhla, 90120, Thailand

² Asst. Prof., Faculty of Liberal Arts and Social Science, Fatoni University, Pattani, 94160, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: punya.t@psu.ac.th

(Received: January 26, 2021; Revised: May 21, 2021; Accepted: June 12, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อชาวมุสลิมในชุมชนแห่งหนึ่ง ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม โดยวิธีสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำศาสนาอิสลาม ประชาชนชาวพุทธและมุสลิม นักวิชาการท้องถิ่น รวม 23 คน นำข้อมูลมาตรวจสอบสามเส้า วิเคราะห์ความถูกต้องตรงประเด็น และสร้างบทสรุปเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อชาวมุสลิมมี 4 ลักษณะ ดังนี้ 1) การนำหลักธรรมพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ คือ หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยะวาจา อตถจริยา และสมานัตตตามาปรับใช้ 2) การบรรยายธรรมแก่ชาวมุสลิมโดยเลือกเฉพาะหลักที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เช่น ศีลห้า โดยคำนึงถึงคำบรรยายที่นำเสนอความจริงสากล หรือหลักการทั่วไปที่ทุกคนยอมรับหรือพิสูจน์ได้ คำบรรยายที่แยกศาสนาแต่ไม่แยกสังคม ให้สังวรแม้ต่างความเชื่อแต่ทุกคนหลอมรวมกันได้ผ่านกิจกรรมทางสังคม คำบรรยายที่สลายพรมแดนทางชาติพันธุ์ สอดแทรกผลเสียของความแตกแยก เหตุการณ์บ้านเมือง หรือทางโลกเข้าในหลักธรรม 3) การทำให้วัดเป็นพื้นที่สาธารณะและเชิญมุสลิมร่วมกิจกรรม และ 4) การสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมของชาวมุสลิม โดยคำนึงถึงการกระทำที่ไม่กระทบต่อความรู้สึกของมุสลิมและจารีตอิสลาม

คำสำคัญ: เสริมสร้างความสัมพันธ์ พระสงฆ์ ชาวมุสลิม สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

The purpose of this research article study was to investigate the relationship enhancement means by Buddhist monks for Muslims in the three southern border provinces of Thailand. The data were collected from documents and the field through observations and in-depth interviews with the target group consisting of Buddhist monks, Islamic religious leaders, Buddhists and Muslims, and local academics, totaling 23 informants. The data were validated using triangulation, analyzed for validity, and concluded with descriptive analysis. The study found four relationship enhancement means conducted for Muslims as follows. 1) The principles suitable for the context and situation which were understanding, access, and development were used to disseminate the Four Sangahawatthu or the Four Acts of Doing Favors comprising giving, kind words, good behaviors, and treating oneself and others equally. 2) This pertained to giving lectures about Buddha's teachings that are consistent with Islam to Muslims such as the Five Precepts focusing on universal or general truths that are widely accepted or proven; topics that differentiate religions but do not cause social segregation; topics that remind people that people with different beliefs can come together through social activities; topics that eliminate racial borders; and topics that include disadvantages of dissent and about news and situations. 3) This involved making Buddhist temples public spaces and inviting Muslims to participate in activities. 4) It was about giving support to Muslims' projects or activities that do not cause offense to Muslims and that do not violate Islamic principles.

Keywords: Relationship Enhancement, Buddhist Monks, Muslims, Three Southern Border Provinces

บทนำ

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีผู้นับถือศาสนาพุทธเพียงเล็กน้อยไม่เกินร้อยละ 15 ของประชากรทั้งหมด [1] ชาวพุทธเหล่านี้ส่วนหนึ่งดำรงสถานภาพพระสงฆ์ซึ่งกระจายอยู่ในวัดของชุมชนต่าง ๆ จำนวน 211 แห่ง [2] การดำรงอยู่ท่ามกลางชาวมุสลิมจำนวนมากทำให้พระสงฆ์ต้องปรับตัวเพื่อรักษาความสัมพันธ์หลายรูปแบบหรือวิธี ดังเช่น การฝึกพูดภาษามลายู การช่วยเหลือมุสลิมตามขอบเขตที่คนต่างศาสนาจะช่วยให้ ความพยายามทำความเข้าใจหลักศาสนาอิสลาม และแบบแผนการดำเนินชีวิตของมุสลิม จึงทำให้พระสงฆ์อาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างยาวนาน จากสถานการณ์ความไม่สงบนับตั้งแต่ พ.ศ. 2547 แม้จะสร้างความหวาดระแวงหรือคับข้องหมองใจระหว่างชาวพุทธและมุสลิม แต่สำหรับชุมชนที่พระสงฆ์มีความสัมพันธ์ยาวนานและหยั่งลึกกับมุสลิมมาก่อน ปัญหานี้ไม่ได้รับแรงหนุนหลังจากรัฐดำเนินยุทธศาสตร์ภายใต้นโยบายพหุวัฒนธรรมก็รักษาความสัมพันธ์ได้เช่นเดิม ความสัมพันธ์นี้บางชุมชนเกิดจากแรงกระตุ้นของพระสงฆ์ ในการพัฒนาความสัมพันธ์ และความมั่นคงของชุมชน ดังที่พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์ [3] เห็นว่า ภายใต้ภาวะความเปลี่ยนแปลงของสังคม พระสงฆ์เป็นกำลังส่วนหนึ่งที่มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน อยู่รอดปลอดภัย เพราะถือเป็นองค์ประกอบหลักในการช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนาในทางที่ดี

บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ไม่เพียงปฏิบัติตามบทบัญญัติของสำนักพุทธศาสนา สิ่งที่ยังพบเห็นคือความพยายามส่งเสริมชุมชนให้เกิดความสันติ ความสงบสุข รักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับคนทุกศาสนา เหตุนี้ช่วยให้ชุมชนที่มีชาวพุทธและมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน แม้มีเหตุการณ์ที่กระทบต่อพระสงฆ์ดังผลการวิจัยของประสงค์ โตนด พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ พงศ์สัมพันธ์ ศรีสมทรัพย์ และศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี [4] ที่พบว่า แม้พระสงฆ์ถูกทำร้ายบาดเจ็บหรือมรณภาพในช่วงมีสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐไทย แต่ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาอิสลามกับศาสนาพุทธยังดีต่อกัน ความต่างศาสนามีผลต่อความสัมพันธ์น้อย พระสงฆ์จึงควรเสริมจุดแข็งเพื่อรักษาความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น มีงานวิจัยของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส [5] ที่ชี้ว่า ขณะที่สังคมเผชิญกับความแตกแยก ภารกิจเร่งด่วนของพระสงฆ์ คือ การทำหน้าที่วิศวกรสันติภาพ เพื่อเสริมสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล เพิ่มบทบาทในการส่งเสริมสันติภาพ และแก้ไขความขัดแย้งในสังคมโดยสันติวิธี สถาบันศาสนาควรเข้ามามีบทบาทในการลดความขัดแย้ง และยุติการใช้ความรุนแรง โดยการเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์เข้าไปร่วมเวทีสนทนา ผลวิจัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์เป็นกลไกหนึ่งของการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างศาสนาในชุมชน

เมื่อพิจารณาหลักธรรมของพุทธศาสนาและอิสลามมีความคล้ายคลึงกันหลายข้อ ดังพระพยอม กัลยาโณ และอาลี เสือสมิง [6] แสดงทัศนะในเวทีสนทนาที่มัสยิดแห่งหนึ่งว่า ทั้งสองศาสนามีหลักธรรมคล้ายกัน ตัวอย่างเช่น การยึดหลักอหิงสาหรือการไม่เบียดเบียน อนัตตา สัจธรรม สัจธรรม สังวรศีล ชาวพุทธและมุสลิมจึงไม่ควรแบ่งแยกกันด้วยหลักศาสนาที่ต่างกัน แต่ให้ดูสิ่งใดแตกต่าง สิ่งใดเหมือน สิ่งใดต่างให้สวณไว้ สิ่งใดเหมือนต้องแสวงหาจุดร่วม ผู้นำทั้งสองศาสนายังเห็นตรงกันว่า หากชาวพุทธและมุสลิมเห็นจุดร่วมได้มากจะเสริมสร้างความสัมพันธ์ได้มาก ปัญหาสำคัญของความหวาดระแวงคือการไม่สื่อสารให้เข้าใจต่อกันระหว่างศาสนิก การไม่นำหลักธรรมมาปฏิบัติ ความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าสิ่งใดทำได้ ทำไม่ได้ ทำให้ชาวมุสลิมบางคนกังวลเมื่อมอบสิ่งของแก่พระสงฆ์ เช่นเดียวกับพระสงฆ์ไม่มั่นใจในการช่วยเหลือมุสลิม แบบใดผิดหลักศาสนา

แบบใดกระทำตามหลักมนุษยธรรม พระสงฆ์และผู้นำศาสนาอิสลามจึงพยายามสื่อสารหลักธรรมของตนให้ไปสู่ศาสนิก ดังพบว่าพระสงฆ์พร้อมให้ความรู้แก่มุสลิม ยินดีช่วยเหลือไม่เลือกศาสนา ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้นได้มากจากความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในสังคม โดยเฉพาะ สังคมพหุวัฒนธรรมที่ต้องมองข้ามความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ความต่างศาสนา ดังช่วงเกิดเหตุรุนแรงในสามจังหวัดมีผู้นำศาสนาอิสลามจังหวัดนราธิวาสมอบข้าวสารแก่พระสงฆ์ที่วัดในเขตเมืองนราธิวาส เนื่องจากพระไม่สามารถออกบิณฑบาต เช่นเดียวกับพระสงฆ์ชุมชนหนึ่งในจังหวัดนราธิวาสมอบทุนการศึกษาแก่มุสลิมจนถึงระดับปริญญาตรี พระสงฆ์ในจังหวัดปัตตานีมอบเงินสร้างมัสยิด [7] ผลวิจัยนี้ช่วยชี้ให้เห็นว่า แม้ต่างศาสนาหากเมื่ออยู่ในสังคมเดียวกันแล้วจำเป็นต้องร่วมมือหาวิธีส่งเสริมศีลธรรมตามความเชื่อของแต่ละคน เพื่อให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบ

มีชุมชนหนึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสได้รับการยกย่องในฐานะผู้สานใจระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ชุมชนนี้มีวิถีสังคมพหุวัฒนธรรมแบบชนบท มีสัดส่วนชาวพุทธอาศัยอยู่ร้อยละ 50 มุสลิมร้อยละ 50 เนื่องหลังการตั้งชุมชนเกิดจากการย้ายถิ่นฐานร่วมกันของชาวพุทธเชื้อสายสยามและชาวมุสลิมในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ส่งผลให้มีวิถีชีวิตบางอย่างคล้ายกัน ในชุมชนมีวัด 1 แห่ง เจ้าอาวาสมีเชื้อสายสยามจากกลันตัน สามารถใช้ภาษามลายูสื่อสาร โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่มาแล้ว 28 พรรษา บทบาทพระสงฆ์ที่ผ่านมา เช่น การช่วยเหลือจากภัยฝ่ายมั่นคงเพื่อช่วยมุสลิมที่เดือดร้อน การให้เงินช่วยนักเรียนมุสลิมเรียนดีแต่ยากจน การพาเยาวชนมุสลิมไปร่วมกิจกรรมที่รัฐจัดขึ้น ฯลฯ [8] ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้ชาวพุทธและมุสลิมยังคงรักษาความสัมพันธ์หรือมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี เคารพกฎสังคม (ฮุกุมปาเกะ) รักษาบรรทัดฐานร่วมกันมานับแต่อดีต ปัจจัยสำคัญเกิดจากรูปแบบหรือวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ที่นำมาใช้ นำพาให้สายใยของพระสงฆ์กับชาวมุสลิมกระชับขึ้น จนเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นและฝ่ายปกครอง เจ้าอาวาสได้รับรางวัลพระนักพัฒนา ได้รับคัดเลือกเป็นบุคคลดีเด่น สาขาส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (เข้ารับรางวัลจากสมเด็จพระเทพฯ) [9] ไม่เฉพาะการปกครองด้านศาสนา ในทางโลกยังดำรงคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ของชุมชนหรือท้องถิ่น ในฐานะตัวแทนของฝ่ายศาสนา ชาวมุสลิมให้ความเคารพในฐานะผู้สร้างความเจริญ ความรัก ความสามัคคีให้แก่คนทุกศาสนาในชุมชน จนปี พ.ศ. 2561 ชุมชนได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเสริมสร้างความเข้มแข็ง ในการร่วมสร้างสันติสุขระดับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นที่ยอมรับว่า หากไม่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำความสัมพันธ์ การรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนนี้เกิดขึ้นไม่ยากนัก ท้องที่ชุมชนนี้ทางฝ่ายความมั่นคงเคยจัดให้เป็นพื้นที่สีแดงด้วย หลังจากนั้น สถานการณ์ความไม่สงบค่อย ๆ คลี่คลายลง ชาวพุทธและชาวมุสลิมร่วมกันปกป้องหมู่บ้านตนเอง พระสงฆ์รูปนี้พยายามช่วยเหลือรัฐไทยในการสร้างสมานฉันท์ การสร้างความเข้าใจกับชาวมุสลิม การส่งเสริมนโยบายพหุวัฒนธรรม จัดระเบียบทางสังคม เพื่อให้ความสงบ ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนกลับคืนมา จึงเป็นที่น่าสนใจว่า พระสงฆ์รูปนี้มีวิธีเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับชาวมุสลิมอย่างไร เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นแบบอย่างหรือแนวทางแก่พระสงฆ์แห่งอื่น

การทบทวนวรรณกรรม

การเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อชาวมุสลิม พิจารณาได้จากแนวคิดด้านการกระทำทางสังคมและความสัมพันธ์ของบุคคลแบบต่าง ๆ ดังที่ Weber (อ้างในสุภางค์ จันทวานิช) [10] เห็นว่ามนุษย์ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกันนั้นเกิดจากแบบแผนความสัมพันธ์แบบอุดมคติ (Ideal type) ซึ่งมี 3 แบบ แบบที่ 1

เป็นแบบแผนเฉพาะในประวัติศาสตร์ (Historical particular type) เป็นการกระทำที่มีรากฐานมาจากเฉพาะกรณี ซึ่งได้จากบรรทัดฐานทางสังคมในอดีต แบบที่ 2 เป็นแบบที่ประมวลขึ้นจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ (Historical reality type) ในอดีต เป็นแบบแผนการกระทำที่เกิดขึ้นในเวลาและสถานที่แตกต่างกัน แต่มีความเป็นสากลมากขึ้น แบบที่สาม (Rational behavior type) เป็นแบบพฤติกรรมที่มีเหตุผลกำกับ มีกระบวนการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง อันเป็นที่มาของการกระทำทางสังคม ตามแนวคิดของ Blumer (อ้างในสมศักดิ์ ศรีสันติสุข) [11] ยังเห็นว่า ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากผลของการที่บุคคลกำหนดความหมาย การกระทำต่อกัน ความสัมพันธ์เป็นการใช้สัญลักษณ์ การตีความ และการแสวงหาความหมายที่แท้จริงของการกระทำ รูปแบบการแสดงออกในลักษณะการกระทำต่อกันมักอยู่ในกระบวนการที่บุคคลเข้าใจเหตุการณ์ สามารถประเมินเหตุการณ์ ให้ความหมาย และตัดสินใจที่จะมีการกระทำโต้ตอบระหว่างกัน

Schneider [12] ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประกอบด้วย

- 1) การทำให้มีความพอใจซึ่งกันและกัน (Mutuality) เป็นการแสดงความรู้สึกนึกคิด ความพึงพอใจที่มีทั้งสองฝ่าย
- 2) การรู้จักและเชื่อใจกัน (Know and trust) เมื่อสองฝ่ายพบกันจะทำความรู้จักกัน ศึกษาประวัติส่วนตัว การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อศึกษาว่า บุคคลที่สัมพันธ์ด้วยนั้นมีค่านิยมหรือทัศนคติตรงกันหรือไม่ หากตรงกันจะเกิดความไว้วางใจได้มากยิ่งขึ้น
- 3) บรรทัดฐานส่วนบุคคล (Personal norms) หมายถึง กิริยามารยาท ลักษณะนิสัยส่วนตัว ถ้าดีจะเป็นที่รักใคร่และสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่นโดยง่าย
- 4) การลงทุนด้วยตัวเอง (Self-investment) เป็นการยอมเสียบางส่วนของตนเอง ไม่ว่า เงินทอง กำลังกาย โอกาส เพื่อสร้างหรือรักษาความสัมพันธ์ การคบค้าสมาคมกับสมาชิกในสังคม Bernard, Carkhuff, & Berenson [13] เห็นว่า ปัจจัยส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประกอบด้วย

- 1) การเปิดเผยความรู้สึก (Revelation) เป็นความเต็มใจที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อความเข้าใจ และสัมพันธ์ภาพอันดี
- 2) ความรู้สึกร่วม (Shared feeling) สามารถทำความเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น รับรู้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากบุคคล
- 3) การเคารพและยอมรับบุคคลอื่น (Respect and accept) เป็นการให้ความสนใจผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น พยายามทำความเข้าใจโดยไม่ประเมินบุคคลอื่น ไม่ด่วนตัดสินใจว่าถูกหรือผิด ควรไม่ควร ยังมีทัศนะของ Sasse [14] ที่เสนอว่า เงื่อนไขสำคัญที่เสริมความสัมพันธ์ระหว่างกัน คือความรู้สึกไว้วางใจ (Trust) เป็นความสามารถในการทำให้ผู้อื่นเชื่อมั่น และไว้วางใจ เพื่อให้คนอื่นยอมรับและสนับสนุนตน ตามแนวคิดของ Scultz [15] เห็นว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลทั้งในระดับพฤติกรรมและความรู้สึก เกิดจากความต้องการ

3 แบบ ได้แก่ 1) ความต้องการรวมตัว (Need for inclusion) เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ การคบค้าสมาคม ทำตนเองให้เป็นที่ยอมรับเพื่อให้ผู้อื่นยอมรับตนเป็นคนในกลุ่ม และ 2) ความต้องการควบคุม (Need for control) เป็นการเสริมอำนาจของตนเหนือบุคคลอื่น เพื่อขึ้นำ ก่อร่าง หรือควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุผลสุดท้ายตามที่ตนปรารถนา และ 3) ความต้องการความชอบ (Need for affection) เป็นการรักษาสัมพันธภาพให้น่าพอใจ มีความชอบพอซึ่งกันและกัน โดยอาจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แสดงความปรารถนาต่อกัน เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมและมีความรู้สึกเดียวกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ในศาสนาพุทธมีหลายหลักธรรม เช่น หลักสาราณียกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างความสามัคคี หลักกัลยาณมิตตาซึ่งว่าด้วยการยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมแก่ตนเองและผู้อื่น หลักพรหมวิหาร 4 ว่าด้วยแนวปฏิบัติของผู้ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หลักสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีผลวิจัยของพระโสภณ โสภโณ (ทองสม) พระครูโฆสิตวัณมานุกุล

และพระครูวิจิตรศีลาจารย์ [16] ที่ใช้หลักสังคัตถ 4 เป็นวิธีแก้ปัญห โดยผลวิจัยพบว่า ชุมชนวัดใหม่ทุ่งคา อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนที่ประสบปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม หลังจากพระสงฆ์ร่วมแก้ปัญหาโดยนำหลักสังคัตถ 4 มาปรับใช้ ปัญหาต่าง ๆ ลดลง เช่น ปัญหาการขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ปัญหาการขาดความขัดแย้ง ผลวิจัยสะท้อนวิธีของพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาปรับใช้ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และทำให้ชุมชนสงบสุข ปัจจุบันพระสงฆ์ส่วนมากต้องการปรับบทบาทของตน ดังที่พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ สัญญา เคนาภูมิและวิทยา เจริญศิริ [17] สรุปผลวิจัยว่า ยุคสังคมโลกาภิวัตน์ พระสงฆ์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป บทบาทของพระสงฆ์ที่จำเป็นในยุคสังคมโลกาภิวัตน์ ได้แก่ บทบาทผู้ทรงไว้ซึ่งคุณวิเศษ บทบาทนักบริหารศรัทธา บทบาทผู้นำแห่งจิตวิญญาณ บทบาทนักพัฒนาสังคม และบทบาทผู้นำสู่ความพ้นทุกข์ บทบาทในเชิงสัญลักษณ์ พระพุทธศาสนา ในด้านพัฒนาสังคมพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนสำคัญเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ (ปัญญาอย่างแท้จริง เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิต สังคม และธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม (ศีล) มีวินัยในตัวเอง เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคม และปรับตัวอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข (สันติสุข) และให้บุคคลมีจิตใจหนักแน่นในการทำมาหากินด้วยความซื่อสัตย์ (จริยธรรม) และไม่วุ่นวายกับอารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ โดยมีความมุ่งมั่นเพื่อให้จิตใจ มีความสว่าง สงบ สะอาด ด้วยวิธีการถูกต้องในหลักการปฏิบัติ (สัมมาสมาธิ) เพื่อให้บรรลุถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง (ฉันทะ) แรงจูงใจในการพัฒนา หมายถึงความรัก ความกระตือรือร้นในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและมีคุณประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคม รวมทั้ง ต่อสิ่งแวดล้อม ความรักในการสร้างสรรค์ที่ดีงามจะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ ระเบียบวิธีการวิจัย

เพื่อศึกษาวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับชาวมุสลิมในชุมชนแห่งหนึ่ง ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลทั้งจากเอกสารและจากพื้นที่ชุมชนแห่งหนึ่ง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกเลือกแบบเจาะจงไปยังผู้มีข้อมูลมากสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มพระสงฆ์ 3 รูป 2) กลุ่มผู้นำศาสนาอิสลาม ซึ่งดำรงตำแหน่งอิหม่าม ครูสอนศาสนา รวม 2 คน 3) กลุ่มประชาชนชาวพุทธและมุสลิม ประกอบด้วยชาวพุทธ 6 คน ชาวมุสลิมที่ไม่ใช่ผู้นำศาสนา 10 คน ในกลุ่มประชาชนนี้เลือกแบบลูกโซ่ เพื่อเสาะหาคนที่มีความรู้มาก ทั้งนี้ ต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่น้อยกว่า 5 ปี และกลุ่มนักวิชาการท้องถิ่น 2 คน เครื่องมือวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกต อุปกรณ์เทปบันทึกเสียง สมุดบันทึกการสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล โดยการถามซ้ำตัวบุคคลตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลต่างกันหลาย ๆ คนในเรื่องเดียวกัน นำข้อมูลจากเอกสารมาใช้ประกอบกับข้อมูลสนาม โดยวิธีคัดกรองข้อมูล เฉพาะที่ไม่ได้รับจากจากสนาม แต่มีผู้ยืนยันไว้แล้วในเอกสาร วิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีจากเอกสาร นำข้อมูลทั้งหมดมาสร้างบทสรุปเชิงวิเคราะห์พรรณนา

ในการวิจัยนี้ปกปิดนามจริงของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยใช้นามแฝง รวมทั้ง ไม่ระบุชื่อชุมชน เนื่องจาก การกระทำทางสังคมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมของชุมชนนี้ ภายใต้ลัทธิของพระสงฆ์ เป็นเรื่องละเอียดอ่อน คนภายนอกอาจไม่เข้าใจความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ ของชุมชนมุสลิมแห่งนี้

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ในชุมชนแห่งนี้มีวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธกับ ชาวมุสลิม ดังนี้

1) การนำหลักการของพระราชาและหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้

การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชาวมุสลิมของพระสงฆ์ ส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้หลักเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ร่วมกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ 4 เกี่ยวกับการครองใจคน และโยนิโสมนสิการซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิดรอบคอบมาใช้ ชุมชนนี้ระยะหนึ่งเคยมีความแตกแยกระหว่างชาวพุทธและมุสลิมมาก่อน (ช่วงมีเหตุรุนแรงถล่มมาก) พระสงฆ์เห็นว่า ก่อนที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งหรืออื่นใดควรทำความเข้าใจปัญหาก่อน เมื่อเข้าใจปัญหาแล้วก็ต้องเข้าใจชีวิต ช่วงมีเหตุการณ์ความไม่สงบใหม่ ๆ เจ้าหน้าที่รัฐ ทหารจากภายนอกที่ เข้ามาศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตครอบงำ มอญมุสลิมทั้งหมดเป็นลบ เมื่อพินิจวิเคราะห์หากมุสลิมในหมู่บ้านมีพฤติกรรม คึกคักเพียงเพียงกึ่งหนึ่ง ชาวพุทธคงไม่มีโอกาสออกนอกหมู่บ้าน ทักษะของพระสงฆ์เห็นว่า มุสลิมที่คิดต่าง มีเพียงร้อยละ 3-4 เท่านั้น เป็นเพราะข่าวสารจึงทำให้ชาวพุทธรู้สึกชิงชังต่อชาวมุสลิม ไม่คิดสร้างความเข้าใจ การสร้างความเข้าใจเข้าถึงของฝ่ายปกครองหรือฝ่ายความมั่นคงใช้ความละเอียดรอบคอบไม่มากนัก ขาดการ พิจารณาวิถีชุมชนอย่างถี่ถ้วน ชาวไทยพุทธกับชาวมุสลิมต่างฝ่ายต่างมีทิฐิ ไม่ไว้วางใจเชื่อใจ จนเกิดความ หวาดระแวง หลักธรรมโยนิโสมนสิการเป็นหลักธรรมที่พระสงฆ์นำมาใช้เสมอ เพื่อให้ความเข้าใจ เข้าถึง แก้ปัญหา ชี้นำและพัฒนาขึ้นอย่างแยบยล ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ต้องค่อย ๆ ศึกษา มันละเอียดอ่อนเหมือนอย่างที่เคยพูด ๆ กันนั่นแหละ ต้องทำความเข้าใจมัน เมื่อทำความเข้าใจ เราศึกษาตรงนี้แล้วว่าเหตุเกิดเพราะอะไร เกิดเพราะความระแวง และวิธีแก้ปัญหาทำอย่างไร ก็เอาหลักปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เนี่ย นะ ท่านให้อิโฆวาทแก่ทหารผู้ที่บริหาร ประเทศอย่างไร..นั่นแหละ เข้าใจเข้าถึง พัฒนา แต่ไม่ใช่เข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเหมือนทหารนะ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเหมือนทหารที่ลงมาเนี่ย มันเข้าถึงคนละแบบนะลูกสองลูกสามไปแล้วอะ” [8]

พระสงฆ์ได้ยึดเอาแนวทางเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนามาใช้เพื่อชาวมุสลิม แม้ว่าจะอยู่ร่วมกับมุสลิมมา ยาวนาน แต่สำหรับหลักการนี้ยังจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง การเข้าใจเข้าถึงนี้บางครั้งต้องใช้หลักครอง ใจคนมาเสริม คือ หลักสังคหวัตถุ 4 อย่างไรก็ตาม หลักธรรมนี้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติมาก่อนแล้ว มิได้หมายถึงศึกษา ทฤษฎีแล้ววิเคราะห์ว่า ทำอย่างไรสังคหวัตถุ 4 สอดคล้องกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่าง ๆ จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “พอเราเริ่มทำเราก็ก็นั่นแล้ว ก็เข้าไปอยู่ใน หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เรื่องสังคหวัตถุ 4 ไม่ใช่เรื่องพหุวัฒนธรรมคือการที่เราจะต้องมาครองใจ ไม่ใช่ ปกครอง งานพหุวัฒนธรรมมันเป็นงานที่ทำหายที่เราจะต้องครองใจกันให้ได้ เข้าใจกันให้ได้” [8]

หลักสังคหวัตถุ 4 ข้อแรกซึ่งพระสงฆ์เน้นมาก คือ ทาน การให้สิ่งของเครื่องใช้แก่ผู้เดือดร้อน ครอบคลุมถึงชาวมุสลิม สิ่งใดที่ไม่เกินความสามารถ พระสงฆ์จะเป็นฝ่ายจัดการ ส่งเสริมให้เกิดผลในทางปฏิบัติ สิ่งของเครื่องใช้บ้าง ขอสนับสนุนจากหน่วยราชการหรือเอกชน ห้างร้านต่าง ๆ เครื่องยังชีพส่วนใหญ่แจกจ่ายใน ลานวัด ประเด็นสำคัญคือการแจกทานแก่มุสลิมภายในวัดผิดหลักศาสนาอิสลามหรือไม่ กระนั้น มุสลิมในชุมชน ไม่มีใครปฏิเสธ เพราะคุ้นเคยกับพระสงฆ์และวัด วัดกลายเป็นพื้นที่ชุมชนไปชั่วขณะ ส่วนหนึ่งเกิดจากความยากจน ต้องการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ การแจกทานมีเกณฑ์พิจารณาบ้านหลังเดียวกันครอบครัวเดียวกัน ได้หนึ่งชุด ขึ้นกับรายชื่อที่ผู้ใหญ่บ้านและสภาวัดเสนอมา แต่ละชุดเป็นข้าวสาร 5 กิโลบ้าง 7 กิโลบ้าง ดังคำ สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“หลวงพ่อบอกให้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ขอข้าวสารอาหารแห้ง จากกองงานคณะที่ 3 ในสมเด็จพระนางเจ้า เอมมาแพคให้อิสลามก็ครอบครัว ให้พุทธก็ครอบครัว เราก็จัดงานในวัดให้เค้ามาช่วยกันแพคก็แจกทานกัน ได้ ของไปจนเจือครอบครัวส่วนหนึ่ง อาหารนี้มันผ่านฮาลาล มีอยู่ในคลังของกรรมการกองงานคณะที่ 3 ขอมมา และ เชิญมา เห็นพระทำตรงนี้นี่มันดี” [18]

ข้อที่สอง คือ ปิยะวาจา หมายถึงไม่กล่าวร้ายดูถูกผู้อื่น พูดแล้วทำจริง พูดในสิ่งที่ไม่กระทบกับจิตใจ คนอื่น เมื่อมุสลิมมาวัด ดื่มน้ำหวาน กินขนม เมื่อมุสลิมมาแสดงความอาลัยแก่ผู้วายชนม์ที่วัด หลีกเลียงคำพูดว่า อิสลามมาทำบุญ พระสงฆ์ชี้แนะชาวพุทธให้ระวังในการพูดกับมุสลิม ไม่ให้เข้าใจว่า มุสลิมมาทำบุญ แต่มาเพื่อ แสดงความเสียใจในฐานะคนรู้จัก การช่วยค่าน้ำ ค่าอาหารเป็นมนุษยธรรมไม่ใช่เรื่องทำบุญ มุสลิมมางานศพ เพราะอยู่ในสังคมเดียวกัน เป็นเพื่อนกัน ให้สำนึกในด้านมนุษยธรรม ข้อที่สาม คือ อตถจริยาเป็นการเชิญชวน ให้มาร่วมบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน สร้างโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ชาวพุทธและมุสลิมทำร่วมกัน ในชุมชนนี้จัดกิจกรรมเชิงพัฒนาทุกเดือนมาแล้ว 10 ปี โดยเลือกวันอาทิตย์ของทุกเดือนจัดกิจกรรม การบำเพ็ญ ประโยชน์ร่วมกัน ผลที่ออกมา คือ การได้รับแจกบุหรี แจกน้ำ จนเกิดการวางตัวต่อกัน ข้อที่สี่ คือ สมานัตตา หมายถึง การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ว่า พุทธหรือมุสลิมมีปัญหาช่วยเหลืออย่างเท่าเทียม เมื่อเห็นความ เท่าเทียมสนิทสนมกันมากขึ้น มีปัญหาใดร่วมประชุมปรึกษาหารือ การมีพระขึ้นมาร่วมกับผู้นำศาสนาอิสลาม ภาคส่วนต่าง ๆ ช่วยลดช่องว่างความแตกต่างทางศาสนายิ่งขึ้น ยังผลให้ชาวพุทธและมุสลิมเป็นกัลยาณมิตร วิธีการของพระสงฆ์นี้กล่าวได้ว่า มีอิทธิพลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นผลให้หมู่บ้านนี้ได้รับรางวัลชนะเลิศ หมู่บ้านสันติสุขของปี (มีการประกวดปีละครั้ง) ในระดับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ช่วงนี้ประชุมบ่อย เพราะเป็นหมู่บ้านเนื้อหอม พอมันดังขึ้นมา โครงการอะไรต่าง ๆ มันเข้ามา ก็ต้องสนับสนุน ก็ประชุมกัน ตอนนี้โครงการไทยนิยมยั่งยืนนะ ของรัฐบาลเข้ามา 2 แสน ให้มาเนี่ยมาคุยกัน ตกลงกัน พอตกลงกันแล้วจะมีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นนักบริหารอยู่ อะไรที่มันรู้สึกว่ามันไม่โปร่งใส ไม่กล้าเอียง ผู้บังคับบัญชา ไม่กล้าเอียงผู้ใหญ่บ้านอะไรแบบนี้ มาบอกเราแล ก็ลงไปดูให้ เพราะก่อนเป็นผู้ใหญ่บ้านก็สนิทกัน เราก็บอกว่าการเป็นผู้ใหญ่บ้านก่อนมาเป็นผู้ใหญ่บ้านนี้ต้อง 50/50 นะ หมายถึง งานเอง 50 งานส่วนรวม 50 นะ ต้องทุ่มเทให้กับงานส่วนรวม 50 แต่ผู้ใหญ่บ้านบอกว่าไม่ใช่ 50 แล้วบางทีเดือนทั้งเดือนก็ชุกอยู่กับงานหมู่บ้าน นี่คืออตถจริยา ข้อสุดท้ายสมานัตตา วางตนเหมาะสมกับฐานะ ไม่ใช่เราคนไทยก็เลืกว่าอิสลามนะ แล้วอิสลาม มันก็ไม่ใช่มันเลืกดีกว่าเรานะ วางตนให้เหมาะสม ทุกชีวิตรักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกันไม่เบียดเบียนกัน ทุกคน ก็ต้องตาย ไม่ต้องไปฆ่ากัน ไม่ต้องอิจฉาริษยา กัน ไม่ต้องเสียกำลัง เสียกระสุน” [8]

2) การบรรยายธรรมแก่ชาวมุสลิมโดยเลือกเฉพาะหลักที่สอดคล้องต้องกัน

ทุก ๆ ปี องค์การท้องถิ่น และฝ่ายความมั่นคงหรือทหารใน ชก.35 ร่วมกันจัดกิจกรรมเสวนาผู้นำศาสนา โดยเชิญพระสงฆ์และอิหม่ามขึ้นเวทีเสวนา แก่ชาวพุทธและมุสลิมซึ่งมาร่วมฟังคำบรรยาย ภายใต้แผนงานพหุวัฒนธรรม จัดเฉลี่ยสามเดือนต่อครั้ง กิจกรรมดังกล่าวจัดที่ศาลารวมใจ (ชาวบ้านนิยมเรียกศาลาแดง) ใกล้กำแพงวัด การแสดงธรรมของสองศาสนาเป็นแผนงานของรัฐที่ต้องการส่งเสริมความสามัคคีระหว่างชาวมุสลิมและชาวพุทธในชุมชน ก่อนจัดงานมีการประชุมหารือระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งมีทั้งชาวพุทธและมุสลิมร่วมกับเจ้าหน้าที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ ส่งผลต่อความสำเร็จในการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ระหว่างชาวพุทธและชาวมุสลิม ในวันแสดงธรรมทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิมนั่งปะปนกัน เกิดการรวมตัวในพื้นที่สาธารณะ ลำดับผู้บรรยายพระสงฆ์บรรยายหลังอิหม่าม การแสดงธรรมของพระสงฆ์ไทยใช้ภาษาไทยปนภาษามลายู เช่นเดียวกับอิหม่ามพูดภาษาไทยปนภาษามลายู การแสดงธรรมเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการทำความดี ละเว้นความชั่ว ความไม่เบียดเบียน หลังจากแสดงธรรมได้ผลสะท้อนออกมาในแง่ดี ซึ่งผู้ฟังต่างสรุปตรงกัน ไม่ว่าศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธล้วนสอนให้เป็นคนดี มีหลักธรรมที่คล้ายกัน หลักธรรมหลายข้อของศาสนาพุทธและอิสลามเคยปฏิบัติมาก่อนแล้ว ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้ “การสอนของพระและอิหม่ามไปในทางเดียวกัน มีบาปบุญคุณโทษแต่ละศาสนาสอนเหมือนกัน เพียงแต่นับถือคนละศาสนา” [19] “คำสอนของพระก็คล้ายกับของมุสลิม เามาปฏิบัติได้ ห้ามกินของมีนเมา มีทุกศาสนา แต่เรื่องศาสนาต้องแยกกัน ต้องมีขอบเขตของศาสนา” [20] “เราทำแบบนี้จะถูกหลักของพระไหม ที่ทำผิดกฎศาสนาไหม ถ้าของพุทธเหมือนกับเรา ก็ทำอยู่แล้ว” [21]

การบรรยายธรรมของพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะเลือกเฉพาะหลักที่สอดคล้องต้องกัน เหตุนี้ จึงเลือกที่จะบรรยายภายหลัง เพื่อสามารถนำหลักธรรมของศาสนาพุทธมาเทียบเคียงได้ ส่งผลให้ชาวมุสลิมเข้าใจหลักธรรมในศาสนาพุทธง่ายขึ้น เพราะสอดคล้องกับวิถีมุสลิมด้วย เมื่อหลักธรรมคล้อยกันก็กระชับความสัมพันธ์ได้ง่ายยิ่งขึ้น สิ่งสำคัญหลักธรรมศาสนาพุทธที่ชาวมุสลิมเห็นพ้องต้องชอบด้วยเหตุผล กล่าวคือ อิทธิพลทางความคิดของผู้นำศาสนาพุทธหรืออิสลาม จะมีอิทธิพลเฉพาะในส่วนที่มีความสอดคล้องต้องกันและสมเหตุสมผล ชาวมุสลิมจะยอมรับในคำสอนของพระสงฆ์ที่ตรงกับหลักบัญญัติของศาสนาอิสลาม เช่น การไม่ดื่มของมีนเมา หรือเสพยาเสพติด การไม่ประพฤติดนินทาในกาม เหตุผลไม่ว่านับถือศาสนาใดยอมทำให้ผู้นั้นและคนรอบข้างเดือดร้อน อย่างไรก็ตาม แม้การไม่ดื่มของเมาเป็นหลักธรรมของศาสนาพุทธแต่ยังพบว่า ชาวพุทธบางคนนิยมดื่มของเมา ชาวมุสลิมมักตั้งข้อสังเกต พระสงฆ์พยายามอธิบายให้เห็นความแตกต่างในการถือหลักธรรมที่เป็นตามสถานภาพ ชาวพุทธมักคิดว่า ตนเองเป็นฆราวาสไม่ต้องถือศีลเคร่งครัดเหมือนผู้ดำรงสถานะนักบวช ขณะที่มุสลิมถือปฏิบัติตลอดเวลาไม่ว่าอยู่สถานะใด ๆ เพราะศาสนาอิสลาม คือ กรอบการดำเนินชีวิตจะนับถือศาสนาใด ๆ การดื่มของมีนเมาจะมีผลกระทบทั้งสิ้น การจัดเลี้ยงมักมีเครื่องดื่มมีนเมา ชาวมุสลิมมีได้รังเกียจหากวงสนทนาดื่มสุรา แต่ปฏิเสธการดื่มทุกครั้ง การไม่ดื่มไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสังคม แต่การดื่มและคุมสติไม่ได้เป็นบาปยิ่งกว่า เป็นความถูกต้องตามศาสนบัญญัติที่เห็นผลลัพธ์ชัดเจน การยอมรับความคิดของมุสลิมจึงขึ้นกับหลักการและเหตุผล ดังคำสัมภาษณ์ว่า “...พระสงฆ์จะใช้ความคิดแบบไหน ต้องมีเหตุผลมีผล ถ้าเหตุผลมีผมก็ยอมรับได้...” [22]

“...มุสลิมชอบฟังพระสอน ชอบใส่การเมือง ใส่ความรู้ดีกว่าเป็นคนไทยเหมือนกัน บางครั้งก็เข้าใจง่ายกว่าฟังอิหม่ามสอน ไม่ว่าพระพูด อิหม่ามพูดเข้าใจได้ถ้าเขามีเหตุผล...” [23]

หลักธรรมอันเป็นที่ยอมรับของมุสลิมในความคิดของพระสงฆ์ต้องมีเหตุผลที่เป็นสากล หรือเป็นความจริงที่สอดคล้องกับธรรมชาติในภาษาธรรมของพุทธศาสนาเรียกว่า “ปรมัตถ์จจะ” ดังเช่น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การฆ่ามนุษย์การดื่มสุราเมรัยไม่ว่าชาวพุทธและมุสลิมล้วนตระหนักถึงผลกระทบ และเป็นการทำลายศีลธรรมอย่างร้ายแรง หลักธรรมเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน หลักธรรมยังชอบด้วยเหตุผลยิ่งส่งเสริมความสามัคคี อีกประการหนึ่ง เป็นเหตุผลที่เรียนรู้กันได้ เป็นเหตุผลที่สามารถทำให้เกิดความกระจ่างแก่คนในศาสนาอื่น การร่วมเรียนรู้ข้ามศาสนาจึงเป็นสิ่งที่มิอยู่ตลอดเวลาในวิถีของคนในชุมชนนี้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า จากการวิเคราะห์พบว่าคำบรรยายธรรมของพระสงฆ์ที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชาวมุสลิม ต้องมีลักษณะดังนี้

1. คำบรรยายที่นำเสนอความจริงสากล เป็นหลักการทั่วไปที่ทุกคนยอมรับได้หรือพิสูจน์ได้ว่าใครกระทำก็ได้ผลเช่นนั้น แม้ศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธจะมีคติความเชื่อต่างกัน ที่เป็นคติแบบเทวนิยมกับอเทวนิยมแต่มีหลักศีลธรรมเหมือนกัน คือ สอนให้เป็นคนดีดำรงอยู่ได้ในสังคมโลก ผู้ใดปฏิบัติก็จะได้รับบุญกุศลแก่ผู้ใด ชาวมุสลิมในชุมชนนี้ยอมรับความคิดของพระสงฆ์ที่มีหลักธรรมสอดคล้องกัน และปฏิบัติตามเมื่อเห็นผลดีด้วยตนเอง ไม่ใช่เห็นดีเพราะถูกชักชวน

2. คำบรรยายที่แยกศาสนาแต่ไม่แยกสังคม การแสดงธรรมของพระสงฆ์แสดงให้เห็นว่า แม้ต่างคนต่างความเชื่อ แต่ทุกคนสามารถหลอมรวมกันได้ก็ด้วยกิจกรรมทางสังคม การสอนของพระสงฆ์และอิหม่ามมีการชี้ให้เห็นความแตกต่างทางศาสนา ในด้านศาสนกิจหรือพิธีกรรม แต่มีความเหมือนบางอย่างในด้านหลักธรรม พระสงฆ์พยายามชี้คำสอนของพระพุทธองค์ที่มีสาระคล้ายกับศาสนาอิสลาม ไม่สร้างความรู้สึกว่าการศาสนาของตนดีกว่าศาสนาอื่น ๆ การเสวนาของผู้นำศาสนาทั้งสองช่วยเสริมโน้ตศรัทธาว่า ศาสนาไม่ใช่เครื่องแยกความแตกต่างทางสังคม แต่ความไม่รู้ศาสนาของผู้เ็นต่างหาก ที่จะทำให้ความสามัคคีของคนในชุมชน

3. คำบรรยายที่สลายพรมแดนทางชาติพันธุ์ กว่าหนึ่งทศวรรษที่เกิดความหวาดระแวงระหว่างชาวพุทธและมุสลิม พระสงฆ์ไม่เพียงนำหลักธรรมที่สอดคล้องมาสร้างสายใย แต่ยังสอดแทรกภูมิหลัง การบุกเบิกสร้างหมู่บ้านมาด้วยกัน ความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคีของคนในชุมชนที่มีมายาวนาน โดยระบุมีคนบางกลุ่มสร้างเหตุการณ์รุนแรงให้คนสองศาสนาแตกแยก จึงควรไตร่ตรองให้รอบคอบ มีการเสนอหลักธรรมเกี่ยวกับความสงบ สันติ โดยเฉพาะ อหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งเชื่อว่า สลายพรมแดนระหว่างชาติพันธุ์มุสลิมและพุทธได้มาก อีกทั้ง ศาสนาอิสลามมีหลักธรรมนี้เช่นกัน คำบรรยายจึงหาประโยชน์เพื่อสร้างพรมแดนร่วมกัน และให้คุณค่าทั้งทางธรรมและทางโลกเสมอ

3) การทำให้วัดเป็นพื้นที่สาธารณะและมีมุสลิมร่วมกิจกรรม

วัดไม่เพียงเป็นพื้นที่ประกอบศาสนกิจของชาวพุทธ แต่ยังทำให้เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมของส่วนรวม เป็นพื้นที่จัดงานในวันสำคัญต่าง ๆ ในงานมีชาวมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรม เช่น วันพ่อ วันเด็ก วันครอบครัว พื้นที่จัดงานแสดงสินค้าและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นโดยการสนับสนุนจากรัฐ สถานที่จัดกิจกรรมของหน่วยงานรัฐเพื่อเผยแพร่ความรู้หรือส่งเสริมประชาชน พระสงฆ์อนุญาตให้จัดเต็นท์ ออกร้าน ขายอาหาร ยามปกติมีชาวมุสลิมแวะเวียนมาสนทนากับพระสงฆ์ การที่มุสลิมยินดีร่วมกิจกรรมในวัดเริ่มจากปฏิสัมพันธ์ที่พระสงฆ์มีต่อมุสลิม ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเหนียวแน่นยาวนานระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ทำให้มุสลิมคุ้นเคยกับวิถีชาวพุทธ มีความผูกพันกับวัด แม้ปัจจุบันกิจกรรมบางอย่างลดลงตามสถานการณ์ เช่น การเข้ามาเล่นฟุตบอลของเด็กมุสลิมในลานวัด แต่กิจกรรมอื่น ๆ ยังคงอยู่ ดังที่พระสงฆ์รูปหนึ่งกล่าวว่า “วัดอื่น ๆ ไม่เห็นมุสลิมเข้าวัด

มีพื้นที่ที่มากลุดคลีกัน อยู่กันเหมือนพี่เหมือนน้อง งานวันพ่อวันแม่ก็มาร่วมที่นี่ มีมุสลิมมาร่วมงานวัด เพราะเจ้าอาวาสมนุษยสัมพันธ์ดี พุดจาดี” [24] ปัจจุบันกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญ ตั้งวันเฉลิมพระชนมพรรษา รัชกาลที่ 9 มีการตั้งโรงทาน ให้มุสลิมมาประกอบอาหารเลี้ยง ทำขนมจีนลาแซ โดยวัดสนับสนุนน้ำชา กาแฟ อาหารว่าง ร่วมกับส่วนราชการต่าง ๆ วันทำบุญเดือนห้า วันสงกรานต์มีการตั้งโรงทานเช่นกัน วัดมีเงินส่วนหนึ่ง อบรมส่วนหนึ่งมาสมทบร่วมกันจัดกิจกรรมซื้ออาหารหรือของขวัญมอบให้กัน วันทำบุญเดือน 5 หรือรดน้ำสูงอายุ มีกิจกรรมหลากหลายลักษณะทั้งด้านพิธีกรรม การจัดเลี้ยง การละเล่น จัดการแสดงเพื่อสร้างความบันเทิงกับผู้ร่วมงาน พระสงฆ์สนับสนุนกิจกรรมเชิงพุทธวัฒนธรรม สิ่งใดที่เข้าข่ายผิดหลักศาสนาอิสลามก็จะละเว้น มุสลิมที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดมี 2 ลักษณะ คือ การทำอาหารตูปะ ขนมจีนมาจัดเลี้ยง และจัดแสดงศิลปะพื้นบ้านให้ชม ดังเช่น ปันจะซีละ ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดจากความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ กรรมการวัด ผู้นำชุมชนมุสลิม ภายใต้คำแนะนำของผู้นำศาสนาอิสลาม การมีส่วนร่วมของมุสลิมไม่ได้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของชาวไทยพุทธใด ๆ การร่วมจัดแสดงดำเนินมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยเฉพาะ ปันจะซีละเป็นการแสดงศิลปะการต่อสู้ของชาวมลายูมุสลิม

ภาพที่ 1 การละเล่นซีละของมุสลิมในวัด

ภาพที่ 2 กิจกรรมสาธารณสุขที่มีมุสลิมเข้าร่วมในวัด

(ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2561)

การจัดแสดงในงานบุญประเพณีนอกจากเพื่อความรื่นเริง ยังช่วยกระชับความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธกับมุสลิม การแสดงของมุสลิมแต่ละครั้งมีเงินค่าน้ำใจ ค่าน้ำมันรถ ซึ่งไม่มากนัก จัดเลี้ยงอาหาร ผลประโยชน์ที่ตามมา คือ การสร้างความรักความสามัคคี อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจัดรายการใดพระสงฆ์หลีกเลี่ยงที่จะพึ่งพางานด้านความมั่นคง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “พอได้ร่วมกิจกรรมกันก็เกิดความรักความสามัคคีร่วมกัน จัดกิจกรรม ศิลปวัฒนธรรมของพื้นบ้าน จัดแสดง การจัดงานนี้เราไม่เชิญทหารเข้ามา ถ้าเชิญเข้ามามันเสียบรรยากาศ มันพาเอ็ม 16 เข้ามาเนี่ย” [8] การจัดกิจกรรมที่วัดที่มีมุสลิมเข้าร่วม พระสงฆ์หลีกเลี่ยงการเชิญทหารเข้ามา อารักขา ด้วยความเกรงกลัวผู้ร่วมกิจกรรมหวาดผวา เพราะผู้ไม่หวังดีมักทำร้ายทหาร ประกอบกับความเชื่อมั่นในความปลอดภัยของวัด เนื่องจากมีมุสลิมเป็นหูเป็นตาด้วยแล้ว การมีมุสลิมร่วมกิจกรรม ชาวพุทธส่วนหนึ่งเชื่อว่า ปลอดภัยมากกว่าที่มีเฉพาะชาวพุทธเท่านั้น ในทัศนะของพระสงฆ์ยังเห็นว่าทหารที่เข้ามามีผลประโยชน์ซับซ้อน ขอบนำภาพที่มีชาวพุทธและมุสลิมภายในวัดไปลงสื่อ เพื่อแสดงผลงานตามนโยบายพุทธวัฒนธรรมของรัฐ ทั้ง ๆ ที่ผู้ร่วมกิจกรรมลักษณะนี้เกิดขึ้นเป็นปกติของชุมชนแห่งนี้มานานแล้ว การมีทหารเข้ามาถือป็นรักษาการณ์จะยิ่งสร้างความกังวล การจัดกิจกรรมสาธารณะของวัดที่มีมุสลิมร่วมล้วนผ่านความคิดเห็นของ

ทุก ๆ ฝ่าย ให้ผู้นำศาสนาอิสลาม ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่มีส่วนร่วมประชุมวางแผนก่อนปฏิบัติการ การประชุม มีการอภิปรายถึงความเหมาะสมถูกต้อง มีการพิจารณาอย่างรอบคอบ การลงมติแบบหนึ่งอาจไปขัดแย้งกับมุสลิมอื่น ๆ เพราะผู้นำศาสนาไม่ว่าพุทธหรืออิสลามต่างมีความคิดต่าง ๆ นานา สถานที่ประชุมปรึกษาหารือ กิจกรรมผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนแต่ละแห่ง มุสลิมส่วนใหญ่เห็นด้วย แต่มักเป็นคนที่ใกล้ชิดกับพระสงฆ์ หรือมีอุดมการณ์เดียวกับชาวพุทธ บางคนคาดการณ์ได้ยาก การทำให้เป็นพื้นที่สาธารณะของวัดจึงขึ้นกับการนิยามของมุสลิมแต่ละกลุ่มด้วย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ผู้นำศาสนาจะมาร่วมประชุมกัน เรื่องเกี่ยวกับว่ากิจกรรมที่เราสามารถทำร่วมกันได้ อันไหนที่ทำร่วมกันไม่ได้ ให้เรารู้กัน ปัญหาอยู่ตรงที่ว่าผู้นำศาสนาบอกแล้วจะเอาอย่างนี้ไหม เขาเสนอว่าเดือนนี้ประชุมที่วัด เดือนหน้าประชุมที่มัสยิด ก็ว่าไม่มีปัญหา แต่ที่นี้อิสลามเยอะ การประชุมแต่ละครั้ง หน้าไหนก็หน้านั้นที่มาประชุม หมู่บ้านที่ไม่มาประชุมเค้าจะเอาเปรียบเราเปล่า บางทีเค้าไม่ให้เข้านะพระในมัสยิด ส่วนอิสลามก็ไม่เข้าวัด เพราะอิสลามมีหลายความคิด...” [8]

กิจกรรมสาธารณะอื่น ๆ ดังเช่น งานด้านสาธารณสุขก็มักใช้วัดเป็นพื้นที่จัดกิจกรรม พระสงฆ์ถูกเชิญชมการสาธิตการปฐมพยาบาลร่วมกับมุสลิม มีหลายครั้งที่หน่วยราชการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมุสลิมมาเผยแพร่การรักษาสุขภาพถึงวัด จนได้รางวัลวัดส่งเสริมสุขภาพระดับจังหวัด สะท้อนถึงบทบาทของวัดในการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของการเผยแพร่ความรู้ ลักษณะนี้ไม่เกิดมากนัก หากพระสงฆ์ขาดมนุษยสัมพันธ์และไม่เป็นที่วางใจของชาวมุสลิมในชุมชน วัดในชุมชนนี้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะของคนทุกศาสนา การร่วมกิจกรรมทั้งที่ริเริ่มจากพระสงฆ์และจากโครงการของรัฐแสดงถึงบทบาทของพระสงฆ์เพื่อสาธารณะสงเคราะห์ ที่ร้อยรัดคนต่างศาสนาให้เป็นหนึ่งเดียว เสมือนครอบครัวเดียวกัน

4) การสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมของชาวมุสลิม

การสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมของชาวมุสลิมมีการสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุสิ่งของ หรือช่วยประสานงานกับราชการ กิจกรรมของมุสลิม ดังเช่น การกวนอาซุร่อ ซึ่งนิยมทำในวันที่ 10 ของเดือนมูฮัรรอตามปฏิทินอิสลาม เป็นขนมที่ทำจากวัตถุดิบหลายชนิด เช่น ฟักทอง ถั่วเขียว ถั่วลิสง ข้าวสาร ฯลฯ มากวนเข้าด้วยกัน กิจกรรมนี้มีชาวพุทธร่วมบริจาควัตถุดิบ พระสงฆ์มอบเงินจำนวนหนึ่งสำหรับซื้อวัตถุดิบหรืออุปกรณ์ปรุงอาซุร่อ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ถ้าจัดกวนอาซุร่อเมื่อไหร่ พระจะให้เงินไปทำ แล้วมุสลิมก็เอาอาซุร่อไปให้วัด” [25] การนำอาหารมงคลมาให้พระที่วัดนี้เกิดจากการตัดสินใจของผู้นำศาสนาอิสลาม เพื่อตอบแทนคุณความดีที่พระสงฆ์มีต่อประเพณีอาซุร่อของชาวมุสลิม และเพื่อรักษาสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ซึ่งการนำไปให้พระสงฆ์นี้ฝากชาวไทยพุทธไปให้อีกต่อหนึ่ง เพราะหากไปด้วยตนเองอาจถูกเพ่งเล็งว่า ไปถวายพระความไม่เข้าใจในความสัมพันธ์ของมุสลิมภายนอกอาจส่งผลต่อภาพลักษณ์มุสลิมในชุมชน ปากกาการณ์ดังกล่าวสะท้อนบทบาทพระสงฆ์ ที่แสดงความโอบอ้อมอารีแก่คนทุกคนในชุมชนโดยไม่เลือกศาสนา การให้เงินแก่มุสลิมและได้รับผลตอบแทนเป็นอาหาร แสดงการแลกเปลี่ยนเชิงคุณค่า คือ การกำหนดให้ขนมและเงินเป็นสัญลักษณ์ของการกระทำต่อกัน เป็นการแสดงออกในลักษณะปฏิริยาต่อกัน ในรูปของกระบวนการที่คนในชุมชนเข้าใจ เหตุการณ์ สามารถประเมินเหตุการณ์ ตีความและตัดสินใจที่จะมีการโต้ตอบต่อกัน

พระสงฆ์สนับสนุนเงินสร้างมัสยิดหรือบาหลีเขาชะ การสนับสนุนมีหลายรูปแบบ บางรูปแบบจัดเป็นพุ่มเงินคล้ายพุ่มผ้าป่า แล้วพากันแห่ไปยังมัสยิดที่มีพระสงฆ์ร่วมขบวน เพื่อมอบเงินซื้อที่ดินขำมัสยิด กิจกรรมนี้วางแผนร่วมกันกับฆราวาส ภายใต้การปรึกษากับผู้นำศาสนาอิสลาม โดยศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างพุ่มเงินช่วยมุสลิมที่ต้องการรับความช่วยเหลือ โดยใช้โอกาสการทำบุญทอดผ้าป่าประเพณีประจำปีของวัด

ชาวพุทธทำพุ่มผ้าป่า 2 ชุด จัดพุ่มดอกไม้ธูปเทียนที่บ้านของชาวบ้าน โดยส่วนหนึ่งนำไปถวายวัด พุ่มหนึ่งนำไปให้ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีสยิดในระหว่างที่ชาวมุสลิมจัดงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อระดมทุนซื้อที่ดิน โดยพุ่มเงินนำไปให้มีสยิดก่อน แล้วนำไปวัดเพื่อให้เห็นว่าพุ่มเงินนี้ไม่ได้เจือด้วยพิธีกรรมของศาสนาพุทธ การให้มีขบวนกลองยาวเมื่อถึงมีสยิดผู้ใหญ่บ้านและพระสงฆ์กล่าวที่มาของเงิน โดยมีอหามังกล่าวต้อนรับ และเลี้ยงอาหารขอบคุณในน้ำใจของชาวพุทธ การกระทำดังกล่าวเป็นการรักษาความสัมพันธ์ฐานที่ชาวพุทธเข้าใจหลักศาสนาของชาวมุสลิม การแยกพุ่มผ้าป่าออกจากวัด โดยไม่ผ่านพิธีกรรมใด ๆ เป็นสิ่งเหมาะสม หากการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์เท่านั้นที่ขัดแย้งในสายตามุสลิมภายนอก มุสลิมในพื้นที่ยังเห็นชอบด้วยเหตุผล ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำศาสนาอิสลามว่า “ผ้าป่าหากไม่ได้ผ่านพิธีกรรมใด ๆ มันก็คือเงินที่จัดอย่างสวยงาม ชาวมุสลิมเข้าใจในประเพณีของชาวพุทธ และยอมรับได้หากไม่ได้ผ่านพิธีกรรมของศาสนาพุทธ” [26] การจัดขบวนแห่และมีพระสงฆ์ร่วมด้วยดูเหมือนเจือปนด้วยจารีตพุทธศาสนา หากพระสงฆ์เข้าใจความเชื่อที่แตกต่าง ประกอบกับ การวางใจของชาวมุสลิมที่จะไม่ทำลายจารีตอิสลาม ดังนั้น ไม่ปฏิบัติสิ่งใดที่เข้าใจได้ว่ากำลังทำพิธีกรรมในขบวนจึงวางตัวเหมือนชาวพุทธทั่วไป เน้นความสนุกสนานปะปนกับชาวบ้าน การเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อชาวมุสลิม แสดงออกโดยช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน บนฐานจารีตศาสนา ในฐานะเพื่อนบ้าน พยายามลดทอนพรมแดนทางศาสนา เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสะท้อนบทบาทของพระสงฆ์ ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ด้วยวิธีที่หลากหลาย วิธีเหล่านี้นอกจากช่วยให้คนสองศาสนามีความรักความสามัคคี ยังแสดงถึงกลไกของพระสงฆ์ ในการสร้างมโนสำนึกของคนสองศาสนาในความเป็นพลเมืองไทย ความเป็นศาสนิกของหมู่บ้านที่รักสันติภาพ กระบวนการกลายเป็นผู้นำความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ การสร้างบทบาทของพระสงฆ์ช่วยขยายโลกทัศน์ของมุสลิม ประการแรก คือ การดำรงอยู่ของการเคารพสิทธิทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ประการที่สอง คือ การโน้มน้าวให้แสวงหาสิ่งที่มีร่วมกันในสังคมไทย ภายใต้ความเชื่อที่แตกต่าง สอดคล้องกับแนวคิดของ Bernard, Carkhuff, & Berenson [13] ที่เห็นว่า ปัจจัยส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยิ่งขึ้นกับความรู้สึกร่วม คือ ความสามารถทำให้คนอื่นมีความรู้สึกร่วมกัน ความเข้าใจร่วมกัน คุณลักษณะทั้งสองขยายผลจากภาพลักษณ์ที่เคยบิดเบือนไปสู่มุมมองใหม่ การเปิดโลกของมุสลิมที่ยอมรับโครงการหรือกิจกรรมที่มีพระสงฆ์ไทยขับเคลื่อนให้เกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ขณะเดียวกัน ก็เปิดทางให้พระสงฆ์นำภูมิรู้ภูมิธรรมที่ติดตนมาปรับใช้ได้ง่ายขึ้น

การนำหลักธรรมมาปรับใช้สะท้อนได้จากหลักสังคหวัตถุ 4 กระนั้นก็ดี พระสงฆ์เห็นว่าหลักธรรมนี้มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติของสังคมซึ่งต้องอาศัยพึ่งพากัน โดยเฉพาะ สังคมที่หลากหลายวัฒนธรรม การสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับชาวมุสลิม การให้ทาน การพูดดี การทำตนให้เป็นประโยชน์ และวางตัวเป็นกลางล้วนแต่เอื้อให้มุสลิมชุมชนนี้วางใจชาวพุทธ ก่อให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เช่น ชาวพุทธแบ่งข้าวต้มใบปอให้ชาวมุสลิม ชาวมุสลิมทำตุบะให้ชาวพุทธ นำไปสู่สัมพันธ์ภาพที่แข็งแกร่งมายาวนาน สอดคล้องกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมของ Hamans [27] ที่เห็นว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลกระทำต่อกัน กระบวนการแลกเปลี่ยนจะอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เหตุผลหลักที่ทำให้หลักธรรมนี้บรรลุผลเป็นเพราะการประพฤติของพระสงฆ์ในสิ่งที่เปี่ยมประโยชน์แก่ผู้อื่น และการอบรมชาวพุทธให้รู้จักใช้หลักธรรมกับชาวมุสลิมด้วยกัน เพื่อความรักความสามัคคีของคนในชุมชน สอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งสำนักราชบัณฑิตยสถาน [28] อธิบายว่า หลักธรรมทั้ง 4 เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของบุคคลและประสานหมู่ชน

ให้สามัคคี หลักธรรมนี้ถึงแม้ว่ามีอายุหลายพันปี แต่ก็ยังเป็นหลักธรรมที่ยังคงนำมาใช้และใช้ได้ดังปัจจุบัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของจันทรุ่ง เชี่ยวบุญจันทร์ พระครูโกศลธรรมาภิก อุทัย เอกสะพัง [29] ที่พบว่า ชุมชนชาวพุทธและมุสลิมในตำบลคลองขวาง อำเภอนาหว้า จังหวัดสกลามีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน เป็นเพราะนำหลักสังคหวัตถุมาปรับใช้อย่างเหมาะสมกับบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม คือ การสงเคราะห์กันด้วย ทาน การสงเคราะห์กันด้วยปิยวาจา การสงเคราะห์กันด้วยอัตถจริยา และการสงเคราะห์กันด้วยสมานัตตตา

อย่างไรก็ตาม การนำหลักธรรมนี้มาใช้ในภาวะมีความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอาจสำเร็จง่ายขึ้น หากมีใช้คุณลักษณะของพระสงฆ์ในชุมชนนี้ ดังผลสรุปวิจัยของปัญญา เทพสิงห์ เกษตรชัย และหิมา และฮัสบูลเลาะ อาคิสสกุล [30] ที่พบว่า เงื่อนไขที่ส่งเสริมให้ผู้นำศาสนาสามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมและชาวพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประการหนึ่ง คือ คุณลักษณะนิสัยเฉพาะตัวที่มีอยู่ในตัวพระสงฆ์เอง สอดคล้องกับแนวคิดของ Schneider [12] ที่พบว่า การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขึ้นกับบรรทัดฐานส่วนบุคคล ที่หมายถึงลักษณะนิสัยส่วนตัว กิริยามารยาท ความปรารถนาดี ต่อคนอื่น ลักษณะนิสัยของพระสงฆ์ชุมชนนี้คือรักความสันติ เหตุนี้ จึงเลือกสรรหลักธรรมส่งเสริมความสามัคคี มาปรับใช้ เฉพาะที่เหมาะสมกับบริบทและไม่ขัดแย้งกับคตินิยมของชาวมุสลิม เช่นเดียวกับคำบรรยายธรรมแก่ชาวมุสลิมจะเลือกเฉพาะหลักที่สอดคล้องต้องกัน เพื่อให้แก่ศาสนาที่ตรงกันนั้นเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ สอดคล้องกับแนวคิดของสีลาภรณ์ บัวสาย [31] ซึ่งระบุว่า สายสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ การยึดโยงบางส่วนเกิดขึ้นจากการมีระบบความเชื่อคล้ายกัน เครื่องผูกมัดยึดโยง (Bondages) มีผลต่อความผูกพันกันเหนียวแน่น สมัยครุสमानสามัคคี ช่วยเหลือกัน ความสัมพันธ์ของมนุษย์ขึ้นกับบางสิ่งที่เหมือนกัน เช่น สำนักประวัติศาสตร์ ค่านิยม คติความเชื่อ ผู้ที่มีเจตคติคล้ายกันจะดึงดูดเข้าหากันและเป็นองค์ประกอบสำคัญของการคบหากัน

การทำให้วัดเป็นพื้นที่สาธารณะและมีมุสลิมร่วมใช้พื้นที่ เป็นอีกรูปแบบที่แสดงความสามารถของพระสงฆ์ โดยมุสลิมไม่มีท่าทีรังเกียจหากร่วมกิจกรรมในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธ ลักษณะนี้เกี่ยวข้องกับฐานคิด อุดมคติหรือสำนักบางอย่างที่มีร่วมกัน ดังพบว่า บรรพบุรุษชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนนี้ต่างอพยพมาจากรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย บุกเบิกสร้างหมู่บ้านร่วมกัน นับถือผีบรรพบุรุษร่วมกันคือโต๊ะเยกา สอดคล้องกับแนวคิดของ Weber (อ้างในสุภางค์ จันทวานิช) [10] ที่เห็นว่า ความเกี่ยวข้องกันของมนุษย์อาจเกิดจากความสัมพันธ์แบบอุดมคติ ตามแบบแผนเฉพาะในประวัติศาสตร์ คือ การกระทำที่มีรากฐานมาจากเฉพาะกรณี ซึ่งได้จากบรรทัดฐานทางสังคมในอดีต สภาพนี้เอื้อต่อการกระชับความสัมพันธ์ จึงทำให้เห็นว่าการศาสนาไม่มีอุปสรรค ต่างศาสนาแต่ก็สามารถรักษาความสัมพันธ์ได้อย่างแน่นแฟ้น ยาวนาน อันเป็นลักษณะของชุมชนนี้ สอดคล้องกับผลวิจัยของประสงค์ โดนด (2018) [4] ที่พบว่า ทศนคติของผู้นำศาสนาอิสลามเห็นความต่างศาสนามีผลกระทบต่อความสัมพันธ์น้อย เพราะศาสนาพุทธมีความสัมพันธ์ที่ดีกับศาสนาอิสลามมานาน ประเด็นนี้สามารถพิจารณาพร้อมกับแนวคิดของ Blumer (อ้างในสมศักดิ์ ศรีสันติสุข) [11] ที่เห็นว่า ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากผลของบุคคลกำหนดความหมายการกระทำต่อกัน ความสัมพันธ์เป็นการใช้สัญลักษณ์ การตีความ และการแสวงหาความหมายที่แท้จริงของการกระทำ ซึ่งหมายถึงว่า ชาวมุสลิมที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัด เป็นเพราะการให้ความหมายของวัดไม่เพียงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธ แต่เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของคนส่วนรวม พระสงฆ์แม้เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ แต่สามารถชี้นำสังคมมุสลิมเพื่อสร้างคนดี เป้าหมาย คือ ความสามัคคีของคนในชุมชน มุสลิมเข้าใจเหตุการณ์ ภายใต้ความไม่สงบสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าไม่รวมมีธรรมาภิบาลความสามัคคีก็อาจทำลายความสัมพันธ์ที่มีมายาวนาน

โครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ของชาวมุสลิม พระสงฆ์ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการต่อเติมมัสยิด กิจกรรมอาซูรอ บางโครงการพระสงฆ์มอบเงินสนับสนุน สอดคล้องกับแนวคิดของ Scubtz [15] ที่เห็นว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลเกิดจากความต้องการความพึงพอใจ ความชอบซึ่งกันและกัน แสดงโดยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แสดงความปรารถนาดีต่อกัน เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมและมีความรู้สึกเดียวกัน อาจเป็นเพราะวิถีชนบทซึ่งต้องพึ่งพากัน สังคมแคบ ๆ ไม่ว่าพุทธหรือมุสลิมรู้จักกันทั่วถึง แม้ไม่ใช่งานสาธารณะ เป็นงานในครัวเรือนทุกคนก็ช่วยเหลือในฐานะเพื่อนบ้าน หากวัดเสมือนครอบครัวใหญ่ พระสงฆ์ไม่อาจเพิกเฉย หากมีกิจกรรมมุสลิมอยู่ใกล้วัด เพื่อดำรงความสัมพันธ์กับชุมชนสอดคล้องกับผลการวิจัยของดำรงศักดิ์ มีสุนทร [32] ที่พบว่า ในชนบทที่ยังไม่ถึงวัฒนธรรมเมือง วัดกับชุมชนยังสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพราะชุมชนแบบนี้มีระบบพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบเครือญาติ รวมถึง องค์ประกอบอื่นที่สนับสนุนให้ชุมชนมีความสามัคคีต่อกัน เช่น ระบบความเชื่อ การแสดงบทบาทพระสงฆ์ ลักษณะนิสัยของคนในชุมชน นโยบายพัฒนาชุมชนของวัด อย่างไรก็ตาม แม้งานวิจัยนี้มองภาพชุมชนชาวพุทธที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่สำหรับชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ความสัมพันธ์ของวัดไม่อาจจะเลยชุมชนมุสลิม การพัฒนาความสัมพันธ์กับมุสลิมจะช่วยปกป้องวัดจากภัยคุกคาม ยิ่งเมื่ออาสาสมัครของหมู่บ้าน (อสม) เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างชาวพุทธและมุสลิมด้วยแล้ว ทำให้เกิดสังคมที่ติงาม เอื้อประโยชน์ต่อกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระครูวินัยธรรักษ์ ศรีจารุเมธีญาณ, สัณญา เคนาภูมิ และวิทยา เจริญศิริ [17] ที่สรุปผลวิจัยว่า แรงจูงใจในการพัฒนาของพระสงฆ์ เกี่ยวข้องกับความรักความกระตือรือร้นต่อการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและมีคุณประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคม รวมทั้ง ต่อสิ่งแวดล้อม

ผลวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่และเวลาที่มีอิทธิพลต่อสำนึกของคนในชุมชน มุสลิมที่ยอมรับบทบาทพระสงฆ์เป็นเพราะได้รับการอธิบายและใส่ความหมายใหม่ ในทัศนะที่ว่าพื้นที่ไม่ใช่สิ่งแน่นอนตายตัว แต่ละแห่งมีภูมิหลังมีกิจกรรมทางสังคมเกิดขึ้นแตกต่างกัน กิจกรรมที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลต่อการนิยามความหมายของพื้นที่ และอัตลักษณ์ของคนในชุมชน กล่าวโดยสรุปได้ว่า วิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ต่อชาวมุสลิมในชุมชนแห่งนี้ มีลักษณะเฉพาะที่เกิดจากทุนทางสังคมของคนในชุมชนที่สืบทอดอย่างยาวนาน มีผลให้ปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อรักษาความสัมพันธ์ได้รับความร่วมมือจากชาวมุสลิม แม้มีความคับข้องใจจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้บ้าง แต่ก็ทลายได้รวดเร็วจากกลไกของพระสงฆ์ทุนทางสังคมและพลังผลักดันของผู้นำศาสนานับว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. พระสงฆ์ที่บรรลุผลจากการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธกับมุสลิมมีไม่น้อยในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐควรสนับสนุนเพราะผ่านการยอมรับของมุสลิมระดับหนึ่งแล้ว เหลือเพียงการสนับสนุนด้านงบประมาณ แรงงาน นักวิชาการสำหรับจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อยกระดับความสัมพันธ์ การสร้างความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมซึ่งเริ่มจากแนวคิดของผู้นำศาสนาพุทธและอิสลามมักจะประสบผลในระยะยาว

2. ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่า วัดยังสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิม จึงควรส่งเสริมและสร้างความเข้าใจใหม่ในบทบาทหน้าที่ของวัดในชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนเพื่อสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยอาจร่วมมือกับสถานศึกษา องค์กรปกครองท้องถิ่น หรือหน่วยราชการอื่น ๆ

3. จากการวิจัยทำให้เห็นพลังสร้างสรรค์ของพระสงฆ์ที่มีการนำหลักธรรมมาปรับใช้ ในการวิจัย ครั้งต่อไป จึงควรศึกษาหลักธรรมอื่น ๆ ที่จะเสริมสร้างภาวะผู้นำของพระสงฆ์ภายใต้ความคับข้องหมองใจ ระหว่างพุทธและมุสลิม หรือถอดบทเรียนจากการบริหารจัดการของพระสงฆ์ ซึ่งประสบผลสำเร็จในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางหรือตัวอย่างให้กับชุมชนแห่งอื่น

References

- [1] Internal Security Affairs Bureau. (2017). *To Penetrat Buddhist Network in the Southern Border: Take a Movement on Vulnerableness*. Retrieved October 5, 2020, from: <https://multi.dopa.go.th/isab/news/cate2/view87>. (In Thai)
- [2] National Office of Buddhism. (2019). *Temple Registration Data in January 2019*. Retrieved October 5, 2020, from: <http://www3.onab.go.th/2019/02/12/wattotalsummaryreport>. (In Thai)
- [3] Nonthamongkolwisit, P. (2016). Monk and Changing Social Developmental Role. *Journal of MCU Social Development*, 1(2), 20-31. (In Thai)
- [4] Tanod, P., Pitaktepsombat, P., Srisomsap, P., & Jitpiomsri, S. (2018). The Role Enhancement of Monk and the Conflict Problem in the Three Southern Border. *Graduate School Journal Chiang Rai Rajabhat University*, 11(2), 29-38 (In Thai)
- [5] Thammahaso, M.(2014). Trend in Sangha's Role Towards Thai Politics in the Next Two Decades. Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya. (In Thai)
- [6] Kalayano, P., & Sausaming, A. (2020). *Buddhists, Muslims: Solidarity to Find the Common Point and Serve Difference Point*. Retrieved November 18, 2020 from: <https://www.youtube.com/watch?v=OdRnJhwxrK0>. (In Thai)
- [7] Thaweepanich, P. (2002). *Thammakijkosalanusorn*. Bangkok: n.p. (In Thai)
- [8] Phra Yong, fake name. (Interviewee) Boonwanno, S. (Interviewer), August 25, 2018 (In Thai)
- [9] Culture Knowledge Center. (2012). *Prakruprakadsadsanakun* Retrieved September 11, 2020, from: <http://123.242.145.13/album/166545>. (In Thai)
- [10] Chanthavanich, S. (2009). *Sociology Theories*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- [11] Srisantisuk, S. (2008). *Study of Society and Culture: Concept Methodology and Theories*. Khon Kaen: Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University. (In Thai)
- [12] Schneider, D. (1976). "Notes Toward a Theory of Culture" in Basso, K. & Selby, H. (Ed.). *Meaning in Anthropology*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- [13] Bemard, G., Carkhuff, R., & Berenson, H. (1977). *Beyond Counseling and Therapy*. (2nd ed.). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- [14] Sasse, C. (1978). *Person to Person*. Peoria: Benefit.
- [15] Scbutz, W. (2012). "FIR0 Theory of Needs" in Griffin, E (ed.). *A First Look at Communication Theory*. 93-101 (10th ed). New York: McGraw-Hill.

- [16] Sopano (Tongsom), P., Kositwattananukul, P., & Wichitsilajarn, P. (2020). An Application of Four Bases of Social Solidarity into Strengthening Community of Wat Maithungkha, Rattabhum District, Songkhla Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(3), 15-25. (In Thai)
- [17] Sricharumedhiyan, P., Kenaphoom, S. & Charoensiri, W. (2016). The Roles of Thai Monks in the Age of Globalization Society. *The Journal of MCU Peace Studies*. 4(1), 275-287. (In Thai)
- [18] Phra San, fake name. (Interviewee) Tepsing, P. (Interviewer), August 25, 2018 (In Thai)
- [19] Khan, fake name. (Interviewee) Tepsing, P. (Interviewer), October 17, 2018 (In Thai)
- [20] Noinee, fake name. (Interviewee) Arkisakul, H. (Interviewer), October 17, 2018 (In Thai)
- [21] Roida, fake name. (Interviewee) Arkisakul, H. (Interviewer), October 17, 2018 (In Thai)
- [22] Dem, fake name. (Interviewee) Arkisakul, H. (Interviewer), October 17, 2018 (In Thai)
- [23] Saeerah, fake name. (Interviewee) Arkisakul, H. (Interviewer), October 17, 2018 (In Thai)
- [24] Phra Winan, fake name. (Interviewee) Tepsing, P. (Interviewer), October 18, 2018 (In Thai)
- [25] Patum, fake name. (Interviewee) Tepsing, P. (Interviewer), October 17, 2018 (In Thai)
- [26] Bungsaor, fake name. (Interviewee) Tepsing, P. (Interviewer), October 16, 2018 (In Thai)
- [27] Homans, G. (1958). *Social Behavior as Exchange*. Retrieved January 5, 2563, from: <https://web.ics.purdue.edu/~hoganr/SOC%20602/Spring%202014/>.
- [28] Office of the Royal Society. (2013). *Royal Institute Dictionary in 2011*. Bangkok Nanmeebooks Publications. (In Thai)
- [29] Kiawbunchan, J., kosolattakait, P., & Eksaphang, U. (2020). An Analytical Study of the Use of Buddhist Principle in the Multicultural Society of Khlong Kwang Community, Khlong-Kwang Sub-District Nathawee District, Songkhla Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(7), 399-409. (In Thai)
- [30] Tepsing, P., Laeheem, K., & Azizskul, H. (2020). Conditions Enhancing the Role of Buddhist Monks and Islamic Religious Leaders to Strengthen the Relationship between Muslims and Buddhists in the Three Southern Border Provinces. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University*. 28(2) 164-190. (In Thai)
- [31] Bausai, S. (2017). *Synthesis "Local Energy (Part 2)"*. Retrieved September 10, 2020, from: http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_column=484. (In Thai)
- [32] Meesoontorn, D. (2013). Relationship between the Temple and the Community: A Case Study to the Temple and the Community in Kanchanaburi Province. Unpublished Master' Thesis. Bangkok: National Institute of Development Administration. (In Thai)

ผ้าสะระบันกับการให้ความหมายที่เปลี่ยนแปลงไป จากอดีตสู่ปัจจุบัน¹

Saraban Cloth, the Changing of Meaning from the Past to Present.¹

สุพรรณษา รุรัักษ์^{2*}
Supansa Rurak^{2*}

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทเรื่อง “ผ้าสะระบัน: ความหมายและการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มผู้ชาวมุสลิมภาคกลาง กรณีศึกษาชมรมรักผ้าสะระบัน” โดยการสนับสนุนทุนอุดหนุนการศึกษาสำหรับผู้มีศักยภาพเข้าศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปีการศึกษา 2559 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

¹ This Research Article is Part of a Master's Thesis in Title “Saraban: Meanings and Changes among Central Thai Muslim in the case of Saraban-lovers Network”, By supporting educational grants for potential graduate students, Academic year 2016, Walailak University

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราช 80161

² Master's Students, Master of Arts, Program in Southeast Asian Studies, Walailak University, Nakhon Si Thammarat, 80161, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: haleemahnasrun3708@gmail.com

(Received: February 28, 2021; Revised: June 10, 2021; Accepted: June 11, 2021)

บทคัดย่อ

ผ้าสละหรือผ้าโพกศีรษะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเครื่องแต่งกายของผู้ชายมุสลิม ซึ่งการให้ความหมายต่อผ้าสละนั้นมิได้หมายถึงเครื่องแต่งกายที่นำมาประดับร่างกายให้เกิดความสวยงามเท่านั้น แต่ผ้าสละยังถูกให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลา บทความนี้มีจุดมุ่งหมายศึกษาการให้ความหมายต่อผ้าสละของผู้ชายมุสลิมไทยในอดีตและการให้ความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ผลจากการศึกษาพบว่า ในอดีตผู้ชายมุสลิมไทยได้ให้ความหมายต่อผ้าสละบนในฐานะสัญลักษณ์ของผู้ที่ผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้ว เป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่มีความรู้และผู้นำทางด้านศาสนา แต่ภายหลังจากที่ชมรมคนรักผ้าสละก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2557 การให้ความหมายของผ้าสละบนก็เปลี่ยนแปลงไป โดยผ้าสละบนถูกให้ความหมายในฐานะสุนนะห์ของท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) เป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่มีเกียรติ และเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชายมุสลิม จากการให้ความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวส่งผลให้ผู้ชายมุสลิมไทยโดยเฉพาะในเขตภาคกลางหันมานิยมโพกผ้าสละบนกันมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ผ้าสละบน ชมรมคนรักผ้าสละบน ผู้ชายมุสลิมไทย

Abstract

Sarabans or headwear headdress is one of the Muslim man customs. However the Saraban not only is a headwear headdress for a beauty purpose but also has different meanings at different times. This article aims to study the meanings of sarabans of Thai Muslim men in the past and the changing meanings of the present. The study result revealed that in the past Thai Muslim man considered the headwear headdress as a symbol of passing the Hajj and a symbol of a knowledgeable or religious leader. However since A Club for Saraban Lovers founded in 2014, the meaning of sarabans has been changed. Sarabans have been considered as a Sunnah of Prophet Muhammad and a symbol of a Muslim man. The result of this changing influenced the Thai Muslim man concept, especially in the central region, and this made the sarabans become more popular.

Keywords: Saraban, A Club for Saraban Lovers, Thai Muslim Men

บทนำ

การศึกษา ผ้าสละบนกับการให้ความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตสู่ปัจจุบัน ผู้วิจัยได้สำรวจและใช้แนวคิดเรื่องการให้ความหมาย เพื่อนำไปสู่ความพยายามที่จะทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์การหันมาโพกผ้าสละบนเพิ่มมากขึ้นของผู้ชายที่เป็นสมาชิกชมรมคนรักผ้าสละบนในเขตภาคกลางของไทย การปรับเปลี่ยนและการให้ความหมายผ้าสละบนในแต่ละช่วงเวลา โดยกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยนำมาใช้ คือ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการโพกผ้าสละบน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวอาหรับที่เข้ามามีอิทธิพลต่อมุสลิมชายในเขตภาคกลางของประเทศไทย การโพกผ้าสละบนดังกล่าวมิได้เป็นแค่ผ้าที่ใช้โพกศีรษะในแง่ขององค์ประกอบหนึ่งของเครื่องแต่งกายเพียงอย่างเดียว แต่การโพกผ้าสละบนของกลุ่มบุคคลแต่ละกลุ่ม

แต่ละพื้นที่ และแต่ละช่วงเวลาเป็นตัวแทนของสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการโพกผ้าสระระบันและการแทนสัญลักษณ์ของผ้าสระระบัน ก็เพื่อต้องการนำไปสู่ความเข้าใจในการปรับเปลี่ยนความหมายของผ้าสระระบันที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมไทยในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งมีความแตกต่างกันผ่านการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ผ่านการตีความจากสัญลักษณ์ของมนุษย์ที่สร้างขึ้นมา ซึ่งเกียร์ซถือว่า สัญลักษณ์ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะ การกระทำ ความสัมพันธ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สามารถสื่อแทนแนวคิด (Conception) ได้ แนวคิดดังกล่าวก็คือความหมายของสัญลักษณ์ และความหมายของสัญลักษณ์นั้นก็ต้องเป็นส่วนรวม กล่าวคือ เมื่อมีกลุ่มคน ในสังคมหนึ่ง ใช้สัญลักษณ์บางอย่างเพื่อสื่อสารระหว่างกัน การให้ความหมายต่อสัญลักษณ์นั้นก็จะเป็นที่เข้าใจกันของคนนั้นในสังคมนั้น ๆ ว่าต้องการสื่อสารอะไรผ่านสัญลักษณ์ดังกล่าว [1]

โรลันด์ บาร์ธ (Roland Barthes) นักเขียนชาวฝรั่งเศสได้เสนอแนวคิดผ่านมุมมองของนักคิดลัทธิโครงสร้างนิยมของ Levi-Strauss ในประเด็นของการบริโภคสัญลักษณ์และการให้ความหมายกับสัญลักษณ์นั้น ๆ บาร์ธ เสนอว่า การพิจารณาวัฒนธรรมในแง่มุมต่าง ๆ นั้นพบว่า มักจะมีความหมายที่หลากหลายเสมอ หรือที่เรียกว่า ความพหุแห่งความหมาย (Polysemic) อาทิ ตุ๊กตาบาร์บี้ (Barbie) ที่หมายถึงของเล่นเด็กที่มีรสนิยมที่ดีซึ่งมักจะมาจากชนชั้นกลางถึงชนชั้นสูง แต่ตุ๊กตาบาร์บี้ยังมีความหมายอื่นที่แอบแฝงอยู่ ดังเช่น การสะท้อนถึงค่านิยมด้านความงามและรูปร่างที่ดีของผู้หญิง หรือการสะท้อนผ่านเรื่องอัตลักษณ์ของชนชาติต่าง ๆ เนื่องจากตุ๊กตาบาร์บี้จะถูกสร้างขึ้นมาจากเส้นผมจะมีลักษณะและสีต่าง ๆ ที่เหมือนกับเส้นผมของชนชาติต่าง ๆ ในโลกที่มีความแตกต่างกันออกไป และบาร์ธยังเชื่อว่า สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในสังคมจะสร้างความหมายใหม่ ๆ ที่ซ้อนทับกันเป็นชั้น ๆ (layering) จนกระทั่ง กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งอุดมการณ์ที่แอบแฝงอยู่ในโครงสร้างส่วนลึกของสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ [2]

ผ้าโพกศีรษะหรือมุสลิมในประเทศไทยเรียกว่า ผ้าสระระบัน เป็นวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวอาหรับ ซึ่งเริ่มปรากฏให้เห็นในประเทศไทยพร้อมกับการเข้ามาของศาสนาอิสลามนับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ผ่านกลุ่มพ่อค้าชาวอาหรับเปอร์เซีย [3] ผ้าสระระบันได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการแต่งกายของผู้ชายมุสลิมไทยนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และต่อมาเมื่อ เจกอะหมัด ได้รับตำแหน่งเป็นจุฬาราชมนตรีคนแรกของประเทศไทย ซึ่งเขาได้ทำหน้าที่เก็บภาษีสินค้าเข้าออก ดูแลการเดินทางเรือสินค้าต่าง ๆ ในระหว่างประเทศ และรวมไปถึงดูแลกิจการงานต่าง ๆ ด้านศาสนาอิสลามในประเทศไทยด้วย [4] หนึ่งในนั้นคือ การจัดการเรื่องการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ของชาวไทยมุสลิม เมื่อชาวมุสลิมไทยเริ่มมีการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่ประเทศซาอุดีอาระเบียผ่านก็ได้นำเอาผ้าสระระบันกลับมายังประเทศไทยด้วย แต่ผ้าสระระบันในขณะนั้นยังมิได้รับความนิยมจากคนทั่วไปมากนัก ส่วนใหญ่คนที่โพกผ้าสระระบันมักจะเป็นฮัจญ์ โตะครู ผู้รู้ และผู้นำทางศาสนา ซึ่งการโพกผ้าสระระบันที่จำกัดเฉพาะกลุ่มคนเช่นนี้ถือปฏิบัติกันมาตลอดจนกระทั่งเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ความนิยมของผ้าสระระบันก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยเห็นได้ชัดจากการโพกผ้าสระระบันของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะของสังคมมุสลิมแถบภาคกลางของประเทศไทย

การโพกผ้าสระระบันของผู้ชายมุสลิมไทยในอดีตและปัจจุบันมีการให้คุณค่าและความหมายต่อผ้าสระระบันที่แตกต่างกันออกไป ดังที่ งานเขียนเรื่อง รสนิยม: ภาษาในสังคมไทยยุคบริโภคนิยมของ สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ [5] ได้พูดถึงการสื่อความหมายผ่านการบริโภคเครื่องแต่งกาย โดยสมรักษ์ได้กล่าวว่า

ผู้บริโภคสินค้าจะสร้างความหมายใหม่แก่สินค้าที่ตนซื้อ มา โดยไม่ได้ยึดจากความหมายเดิมของสินค้าที่สังคมสร้างมันขึ้นมา แม้ว่า สินค้าบริโภคจะสามารถส่งผ่านและสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมได้ แต่ในยุคปัจจุบันความหมายนั้นได้เลื่อนไหลออกไปหลายอย่าง อันเนื่องมาจากนักออกแบบ ผู้ผลิต นักโฆษณา และตัวผู้บริโภค ซึ่งได้ให้ความหมายที่หลากหลายแก่สินค้าบริโภคชนิดเดียวกัน โดยบางครั้งการที่นักออกแบบหรือคนที่ผลิตสินค้าต้องการสื่อความหมายให้กับสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นมานั้นอย่างหนึ่ง แต่ผู้ที่บริโภคสินค้านั้นเมื่อนำไปใช้อาจจะรับความหมายตามหรือสร้างความหมายอีกอย่างหนึ่งแก่ตัวสินค้าตามตัวตนของแต่ละบุคคล

การให้ความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปต่อผ้าสะระบัน ส่งผลให้ผู้ชายมุสลิมไทยในภาคกลางหันมานิยมใช้ผ้าสะระบันกันมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ผ้าสะระบันจึงกลายเป็นเครื่องแต่งกายของผู้ชายมุสลิมทั่วไปโดยมิได้ถูกจำกัดไว้เฉพาะกลุ่มคนเฉพาะในอดีตรวมทั้ง การเกิดขึ้นของชมรมคนรักผ้าสะระบันถือเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ความหมายของผ้าสะระบันในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป การให้ความหมายต่อผ้าสะระบันในอดีตถูกยึดโยงอยู่กับการแบ่งสถานะของชนชั้นทางสังคม แต่ในปัจจุบันความหมายของผ้าสะระบันถูกนำเข้าสู่การฟื้นฟูตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ทำให้ผ้าสะระบันมิใช่เครื่องแต่งกายของเฉพาะกลุ่มคนอีกต่อไป แต่เป็นเครื่องแต่งกายที่ผู้ชายมุสลิมทุกคนล้วนสามารถนำมาพอกในพื้นที่ยุคสมัยนี้ได้ทุกคน

บทความชิ้นนี้ผู้วิจัยได้เลือกเอาแนวคิดการให้ความหมาย (Meanings) มาเป็นฐานในการวิเคราะห์ โดยจะเน้นในแนวคิดของนักคิดที่ชื่อว่า คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) เป็นนักคิดที่มองการให้ความหมายผ่านมิติของวัฒนธรรม และแนวคิดของ โรลันด์ บาร์ท (Roland Barthes) เรื่องการบริโภคสัญลักษณ์ และการให้ความหมายสัญลักษณ์ในทางวัฒนธรรม ซึ่งผ้าสะระบันถือเป็นสัญลักษณ์การแต่งกายทางวัฒนธรรมของผู้ชายมุสลิมในประเทศไทย โดยการค้นหาความหมายของผ้าสะระบันที่มีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา บริบททางสังคมในอดีตที่เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากบริบททางสังคมในปัจจุบันส่งผลให้ความหมายของผ้าสะระบันนั้นเปลี่ยนแปลงไป และสำหรับงานที่เกี่ยวข้องกับผ้าสะระบัน ผู้วิจัยพบว่า ในประเทศไทยแทบจะไม่มีงานชิ้นไหนที่ศึกษาเกี่ยวกับผ้าสะระบันโดยตรงเลยแม้แต่ชิ้นเดียว จะมีก็แต่งานที่ศึกษาเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายของผู้ชายมุสลิมซึ่งพูดถึงผ้าสะระบันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้างานที่เกี่ยวข้องจากต่างประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซียและมาเลเซีย แต่งานส่วนใหญ่ก็ยังพูดถึงผ้าสะระบันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบททางศาสนาเป็นหลัก ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับผ้าสะระบันในมิติที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมยังคงมีน้อย ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาในประเด็นดังกล่าว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการให้ความหมายต่อผ้าสะระบันของผู้ชายมุสลิมไทยในอดีต และ
2. เพื่อศึกษาการให้ความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปของผ้าสะระบันในปัจจุบัน

ระเบียบวิธีการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยเลือกวิธีการสังเกตในฐานะผู้ชายผ้าสะระบันเป็นระยะเวลา 1 ปี นับตั้งแต่ เดือน มีนาคม 2562- เดือนมีนาคม 2563 เพื่อสังเกตการณ์การซื้อขายผ้าสะระบัน ความเคลื่อนไหวในกลุ่มชมรมคนรักผ้าสะระบันผ่านเฟซบุ๊ก และได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในเขตภาคกลางของไทยเป็นระยะเวลา 5 วัน เพื่อสังเกตสภาพสังคม ความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้ชายมุสลิมไทยในเขตภาคกลาง และได้พูดคุย สัมภาษณ์กลุ่มคนที่สะสมผ้าสะระบันและนิยมการใช้ผ้าสะระบันในชีวิตประจำวันผ่านทางโทรศัพท์ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ

ผู้นิยมและใช้ผ้าสะระบันจำนวน 7 คน กลุ่มนักสะสมผ้าสะระบันจำนวน 4 คน กลุ่มผู้ดูแลชมรมคนรักผ้าสะระบันจำนวน 3 คน และกลุ่มผู้ค้าผ้าสะระบันจำนวน 3 คน กลุ่มเป้าหมายจะเป็นสมาชิกของชมรมคนรักผ้าสะระบันที่อาศัยอยู่ในเขตภาคกลางของประเทศไทย และมีบางส่วนที่มีได้อยู่ในภาคกลางแต่เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่องานชิ้นนี้ ซึ่งสาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกของชมรมคนรักผ้าสะระบันเนื่องจากเป็นชมรมที่ก่อตั้งขึ้นในเขตภาคกลาง เป็นพื้นที่ที่มีนักสะสมผ้าสะระบันโบราณเป็นจำนวนมาก ทำให้ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับผ้าสะระบันถูกส่งสมอยู่ในพื้นที่เหล่านั้นอย่างช้านาน อีกทั้งปรากฏการณ์การโพกผ้าสะระบันที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมไทยในเขตภาคกลางก็มีความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่ชมรมคนรักผ้าสะระบันถูกก่อตั้งขึ้นมาใน พ.ศ. 2557

ผลการศึกษา

ผ้าสะระบันหรือผ้าโพกศีรษะเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายของกลุ่มชนต่าง ๆ ในโลกมาอย่างน้อย 3,000 ปีมาแล้ว ถึงแม้จะไม่ชัดเจนว่าถือกำเนิดขึ้นมาจากที่ไหน แต่มันมีมานานก่อนที่จะกำเนิดศาสนาคริสต์และอิสลาม โดยในพันธสัญญาเดิมมีการอ้างอิงถึงผ้าโพกศีรษะที่สวมใส่โดยโมเสสที่เป็นสัญลักษณ์แสดงสถานะของท่านในฐานะศาสดาพยากรณ์และการมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ สำหรับในเอเชียใต้ผ้าโพกศีรษะถูกสวมใส่โดยกลุ่มคนต่าง ๆ จำนวนมากด้วยหลากหลายเหตุผล ตัวอย่างเช่น เศรษฐีสวมผ้าโพกศีรษะพร้อมประดับด้วยเพชรพลอยอย่างประณีตซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการมีอำนาจบารมีและชาติตระกูล ในทำนองเดียวกัน ชาวฮินดู วรณะสูงสวมผ้าโพกศีรษะเพื่อแยกความแตกต่างของตัวเองจากวรรณะล่าง ในขณะที่ ผู้ชายจากแถบทะเลทรายและในชนบทที่เป็นเกษตรกรได้สวมผ้าโพกศีรษะเพื่อป้องกันตนเองจากฝุ่นและความร้อน มีผู้ชายบางคนมีการแลกเปลี่ยนผ้าโพกศีรษะกันเพื่อแสดงถึงความเคารพและการต้อนรับที่ดีในการติดต่อหรือการทำข้อตกลงบางอย่างร่วมกัน หรือผ้าโพกศีรษะอาจจะสวมใส่โดยสมาชิกผู้ชายของฝ่ายเจ้าสาวในงานแต่งงานของชาวฮินดู อีกทั้ง ผ้าโพกศีรษะยังถูกนำมาใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องทางการเมือง [6] ดังเช่น การโพกศีรษะด้วยผ้าสีขาวสลัดำของชาวปาเลสไตน์เป็นการให้ความหมายที่แสดงถึงสัญลักษณ์ของขบวนการปลดปล่อยปาเลสไตน์ (Palestine Liberation Organization) และยังเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองของชาวปาเลสไตน์ [7]

ในอดีตการโพกศีรษะของผู้ชายมีได้คำนึงถึงเรื่องของศาสนา แต่เป็นการโพกโดยเหตุผลในด้านการป้องกันภัยจากธรรมชาติเพื่อความปลอดภัยของศีรษะ หรือในบางวัฒนธรรมการโพกศีรษะก็เป็นลักษณะการแต่งกายเฉพาะของชนชั้นสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระดับชนชั้นขุนนาง เพื่อแสดงถึงอำนาจ ชนชั้น และสถานะทางสังคมที่เหนือกว่า [8] ดังเช่น ในสังคมของมุสลิมนิกายชีอะห์ได้อ้างถึงเหตุการณ์ที่ท่านศาสดามูฮัมหมัด (ซ.ล.) ได้แต่งตั้งท่านอาลีเป็นผู้สืบทอดในตำแหน่งผู้นำมุสลิม ซึ่งในขณะนั้น ท่านศาสดาได้ใช้ผ้าโพกบนศีรษะของท่านอาลี ซึ่งแน่นอนว่าย่อมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงเกียรติยศและอำนาจของความเป็นผู้นำ [9] หรือในยุคแรก ๆ ของการปกครองออตโตมัน ได้มีการสวมหมวกเพื่อเป็นเครื่องหมายของสถานะทางสังคม และวัฒนธรรมดังกล่าวถูกเพิ่มด้วยกับการใช้ผ้าโพกบนศีรษะทั้งกับผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งการสวมหมวกและโพกผ้าบนศีรษะของชาวเติร์กดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการพัฒนาแฟชั่นการแต่งกายในยุโรปในช่วง ค.ศ. 1380- 1580 และผ้าโพกศีรษะที่เป็นเสมือนสัญลักษณ์ดั้งเดิมของชาวมุสลิมก็ได้แพร่กระจายไปยังยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 12 -15 โดยผ่านทางการค้ากับชาวยุโรป ซึ่งศูนย์กลางทางการค้าของชาวยุโรปในช่วงนั้นอยู่ที่ประเทศอียิปต์ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของมัมลุกส์ (ราชวงศ์ที่ปกครองโดยชาวเติร์ก ที่มาจากทาสที่เป็นทหาร และเข้ารับอิสลามในภายหลัง) และหมวกที่มัมลุกส์สวมใส่ก็มีความคล้ายคลึงกับผ้าโพกศีรษะนั่นเอง [10]

นอกจากนั้นแล้ว การโศกศิมะยังเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายของหลายศาสนาที่มีได้จำกัดอยู่เฉพาะศาสนาอิสลาม เช่น คริสต์ ซิกข์ และฮินดู ล้วนมีการโศกศิมะซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป โดยในบางศาสนาการโศกศิมะของผู้ชายถือเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องปฏิบัติ ดังเช่น ศาสนาซิกข์ ซึ่ง Atwood ได้พูดถึงชายคนหนึ่งในงานเขียนของเขาเกี่ยวกับการโศกศิมะในพื้นที่สาธารณะของชายผู้ที่นับถือศาสนาซิกข์ โดยชายผู้นี้มีความเชื่อว่า ผ้าโศกศิมะเป็นส่วนหนึ่งทางอัตลักษณ์ของศาสนาซิกข์ ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากศาสนาได้ ชายจะไม่ถูกนับว่าเป็นชาวซิกข์ หากปราศจากผ้าโศกศิมะ การเปิดผ้าโศกศิมะและเผยให้เห็นหัวเปล่าในพื้นที่สาธารณะถือเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจและน่าละอายอย่างยิ่ง [11]

ผ้าโศกศิมะเริ่มนำมาใช้ในศาสนาซิกข์ตั้งแต่มีการเผยแพร่ศาสนาซิกข์อย่างเป็นทางการในเอเชียใต้ ค.ศ. 1699 ซึ่งการโศกศิมะถือเป็นการปฏิบัติที่สูงส่ง และเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นพี่น้องในหมู่ชาวซิกข์ ดังนั้น ชาวซิกข์จึงมีวันแห่งผ้าโศกศิมะ (Hari Serban) เพื่อเป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนชาวซิกข์เกี่ยวกับอัตลักษณ์การโศกศิมะของพวกเขา นอกจากนี้ ผ้าโศกศิมะยังกลายเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความแตกต่างของชาวซิกข์จากชนชาติอื่น ๆ ของอินเดีย และการโศกศิมะของชาวซิกข์นั้นสามารถปฏิบัติได้ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงอายุและเพศ อย่างไรก็ตาม การโศกศิมะดังกล่าวก็มีข้อว่าชาวซิกข์ทุกคนจะสามารถปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการใช้ผ้าโศกศิมะของพวกเขา [12]

สำหรับชาวอินเดียมักจะสวมผ้าโศกศิมะในหลากหลายรูปแบบ เนื่องจากเป็นแฟชั่นดั้งเดิมของพวกเขา ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อ ปากรี (Pagri) บางครั้งผู้ชายอินเดียใช้ผ้าโศกศิมะเพื่อแสดงสถานะทางสังคม วรรณะ อาชีพ และเป็นเครื่องหมายทางศาสนา ผ้าโศกศิมะถือเป็นอัตลักษณ์ของชาวอินเดียที่ต้องรักษาเอาไว้และถือเป็นความภาคภูมิใจของพวกเขาที่มีผ้าโศกศิมะในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งบางส่วนของรูปแบบผ้าโศกศิมะในอินเดียนั้นมีความซับซ้อนของผ้าที่มีความหรูหราและตกแต่งด้วยเครื่องประดับที่ไม่เหมือนใคร [10]

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการโศกศิมะจะเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายของคนหลากหลายกลุ่มและหลากหลายศาสนา แต่การให้ความหมายต่อโศกศิมะของชาวอเมริกันกลับมองว่า เป็นสัญลักษณ์ของความรุนแรงและการก่อการร้าย ดังเช่น ในงานเขียนของ โกฮิลและดาวิเนอร์ [6] ได้ศึกษาเกี่ยวกับผ้าโศกศิมะของชาวซิกข์ที่ท้าทายความศรัทธาของพวกเขาหลังเหตุการณ์ 9/11 (เครื่องบินชนตึกเวิลด์เทรด) ซึ่งในบทความนี้ โกฮิลและดาวิเนอร์ ได้พูดถึงผลกระทบของชาวซิกข์ที่อาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากที่เกิดเหตุการณ์ 9/11 อุซามา บินลาดีน ถูกกล่าวหาว่า เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ความรุนแรงครั้งนี้ ภาพของอุซามา บินลาดีนคือ ผู้ชายที่มีเคราและโศกศิมะ ดังนั้น เมื่อผู้ชายชาวซิกข์ที่อาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกาซึ่งได้โศกศิมะมีลักษณะคล้ายกับอุซามา บินลาดีน จึงทำให้ชาวซิกข์ที่โศกศิมะดังกล่าวถูกสังหาร ถูกแทง ถูกทำร้ายร่างกาย ถูกคุกคามทางวาจา ถูกเลือกปฏิบัติในสถานที่ทำงาน และถูกปฏิเสธในสถานที่พักสาธารณะ เนื่องจากการโศกศิมะของชาวซิกข์ทำให้ถูกชาวอเมริกันมองว่า เป็นพวกเดียวกับผู้ก่อการร้าย ฉะนั้น ผ้าโศกศิมะในความหมายของชาวอเมริกัน คือ สัญลักษณ์ของการก่อการร้าย เป็นภาพตัวแทนของผู้ที่สร้างความรุนแรงในประเทศของเขา แม้ว่าอุซามา บินลาดีน จะโศกศิมะในฐานะที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่ชาวซิกข์ที่โศกศิมะเช่นเดียวกับบินลาดีน ก็ถูกเหมารวมว่า เป็นผู้ก่อการร้ายโดยที่ไม่ได้ถูกแยกแยะในประเด็นของการนับถือศาสนา แต่กลับถูกแยกแยะในภาพของการแต่งกายผ่านผ้าโศกศิมะที่ปรากฏในพื้นที่สาธารณะ

ภาพที่ 1 ลักษณะและลวดลายของผ้าสะระบัน

สำหรับบทความชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการให้ความหมายต่อผ้าสะระบันของผู้ชายมุสลิมไทยในเขตภาคกลาง โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา ได้แก่ 1.) การให้ความหมายผ้าสะระบันก่อนการก่อตั้งชมรมคนรักผ้าสะระบันใน พ.ศ. 2557 และ 2.) การให้ความหมายผ้าสะระบันหลังการก่อตั้งชมรมคนรักผ้าสะระบันใน พ.ศ. 2557 จนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งสาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกการก่อตั้งชมรมคนรักผ้าสะระบันเป็นตัวแทนสำคัญที่ทำให้ความหมายของผ้าสะระบันเปลี่ยนไป เนื่องจากชมรมถูกก่อตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการให้ผู้ชายมุสลิม โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ได้รู้จักกับผ้าสะระบันและหันมาสวมใส่ผ้าสะระบันตามแนวทางของท่านศาสดา มูฮัมหมัด (ช.ล.) และเพื่อต้องการเป็นศูนย์กลางในรวบรวมกลุ่มคนที่มีความนิยมชมชอบในผ้าสะระบันให้มาแลกเปลี่ยนความรู้ ความเคลื่อนไหว และการค้าขายผ้าสะระบัน ชมรมถูกก่อตั้งผ่านสื่อออนไลน์เฟซบุ๊ก โดย นายสุเมธ มากผาสุก ซึ่งได้เปิดบะลาห์ (สถานที่สำหรับสอนศาสนา) ที่บ้านกรรยาของเขา ความชอบในผ้าสะระบันของเขาทำให้มีความรู้สึอยากให้เด็ก ๆ เยาวชนมุสลิมที่มาเรียนที่บะลาห์ได้โพกผ้าสะระบันด้วย เขาจึงสร้างกลุ่มชมรมขึ้นมาเพื่อให้เด็ก ๆ เยาวชนเหล่านี้สามารถเข้าถึงผ้าสะระบันได้ ภายหลังจากชมรมก่อตั้งขึ้นในสื่อออนไลน์เฟซบุ๊ก สมาชิกของชมรมในช่วงแรก ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นครูบาอาจารย์ที่สอนอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง และมีการขับเคลื่อนชมรมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกจัดขึ้นในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย โดยเฉพาะ ตามงานต่าง ๆ เช่น งานโรงเรียน งานมัสยิด และกุศลด้านศาสนา เป็นต้น โดยกิจกรรมที่ทางชมรมจัดขึ้น ได้แก่ การให้สมาชิกของชมรมเชิญชวนคนที่รู้จักให้หันมาโพกผ้าสะระบัน มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผ้าสะระบันผ่านการจัดบูธของชมรมตามงานกุศลต่าง ๆ มีกิจกรรมการประกวดการโพกผ้าสะระบันบนเวทีในงานกุศล และจัดงานพบปะสมาชิกของชมรมประจำปีเพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้แก่สมาชิกของชมรมทั้งที่เคยรู้จักและไม่เคยรู้จักกันมาก่อนให้เชื่อมสัมพันธ์กันในฐานะผู้ชายที่ชื่นชอบในการโพกผ้าสะระบันเหมือนกัน ซึ่งการขับเคลื่อนงานของชมรมดังกล่าวส่งผลให้ผู้ชายมุสลิมในเขตภาคกลางหันมาสนใจผ้าสะระบันมากขึ้น ฉะนั้น ชมรมคนรักผ้าสะระบันจึงเปรียบเสมือนจุดเปลี่ยนที่ทำให้ความหมายของผ้าสะระบันในพื้นที่ภาคกลางเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการให้ความหมายของผ้าสะระบัน หมายถึง การที่ผู้ชายมุสลิมไทยในเขตภาคกลางที่สวมใส่ผ้าสะระบันได้ให้ความหมายแก่ผ้าสะระบันที่มากกว่าเป็นเพียงเครื่องแต่งกายชนิดหนึ่งเท่านั้น ซึ่งผ้าสะระบันถูกให้ความหมายที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นิยมใช้ผ้าสะระบัน ต่างให้ความหมายกับผ้าสะระบันทั้งที่เหมือนกัน และแตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

1. การให้ความหมายผ้าสระระบันก่อนการก่อตั้งชมรมคนรักผ้าสระระบันใน พ.ศ. 2557

1.1 ผ้าสระระบันในฐานะสัญลักษณ์ของฮัจญ์

ในอดีต การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ของมุสลิมชาวไทยต้องเดินทางไปด้วยเรือใบดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ซึ่งการเดินทางด้วยเรือนั้นมีความยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง ต้องใช้ความพยายามและความอดทนอย่างมากสำหรับผู้ที่ตั้งใจจะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ในสมัยก่อน เพราะการเดินทางด้วยเรือต้องใช้เวลาค่อนข้างนานกว่าจะถึงประเทศซาอุดีอาระเบีย ต้องใช้ชีวิต กิน นอน อยู่บนอย่างยากลำบาก และการเดินทางด้วยเรือก็มีความเสี่ยงต่อการเกิดเรืออัปปางกลางทะเลในระหว่างการเดินทางได้ ฉะนั้น คนที่มีความตั้งใจเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ในอดีตจึงเปรียบเสมือนการเดินทางจากบ้านเกิด อำลาญาติพี่น้องต่าง ๆ ซึ่งมีอาจรู้ว่าการเดินทางจากไปครั้งนั้นจะทำให้มีโอกาสเดินทางกลับมาเยือนบ้านเกิดอีกหรือไม่ เพราะบางคนเดินทางไปแล้วก็อาจจะเสียชีวิตในระหว่างทาง บางคนไปถึงเมืองมักกะห์ก็อาจจะพลัดหลงกับกลุ่มคณะคนไทยที่เดินทางไปด้วยกันก็อาจจะทำให้ต้องอาศัยอยู่ในซาอุดีอาระเบียโดยไม่สามารถเดินทางกลับบ้านเกิดได้ คนที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ในยุคนั้นจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสี่ยงต่อชีวิตตลอดระยะเวลาในการเดินทาง แต่กระนั้นมุสลิมหลายคนก็มีความมุ่งมั่นที่จะเดินทางไปยังเมืองมักกะห์ซึ่งเป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ของชาวมุสลิมให้จงได้เพียงเพื่อแสวงหาความพึงพอใจต่ออัลลอฮ์ และได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติครบถ้วนตามที่ศาสนาอิสลามกำหนดไว้

ความยากลำบากในการเดินทางไปทำฮัจญ์ของมุสลิมในอดีตข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า การที่มุสลิมคนหนึ่งจะสามารถเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ได้นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะนอกจากจะต้องเก็บเงินเป็นจำนวนมากเพื่อใช้จ่ายตลอดระยะเวลาการเดินทางแล้ว ยังต้องเป็นบุคคลที่มีร่างกายที่แข็งแรง มีพลังกำลังพอที่จะอดทนต่อการเดินทางที่ยากลำบากได้ ฉะนั้น คนที่มีโอกาสและมีความสามารถเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ได้ในอดีตจึงถือว่าเป็นบุคคลที่โชคดี เป็นบุคคลที่ถูกเลือกจากพระเจ้าให้เดินทางไปยังแผ่นดินอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งภายหลังจากการเดินทางกลับมาและได้โพกผ้าสระระบันไว้บนศีรษะเพื่อแสดงให้บุคคลทั่วไปรับรู้ได้ว่า เขาได้ผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้ว ผ้าสระระบันในอดีตจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของคนที่เคยผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์มา หรือที่ถูกรเรียกว่า ฮัจญ์ ซึ่งบุคคลที่ยังไม่เคยผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์มาจึงไม่กล้าที่จะโพกผ้าสระระบันในพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากถือว่าผ้าสระระบันไม่ใช่เครื่องแต่งกายสำหรับตน แต่อาจจะมีความหมายที่โพกผ้าสระระบันในขณะละหมาดที่บ้านของตน และผ้าสระระบันดังกล่าวก็เป็นเพียงผ้าธรรมดาที่ไม่ได้มีราคาแพงมากนัก และส่วนใหญ่ก็มักจะได้มาจากญาติพี่น้องที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์และซื้อผ้าสระระบันมาเป็นของฝาก

1.2 ผ้าสระระบันในฐานะสัญลักษณ์ของผู้รู้และผู้นำทางด้านศาสนา

ในอดีต การเดินทางไปศึกษาต่อของชาวมุสลิมไทยในประเทศอาหรับหรือประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย เป็นต้น หรือแม้กระทั่ง ในบริเวณสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งมีสถาบันปอเนาะหลายปอเนาะ ส่วนใหญ่การศึกษาแต่ละครั้งต้องใช้ระยะเวลามากกว่าสิบปี ต้องใช้ความอดทนและความเพียรพยายามในการทำมาหากินและหาเงินส่งเสีย เนื่องจากหนังสือที่ใช้ศึกษาเป็นหนังสือที่เป็นภาษาอาหรับหรือภาษามลายูแทบทั้งสิ้น ทำให้การศึกษาแต่ละคนต้องใช้เวลาในการศึกษาที่ยาวนาน ต้องใช้ความอดทนที่สูง และยิ่งนักศึกษาที่เดินทางไปเล่าเรียนในแถบตะวันออกกลางยิ่งต้องใช้ความอดทนและมุ่งมั่นในการเรียน ต้องเรียนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และชัดเจน จึงจะสามารถเดินทางกลับมายังประเทศไทยได้ ฉะนั้น นักศึกษาที่เดินทางไปยังประเทศแถบตะวันออกกลางจึงได้รับอิทธิพลการแต่งกายแบบชาวอาหรับ มีการโพกผ้าสระระบันและใส่เสื้อผ้าแบบชาวอาหรับ ในขณะที่ เดินทางกลับมาประเทศไทย การแต่งกายแบบชาวอาหรับ

โดยเฉพาะ การโพกผ้าสระระบันจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของนักศึกษาที่เคยเดินทางไปศึกษาต่างประเทศ และพวกเขากลับมายังประเทศไทยในฐานะผู้รู้ ผู้ที่สามารถนำความรู้มาสอนแก่คนในชุมชน และเป็นผู้นำทางด้านศาสนาได้ ผ้าสระระบันจึงกลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเครื่องแต่งกายที่จำกัดเฉพาะไว้สำหรับผู้รู้ ผู้นำศาสนา และผู้ที่ป็นฮัจญ์

ตั้งที่งานของ นาจีเยห์ [13] ได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการปิดศีรษะในอินโดนีเซีย ซึ่งงานชิ้นนี้นาจีเยห์มิได้ศึกษาเกี่ยวกับผ้าสระระบันโดยตรง แต่ในตอนหนึ่งของงานชิ้นนี้ได้มีการกล่าวถึงผ้าสระระบันว่า การใช้ผ้าสระระบันโพกศีรษะในอินโดนีเซียถือเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของผู้ที่มีความรู้ทางด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี โดยคนที่สามารถจะโพกผ้าสระระบันได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นนักวิชาการทางศาสนา หรืออย่างน้อยก็เป็นคนที่ผ่านการประพิธีฮัจญ์มาแล้วและเป็นคนที่มีตัวตนในชุมชนของเขา คนทั่วไปจะมองว่า เขาเปรียบเสมือนที่พึ่งพาทางจิตใจ เมื่อมีปัญหาใด ๆ ก็มักจะไปหาบุคคลที่สวมผ้าสระระบัน เนื่องจาก การปฏิบัติตัวที่ดีของพวกเขา กลุ่มคนเหล่านี้จะกลายเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะให้เกียรติให้ความเชื่อถือและจะมีความสุขใจ หมดความกังวลทุกครั้งที่ได้ฟังคำแนะนำต่าง ๆ จากคนที่โพกผ้าสระระบัน และสำหรับการโพกผ้าสระระบันสำหรับคนธรรมดาทั่วไปนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่อนุญาตสำหรับคนอินโดนีเซีย และเป็นสิ่งที่แปลกประหลาดจนอาจทำให้ผู้อื่นหัวเราะเยาะเมื่อพบเห็นคนธรรมดาทั่วไปที่มีได้มีคุณสมบัติเหล่านี้โพกผ้าสระระบัน

สำหรับในประเทศไทยในอดีต ผ้าสระระบันถูกให้ความหมายว่า เป็นสัญลักษณ์ของผู้รู้และผู้นำทางด้านศาสนาเช่นเดียวกัน และคนทั่วไปก็มักล้าที่จะโพกผ้าศีรษะในพื้นที่สาธารณะ เนื่องจากจะถูกผู้อื่นมองว่า เขาเป็นผู้รู้หรือผู้นำศาสนา และอาจจะถูกเชื่อเชิญให้ไปเป็นผู้นำปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาในด้านต่าง ๆ เช่น นำละหมาด นำบทสวดขอพรต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาสามารถทำได้ ฉะนั้น ผ้าสระระบันจึงเปรียบเสมือนสิ่งที่แทนองค์ความรู้ของคน ๆ หนึ่งว่า มีมากน้อยเพียงใด เปรียบดังใบปริญญาของผู้รู้ในยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้รู้ในสมัยก่อนมักจะใช้ผ้าสระระบันเพียงผืนเดียว หากใครที่ใช้สองผืน นั้นแสดงว่า ความรู้ของเขานั้นต้องมากมายมหาศาลดังที่ อับดุลการิม ดอเลาะมาน [14] หนึ่งในนักสะสมผ้าสระระบันโบราณได้เล่าว่า

“คนสมัยก่อนที่ใช้ผ้าสระระบัน คือ คนที่เป็นโต๊ะครูอย่างเดียวเลย และหากใช้สองผืนทั้งโพกทั้งพาดนั้นแสดงว่าคนนั้นอาเล็ม (มีความรู้) มาก ๆ แล้ว มันเป็นเครื่องบ่งบอกระดับความรู้ของคนที่ใช้ว่าถ้าหากมากกว่าหนึ่งผืน คน ๆ นั้นต้องเป็นระดับอุลามอแล้ว และผมเคยถามโต๊ะครูเมื่อก่อน เขาบอกว่าใช้แค่ผืนเดียวก็พอแล้ว เพราะเดี๋ยวมันจะเกินความรู้ของเราไป คนเมื่อก่อนไม่มีใบปริญญา ผ้าสระระบันจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของระดับความรู้ของคน ๆ หนึ่งว่ามีความรู้มากแค่ไหน”

แต่สำหรับปัจจุบันแล้ว แม้ผ้าสระระบันจะยังคงเป็นสัญลักษณ์ของผู้รู้ แต่บุคคลทั่วไปที่ไม่ได้มีความรู้มากมายนักกลับใช้ผ้าสระระบันเป็นเครื่องมือในการทำให้ตนเองถูกสังคมภายนอกมองว่าเป็นผู้รู้ ผู้ที่เคร่งครัดทางศาสนา ดังเช่นที่ บังตอฟา [15] กล่าวว่า

“ความรู้สึกเราเองตอนนี้มันกลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการแต่งกายของเราไปแล้ว เพราะตัวผมเวลาไปงานไหนแล้วไม่ได้โพกสระระบันก็จะโดนติว่า อ้าว ทำไมวันนี้มาอย่างนี้ ตอนนี้นั้นมันกลายเป็นองค์ประกอบของผมไปแล้ว แล้วมันก็เป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ของผู้ที่มีความรู้ ถึงแม้ว่าตัวผมจะไม่ได้มีความรู้ก็เถอะ แต่การโพกสระระบันแล้วมันจะเกิดการวาระห์ (ดูเหมือนผู้รู้) ทำให้ดูดีไปอีกแบบหนึ่ง คนเชื่อเชิญจะไปพูดไปอ่านไปสอนไปอะไรมันก็ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ เกิดความสวยงาม”

ฉะนั้น แม้ว่าในอดีตและปัจจุบัน การแทนผ้าสะระบันว่า เป็นเครื่องหมายของผู้หรือผู้นำศาสนา จะยังคงไม่เปลี่ยนแปลงไป แต่สิ่งที่เปลี่ยนไป คือ การให้ความหมายของคนบางกลุ่มที่คิดว่าผ้าสะระบันที่เขาพก อยู่บนศีรษะจะทำให้เขาถูกสังคมมองว่าเป็นผู้รู้ ทั้งที่ในความเป็นจริงเขาอาจจะเป็นเพียงคนธรรมดาคนหนึ่งเท่านั้น

ภาพ 2 ลักษณะการพกผ้าสะระบัน

2. การให้ความหมายผ้าสะระบันหลังการก่อตั้งชมรมคนรักผ้าสะระบันใน พ.ศ. 2557 จนกระทั่งปัจจุบัน

2.1 ผ้าสะระบันในฐานะสุนนะห์ของท่านนบี Muhammad (ซ.ล.)

ในปัจจุบัน การให้ความหมายของผ้าสะระบันนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป โดยกลุ่มผู้ใช้ผ้าสะระบันแทบทุกคนมักจะให้ความหมายเป็นประเด็นแรก ๆ ก็คือ การที่ผ้าสะระบันเป็นเสมือนการปฏิบัติตามต่อท่านนบี Muhammad (ซ.ล.) หรือที่เรียกว่า สุนนะห์ ซึ่งผู้ที่สวมใส่ผ้าสะระบันจะได้รับผลบุญตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ฉะนั้น ผู้ที่สวมใส่ผ้าสะระบันส่วนใหญ่จึงมักจะคิดว่า ผ้าสะระบันที่ตนเองสวมใส่อยู่นั้นเป็นเสมือนสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ตนเองได้ปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนบี (ซ.ล.) ดังที่ บังลี [16] หนึ่งในกลุ่มผู้นิยมผ้าสะระบัน กล่าวว่า

“บังนีก็อย่างเดียวเลยผ้าสะระบันเป็นสุนนะห์นบี ซึ่งมันก็มีหลักฐานชัดเจนว่าเป็นสุนนะห์”

เช่นเดียวกับ อิดริส [17] ซึ่งเขาเพิ่งเริ่มใช้ผ้าสะระบันมาเมื่อ 3 ปีที่แล้วเท่านั้น ภายหลังจากที่เขา กลับมาจากการทำฮัจญ์ ก่อนหน้านั้นเขาไม่กล้าใช้เพราะคิดว่าตัวเองไม่ได้เรียนศาสนา มา หากเขาพกผ้าสะระบัน ก็จะถูกผู้อื่นมองว่า เป็นผู้รู้ศาสนา ซึ่งอาจจะถูกเชิญชวนให้ไปนำกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ได้เช่น นำละหมาด นำบทดุอาอ์ เป็นต้น ซึ่งเขาไม่กล้าทำ เพราะตอนนั้นยังไม่ได้เรียนศาสนามามากนัก จนกระทั่ง เขากลับมาจากการทำฮัจญ์ และเริ่มศึกษาศาสนามากขึ้น รวมไปถึง การศึกษาถึงความประเสริฐของการใช้ผ้าสะระบัน เขาเลย กล้าที่จะเอามาผ้าสะระบันมาใช้ เพราะคิดว่ามันคือการปฏิบัติตามสุนนะห์นบี (ซ.ล.) ดังที่เขาได้กล่าวว่า

“แรงจูงใจของผมนอกจากไปฮัจญ์และเพื่อน ๆ ที่ชักชวนแล้ว อีกอย่างหนึ่งคือ มันเป็นสุนนะห์ของท่านนบี (ซ.ล.) ด้วย พยายามให้คิดว่ามันคือแบบอย่างของท่านนบี (ซ.ล.) ของเรา อย่าไปยึดติดกับแบรนด์ของผ้าว่าจะต้องเป็นรุ่นเก่า รุ่นใหม่”

สำหรับอิดริสแล้ว การเลือกใช้ผ้าสะระบันของเขาไม่ได้ขึ้นอยู่กับราคาหรือผ้าที่จะต้องเป็น แบรินด์เนม เพราะเขาคิดว่า เลือกใช้ผ้าสะระบันแบบทั่วไปในแบบที่พกง่าย ๆ ซึ่งไม่ต้องมีราคาแพงก็ได้แล้ว เพราะการที่เขาสวมใส่ผ้าสะระบันนั้นเขาคิดอยู่เสมอว่ามันคือสุนนะห์ของท่านนบี (ซ.ล.) ซึ่งผลบุญที่จะได้รับมันไม่ได้ขึ้นอยู่กับราคาผ้าที่ใช้ แต่มันขึ้นอยู่กับเจตนาของเขาว่าเขาสวมใส่ผ้าสะระบันเพื่ออะไร

2.2 ผ้าสาละบันในฐานะสื่อสัญลักษณ์ของผู้ที่มีเกียรติ

ในอดีตผ้าสาละบัน คือ สัญลักษณ์ของชนชั้นสูง เป็นเครื่องแต่งกายของผู้ที่มีเกียรติ มีสถานะทางสังคม บุคคลทั่วไปย่อมไม่สามารถสวมใส่ได้ แต่สำหรับปัจจุบันแม้มันจะแสดงถึงภูมิเกียรติของผู้ที่สวมใส่ แต่การให้ความหมายของผู้ที่สวมใส่นั้นได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากผ้าสาละบันมิใช่เครื่องแต่งกายที่จำกัดเฉพาะกลุ่มชนเหมือนในอดีต แต่เป็นเครื่องแต่งกายของผู้ชายมุสลิมทั่วไป ทุกระดับชนชั้นสามารถที่จะนำมาสวมใส่ได้เท่าเทียมกันหมด ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ชายมุสลิมไทยในเขตภาคกลางที่นิยมใช้ผ้าสาละบันพบว่า กลุ่มบุคคลเหล่านี้ เป็นเพียงบุคคลธรรมดาทั่วไป โดยมิได้มีสถานะเป็นผู้รู้ ครูสอนศาสนา ผู้นำศาสนา หรือผู้ที่สังคมให้การยกย่องนับถือแต่อย่างใด แต่การสวมใส่ผ้าสาละบันของพวกเขาเป็นสิ่งที่พวกเขากลับอกคิดว่า มันคือ สิ่งที่เพิ่มเกียรติยศ เพิ่มสถานะทางสังคมให้กับพวกเขา การที่พวกเขาสวมใส่ผ้าสาละบันที่มีราคาสูง สีสันสวยงาม งานปักบนผ้าที่แสนจะประณีตเทียบเท่าบุคคลที่สังคมยกย่องนับถือ จะสามารถทำให้พวกเขาถูกเคารพนับถือจากผู้อื่นเช่นเดียวกัน

ดังเช่น บังลี [16] พนักงานบริษัทแห่งหนึ่ง ได้กล่าวว่า

“เรารู้สึกภูมิใจในการโพกผ้าสาละบัน ไม่ใช่ว่าเราจะหึงอะไรนะ คนที่ใส่ผ้าสาละบันมันมีสองแบบ ถ้าเป็นผ้าพื้นธรรมดามันก็ธรรมดา แต่ถ้าใส่ผืนดี ๆ หน่อย ใส่ได้พออะไรให้ดูดี คนที่เจอเขาก็เรียกเรา เพิ่มยศให้เรา บางคนเรียกอาจารย์บ้าง บางคนเรียกอิหม่ามบ้าง คือเขาก็เรียกให้สมกับสิ่งที่เห็นอยู่”

บังลีเป็นชายมุสลิมธรรมดาทั่วไปที่ไม่ได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้ทางศาสนา หรือเป็นผู้นำศาสนาแต่อย่างใด เขามีความชื่นชอบในการโพกผ้าสาละบัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเขามักจะเลือกซื้อผ้าสาละบันที่มีราคาสูง เพื่อต้องการให้ผู้ที่พบเห็นเขา ยกย่องเชิดชูในตัวเขา นอกจากนั้นแล้ว การที่เขาจะเลือกใช้ผ้าสาละบันแต่ละผืนในแต่ละพื้นที่นั้นไม่เหมือนกัน หากต้องใส่ไปในพื้นที่ธรรมดาทั่วไป เขาก็สวมใส่เพียงผืนเดียว แต่หากต้องใส่ไปในพื้นที่ที่มีคนรู้จักมากมาย อีกทั้งในพื้นที่นั้นมีผู้รู้ศาสนา ครูสอนศาสนา หรือผู้นำหลายคนซึ่งพวกเขามักจะสวมใส่ผ้าสาละบันที่มีราคาสูงหรือผ้าสาละบันที่เก่าแก่โบราณไป บังลีก็จะเลือกสวมใส่ผ้าสาละบันไปถึงสองผืน เพื่อต้องการให้ตนเองเทียบเท่ากับคนอื่น ๆ ดังที่เขา [16] ได้กล่าวว่า

“สำหรับบังถ้าเป็นงานใกล้ชิดบังจะใช้สองผืนทั้งโพกและพาด แต่ถ้างานทั่วไปบังจะใช้ชิ้นเดียว แต่งานโรงเรียนมะเซาะฯ นี่บังจะใช้สองผืนเพราะมีระดับเขียนทั้งนั้น”

อย่างไรก็ตาม มีสำนวนหนึ่งที่มักจะเป็นสิ่งที่ผู้ชายมุสลิมไทยในเขตภาคกลางยกขึ้นมาใช้เมื่อตนเองสวมใส่ผ้าสาละบัน นั่นคือ “ผ้าสาละบันเป็นมงกุฎของชาวอาหรับ” การที่ผ้าสาละบันถูกเปรียบเทียบกับเป็นมงกุฎจึงเป็นเสมือนสิ่งที่บ่งบอกถึงภูมิเกียรติ ความสง่างามของผู้ที่สวมใส่ ดังเช่นที่ บังตอฟา [15] กล่าวว่า

“ผมเข้าใจว่าผ้าสาละบันเป็นมงกุฎเพราะว่าทุก ๆ ครั้งที่ผมโพกหรือเวลาผมโพก เหมือนกับเราให้เกียรติกับสถานที่ที่เราไป แล้วก็คนที่ต้อนรับเราเขาก็ให้เกียรติเราด้วย ผมมองว่าเป็นเพราะผ้าสาละบันมันทำให้เรารู้สึกมีค่าขึ้นมา อย่างที่เขาบอกว่า ผ้าสาละบันเป็นมงกุฎ อันนี้ผมเชื่อนะ”

ฉะนั้นแล้ว ในปัจจุบัน ผ้าสาละบันจึงถูกทำให้กลายเป็นสิ่งที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีสำหรับผู้ที่มีภูมิเกียรติถึงแม้ว่า คนที่สวมใส่จะเป็นเพียงคนธรรมดาทั่วไปที่ไม่ได้เป็นที่ยกย่องของสังคม แต่ก็ถูกให้เกียรติจากคนรอบข้างไปด้วยเพียงเพราะการประดับศีรษะของเขาด้วยผ้าสาละบันอันงดงามนั่นเอง

2.3 ผ้าสาละบันในฐานะสื่อสัญลักษณ์ของความเป็นชายมุสลิม

ผ้าสาละบันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเครื่องแต่งกายของผู้ชายมุสลิม แต่มิได้เป็นเครื่องแต่งกายที่มี

กฎบังคับทางศาสนาเช่น ผู้หญิงมุสลิมที่จะต้องสวมใส่ผ้าฮิญาบเมื่อออกสู่พื้นที่สาธารณะ ผ้าสะระบันเป็นสิ่งที่ผู้ชายมุสลิมจะสวมใส่หรือไม่สวมใส่ก็ได้ แต่ผู้ที่สวมใส่ส่วนใหญ่ถือว่าผ้าสะระบันเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของความเป็นผู้ชายมุสลิมของเขาที่แสดงออกมาในพื้นที่สาธารณะ ดังเช่นในงานเขียนของเองเจอลิส [18] ศึกษาเกี่ยวกับ การแสดงออกทางสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลามในประเทศฟิลิปปินส์ซึ่งประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ นิกาย คอทอลิก โดยองเจอลิส ได้พูดถึงลักษณะการแต่งกายของผู้ชายมุสลิมชาวฟิลิปปินส์ว่า ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาผู้ชายมุสลิมในฟิลิปปินส์ได้หันมาแต่งกายแบบชาวอาหรับ คือใส่ชุดโติบและโปกผ้าสีระซึ่งสิ่งที่ทำให้ผู้ชายมุสลิมแตกต่างจากคนที่ไม่ใช่มุสลิมอย่างเห็นได้ชัดคือ ผ้าโปกสีระ ดังที่ สมาชิกของกลุ่มญามาอะห์ตบลิค (นักตะวะห์) ที่ใส่เสื้อตัวยาว ๆ หลวม ๆ ทับบนกางเกง และมีผ้าโปกสีระสีขาวซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของพวกเขา เช่นเดียวกับการไว้เคราที่แสดงถึงความเป็นผู้ชายมุสลิม

สำหรับผู้ชายมุสลิมไทยในเขตภาคกลางที่ผู้วิจัยศึกษา พบว่า ผู้ชายมุสลิมบางคนโปกผ้าสะระบันในพื้นที่สาธารณะเนื่องจากต้องการแสดงสัญลักษณ์แทนความเป็นชายมุสลิมต่อผู้อื่น เพื่อต้องการให้บุคคลอื่นในสังคมทั้งผู้ที่เป็มุสลิมและมีไม่มุสลิมเห็น ก็จะทำให้ทราบได้ทันทีว่าผู้ชายที่โปกผ้าสะระบันอยู่นั้นเป็นผู้ชายที่นับถือศาสนาอิสลาม เพราะโดยปกติแล้ว การแต่งกายทั่วไปของผู้ชายมุสลิมในสังคมไทยมิได้แตกต่างจากผู้ชายไทยในศาสนาอื่น ๆ มากนัก การที่จะแบ่งแยกกว่าคน ๆ นั้นเป็นมุสลิมหรือไม่มันเป็นเรื่องที่ดูยากหากจะดูกันแค่ภายนอก ฉะนั้น ผู้ชายมุสลิมบางคนจึงเลือกที่จะโปกผ้าสะระบันเพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้ผู้อื่นเห็นว่าเขานับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ที่ได้พูดถึงประเด็นการให้ความหมายที่ว่า เมื่อมีกลุ่มคนในสังคมหนึ่งใช้สัญลักษณ์บางอย่างเพื่อสื่อสารระหว่างกัน การให้ความหมายต่อสัญลักษณ์นั้นก็จะเป็นที่เข้าใจกันของคนนั้นในสังคมนั้น ๆ ว่าต้องการสื่อสารอะไรผ่านสัญลักษณ์ดังกล่าว [1] ดังที่ บังลี [16] กล่าวว่า

“เหตุผลที่บังคับต้องพาดิตตัวไปตลอด นอกจากบังคับชอบส่วนตัวแล้ว อีกอย่างถ้าเราใส่ผ้าสะระบันถ้าเราไปเจอมุสลิมด้วยกันเขาจะรู้ว่าเราเป็นมุสลิม คือเราต้องการให้เขารู้ว่าเราเป็นมุสลิมด้วย”

สอดคล้องกับคำพูดของ มุสต่อฟา [19] ที่ว่า

“การโปกผ้าสะระบันมันจะเป็นการแยกให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอิสลามมันมีอัตลักษณ์ เป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกว่า เป็นชาวมุสลิม บางคนเคยถูกคนถามกับบุคคลที่ไม่ใช่อิสลามว่าทำไมอิสลามต้องมีการใช้ผ้าสะระบันซึ่งเราก็จะอธิบายให้เขาฟังได้ว่า การมีผ้าสะระบันมันเป็นการบ่งบอกอย่างหนึ่งว่า เราเป็นมุสลิม”

อย่างไรก็ตาม การที่ชมรมคนรักผ้าสะระบันได้รณรงค์ให้ผู้ชายมุสลิมหันมาโปกผ้าสะระบันกันมากขึ้นมิใช่แค่ส่งผลให้ความหมายในการใช้ผ้าสะระบันเปลี่ยนแปลงไป แต่ความหมายทางด้านคุณค่าของผ้าสะระบันก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งผ้าสะระบันถูกทำให้กลายเป็นของสะสมสำหรับนักสะสมผ้า และสร้างคุณค่าเพื่อให้ผ้าสะระบันมีมูลค่าผ่านปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ ปัจจัยเรื่องเวลาและความดั้งเดิมของผ้า ยิ่งผ้าสะระบันผืนไหนที่เป็นผ้าเก่าแก่โบราณผ่านการเก็บรักษามานานมากเท่าไรก็จะยิ่งมีมูลค่าสูงขึ้นมากเท่านั้น บางผืนมีมูลค่านับแสนบาท ซึ่งผ้าสะระบันที่ถูกนำมาเก็บสะสมมีทั้งผ้าเก่าแก่โบราณและผ้าที่ผลิตขึ้นมาใหม่ ซึ่งความดั้งเดิมของผ้าเป็นปัจจัยสำคัญที่ผ้าที่ถูกผลิตขึ้นมาใหม่จะผลิตมาในรูปแบบที่คล้ายผ้าเก่าโบราณมากที่สุด และปัจจัยเรื่องความหายากของผ้าแต่ละผืน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผ้าโบราณที่มีลวดลาย และเนื้อผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ไม่สามารถผลิตขึ้นมาให้เหมือนแบบเดิมได้ หรือผ้าที่เคยผ่านการเป็นเจ้าของของผู้รู้หรือผู้ที่มีอิทธิพลต่อสังคมมุสลิม ซึ่งมีจำนวนน้อย ก็เป็นสาเหตุทำให้ผ้าสะระบันดังกล่าวมีมูลค่าขึ้นมา ทั้งนี้ลักษณะดังกล่าว

เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมของนักสะสมผ้าสละระบันที่บริโภคผ้าสละระบันผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโรลิ่ง บาร์ท ที่มองว่าความหมายนั้นมีความหลากหลายจนอาจกลายเป็นสัญลักษณ์ของสังคมหนึ่ง ๆ

สรุปและการอภิปรายผล

การศึกษา ผ้าสละระบันกับการให้ความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตสู่ปัจจุบัน ได้สะท้อนให้เห็นว่าการให้ความหมายต่อผ้าสละระบันมีการแปรเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลา ในอดีต นับตั้งแต่วัฒนธรรมของศาสนาอิสลามเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในประเทศไทยจนกระทั่งก่อนการเกิดขึ้นของชมรมคนรักผ้าสละระบันในปี พ.ศ. 2557 ผ้าสละระบันถูกให้ความหมาย 2 ประการด้วยกัน ประการแรก ผ้าสละระบันในฐานะสัญลักษณ์ของฮัจญ์ เนื่องจากการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่ประเทศซาอุดีอาระเบียในสมัยก่อนต้องเดินทางด้วยเรือ ซึ่งเป็นการเดินทางที่ยากลำบาก ใช้นเวลานาน และมีความเสี่ยงสูงกว่าการเดินทางเฉกเช่นในปัจจุบัน อีกทั้ง ค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงมาก การที่มุสลิมคนหนึ่งจะสามารถเก็บรวบรวมเงินเพื่อเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ได้สักครั้งหนึ่งอาจต้องใช้เวลาเก็บเก็บทั้งชีวิต ฉะนั้น การมีโอกาสดำเนินการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ในสมัยก่อนจึงเปรียบเสมือนเป็นผู้ที่โชคดีเป็นผู้ที่พระเจ้าเลือกให้ได้รับโอกาสนั้น และเมื่อคนหนึ่งเดินทางกลับมาจากการประกอบพิธีฮัจญ์จึงได้ซื้อผ้าสละระบันซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายของชาวอาหรับกลับมาด้วย และได้โพกผ้าสละระบันนั้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้คนทั่วไปได้รับรู้ว่าเขาได้เป็นฮัจญ์ หรือ เป็นผู้ที่เคยผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้ว ผ้าสละระบันจึงกลายเป็นตัวแทนของความภาคภูมิใจของฮัจญ์ ซึ่งบุคคลทั่วไปที่ยังไม่เคยผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้วมักล้าที่จะนำมาใช้ในพื้นที่สาธารณะเพื่อเทียบเคียงกับคนที่ไปฮัจญ์

ประการที่สอง ผ้าสละระบันในฐานะสัญลักษณ์ของผู้รู้และผู้นำศาสนา เนื่องจากในสมัยก่อน มุสลิมที่จะถูกเรียกว่าเป็นผู้รู้ในส่วนใหญ่มักจะต้องผ่านการศึกษาศาสนาที่เรียกว่าเรียนด้านศาสนาตามนับ 10-20 ปีและการเรียนศาสนาก็มักจะเดินทางไปศึกษาเล่าเรียนในประเทศแถบอาหรับซึ่งเป็นแหล่งที่สั่งสมไปด้วยบรรดาผู้รู้ทางด้านศาสนาอิสลาม การเดินทางในสมัยก่อนยากลำบากและต้องใช้เวลาศึกษาอยู่นานนับหลายปีกว่าสำเร็จการศึกษาและเดินทางกลับประเทศไทย ฉะนั้น เมื่อเดินทางกลับมาจากการศึกษาเล่าเรียนนักศึกษาเหล่านั้นก็มักจะมีผ้าสละระบันโพกอยู่บนศีรษะ ซึ่งซื้อกลับมาจากประเทศแถบอาหรับ บางคนกลับมาก็มาเป็นครูสอนศาสนาในชุมชน และบางคนก็มาเป็นผู้นำทางด้านศาสนา ซึ่งถือเป็นบุคคลที่คนทั่วไปให้การยอมรับนับถือ ผ้าสละระบันที่บรรดาผู้รู้หรือผู้นำศาสนาใช้โพกกันจึงกลายเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้ของพวกเขาเป็นเครื่องแต่งกายที่คนทั่วไปมักล้านำมาใช้เนื่องจากอาจถูกคนที่พบเห็นมองว่าเป็นผู้รู้ และอาจถูกเชื่อเชิญไปทำกิจกรรมทางด้านศาสนา เช่น นำละหมาด หรือตอบคำถามเกี่ยวกับศาสนา เป็นต้น

ต่อมาในปัจจุบัน เมื่อชมรมคนรักผ้าสละระบันก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2557 จนกระทั่งปัจจุบัน ความนิยมในการโพกผ้าสละระบันเพิ่มมากขึ้นในหมู่ผู้ชายมุสลิมไทย โดยเฉพาะในบริเวณภาคกลาง ให้ความหมายที่มีต่อผ้าสละระบันเริ่มเปลี่ยนไป โดยสรุปได้ 3 ประการ คือ ประการแรก ผ้าสละระบันในฐานะสุนนะห์ของท่านนบี Muhammad (ซ.ล.) เนื่องจากตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ผ้าสละระบันเป็นสิ่งที่ศาสนาสนับสนุนให้ผู้ชายมุสลิมทั่วไปโพกได้ โดยมีได้เจาะจงว่า ผู้นั้นจะมีตำแหน่งหรือสถานะใดก็ตามในสังคม หลักคำสอนดังกล่าวถูกนำออกมาฟื้นฟูโดยชมรมคนรักผ้าสละระบัน ซึ่งได้ออกมาเรียกร้อง เชิญชวนให้ผู้ชายมุสลิมทั่วไปหันมาโพกผ้าสละระบัน ส่งผลให้ผู้ชายมุสลิมไทยเริ่มหันมาโพกผ้าสละระบันในพื้นที่สาธารณะกันมากขึ้น โดยให้เหตุผลว่าปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามและเพื่อจะได้รับผลบุญจากการปฏิบัติดังกล่าว

ประการที่สอง ผ้าสะระบันในฐานะสื่อสัญลักษณ์ของผู้ที่มีเกียรติ ซึ่งในอดีต ผ้าสะระบันเป็นสัญลักษณ์แทนความมีเกียรติของผู้ที่สวมใส่ คนธรรมดาจึงทั่วไปมิกล้านมาสวมใส่ ในขณะที่ปัจจุบัน ผ้าสะระบันยังคงถูกมองว่า เป็นเครื่องแต่งกายของผู้ที่มีเกียรติ แต่บุคคลทั่วไปนำผ้าสะระบันมาโปกบนศีรษะ หรือพาดบนบ่าเพื่อให้บุคคลอื่นมองว่า ตนเองมีเกียรติ ยิ่งผ้าสะระบันมีราคาแพงมากเท่าไร ผู้ที่สวมใส่ ก็มักจะรู้สึกว่าการตนเองมีเกียรติมากขึ้นเท่านั้น และประการสุดท้าย ผ้าสะระบันในฐานะสื่อสัญลักษณ์ของความ เป็นชาวมุสลิม เนื่องจากการแต่งกายของผู้ชาวมุสลิมไทยทั่วไปไม่ได้แตกต่างจากผู้ชายศาสนาอื่น ๆ ซึ่งแตกต่าง จากผู้หญิงมุสลิมที่มีผ้าคลุมศีรษะเป็นสัญลักษณ์แทนการนับถือศาสนาของเขา ฉะนั้น ในปัจจุบัน ผู้ชาวมุสลิม ที่โปกผ้าสะระบันส่วนหนึ่งก็เพียงต้องการแสดงความเป็นมุสลิมของตนเองต่อบุคคลในพื้นที่สาธารณะผ่านการ โปกผ้าสะระบันนั่นเอง

ฉะนั้น ความหมายของผ้าสะระบันที่เคยมีในอดีต มีทั้งความหมายที่สูญหายไปได้แก่ สัญลักษณ์ ของผู้ที่เป็นฮัฎญีและความหมายที่ยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ สัญลักษณ์ของผู้รู้หรือผู้ที่มีเกียรติ เพียงแต่ ถูกนำมาใช้กับบุคคลทั่วไป โดยมีได้เจาะจงว่า ต้องเป็นผู้รู้หรือผู้ที่ถูกยอมรับในสังคมจริง ๆ ซึ่งปัจจัยหลักที่ ทำให้ความหมายของผ้าสะระบันเปลี่ยนแปลงไป คือ การก่อตั้งขึ้นของชมรมคนรักผ้าสะระบันและได้รณรงค์ ให้ผู้ชาวมุสลิมหันมาโปกผ้าสะระบันจนกลายเป็นที่นิยมของคนทั่วไป

การเปลี่ยนแปลงความหมายของผ้าสะระบันแม้จะเป็นผลมาจากการนำเอาหลักคำสอนของศาสนา มาเป็นฐานในการเปลี่ยนความคิดของผู้คน แต่ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในบริบททางสังคมวัฒนธรรมของ มุสลิมในภาคกลางกลับพบว่า การหันมาโปกผ้าสะระบันของผู้ชาวมุสลิมอาจมีผลจากกระแสของแฟชั่นการ แต่งกายของชาวตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อความคิดของคนทั่วโลก โดยมองว่า ทุกคนมีอิสระทางด้านการแต่งกาย สามารถแต่งกายอย่างใดก็ได้โดยไม่จำเป็นต้องแบ่งแยกเรื่องชนชั้นทางสังคม จึงเกิดการลอกเลียนแบบลักษณะ เครื่องแต่งกายของกลุ่มชนชั้นสูงหรือกลุ่มบุคคลที่มีฐานะร่ำรวย โดยการใช้วัสดุที่มีราคาถูกแต่ออกแบบด้วย ลักษณะที่ทันสมัยและคล้ายคลึงกับเครื่องแต่งกาย แปรนตร์หรูหราที่มีราคาแพง ซึ่งการเกิดกระแสแฟชั่นดัง กล่าวทำให้การแต่งกายของชนชั้นสูงหรือกลุ่มบุคคลที่มีฐานะร่ำรวยดูไม่แตกต่างจากการแต่งกายของกลุ่ม บุคคลทั่วไป เพราะลักษณะของเครื่องแต่งกายที่ไม่สามารถแบ่งแยกชนชั้นทางสังคมของบุคคลได้อีกต่อไป เช่น เดียวกับผ้าสะระบันที่ในปัจจุบันไม่สามารถบ่งบอกถึงชนชั้นทางสังคมของคนที่สวมใส่ เนื่องจากทุกคนสามารถ ใช้กันได้โดยทั่วไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ที่ได้สนับสนุนทุนอุดหนุนการศึกษาสำหรับผู้มีศักยภาพ เข้าศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปีการศึกษา 2559 ขอขอบคุณอาจารย์มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ทุกท่าน ที่ได้มอบวิชาความรู้ต่าง ๆ มากมาย ขอขอบคุณนัสนุน ผู้ซึ่งเป็นสามเณรที่คอยสนับสนุนการเรียน การทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการเขียนบทความชิ้นนี้ของผู้เขียนมาตลอดระยะเวลาเกือบ 5 ปี จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้เขียนหวังว่า บทความชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับผ้าสะระบัน ความเปลี่ยนแปลง และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมไทยในปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการอนุรักษ์ผ้าสะระบันให้อยู่ คู่สังคมมุสลิมไทยสืบไป

References

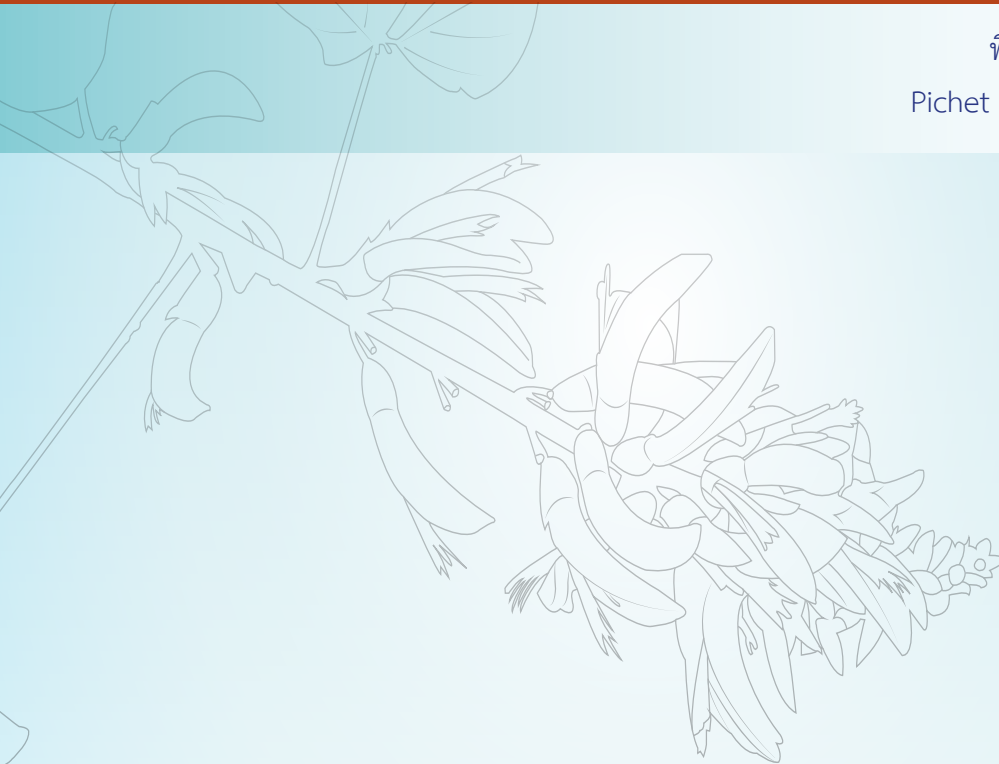
- [1] Rapipat, A. (2008). *Culture is Meaning: Theory and Method of Clifford Geertz*. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Center. (In Thai)
- [2] Phadung-Chevit, J. (J). (2007). *Culture, Communication, and Identity*. Bangkok: Active Print. (In Thai)
- [3] Jalayanateja, P. (1996). *Muslim in Thailand* (2nd edition). Bangkok: Central Islamic Library Project. (In Thai)
- [4] Maluneem, J. (1996). *Thailand and the Muslim World: Study Only in the Case of Thai Muslims*. Bangkok: Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University. (In Thai)
- [5] Chaisingkananont, S. (2001). *Taste as a Language in Thai Consumer Culture*. Bangkok: Social Research Institute, Chulalongkorn University. (In Thai)
- [6] Gohil, N. S., & Sidhu, D. S. (2008). The Sikh Turban: Post-911 Challenges to This Article of Faith. *Rutgers Journal of Law and Religion*, 9(2), 1-60.
- [7] Madroh, M. (2008). *The Influences of Arab Culture on Malay Society in Pattani Province*. Master's Thesis. Songkla: Prince of Songkla University. (In Thai)
- [8] Trust, A. K. (2009). *Preserving Turban as The Glorious Heritage*. India: Society publication
- [9] Takim, L. (2018). *Black or white: The Turbanization of Islam*. Master's thesis. Hamilton: McMaster University.
- [10] Hidayatullael, F. (2018). *The Hadith Understanding about the Use of the Turban according to Dr. Ahmad Luthfi Fathullah, Ma, the Study Program of the Al-Qur'an Science and Tafsir, Faculty of Ushuluddin*. Master's thesis. Jakarta: Islam Negeri Syarif Hidayatullah University.
- [11] Ghazzawi, I. A., & Sharma, T. (2017). *A Turban and a Kirpan: A Turban and a Kirpan: The Story of a Sikh in America*. Master's thesis. University of La Verne and University of Southern California.
- [12] Ismail, S. M., & Marzidin, A. A. (2017). The Wearing of Turbans among Muslims and Sikh Followers in Malaysia: Is There Discrimination?. *Kanun*, 290-312.
- [13] Najiyah, S. F. (2019). *History of the Head Cover in Indonesia: Study of Significance Transform of the Black Cap (1908-1949)*. Master's thesis. Surabaya: Islam Negeri Sunan Ampel University.
- [14] Dolohman, A. (Interviewee), Rurak, S. (Interviewer), Address: No.71/4, Moo 6, Pakphoon District, Mueang County, Nakhon Si Thammarat Province. March 6, 2019. (In Thai)
- [15] Bangtafa. (Interviewee), Rurak, S. (Interviewer), Address: No.71/4, Moo 6, Pakphoon District, Mueang County, Nakhon Si Thammarat Province. February 21, 2020. (In Thai)

- [16] Banglee. (Interviewee), Rurak, S. (Interviewer), Address: No.71/4, Moo 6, Pakphoon District, Mueang County, Nakhon Si Thammarat Province. February 14, 2020. (In Thai)
- [17] Idris. (Interviewee), Rurak, S. (Interviewer), Address: No.71/4, Moo 6, Pakphoon District, Mueang County, Nakhon Si Thammarat Province. February 13, 2020. (In Thai)
- [18] Angeles, V. SM. (2009). 12 Constructing Identity: Visual Expressions of Islam in the Predominantly Catholic Philippines. In E. Kolig, V. SM. Angeles and S. Wong (Eds.), *Identity in Crossroad Civilisations: Ethnicity, Nationalism and Globalism in Asia*. 195-218. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- [19] Mustafa. (Interviewee), Rurak, S. (Interviewer), Address: No.71/4, Moo 6, Pakphoon District, Mueang County, Nakhon Si Thammarat Province. February 12, 2020. (In Thai)

“เพียงปลูกโรงปิดองค์พระทรงม้า มองเห็นว่าพอจะปล้ำมาได้”:
อำนาจแห่งความปรารถนาของ “คนใต้”
ในวรรณกรรมท้องถิ่นยุคก่อนการพิมพ์ ทศวรรษ 2440-2460
A Scaffolding without Restoration: Power of Desire in
the Pre-Printing Age of Southern Thai Literature during
the 1897s - 1917s

พิเชฐ แสงทอง^{1*}

Pichet Saengthong^{1*}

¹ รศ.ดร., สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000

² Assoc. Prof. Dr., Department of Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani, Thailand, 94000

* Corresponding author: E-mail address: picharte19723@gmail.com

(Received: January 13, 2021; Revised: July 13, 2021; Accepted: July 19, 2021)

บทคัดย่อ

บทความนี้ ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้แนวจารีตในช่วงทศวรรษ 2440-2460 โดยเชื่อมโยงกับบริบททางประวัติศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ อันส่งผลต่อสำนักทางสังคมและตัวตนของผู้คน ผลการศึกษาพบว่า การปฏิรูปมณฑลในช่วงต้นทศวรรษ 2440 ได้ดึงภาคใต้เข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ของความเป็นสยาม/ไทย เกิดพื้นที่ และการใช้เวลาแบบใหม่ทำหน้าที่กระชับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างภาคใต้และเมืองหลวงให้สะดวก รวดเร็ว และแน่นแฟ้นขึ้น วรรณกรรมท้องถิ่นได้เสนอให้เห็นว่า ความเป็นสมัยใหม่ได้เปิดพื้นที่แห่งความปรารถนาในจิตใจของชาวปักษ์ใต้ เสนอโอกาสและทางเลือกในชีวิตที่ประชาชนสามารถก้าวหน้าได้ จึงเกิดความสำนึกต่อตัวตนและคนอื่นที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: ความเป็นสยาม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ สมัยใหม่ วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้แนวจารีต

Abstract

This article studies the traditional southern literature during the 1897s-1917s by connecting with the historical context to analyze the relationships between social, political, and economic changes affecting social consciousness and the identity of people. The study found that the provincial administration in the early B.E. 2460s brought the Southern region into modernity of Siam/Thailand. Then, modern space and time have tightened the power relations between the South and the capital more conveniently, faster, and more stably. Traditional southern literature presented that modernity has opened up the space of desires in the minds of the Southerners and has provided opportunities and options in life, resulting in people being able to make progress. Thus, this has caused a change in awareness of self and others.

Keywords: Siam-ness, Power Relationship, Modernity, Traditional Southern literature

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ มีช่วงอายุที่สำคัญซึ่งควรจะกล่าวถึงอยู่ 2 ช่วงด้วยกัน คือ ช่วงก่อนยุคเฟื่องฟูของการพิมพ์ โดยเฉพาะ ระหว่างทศวรรษ 2440-2460 และช่วงยุคเฟื่องฟูของการพิมพ์ อันอยู่ในห้วงเวลาตั้งแต่ทศวรรษ 2470 ถึงทศวรรษ 2490 ทั้ง 2 ช่วงเวลานี้จะมีความแตกต่างกันในหลายแง่มุม ไม่เพียงแต่ด้านการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการจารึกวรรณกรรมเท่านั้น แต่ยังมีด้านอื่น ๆ อีกด้วย เช่น เนื้อหา ขอบ หรือจารีตทางวรรณกรรม ตลอดจน ท่าทีและน้ำเสียง และการมองโลกมองชีวิต โดยเฉพาะ ในช่วงแรก คือ ก่อนการพิมพ์เฟื่องฟู หรือช่วงก่อนทศวรรษ 2470 นั้น วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จะยังคงอยู่ในวัฒนธรรมหนังสือบุต เทคโนโลยีการบันทึกวรรณกรรมยังคงเป็นแบบจารีตที่ใช้กระดาษผลิตเองและจารึกด้วยหมึก ธรรมชาติและลายมือ ทำให้กระบวนการผลิตซ้ำตัวบทวรรณกรรมเรื่องเดียวกันยังทำได้ไม่ถนัดนัก การแพร่กระจายของวรรณกรรมอาศัยช่องทางมุขปาฐะมากกว่าการอ่าน

อย่างไรก็ดี ในยุคหนังสือบูตนี้ นักวรรณกรรมท้องถิ่นศึกษาในภาคใต้ก็ค้นพบปริมาณต้นฉบับวรรณกรรมในจำนวนมากพอสมควร กล่าวคือ ทั่วภาคใต้มากกว่า 8,000 เล่ม [1] อันแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมมุขปาฐะได้แพร่กระจายออกไปอย่างกว้างขวางทั่วภาคใต้ ทำให้ผู้เสพวรรณกรรมซึ่งอ่านออกเขียนได้ในชุมชนต่าง ๆ คัดลอกต้นฉบับวรรณกรรมต่อ ๆ กันไป กระทั่ง ทำให้ปริมาณต้นฉบับหนังสือบูตเพิ่มขึ้นและหลงเหลือมาสู่ปัจจุบันในจำนวนดังกล่าว ซึ่งสิ่งนี้ก็ยืนยันให้เห็นบทบาทของวรรณกรรมที่มีต่อประชาชนชาวใต้ได้เป็นอย่างดี

มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งที่ศึกษาบทบาทที่วรรณกรรมท้องถิ่นมีต่อผู้คน โดยในยุควรรณกรรมหนังสือบูตนั้นพบว่า การศึกษามุ่งเน้นไปที่การพิจารณาบทบาททางด้านความบันเทิงและการสั่งสอน ทำให้ในยุคหนังสือบูต มีการจัดแบ่งวรรณกรรมนิทานหรือนิยายคำกลอนของภาคใต้ออกเป็น 2 หมวดใหญ่ ๆ คือ วรรณกรรมประโลมโลก และวรรณกรรมคำสอน [2-3] มีการศึกษาวรรณกรรมเหล่านั้นโดยพิจารณาจากบทบาทใน 2 ลักษณะ คือ การวิเคราะห์เนื้อหาและความหมายของตัวบทที่แสดงปฏิกิริยาต่อผู้อ่านและผู้ฟัง นั่นคือปฏิกิริยาที่เป็นความเพลิดเพลินบันเทิงใจ และปฏิกิริยาที่เป็นการซึมซับเอาคุณค่าและความหมายในเชิงบวกของเรื่องมากล่อมเกลามาโน้ตศัพท์และพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลและชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาดังกล่าวพิจารณาผู้เสพวรรณกรรมในฐานะของผู้รับสาร หรือเป้าหมายสุดท้ายของวรรณกรรม เป็นผู้ถูกกระทำทางอารมณ์ ความรู้สึก และความคิด จนก่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

การพิจารณาบทบาทวรรณกรรมบนแนวทางนี้ ทำให้สถานะของผู้เสพวรรณกรรมเป็นเพียงเป้าหมายหนึ่ง ๆ ที่รอความหมายและรส (ชาติ) ของวรรณกรรมเข้ามากระทำต่ออารมณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้คน แต่เพียงฝ่ายเดียว อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาว่าวรรณกรรมเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์สองทิศทางระหว่างตัววรรณกรรมเองและผู้เสพวรรณกรรม ความหมายของวรรณกรรมจึงย่อมทำงานต่อผู้เสพ และผู้เสพก็ส่งอิทธิพลต่อวรรณกรรมในแง่ที่ผู้เสพเป็นผู้เลือกรับและเลือกส่งต่อ/แพร่กระจายวรรณกรรมที่ย่อมต้องตรงกับจิตสำนึก รสนิยม และความปรารถนาของตนเอง ผู้เสพวรรณกรรมย่อมไม่อาจส่งต่อวรรณกรรมทุกเรื่องที่ตนได้เสพไปยังบุคคลอื่น หรือยุคสมัยอื่น ๆ หากวรรณกรรมนั้นไม่ตรงตรงกับความต้องการของตนเอง ในแง่นี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า นอกจากวรรณกรรมจะเป็นพื้นที่แห่งรสนิยมภาษาและวรรณกรรมแล้ว ก็ยังเป็นพื้นที่ของการแสดง ความปรารถนาของผู้เสพได้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วรรณกรรมในวัฒนธรรมจารีต หรือวรรณกรรมมุขปาฐะที่ตัวบทย่อมจะสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้เสมอตามพื้นที่ที่วรรณกรรมได้แพร่กระจายออกไป ในลักษณะของการกลายเป็นท้องถิ่นนั้น ๆ (localization) วรรณกรรมยังสามารถบรรจุเอาความปรารถนาของผู้คนและชุมชนในท้องถิ่นที่วรรณกรรมนั้นแพร่ไปถึงได้อย่างชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ภาษา วรรณกรรม และความปรารถนา

ในมุมมองจิตวิเคราะห์ ความปรารถนา หมายถึง ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนอง เป็นผลมาจากปมลึกในระดับจิตไร้สำนึก (Unconscious desire) ในมุมมองของนักวิชาการสายจิตวิเคราะห์หลังโครงสร้างอย่างฌาคส์ ลาก็อง (Jacques Lacan) เห็นว่า ความปรารถนาเป็นสิ่งที่ถูกเก็บกดไว้ในพรมแดนจิตใต้สำนึก หรือชั้นที่ลึกที่สุดของจิตใจ ความปรารถนาเป็นความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะบรรลุความปรารถนานั้น [4] ซึ่งความพยายามนั้นย่อมต้องเป็นผลมาจากพลังแรงบางอย่างที่มนุษย์จะเฝ้ามองลงไปให้มากพอเพื่อที่จะทำให้ความปรารถนานั้นสัมฤทธิ์ผล

อย่างไรก็ดี เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่ในชั้นลึกสุดของจิตใจจนระดับจิตไร้สำนึก ความปรารถนาจึงไม่อาจเปิดเผยหรือปรากฏออกมาให้เห็นอย่างง่ายดายนัก จะด้วยการไม่อาจให้ปรากฏอันเนื่องมาจากความตระหนักรู้ เพราะกลัวผลกระทบในเชิงลบ หรืออาจปรากฏอย่างไม่รู้ตัวก็ตามที แต่มุมของจิตวิเคราะห์นั้น เชื่อว่าจะไม่อาจเห็นความปรารถนาของปัจเจกบุคคลได้ง่ายนัก หากไม่มีตัวกลางอะไรบางอย่างเข้ามาให้พิจารณา

ในการอธิบายแบบลากรอง ภาษาได้กลายเป็นตัวสื่อของความปรารถนาอันไม่ค่อยปรากฏตัวดังกล่าว เขาเห็นว่า ความปรารถนาของมนุษย์สามารถแทรกผ่านออกมาพร้อมกับการใช้ภาษาของเขา โดยที่มนุษย์เองก็อาจจะไม่รู้ตัว อีกทั้งภาษาดังกล่าวนี้นี้ก็หาใช่ภาษาสูงส่ง หรือมีลำดับขั้นแต่อย่างใด หากแต่เป็นภาษาที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน ภาษานี้เป็นตัวสื่อตัวกลางที่จะทำให้มองเห็นถึงจิตไร้สำนึก การที่นักจิตวิเคราะห์จะศึกษาความปรารถนา จึงสามารถพิจารณาได้จากภาษาในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกัน ในหมู่ผู้คนเอง การที่เขาจะสื่อสารถึงความปรารถนาของตน ก็ไม่จำเป็นต้องมีประดิษฐ์ภาษาหรือเครื่องมือสื่อสารใหม่ หรือสร้างอภิภาษาขึ้นมา เพราะการสื่อสารความปรารถนาในระดับจิตไร้สำนึกก็สมบูรณ์ได้ด้วยภาษาที่ใช้อยู่ประจำวัน [4]

นักวิชาการที่กล่าวถึงความปรารถนาอีกคนหนึ่งก็คือ ซิลล์ เดอเลซ และเฟริกซ์ กัตตารี ที่เห็นว่าความปรารถนาไม่ใช่เป็นเรื่องส่วนตัวของปัจเจกบุคคล แต่เป็นผลทางสังคมที่ปัจเจกบุคคลนั้นอยู่ด้วย มนุษย์ปรารถนาสิ่งใด ก็ขึ้นอยู่กับสังคมที่มนุษย์นั้น ๆ มีชีวิตอยู่ ด้วยเหตุนี้ ความปรารถนาในมุมมองดังกล่าวจึงไม่ใช่สัญชาตญาณหรือจิตไร้สำนึก แต่เป็นสภาพแวดล้อมเชิงสถาบัน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ยกตัวอย่างเงื่อนไขดังกล่าวว่า เช่น คนเข้านอนเพราะถึงเวลาค่ำมืด ไม่ใช่เพราะง่วง หรือคนกินข้าว ก็เพราะถึงเวลาที่ถึงที่ต้องกิน และเป็นเวลากิน โดยบางทีอาจจะยังไม่ได้หิว เหตุนี้ ความปรารถนาจึงไม่ใช่จิตไร้สำนึก ความต้องการ หรือความอยาก แต่เป็นสภาวะทางสังคมที่มนุษย์ต้องการการเชื่อมต่อ โดยเฉพาะในสังคมระบอบทุนนิยม หรือสภาพแวดล้อมทุนนิยม ที่ความปรารถนาของคนคือการเชื่อมต่อกับสินค้า บุคคลอื่น สถานที่ สิ่งของ กระบวนการ ความคิด ความฝัน และจินตนาการ [5]

แม้แนวคิดเรื่องความปรารถนาของลากรองและเดอเลซ/กัตตารี จะดูไม่ลงรอยกันอยู่ โดยเฉพาะในประเด็นจิตไร้สำนึก ที่ลากรองเห็นว่า ความปรารถนาเป็นสภาวะอันเจียบเจิบของจิตไร้สำนึก แต่เดอเลซกับกัตตารีกลับเห็นว่า ความปรารถนาเป็นผลจากระบบของสังคมที่แสดงออกถึงการที่มนุษย์เชื่อมต่อกับสิ่งอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม คุณูปการของแนวคิดทั้งสองนี้กลับสามารถนำมาอธิบายความปรารถนาในบทความนี้ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ทั้งลากรองและเดอเลซต่างก็ให้ความสำคัญกับภาษาที่เป็นตัวสื่อออกมาถึงความปรารถนา

บทความนี้พิจารณาวรรณกรรมในฐานะเป็นภาษาที่ประชาชนใช้ในชีวิตประจำวันชนิดหนึ่ง ตามแนวเสนอของลากรอง อันจะทำให้เห็นว่า ประชาชนมีความปรารถนาเช่นไรเมื่อพิจารณาจากวรรณกรรมที่ประชาชนนิยมกันในท้องถิ่น ขณะเดียวกัน บนฐานแนวคิดของเดอเลซและกัตตารี ก็สามารถให้คำอธิบายต่อไปได้ว่าการแสดงออกถึงความปรารถนาผ่านภาษา (วรรณกรรม) นั้น เป็นการที่ประชาชนเชื่อมต่อตัวเองเข้ากับสิ่งใดบ้าง บนเงื่อนไข และบริบทเช่นใด

วรรณกรรมประจำถิ่นในฐานะภาษาแห่งความปรารถนาของประชาชนและชุมชน

นักประวัติศาสตร์พิจารณาว่า ในห้วงเวลาทศวรรษ 2440 เป็นต้นมานั้นถือเป็นช่วงที่รัฐสยามเข้าสู่สมัยใหม่ ด้วยการเปลี่ยนปฏิรูปการปกครองแบบรัฐราชาธิราชไปเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีการรวมอำนาจโดยพระมหากษัตริย์และขุนนางในนามรัฐ ในภาคใต้ ลักษณะทางภูมิศาสตร์และหลักฐานประวัติศาสตร์

จำนวนหนึ่งยืนยันให้เห็นว่า เป็นภูมิภาคที่มีความอ่อนไหวต่อความเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เนื่องจากเป็นพื้นที่เปิดสามารถติดต่อกับผู้อื่นได้สะดวกทางน้ำ ทำให้การเปลี่ยนแปลงใด ๆ มักจะเกิดขึ้นได้รวดเร็วพอ ๆ กับที่เกิดขึ้นในศูนย์กลาง

ด้วยลักษณะดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า ปฏิกริยาตอบสนองของชุมชนภาคใต้ต่อความเปลี่ยนแปลงสู่สมัยใหม่ที่จัดการโดยรัฐสยามนั้นเกิดขึ้นในเวลาไม่นานนักหลังการปฏิรูปการปกครอง รัฐบาลสยามสามารถทำให้การบริหารงานราชการในพื้นที่นี้ดำเนินไปอย่างสะดวกราบคาบขึ้นอย่างไม่มีอุปสรรค เมื่อเทียบกับหัวเมืองในชายแดนภาคใต้ และมณฑลทางภาคเหนือและอีสานที่ก่อเกิดการต่อต้านกันอยู่เนือง ๆ จนถึงปลายทศวรรษ 2450 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงชื่นชมและยกตัวอย่างมณฑลทางภาคใต้ว่า มีพัฒนาการที่ดีกว่าภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะ ด้านการศึกษาและการคมนาคม [6]

สถานะความเป็นเมืองท่าที่เปิดรับวัฒนธรรมที่แตกต่างของภาคใต้ซึ่งดำรงมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ผ่านการคมนาคมที่สะดวกในทางน้ำนั้น เมื่อมาถึงยุคการปฏิรูปการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาลก็กลายเป็นพื้นฐานสำคัญทำให้ชุมชนในภาคใต้โดยเฉพาะ ภาคใต้ตอนกลาง มีศักยภาพในการปรับตัวเองเข้าสู่การเป็นชุมชนสมัยใหม่ ค่อย ๆ กลายสถานะเป็น “เมืองกึ่งน้ำกึ่งบก” ที่สะดวกและเข้าถึงง่ายด้วยการคมนาคมที่พัฒนาและหลากหลายหลายทิศทาง สำนึกในความนิยมการศึกษาหนังสือไทยของราษฎรที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ ทำให้ชุมชนภาคใต้สามารถปวารณาตัวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของความทันสมัยของรัฐสยามได้ง่าย ประชาชนสามารถเก็บเกี่ยวประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงของรัฐสยามในช่วงกลางสมัยรัตนโกสินทร์ได้อย่างทันท่วงที

สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า ประชาชนตามหัวเมืองใต้ก็มีแรงปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลง พวกเขามีอำนาจความเป็นผู้กระทำการ สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงและความเป็นจริงในระดับท้องถิ่น ความนิยมในการศึกษา การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทยเป็นหลักฐานหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการเดินตามความปรารถนาของตนเองเพื่อเข้าสู่ระบอบสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในรัฐสยาม

คนได้ปรับตัวเข้าไปสู่กิจกรรมการแสวงหาความรู้และความเข้าใจแบบสมัยใหม่ผ่านการเรียนหนังสือไทย แทนที่การเรียนภาษาขอมและบาลีแต่เดิม การเรียนหนังสือไทยได้รับการส่งเสริมโดยรัฐและระบอบราชการสมัยใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ประชาชนมีการเรียนรู้และแรงบันดาลใจในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเพื่อเลื่อนสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง พวกเขาได้เรียนรู้ความรู้ที่แตกต่างไปจากความรู้จารีตทางศาสนาที่มีเป้าหมายเพื่อโลกภายในจิตใจและชาติหน้าซึ่งสัมผัสไม่ได้มากขึ้น ความรู้ทางโลกนี้ทำให้พวกเขามีประสบการณ์กับโลกที่เป็นจริง มีโลกทัศน์ที่ถูกหล่อหลอมด้วยความสมัยใหม่ ทำให้มีแรงผลักดันที่จะข้ามพรมแดน และรื้อพรมแดนระหว่างตัวเองกับสิ่งที่เคยเหนือกว่าในจารีตสังคมไทยก่อนหน้าทศวรรษ 2440 นั้น การพัฒนาการเหล่านี้ทำให้ประชาชนมีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น ไม่ได้พึ่งพาอยู่แต่เศรษฐกิจการเกษตรแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป ทางเลือกและความปรารถนาดังกล่าวนี้ อาจได้เห็นได้ชัดขึ้นจากบทบาทและความหมายของวรรณกรรมซึ่งแพร่หลายอยู่ในยุคนั้น 2 ประการ

1) วรรณกรรมกับความจดจำ: ประสบการณ์ บทเรียน และแรงผลักดันของคนใต้ในบริบทของความเปลี่ยนแปลง

ในประเด็นนี้ จะได้วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมประจำถิ่นกับบริบทประวัติศาสตร์ของชุมชนเพื่อแสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมประจำถิ่นทั้งหลายของชุมชนที่ศึกษา ตลอดจนชุมชนอื่น ๆ ในภาคใต้

บริเวณรอบ ๆ ทะเลสาบนั้นหาใช่เป็นเพียงเรื่องแต่งบันเทิงคดีที่กลายเป็นเรื่องเล่าที่เล่าสืบทอดความรู้ ทัศนคติ หรือเป็นเพียงวรรณกรรมเพื่อการสอนสั่งเท่านั้น แต่วรรณกรรมเหล่านี้ยังมีฐานะเป็นวิธีการหรือกลวิธีในการ จดจำเพื่อการเรียนรู้ยุคสมัยของปัจเจกบุคคลและชุมชนในวัฒนธรรมมุขปาฐะเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชีวิตได้ เดินไปข้างหน้าอีกด้วย

บทบาทและความหมายของวรรณกรรมประจำถิ่นในลักษณะนี้ เกิดขึ้นในช่วงยุคแรกของการกำเนิด วรรณกรรมของแต่ละชุมชน โดยพื้นฐานทางด้านการศึกษา การอ่านออกเขียนได้ ซึ่งเกิดขึ้นทั้งจากการศึกษา ในสำนักเรียนในวัดตามธรรมเนียมการศึกษาดั้งเดิม และโรงเรียนหนังสือไทยในระบบสมัยใหม่ที่เพิ่งวางรากฐาน ได้หล่อหลอมให้ประชาชนเกิดทักษะทางด้านการประพันธ์แก่ประชาชนในชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาอยู่ไม่น้อย ในเวลาต่อมา ทักษะดังกล่าวนี้ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นกลวิธีหนึ่งในการจดจำเหตุการณ์สำคัญ หรือสิ่งที่ ประชาชนอยากจดจำ เนื่องจากในวัฒนธรรมชาวบ้าน การจดบันทึกแบบลายลักษณ์อักษรมีรากฐานที่ไม่ ยาวนานเท่ากับวัฒนธรรมราชสำนักหรือวัฒนธรรมหลวง ทำให้ประชาชนสร้างสรรค์วิธีการจดจำโดยการแต่ง เรื่องราวหรือสิ่งที่ต้องการจดจำมาเป็นคำคล้องจอง ดังเช่นในชุมชนชะรัดและงหรา ที่เคยเกิดคดีความ ขูดคร่ำผู้หญิงไปทำกรรยา ซึ่งชาวบ้านสันนิษฐานว่า เกิดในช่วงสมัยปลายรัชกาลที่ 5 ถึงต้นรัชกาลที่ 6 [7-8] ชาวบ้านจะเป็นชาวที่สะเทือนขวัญ และโด่งดังไม่น้อย เนื่องจากการขูดคร่ำแต่เดิมนั้น ส่วนใหญ่แล้วมักจะ ได้ รับการยอมรับจากชาวบ้านว่า เป็นวัฒนธรรมการหาคู่หรือสมรสแบบหนึ่ง หากเกิดความไม่พึงพอใจกันขึ้นมา วิถีชาวบ้านก็จะแก้ไขกันเอง อาจจะเป็นการขอขมาลาโทษในภายหลัง หรือการแก้แค้นกันโดยญาติฝ่ายหญิง แต่การขูดคร่ำครั้งนี้กลับกลายเป็นปรากฏการณ์ตรงกันข้าม

กล่าวคือ การขูดคร่ำดังกล่าวที่ชาวบ้านจดจำกันมาได้ถูกเรื่องเล่านิยามว่า เป็นอาชญากรรม เป็นการ กระทำที่ผิดกฎหมาย ไม่ได้เป็นวิถีวัฒนธรรมที่ประชาชน “จำใจต้องยอมรับ” อีกต่อไป เหตุการณ์นี้ จึงกลายเป็น หมายเหตุสำคัญของชุมชนที่ถูกจดจำ ชาวบ้านจึงสร้างสรรค์เรื่องราวให้กลายเป็นเรื่องเล่าที่สามารถสื่อสาร ถ่ายทอดสืบทอดกันรุ่นต่อรุ่น เป็นนิทานมุขปาฐะส่งทอดจากปากต่อปาก บนฐานความเชื่อว่า เหตุการณ์ครั้งนี้ เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นอย่างช้า ในยุคที่เมืองชะรัดกับเมืองพัทลุงสัมพันธ์ทางอำนาจกันอย่างใกล้ชิด²

การขูดคร่ำที่กฎหมายของรัฐนิยามเป็นอาชญากรรม แทนการเป็นวิถีวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้านรับรู้ ถึงอำนาจรัฐของรัฐสมัยใหม่ ซึ่งเป็นอำนาจจากนอกชุมชนที่จะเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของพวกเขา คดีอาชญากรรมครั้งนี้จึงได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนในสำนักของชาวชะรัดจากยุคเก่าที่ชุมชนเคยถูกควบคุมโดย กฎแห่งจารีตเก่า มาสู่การควบคุมโดยกฎหมายของรัฐสยามที่กำลังเร่งตัวเองเข้าสู่สมัยใหม่ ซึ่งเห็นได้จากตัวบท วรรณกรรมที่เน้นย้ำให้เห็นถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐในการต่อสู้ ไล่ล่า และใช้กระบวนการยุติธรรมจัดการ คดีความ

ลักษณะอันสื่อสารถึงการเข้าสู่ความสมัยใหม่เช่นนี้ ยังเห็นได้จากวรรณกรรมเรื่อง “ภาษีตลุงสอนหลาน” ของพระครูวิจารณ์ศีลคุณ ที่ผู้แต่งต้องการสื่อสารไปถึงเพื่อนผู้หนึ่งซึ่งเคยบวชเรียน แต่ลาสิกขาออกไปแต่งงาน ประพฤติตัวเหลวไหล เอาแต่ดื่ม น้ำหวานหรือน้ำตาลเมา งานการไม่ยอมทำ ทำให้ครอบครัวเดือดร้อน วรรณกรรมเรื่องนี้เหมือนเป็นจดหมายเหตุชุมชนให้ประชาชนได้หวนรำลึกถึงตัวละครชายผู้นั้นในฐานะสมาชิก

² แม้การบันทึกโดยการแปะเรื่องเล่า “เมืองลิด-หะเมว” เป็นบทกลอนลายลักษณ์จะหลงเหลือหลักฐานยืนยันได้ก็เมื่อทศวรรษ 2490 เข้าไปแล้ว แต่ชาวบ้านอาลุโสในชุมชนยืนยันว่ากลอนเรื่องนี้เคยมีผู้ผูกเป็นเรื่องราวมาก่อน ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2460 แล้วเป็นอย่างช้า ผู้อาวุโสอายุร่วม 90 ปีปัจจุบัน ยืนยันว่าเคยได้ยินคนรุ่นปู่ย่าทวดกลอนเรื่องนี้ให้ฟังเมื่อวัยเด็ก เพียงแต่ไม่ได้มี การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพิ่งจะมีการแต่งใหม่เป็นหนังสือและจัดพิมพ์จำหน่าย

ของชุมชนที่มีพฤติกรรมซึ่งไม่น่าเอาเป็นแบบอย่าง กล่าวคือ ไม่เห็นคุณค่าของเวลา ไม่ขยันประกอบการทำงาน และบั่นทอนตัวเองด้วยสิ่งสิ้นเปลือง อันเป็นพฤติกรรมที่สำนึกสมัยใหม่ไม่ให้คุณค่าอีกต่อไป

ในวรรณกรรมประเภทนิราศ บทบาทและความหมายของวรรณกรรมต่อชุมชนจะยังเห็นได้ชัดเจนขึ้น แม้ว่าหลายวัตถุประสงค์ในการเขียนของกวีไม่ใช่การเดินทาง การจากลา หรือการแสดงความรักอาลัยอาวรณ์ตามขนบนิยมของวรรณกรรมนิราศโดยทั่วไป แต่กวีภาคใต้ยุคนี้ก็ให้นิยามว่าเป็นวรรณกรรมนิราศ เนื่องจากเป็นคำกลอนที่ถูกใช้เพื่อบันทึกช่วงสำคัญของชีวิตกวีและชุมชน บางเรื่อง กวีไม่ได้ตั้งชื่อเป็นนิราศ แต่ผู้เสกเรียกกันติดปากว่านิราศ อันทำให้เห็นได้ว่า ในช่วงนี้ วรรณกรรมนิราศภาคใต้ มีความโดดเด่นในฐานะวรรณกรรมจดหมายเหตุการณ์ด้วย

วรรณกรรมนิราศแนวบันทึกจดหมายเหตุดังกล่าวก็เช่น *นิราศรับพัชนี* ของพระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) ซึ่งบันทึกถึงช่วงเวลาสำคัญที่ท่านเดินทางด้วยรถไฟขึ้นไปรับพัดยศที่พระนคร หรือ *นิราศอดีตประวัติคำโคลง* ของพระมหาเปี่ยม *นิราศนายชิต* ของ “นายชิต” เป็นต้น [9] วรรณกรรมเหล่านี้มีเนื้อหาเป็นเสมือนบันทึกความทรงจำที่ทั้งเจ็บปวดและภาคภูมิใจของปัจเจกบุคคลและชุมชนในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งมีประโยชน์ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ถูกสมาชิกในชุมชนอ้างอิงถึง และแสดงความภาคภูมิใจ ความจดจำเหล่านี้ในทางจิตวิทยาคือการจดจำบทเรียนที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการต่อสู้ดิ้นรน สร้างความปรารถนา และหาทางบรรลุผลในบั้นปลาย

วรรณกรรมในฐานะเครื่องมือในการจดจำของชุมชน ยังเห็นได้จากการที่ชุมชนต่าง ๆ ในภาคใต้มักจะมีนิทานหรือตำนานประจำถิ่นเพื่อใช้เป็นเครื่องหมายอ้างอิงประวัติชุมชนในยุคสมัยที่วัฒนธรรมลายลักษณ์ยังเดินทางมาไม่ถึงหมู่บ้าน เช่น *ตำนานเรื่องนางจัน-นายเทพ* สองสามีภรรยาผู้บุกเบิกก่อตั้งหมู่บ้านจันนา [10] ตำนานเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านใช้หมายจำอดีตของตัวเองว่าเริ่มต้นจากหญิงชายคู่นี้ที่เข้ามาบุกเบิกถางป่าทำไร่ ต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติ และภัยโจรผู้ร้าย จนกระทั่งชุมชนเติบโตขยายตัวขึ้น ซึ่งทำให้ชาวบ้านชุมชนแห่งนี้มีความสำนึกเรื่องเครือญาติสูง เนื่องจากเชื่อว่ารากเหง้าดั้งเดิมของพวกตนนั้น สัมพันธ์ในเชิงสายเลือดกับสามีภรรยาคู่นั้น ก่อนจะแตกหน่อออกไปโดยการแต่งงานกับคนจากชุมชนใกล้เคียง ทั้งในเขตพัทลุง และตรัง [11] ความจดจำดังกล่าวก่อให้เกิดสำนึกถึงความเป็นพี่น้องร่วมสายเลือด ชาวบ้านสามารถเชื่อมโยงตนเองเข้ากับบรรพบุรุษไม่รุ่นใดก็รุ่นหนึ่งได้อย่างลงรอย สามารถสืบสาวประวัติจนกระทั่งสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับเครือญาติขึ้นมาได้ในช่วงยุคต่อ ๆ มา³

เช่นเดียวกับชุมชนสุนทรา ที่เรื่องเล่ามุขปาฐะเกี่ยวกับพระอุดมปิฎกได้เคยเป็นเรื่องเล่าประจำถิ่นอยู่ก่อนแล้ว โดยชาวบ้านเล่าขานมารุ่นต่อรุ่นถึงพระสงฆ์รูปหนึ่งที่ได้เข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับราชสำนักสยาม (Thawaro, M.) [12] ภายหลังจึงออกมาบารุงดูแลวัดสุนทรา เคยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนพระองค์ไปเป็นประธานปักหลักเมืองสงขลา โดยเรื่องเล่านี้ต่อมาได้รับการบันทึกไว้ว่า

[รัชกาลที่ 3] โปรดกระหม่อมให้จัดการฝังหลักชัยเมืองสงขลา พระราชทานไม้ไชยพฤกษ์หลักชัยต้นหนึ่งกับเทียนไชยเล่มหนึ่ง พร้อมทั้งเครื่องไทยทานต่าง ๆ และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระอุดมปิฎก เป็นประธานสงฆ์ฐานุกรมเปรียญ 8 รูป ออกมาเป็นประธานกับพระราชครูอุษากจารย์พราหมณ์กับพราหมณ์ 8 นาย...พระยาสงขลา (เถียนเส่ง) ได้กะ

³ ธุรกรรมขององค์ความรู้นี้คือหนังสือบันทึกเครือญาติที่ชาวชุมชนจันนาได้จัดทำขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 2520 โดยการสืบสาวจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ยุคก่อตั้งหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อเครือญาติแยกสายย่อยออกไปมากขึ้น แต่ละสายตระกูลก็ทำหนังสือของสายตระกูลตนด้วย

เกณฑ์กรรมการและไพร่จัดทำเป็นโรงพิธีใหญ่ขึ้นในกลางเมือง คือที่หน้าศาลเจ้าหลักเมืองเดี๋ยวนี้นี้ และตั้งโรงพิธีสี่ทิศ คือ ที่ป้อม เสร็จแล้ว ครึ่งเดือนสี่ขึ้นเจ็ดค่ำ ปิชาล จัตุวาศก พระยาสงขลา ให้จัดตั้งกระบวนแห่ทั้งพวกจีน และพวกไทยเป็นที่ครึกครื้นและเอิกเกริกมาก ตั้งกระบวน แห่หลักไม้ไชยพฤษกับเทียนไชยไปเข้าโรงพิธีแล้วพระสงฆ์ราชาคณะฐานานุกรมเจริญ พระปริตร พระครูพราหมณ์ ก็สวดตามไสยเวท [13]

แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่นั้น รับรู้และจดจำบทบาทในฐานะเป็นเรื่องเล่ามุขปาฐะที่จดจำสืบทอดมา เรื่องนี้ ถูกนำมาจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหลัง “ผู้แทนพระองค์” ในรัชกาลที่ 3 ของพระอุดมปิฎกในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี และเล่าสืบทอดกันมาด้วยความภาคภูมิใจที่สมาชิกจากชุมชนตนเองได้ขึ้นไปมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการบริหารหัวเมืองภาคใต้ในสมัยโบราณ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การใช้ประโยชน์วรรณกรรมประจำถิ่นเพื่อการจดจำเหตุการณ์สำคัญ ๆ ของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลานั้น เกี่ยวข้องกับการที่ปัจเจกบุคคล หรือชุมชนได้สัมผัสกับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ แล้วต้องการที่จะจดจำประสบการณ์เหล่านั้นไว้ การนำเรื่องราวมาร้อยเรียงเข้าเป็นบทหรือกรองจึงเป็นกลวิธีในการจดจำอย่างหนึ่งซึ่งแพร่หลายอยู่ในชุมชนบริเวณนี้เป็นอย่างยิ่ง เด็ก ๆ อาจใช้วิธีการจดจำชื่อชาวบ้านในชุมชนโดยการเอาชื่อมาเรียงร้อยให้ได้สัมผัสกัน⁴ การแต่งลักษณะนี้ถือเป็นการละเล่นของเด็ก ๆ อย่างหนึ่ง เนื่องจากแสดงให้เห็นทักษะด้านการใช้ภาษา แล้วยังนำมาขับเป็นทำนองได้ด้วย

การจดจำผ่านวรรณกรรมดังกล่าวนี้ คือ รูปแบบภาษาในชีวิตประจำวันที่ซ่อนความปรารถนาของประชาชนเอาไว้ วรรณกรรมจึงเป็นภาษาซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาในระดับที่ลึกลงไป อันจะเห็นความเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนขึ้น จากน้ำเสียงและเนื้อหาของวรรณกรรมประจำถิ่นจำนวนหนึ่งที่ได้ศึกษาดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

2) วรรณกรรมและอำนาจของความปรารถนา กับการเคลื่อนไหวของชุมชนในประวัติศาสตร์ภาคใต้

ดังได้กล่าวแล้วว่า ความจดจำต่อความเปลี่ยนแปลงของปัจเจกบุคคล ตลอดจนชุมชน ยืนยันให้เห็นถึงแรงผลักดันที่ทำให้ผู้คนและชุมชนภาคใต้เกิดความปรารถนาและต้องการที่จะได้ตอบสนองความปรารถนานั้น ในทางจิตวิทยาความจดจำอาจถูกแปรเป็นบทเรียนที่ค่อย ๆ ก่อให้เกิดโลกทัศน์แบบใหม่ของประชาชนคนได้ ซึ่งค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา วรรณกรรมจึงถือเป็นหลักฐานแห่งแรงปรารถนา นั้นอย่างน่าพิจารณา

จากความปรารถนาที่จะบรรลุนิพพานในโลกหน้า ซึ่งเคยเป็นเป้าหมายในชีวิตของประชาชนซึ่งวิถีสัมพันธ์อยู่กับพุทธศาสนา ในวรรณกรรมช่วงทศวรรษ 2440 มากี่เกิดความเปลี่ยนแปลงที่เห็นร่องรอยได้ในหลักฐานวรรณกรรมเรื่อง “พระปรมัตถ์” ซึ่งเป็นวรรณกรรมเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นอย่างช้า วรรณกรรมเรื่องนี้แพร่หลายทั่วภาคใต้ในชื่อที่แตกต่างกันไปตามการออกเสียงเฉพาะถิ่นและเฉพาะหูของปัจเจกบุคคลผู้คัดลอกและดัดแปลง ฉบับคัดลอกได้มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในด้านเนื้อหาบางอย่างไปเรื่อย ๆ ตามยุคสมัย โดยเมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 6 ก็พบว่า ‘มรรคที่เคยมีน้ำหนักรหนักหนือผล’ ในวรรณกรรมเรื่องนี้ ได้เปลี่ยนไปสู่ ‘ผลที่ถูกให้น้ำหนักหนือมรรค’ โดยผู้แต่ง (หรือผู้คัดลอก)

⁴ เช่น ในบ้านดอนหาดหมู่ 1 อำเภอยะเอนก จังหวัดนครศรีธรรมราช มีคำร้อยชื่อชาวบ้านสาม-ภรรยาที่ถ่ายทอดกันต่อ ๆ มา เช่น คล้อย-ตุก ปุก-ยัม ชิม-เส้ง เจ้ง-คล้าย ฝ่าย-กลอม ผอม-เกลื่อน เลื่อน-เหลิม เพิ่ม-มี รี-โรจน์ โชติ-แคล้ว แผ้ว-พา จา-เนียน เสียร-ลัน จันทร-หมุน เป็นต้น

กล่าวได้ว่า “พระปรมัตถ์” ที่มีอายุในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง ยังแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงเชิงมนต์ศิลป์ของประชาชนต่อความหมายของชีวิตและวิถีชีวิตด้วย กล่าวคือ พระปรมัตถ์ ยุคนี้นำเสนอแนวทางในการศึกษาชีวิตและศาสนาบนฐานของการเข้าใจและยอมรับความเปลี่ยนแปลงของโลกไว้ว่า จะต้องเกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ [14] วิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจว่า ในด้านเนื้อหาวรรณกรรมเก่าแก่เล่มสำคัญของภาคใต้เล่มนี้ นำเสนอความเปลี่ยนแปลงใน 4 ประเด็นด้วยกัน คือ

(1) หนทางแห่งการข้ามภพข้ามชาตินั้นเกิดขึ้นจากวัฒนธรรมการเรียนรู้จะต้องสร้างอย่างเป็นอุปนิสัยพัฒนาและปรับใช้ทุกสถานการณ์ตลอดไป โดยต้องอาศัยการจดจำ ตลอดจนการเอาเยี่ยงอย่าง รวมทั้ง ให้ใช้สติปัญญาและปฏิภาณประกอบการวิเคราะห์สังเคราะห์ด้วยตัวเอง เพื่อนำไปสู่ความจริง ความเป็นพหุสูตร และ/หรือความเป็นปราชญ์ที่คัดโลกและศีลธรรม วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ต้งามยอมเป็นหนทางข้ามชาติหรือกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ กระบวนการเรียนรู้ที่ดีจึงมุ่งค้นหา “มรรค” หรือวิธีการมากกว่า “ผล” หรือเนื้อหา และใช้สติปัญญานำความจำ

(2) ปัจจัยทางวัฒนธรรมและความเฉพาะถิ่นสำคัญต่อการศึกษาเรียนรู้ เพราะความคิดและความเชื่อของชาวบ้านมีสายรากมาจากวัฒนธรรมของชุมชน

(3) ใช้รากฐานความรู้และศรัทธาเดิมเพื่อแสวงหาจุดเริ่มต้นของผู้ศึกษา

(4) การศึกษาเป็นการทดลองประสบการณ์ซ้ำ ๆ หรือการกล่าวซ้ำความเดิม เพื่อให้เกิดการจดจำ โดยการซ้ำนี้อาจจะซ้ำทั้งคำ แนวคิด หรือการขยายแนวคิดออกไปกว้างขึ้น

จะเห็นได้ว่า เมื่อบริบทประวัติศาสตร์ภาคใต้เปลี่ยนแปลงไป วรรณกรรมก็ได้เปลี่ยนแปลงท่าทีและเนื้อหาบางส่วนไปด้วย การวิเคราะห์ของสุธิวงศ์ทำให้เห็นว่า ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ทิศทางคำสอนของวรรณกรรมเรื่อง *พระปรมัตถ์* เริ่มมุ่งเน้นในลักษณะสวนทางกันกับที่เคยพบในฉบับก่อน ๆ กล่าวคือ วรรณกรรมได้ให้ความสำคัญกับวิธีการ และบริบททางวัฒนธรรมมากกว่ามุ่งเป้าไปสู่ผลแห่งนิพพาน ซึ่งเคยเป็นทิศทางหลักของวรรณกรรมเรื่องเดียวกันในยุคสมัยก่อนหน้านั้น แม้ว่าการตีความของสุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2005) [14] อาจจะยืนอยู่บนฐานของท้องถิ่นนิยมด้วยอย่างหนึ่ง แต่ท่านก็ทำให้เห็นว่า วรรณกรรมเรื่อง *พระปรมัตถ์* สำเนาหลัง ๆ มาให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเก่า นั่นจึงเท่ากับสอนให้คนตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงไปในตัว และเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลสามารถเดินตามความปรารถนาของตนเองที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

หากพิจารณาจากรากฐานเรื่องความศรัทธาของประชาชนในชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา จากวรรณกรรมประเภทตำนานทั้งมุขปาฐะ และลายลักษณ์ ตลอดจนวรรณกรรมนิทานประจำถิ่นหลายท้องถิ่น เช่น แก้วแสง ทุ่งนารี บ้านขอนแก่น ฯลฯ พบว่า เป็นไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกับวรรณกรรมเรื่อง “พระปรมัตถ์” ดังกล่าว แม้จะไม่ได้มุ่งหมายสู่การกล่อมเกลာให้ผู้คนเดินทางไปสู่ “พระนิพพาน” ก็ตาม วรรณกรรมตำนานและนิทานเหล่านี้อ้างอิงถึงชุมชนที่เป็นเจ้าของวรรณกรรม โดยการเชื่อมโยงให้เห็นว่ามีสถานะที่สัมพันธ์กับพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชและความศรัทธาในพุทธศาสนาที่มีพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชในที่นี้จึงเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อหมายถึงเครือข่ายของประชาชนและชุมชนซึ่งมีพลังก่อให้เกิดการอุทิศตนจนเกิดผลหรือพลังในการกระทำบางอย่าง เช่น พลังแห่งประเพณี พลังเครือข่าย ความศรัทธา จารีตนิยม และธรรมเนียมปฏิบัติ เป็นต้น

ความยิ่งใหญ่ของเมืองนครศรีธรรมราชในทางประวัติศาสตร์นั้นไม่อาจปฏิเสธได้ โดยเฉพาะในยุคโบราณ ความปรารถนาของประชาชนต่อพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชจึงเป็นทั้งเป้าหมายและเนื้อหาในทางการเมืองเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเล็กชุมชนน้อยในอาณาบริเวณของเมืองใหญ่นี้ ทั้งแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของประชาชนในบริบททางการเมืองเพื่อที่จะดำรงตนให้อยู่ได้ในสถานการณ์ที่สังคมและการเมืองเปลี่ยนแปลงไปด้วย ประเพณีของชาวใต้ โดยเฉพาะ ในนครศรีธรรมราชและบริเวณใกล้เคียงหลาย ๆ ประเพณี เช่น ประเพณีการถวายของที่มีค่าแด่พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ประเพณีบูชาพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีเดือนสามหลามเหนียว เป็นต้น เป็นผลมาจากแรงผลักดันของความปรารถนาที่จะไปนมัสการพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช “สักครั้งในชีวิต” ประเพณีต่าง ๆ นี้จึงเป็นทั้งผลและมรรคของความปรารถนาและศรัทธาที่ประชาชนสร้างขึ้นในบริบททางการเมืองอันมีพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเป็นสื่อกลางความศรัทธา ในสมัยรัชกาลที่ 5 ความปรารถนาก็แสดงออกอย่างโดดเด่นในการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชของพระสงฆ์ชั้นสามัญรูปหนึ่งร่วมกับประชาชนจากทั่วสารทิศกว่า 20,000 คน การร่วมแรงร่วมใจของประชาชนครั้งนี้ก่อผลให้ความศรัทธาและความปรารถนาได้กลายเป็นรูปธรรม จากเดิมที่พวกเขาต้องอยู่ในระบบไพร่และเลขาที่ปลูกฝังให้มีจิตสำนึกว่าไม่อาจมีพลังทำกิจการใดที่ยิ่งใหญ่ขนาดนี้ได้

เราจะเห็นถึงปรากฏการณ์นี้ได้ในวรรณกรรมเรื่อง “ทิดยี่ป่านบูรณะพระมหาธาตุ” ของเลี่ยม นาครัฏฐ อดีตพระสงฆ์ซึ่งเกิดและเติบโตมาในช่วงต้นรัชกาลที่ 5

วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ทั้งแสดงออกถึงความปรารถนาของประชาชน และยืนยันให้เห็นถึงบทบาทของประชาชนในการผดุงเอาไว้ซึ่งวัตถุแห่งความศรัทธาที่เป็นส่วนหนึ่งของตัวตนของชุมชน วรรณกรรมบอกเล่าถึงวัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชก่อน พ.ศ.2439 ที่กลายเป็นวัดรกร้าง พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชหักพังเสียหาย พระพุทธรูป และเจดีย์น้อยใหญ่ชำรุดทรุดโทรม โดยเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชก็ไม่ได้ดูแลปฏิสังขรณ์ (ด้วยเหตุผลทางการเมือง ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า) นายป่านจึงออกบวชและออกธุดงค์ขอบิณฑบาตไม้จากชาวบ้านนำมาบูรณะ ต่อมาชาวนี้นี้แพร่กระจายไปทั่ว จึงเกิดคลื่นขบวนประชาชนแสดงความปรารถนาและศรัทธาที่จะร่วมบูรณะด้วยโดยบริจาคทั้งทรัพย์สิน ทรัพย์สิน สิ่งของ และแรงงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ

การบูรณะพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า เป็นแรงปรารถนาของประชาชนอันปราศจากอิทธิพลของทั้งฝ่ายราชสำนัก ฝ่ายเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (ขุนนางท้องถิ่น) และฝ่ายสถาบันสงฆ์ ในขณะนั้นเลย ดังจะเห็นจากหลักฐานของราชการระบุว่า พระยาสุโขทัยวินัยเองก็เพียงรู้ข่าวการบูรณะพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชนี้ภายหลังจากที่พระป่านเริ่มการรณรงค์แล้วเกือบปี จึงเข้าไปสอบถามความเป็นมาและวิธีการจัดการบริหารจากพระป่านในระหว่างที่การบูรณะกำลังดำเนินการอยู่ ทำให้ราชสำนักแสดงความรู้สึกแปลกประหลาดใจมากที่ประชาชนจากทั่วทุกสารทิศเข้าร่วมนับสองหมื่นคน จึงได้ยกภาษีค่านาในเมืองนครศรีธรรมราช 40 ชั่งที่เก็บได้ใน ร.ศ.115 (พ.ศ.2440) ร่วมบริจาคให้พระป่านด้วย [15]

วรรณกรรมของพระเลี่ยม นาครัฏฐ ก็ได้บอกเล่าให้เห็นถึงท่าทีของขุนนางท้องถิ่นต่อการเสื่อมโทรมของพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชว่าเป็นไปอย่างเฉยชา ขุนนางในเมืองนครศรีธรรมราชละทิ้งให้เครื่องหมายแห่งอำนาจอันยิ่งใหญ่ในอดีตของเมืองนครศรีธรรมราชต้องร่วงโรย ประชาชนจึงเกิดสำนึกใหม่ว่าตนไม่เพียงแต่จะใช้ประโยชน์จากพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเท่านั้น แต่ยังควรแสดงบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชในห้วงเวลาที่สำคัญด้วย สำนึกเช่นนี้แสดงให้เห็นหัวเลี้ยวที่สำคัญของบทบาทประชาชนกับการสำนึกเรื่องการมีส่วนร่วม ดังที่วรรณกรรมได้บันทึกเอาไว้ว่า คณะทำงานของพระป่านต้องร่วมพูดคุย

กับชาวบ้านก่อนการตัดสินใจปฏิสังขรณ์ ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ยังคุ้นชินกับสถานะความเป็นไพร่ยังไม่กล้าที่จะลงมือ เนื่องจากเห็นว่า การบูรณะซ่อมแซมเป็นงานใหญ่ ประชาชนไม่อาจรับภาระได้ ขณะที่ อีกส่วนหนึ่งอีกเหิมและมั่นใจว่า ทำได้ตามกำลังและความปรารถนา ดังกลอนตอนหนึ่งบอกเล่าบรรยากาศการพูดคุยถกเถียงของชาวบ้านว่า

ปูนก็ฟิดอิฐก็ทุกไปทุกส่วน	เราไม่ชวนกันสร้างทำทางเหิน
จะสลายไปด้วยสายอุทกเกริน	ใช่เผชิญแต่กระเจาเพราะเราปล่อย
จบประโยคพาทีทองหมิตอบ	เครื่องประกอบกอบอิฐไม้ไม่ใช่หน่วย
เข้าไปยุ่งปรุงแต่งเราแรงน้อย	จะได้พลอยรับอายเมื่อปลายมือ
แต่เจ้าเมืองสั่งระดมยั้งล้มเหลว	เราเลว ๆ ไพร่ ๆ ทำได้หรือ
ข้าก่อนหมิ่นที่ว่าเพียงหาหรือ	ใช่กระตือรือร้นแข่งเจ้านาย
เพียงปลูกโรงปิดองค์พระทรงม้า	มองเห็นว่าพอจะปล้ำมาทำได้ [16]

จากบทกลอนตอนดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ประชาชนตระหนักถึงอำนาจของขุนนางท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกัน ก็เห็นว่า พวกเขาไม่อาจทิ้งร้างพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชให้ชำรุดทรุดโทรมต่อไปได้ เพราะมีแต่จะก่อให้เกิดความเสียหาย บทกลอนตอนต้น ๆ ผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นความเสื่อมโทรมของพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราชเจดีย์เล็กใหญ่ในเขตวัดที่ชำรุดหลุดร่วง หล้าปรกชัฏ เด็ก ๆ ปีนป่ายยอดพระเจดีย์เล่น มีชาวบ้านก่อนพระปานพยายามเข้ามาดูแลห้ามปราม สร้างเพิงหลังคาให้บังแล้ว แต่ไม่สามารถทดทานได้ ก็ต้องล่าถอยไป พระปานจึงเห็นว่าหากปล่อยไว้ ไม่เพียงแต่ศาสนวัตถุและศาสนสถานที่สำคัญของเมืองจะเสื่อมค่าเท่านั้น แต่ความศรัทธาต่อพระศาสนาในใจของประชาชนก็จะเสื่อมลงไปด้วย [16] ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชในห้วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของระบบการเมืองใหม่ที่ลงมาสู่ภาคใต้ได้กลับมาฟื้นชีวิตและได้รับการผดุงเอาไว้ได้อีกครั้งด้วยอำนาจอันเกิดจากความศรัทธาและความปรารถนาของประชาชน

วรรณกรรมที่บอกเล่าถึงการรวมพลังของประชาชนบนพื้นฐานแห่งความปรารถนาของตนเรื่องนี้ได้กลายสถานะเป็นหมุดหมายสำคัญแห่งประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราช เกิดวรรณกรรมบอกเล่า และทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้อีกหลายสำนวนในเวลาต่อมา แม้กระทั่ง วรรณกรรมสมัยใหม่⁵ พระปานและประชาชนซ่อมพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชจึงเป็นปรากฏการณ์แห่งความปรารถนาของประชาชนคนสามัญที่ได้ยกระดับให้ประชาชนได้มีที่อยู่ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ว่าด้วยความยิ่งใหญ่ของเมืองนครศรีธรรมราช

การรวมพลังความปรารถนาซ่อมแซมพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการปฏิรูปมณฑล ที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชถูกมองว่า กระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาลสยาม มีรายงานสารพัดเกี่ยวกับความล้มเหลวในการปกครองเมืองของเจ้าเมืองท้องถิ่น ดังเช่น พระยาศรีธรรมราช (หนูพร้อม) ที่ถูกข้อหาแย่งชิงช้าง ไ้ร่นราษฎร และพัวพันกับคดีฉ้อเงินค่านากที่ถูกนำตัวขึ้นไปกักกันอยู่ในกรุงเทพฯ นานถึง 15 ปี ระหว่างการปฏิรูป น้องชายพระยาศรีธรรมราช (หนูพร้อม) เป็นพระปลัดรักษาเมือง ก็มีพฤติกรรมไม่แตกต่างไปจากพี่ชายมากนัก ขณะที่ ฝ่ายเจ้าเมืองและกรมการเมืองพัทลุงก็มีปัญหาไม่ต่างกัน [15] ความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าวกลายเป็นช่องว่างทางการบริหารราชการบ้านเมือง เกิดการละเลยที่จะพัฒนาท้องถิ่น ทั้งเจ้าเมือง ขุนนางท้องถิ่น และรัฐบาลกลางในห้วงเวลานั้นไม่ได้ให้ความสนใจทำนุบำรุง เมื่อมีประชาชน

⁵ เช่นเรื่องสั้น “ทิดปานบูรณะพระธาตุ” ของ ศิริวร แก้วกาญจน์ นักเขียนรางวัลศิลปาธร กระทรวงวัฒนธรรม ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2556

หลายหมื่นเข้ามาร่วมมือกับพระปาน ทำให้รัฐบาลกลาง เห็นว่าเป็น “การแปลกปะหลาด” จึงต้องยื่นมือเข้ามา ร่วมกับประชาชนในงานบูรณะนี้ด้วยโดยไม่อาจอดใจได้ โดยการจัดสรรเงินภาษีเข้าร่วมกับพระปานบูรณะ พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชด้วย (Monthon Nakhon Si Thammarat Archive, 19984) [16]

แรงศรัทธาดังกล่าวได้สะท้อนถึงความปรารถนาของประชาชนและชุมชนที่ในบริบทประวัติศาสตร์ ที่เกิดการขับเคลื่อนระหว่างขุนนางท้องถิ่นและรัฐบาลกลางดังกล่าวแล้ว ผลที่ได้ก็คือ รัฐบาลสยามซึ่งกำลัง จัดวางระบบเทศาภิบาลใหม่นั้นต้องหยุดตระหนัก และรับฟังการแสดงความต้องการนี้โดยไม่อาจปฏิเสธพลัง ปรารถนาดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ระหว่างปฏิบัติการบนทอนอำนาจขุนนางท้องถิ่นเพื่อดึงอำนาจเข้าสู่ ศูนย์กลางของรัฐบาลสยามนั้น ประชาชนก็แสดงออกถึงพลังแห่งตน แสดงอำนาจผ่านการฟื้นฟูพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ให้รัฐบาลสยามได้ประจักษ์ และยอมรับไปด้วย

ในทางการเมืองของชนชั้นนำ พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความยิ่งใหญ่ ในอดีตของเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเป็นที่พึ่งสุดท้ายของ ชนชั้นนำเมืองนครศรีธรรมราชในการขดเขยอำนาจทางการเมืองการปกครองที่ถูกกรุงศรีอยุธยาสืบทอน โดยการสร้างความยิ่งใหญ่ในฐานะศูนย์กลางศรัทธาและพุทธศาสนาขึ้นมาเพื่อแสวงหาการยอมรับ [17] แต่ใน ช่วงทศวรรษแห่งการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาล ความยิ่งใหญ่ของพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชได้ถูกผดุงด้วย แรงศรัทธาของประชาชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของภาคใต้ที่ประชาชนซึ่งยังไม่หลุดออกมา จากระบบไพร่ได้รวมพลังกันแสดงถึงความปรารถนาและตัวตนของพวกเขา

หากพิจารณาจากจารีตวรรณกรรมภาคใต้ตั้งแต่โบราณมาจนถึงยุคปฏิรูปมณฑล ก็จะเห็นความ สอดคล้องต้องกันว่า ในวิถีชีวิตของประชาชนนั้น สถาบันศาสนามีบทบาทมากกว่าสถาบันทางการเมือง⁶ ข้อ นี้ได้สะท้อนออกมาเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวรรณกรรมภาคใต้ประการหนึ่งคือ ไม่พบว่ามียุทธประณามพจน์ ของวรรณกรรมเรื่องใดที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ของเมืองและความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์หรือเจ้าเมืองโดยไม่อิงอยู่ กับหลักคำสอนและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แต่วรรณกรรมภาคใต้มีจารีตการเขียนบทประณามพจน์โดย กล่าวถึงคุณแห่งพระพุทธเจ้า พระรัตนตรัย ฆีบรรพบุรุษ ครูหมอ พ่อแม่ และครูอาจารย์ เสียมากกว่า แม้ว่า ภายหลังการปฏิรูปมณฑลจะปรากฏบทบาทของสถาบันกษัตริย์จากกรุงเทพฯ เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนภาค ใต้มากขึ้น แต่บารมีของพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะ ภายหลังจากการระดมการบริจาคโดยพระ ปานเป็นผู้นำ ก็ยังสูงเด่นอยู่ ประชาชนเหมือนจะเกิดความผูกพันระหว่างตนเองกับพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราชมากขึ้น ดังที่ปรากฏในบทประณามพจน์วรรณกรรมที่เขียนหลังจากนี้หลายเรื่อง เช่น “จินตนา จาริก” (พิมพ์ พ.ศ.2470) ของเพียร นมะตร์ เรื่อง “วงศ์โคกราชสร้างพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชเมืองนคร” (พิมพ์ พ.ศ.2470) และ “ทิตยปานบูรณะวัดพระมหาธาตุ” (เขียน พ.ศ.2500) ของเลี่ยม นาคกรัญ เป็นต้น เนื่องจากพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชในห้วงนั้นได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของความศรัทธาและความปรารถนา ของประชาชนอย่างลึกซึ้งและผูกพันที่ขยายอาณาบริเวณไปทั่วภาคใต้ ดังปรากฏด้วยว่า หลังการบูรณะเสร็จสิ้น ราชกรได้ตั้งตำแหน่ง “เจ้าพนักงานวัดพระมหาธาตุ” ขึ้นเพื่อดูแลพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชโดยตรง ผู้ดำรงตำแหน่งนี้คนแรกคือพระปาน สลับโดยประชาชนสามัญ และหัวหน้าชุมชนระดับ “ขุน” ต่อมาจนถึง ทศวรรษ 2500 [18]

⁶ ส่วนข้อเท็จจริงที่ว่า การเมืองใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือควบคุมและแสดงอำนาจก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องใช้คำอธิบายอีกอย่างหนึ่ง

การแสดงออกถึงความปรารถนาเช่นนี้ของประชาชน ทำให้มองเห็นได้ว่า แม้ประชาชนจะถูกครอบงำอย่างยาวนานภายใต้ระบบไพร่ และระบบกัลปนา (เลกวัต) แต่อาศัยความศรัทธาพวกเขาจึงสามารถก่อร่างสร้างพลังของตนเองขึ้นมาได้ในสถานภาพที่ถูกจำกัด ทั้งนี้ ก็ด้วยปริมาณพลของศาสนาที่ด้านหนึ่งแม้จะมีลักษณะเป็นโครงสร้างที่กดทับ แต่อีกด้านหนึ่งก็เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลได้เรียนรู้ และแสดงสภาวะความปรารถนาแห่งตนออกมาได้ ดังที่สุริวงค์ พงษ์ไพฑูรย์ วิเคราะห์ “พระปรมัตถ์ค้ำคาย” ไว้อย่างน่าสนใจ ในบรรยากาศเช่นนี้เอง วรรณกรรมเรื่อง “ภาษิตลึงสอนหลาน” ของพระครูวิจารณ์ศิลปคุณ ซึ่งเขียนขึ้นในช่วงกลางรัชกาลที่ 5 จึงเสนอให้เห็นถึงมโนทัศน์ของประชาชนภาคใต้ที่เปิดกว้าง ผ่อนคลาย และมุ่งสอนให้ประชาชนเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่

แม้จุดเด่นของ “ภาษิตลึงสอนหลาน” คือ การสอนสั่งโดยการประชดประชัน แต่ความหมายในทางกลับผู้แต่งได้สั่งสอนให้ตัวละครในเรื่องนั้นมีความทันสมัย ใช้อุปมาทางวัฒนธรรมของการเสียสละประชดประชัน และศาสนาหล่อหลอมพฤติกรรมที่สังคมสมัยใหม่ยอมรับ นั่นคือ นิสสัยขันขันแข็ง การใช้เวลาให้คุ้มค่าต่อการผลิต การศึกษาเรียนรู้ด้านภาษา และตัวเลข เรียนรู้ด้านการค้าขาย ไปพร้อม ๆ กับการประกอบอาชีพพื้นบ้านดั้งเดิมของชุมชน ขณะเดียวกัน ก็ชี้ช่องทางให้เห็นโอกาสที่จะได้เข้าสร้างสถานะทางสังคมที่หลุดพ้นไปจากจารีตการอาชีพของท้องถิ่นโดยการศึกษาเพื่อเข้ารับอาชีพราชการอีกด้วย ดังคำกาพย์ตอนหนึ่งว่า

คนเรียนวิชา	ทำการอาสา	พระเจ้าอยู่หัว	
ตั้งตัวเป็นนาย	ว่าได้ยังชั่ว	ฝูงคนเกรงกลัว	ยังชั่วไม่จน
หนึ่งคนจนไพร่	ไม่ยากไม่ง่าย	ได้ทุกข์ทรพล	
อุตส่าห์เปลืองปลด	ทำการบดฝน	ได้ทรัพย์เบาดน	พันทุกข์เวทนา [19]

คำกาพย์ตอนนี้สื่อให้เห็นความชื่นชมในอาชีพรับราชการ ซึ่งเป็นอาชีพใหม่ที่เริ่มได้รับความสนใจในหัวเวลานี้ และเป็นความหวังที่ประชาชนสามัญจะสามารถไต่เต้าเข้าถึงได้ในช่วงหลังปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลเป็นต้นมา แสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งได้ชี้แนะหนทางให้ผู้เสวยวรรณกรรมเห็นว่า อาชีพรับราชการ คืองาน “อาสาพระเจ้าอยู่หัว” ที่คนทั่วไปก็สามารถไต่เต้าขึ้นไปได้ผ่านการ “เรียนวิชา” หรือ “เรียนวิชาการ” [19] โดยตำแหน่งงานที่อ้างถึงก็มีหลากหลาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของระบบราชการที่ถูกวางรากฐานเอาไว้ในชุมชนรอบภาคใต้ยุคนี้ เช่น ขุนนาง นายกอง นายตระราง นายด่าน นายงาน นายทหาร สมุห์บัญชี เสมียน เป็นต้น ตำแหน่งเหล่านี้ สามารถเปลี่ยนแปลงตัวตนของคนในท้องถิ่นให้กลายเป็นอื่น อาจจะเป็นผู้มีอำนาจเหนือคนท้องถิ่นมี “ผู้คนเกรงกลัว” ซึ่งเมื่อนั้นก็เท่ากับว่าเขาได้กลายเป็น “คนอื่น” ของชุมชนไปด้วยแล้ว

การแสดงถึงความปรารถนาเช่นนี้ยังปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง “นิราศวัดหรั่งแคบ” ของสั่ว บัวทองอีกด้วย วรรณกรรมเรื่องนี้เล่าย้อนตำนานของชุมชนที่เคยเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ว่าตำนานชุมชนจินนา (ที่ตั้งของวัดหรั่งแคบ) เริ่มต้นด้วย 2 คู่เมียซึ่งขณะนั้นยังคงอยู่ในระบบไพร่ ต่อมาเมื่อผู้เข้ามาอาศัยอยู่ใกล้เคียงกันมากขึ้น ชาวบ้านจึงปรึกษากันว่า ควรจะสร้างวัดและนิมิตพระสงฆ์จากชุมชนใกล้เคียงที่เติบโตมาก่อนมาอยู่ด้วย ต่อมาชุมชนขยายใหญ่และวัดก็เกิดขึ้น และมีพัฒนาการต่อมาจนกระทั่งถึงทศวรรษ 2510 ชาวบ้านจึงได้ร่วมมือกันก่อสร้างศาสนาคารขนาดใหญ่เป็นถาวรวัตถุขึ้นมาอีก เพื่อให้สถานะของวัดมีความมั่นคงไปพร้อม ๆ กับชุมชนที่มีความซับซ้อนในเชิงโครงสร้างและการปกครองมากขึ้น [20]

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า แม้ชาวบ้านภาคใต้จะดำรงอยู่ในระบบไพร่ และมีอิทธิพลของศาสนาแวดล้อมกดตันอยู่อย่างรอบ ๆ จนต่อมา เกิดการรวมศูนย์การปกครองขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 2440 เป็นต้น

มา แต่ชาวบ้านก็ได้ใช้วรรณกรรมเป็นพื้นที่ในการแสดงออกถึงความปรารถนาของตนได้ ทั้งเป็นความปรารถนาในฐานะปัจเจกบุคคลและของชุมชนเอง ศาสนาพุทธซึ่งได้ค่อย ๆ เปลี่ยนตัวเองจากศาสนาเพื่อโลกหันมาสู่ศาสนาเพื่อโลกปัจจุบันได้กลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ชาวบ้านสามารถปรับปรนนำมาเป็นเครื่องมือในการแสดงออกถึงความปรารถนาดังกล่าว ในวรรณกรรมเรื่อง “ภาษิตลึงสอนหลาน” จะพบว่า พระครูวิจารณ์ศีลคุณ แม้จะเป็นพระภิกษุที่มีคุณูปการต่อชุมชนจะทั้งพระ และชุมชนตอนต้นเป็นอย่างดีสูงในฐานะผู้สร้างสำนักเรียน ก ข โนม ขึ้นก่อนที่การศึกษาระดับมูลศึกษา และประถมศึกษาจะเริ่มต้นขึ้น แต่ท่านก็เปิดกว้างให้การถ่ายทอดความปรารถนาในเชิงโลกียะออกมาได้ด้วย กล่าวคือ การสอนของท่านนั้นไม่ได้มุ่งหมายแต่ “พบนุพพาน” เหมือนขนบของการสอนศาสนาแบบเก่าอีกต่อไป แต่ท่านทำให้ศาสนาได้กลายเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกียะและนิพพานได้ ด้วยการไม่ผูกติดคติพุทธศาสนิกชนไว้กับเป้าหมายเชิงพระศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ให้เปิดรับความเป็นไปและความเปลี่ยนแปลงทางโลกียด้วย เพื่อการอยู่รอดให้ได้อย่างสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลกนี้ โดยให้ปัจเจกบุคคลใช้ศักยภาพของตนในการพิจารณาให้เกิดความสมดุลเหมาะสมในชีวิต ซึ่งท่าทีลักษณะนี้ เราก็ได้เห็นมาแล้วเช่นกันในวรรณกรรมเรื่อง “พระปรมัตถ์ค้ำกาศ” ซึ่งได้มีความเปลี่ยนแปลงในเชิงเนื้อหาและกระบวนวิธีมาตามลำดับในชุมชนภาคใต้

บทสรุป

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าบริบทประวัติศาสตร์ของภาคใต้มีความคุ้นเคยกับความเป็นสมัยใหม่มากอย่างต่อเนื่อง ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เปิดรับการติดต่อสัมพันธ์กับคนแปลกหน้ามาอย่างยาวนาน เมื่อรัฐบาลสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปฏิรูปการปกครองเมื่อปลายทศวรรษ 2430 เป็นต้นมา จึงเสมือนกับการดึงภาคใต้เข้าสู่บรรยากาศใหม่แห่งความทันสมัย ซึ่งที่กรุงเทพมหานครได้สัมผัสสัมพันธ์มาก่อนแล้ว เราจึงได้เห็นการวางพื้นฐานการเมืองเป็นการวางโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนหัวเมืองลงไปถึงระดับอำเภอหรือแขวง เกิดถนนสายใหม่ ๆ พร้อมสายเก่า ๆ ที่ได้รับการซ่อมแซม จนมีตลาดการค้าและการขยายตัวของชุมชน ส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ไม่เคยมีริมฝั่งน้ำมากขึ้น การณ์นี้จึงค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์และวิถีของชุมชนภาคใต้ในช่วงนั้นให้ค่อย ๆ กลายเป็นเมืองบกแทนเมืองน้ำแต่เดิม

วรรณกรรมประจำถิ่นจำนวนหนึ่งที่หลงเหลือในอยู่ความทรงจำ และเหลือเป็นลายลักษณ์อักษรมาจนถึงปัจจุบันจึงแสดงให้เห็นปฏิกิริยาของประชาชนคนใต้ในการปรับตัวเพื่อเชื่อมตัวเองเข้ากับความเป็นสมัยใหม่ดังกล่าว ในที่นี้วรรณกรรมประจำถิ่นจึงเป็น “ภาษา” ที่ไม่เพียงแต่ถูกใช้เพื่อความบันเทิง การสั่งสอน เท่านั้น หากแต่ยังเป็นสิ่งแสดงออกถึงความปรารถนาของประชาชนดังกล่าวแล้ว

ความปรารถนาแม้จะเป็นผลจากจิตไร้สำนึกในมุมมองของลาภก้อง และเป็นความพยายามที่จะสร้างและปฏิบัติการเชื่อมต่อ ในมุมของเดอเลซและกัตตารี แต่เมื่อนำสองแนวคิดของนักวิชาการทั้งสองนี้มาพิจารณา ชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ในห้วงเวลาที่รัฐสยามกำลังปฏิบัติการทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อตั้งท้องถิ่นทั่วประเทศเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในช่วงทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา ทำให้เห็นได้ว่า มีการตอบสนองของประชาชน โดยการเดินเข้าสู่ประตูแห่งความเป็นสมัยใหม่ที่รัฐได้เปิดขึ้นอย่างคึกคัก โดยเฉพาะการอพยพออกจากท้องถิ่นเพื่อไขว่คว้าหาโอกาสใหม่ที่จะพึงได้ผ่านการศึกษาในระบบสมัยใหม่ซึ่งรัฐอำนวยความสะดวกสร้างขึ้น

ขณะเดียวกัน การเริ่มลงหลักปักฐานแน่นหนาขึ้นของระบอบราชการ ผ่านการปักฐานสถาบันต่าง ๆ ของรัฐศูนย์กลาง ก็เริ่มทำให้ประชาชนตระหนักว่า ความรู้หนังสือไทยเป็นเงื่อนไขจำเป็นที่คนในท้องถิ่นจะ

สามารถสร้างสัมพันธ์กับรัฐและราชการได้ง่ายขึ้น มีตัวอย่างกำนันในแขวงจะหึงพระ ที่ได้รับการชื่นชมว่าสามารถทำสำมะโนประชากรเป็นไปอย่างสะดวก เพราะกำนัน ผู้ช่วยกำนัน และบุตรหลานมีความรู้ภาษาไทยและเขียนหนังสือได้ [15] ฉะนั้น ในช่วงทศวรรษ 2440 ระบบราชการได้แผ่ส่งสู่ท้องถิ่น ทั้งผ่านระบบราชการโดยตรง และผ่านระบบศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวได้มาก่อน อันเป็นการเตรียมความพร้อมให้ชาวใต้ได้เริ่มคุ้นชินกับสถาบันทางสังคมและการเมืองใหม่ ๆ และความสัมพันธ์ใหม่ ๆ มากขึ้น

ในบริบทเช่นนี้ ประชาชนคนใต้จึงใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการจดจำ เรียนรู้ และเป็นบทเรียนเพื่อการเข้าสู่สมัยใหม่ร่วมกับสยาม ขณะเดียวกัน ก็ใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการแสดงออกถึงความปรารถนาของปัจเจกบุคคลและชุมชน สำนักของประชาชนในวรรณกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากจุดมุ่งหมายมรรคผลทางธรรม ไปสู่การตอบรับกับวิถีสมัยใหม่ อาชีพนอกการเกษตรที่สังคมเดิมไม่คุ้นเคย แต่เป็นอาชีพที่เกิดขึ้นจากการจำหลักของระบบราชการแบบรวมศูนย์ เกิดขึ้นวัฒนธรรมรู้หนังสือ และความสัมพันธ์ที่ชุมชนคนใต้มีต่อตลาดการค้าที่ควบคุมโดยคนจีน และอำนาจการโดยรัฐบาล

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของบทสังเคราะห์จากงานวิจัยชุด “วรรณกรรมประจำถิ่น กับการฟื้นฟูพลังชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา” สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สก.สว.) ผู้เขียนขอขอบพระคุณคณะนักวิจัยประสานงานชุมชนสุนทรา ชุมชนจันทา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง ชุมชนชะรัด-กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง และชุมชนดอนคั่น-สทิงพระ อ.สทิงพระ จ.สงขลา และรองศาสตราจารย์ ยงยุทธ ชูแว่น ผู้ประสานงานชุดโครงการ และ ดร.เลิศชาย ศิริชัย อดีตรองผู้อำนวยการ สกว.การฝ่ายชุมชน ที่ชักชวนให้เข้าร่วมโครงการนี้ พร้อมทั้งให้คำแนะนำระหว่างการวิจัยอย่างใกล้ชิดและเติมกำลัง

References

- [1] Pongphaiboon, S. (1999). *Southern Literature*. Symposium Conducted at the Meeting of the Local Artist in Southern Thailand, Srinakharinwirot University, Songkhla Campus.
- [2] Noothong, U. (1978). *Romantic Literature of Southern Thailand*. Songkla: Southern Language and Cultural Centre, Srinakharinwirot University. (In Thai)
- [3] Suksai, W. (1998). *Buddhist Literature of Songkhla Lake Community*. In Yongyutha Chooaen (Ed.). *The World of Songkhla Lake Communities*. Pathumthani: nakorn. (In Thai)
- [4] Supachalasai, C. (2012). *Jacques Lacan: 10 Concepts in the Terrain of Living*. Bangkok: TEXT. (In Thai)
- [5] Charoensin-o-larn, C. (2008). *Language and Politics / The Political*. Bangkok: vibhasa. (In Thai)
- [6] Ramjitti. (1959). *Principles of the Government Officials and Literature of His Majesty King Vajiravudh*. Phranakorn: Fine Arts Department.
- [7] Bhunmi, L. (Interviewee), Saengthong, P. (Interviewer), Address: No. 19 Moo 3, Charad Sub-District, Kongra District, Phattalung Province. January 12, 2020. (In Thai)
- [8] Nualpien, S. (Interviewee), Saengthong, P. (Interviewer), Address: No. 6 Moo 13, Klongchalerm Sub-District, Kongra District, Phattalung Province. January 12, 2020. (In Thai)

- [9] Saengthong, P. (2002). *The Study of Economic and Social Characteristics of Farmer Communities in the Songkhla Lake Area in Niras*. Master's degree. Bangkok: Ramkhamhaeng University. (In Thai)
- [10] Saengkerd, J. (Interviewee), Saengthong, P. (Interviewer), Address: No. 121 Moo 11 Donsai Sub-District, Kuankhanon District, Phattalung Province. April 13, 2019. (In Thai)
- [11] Rukchuoy, K. (Interviewee), Saengthong, P. (Interviewer), Address: No. 98 Moo 11 Donsai Sub-District, Kuankhanon District, Phattalung Province. April 13, 2019. (In Thai)
- [12] Thawaro, M. (Interviewee), Saengthong, P. (Interviewer), Address: Soontra Temple Pantae Sub-district, Kuankhanon District, Phattalung Province. April 13, 2020. (In Thai)
- [13] Wad Soon Thra Was. (2002). *Biography of Phra Udom Pitaka*. Phattalung: Soon Thra Was Temple.
- [14] Pongphailoon, S. (2005). *Perd Bood Kao Sao Do Pho Luak*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- [15] Songmuang, S. (1982). Localism and Problems of National Integration in King Rama 5 and Effect of Contemporary Political Problems in Southern Thailand. Songkhla: Srinakharinwirot University, Songkla Campus. (In Thai)
- [16] *Monthon Nakhon Si Thammarat* Archive. (1984). Bangkok: Fine Arts Department. (In Thai)
- [17] Saengthong, P. (2013). *Legends and local Mythic Narratives in Southern Thailand*. Bangkok: Gypzy. (In Thai)
- [18] Southern Cultural Centre. (1991). *Life and Works of Phra Palad Liem Asayo of Nakhon Si Thammarat*. Nakhon Si Thammarat: Nakhon Si Thammarat Rajabhat University. (In Thai)
- [19] Phra Kru Wicharn Srilkun. (2005). *Phasit Lung Sorn Larn*. in Don Kun Temple. (2005). History of Don Kun Temple and Poem of Phra Kru Wicharnsrilkun. Songkhla: Don Kun Temple. (In Thai)
- [20] Buathong, S. (1975). *Niras Wad Rhangkab*. Phattalung: Udom Panich Kit. (In Thai)

สินค้าในระบบอุตสาหกรรมที่ส่งผล
ต่อมูลค่าการค้าชายแดนของประเทศไทย
Industrial Systems Product Influencing
the Value of Thailand's Border Trade

สุดารัตน์ สุขเลิศ^{1*}
Sudarat Sukloet^{1*}

¹ อ., หลักสูตรธุรกิจระหว่างประเทศ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา ชลบุรี 20230

¹ Lecturer., International Business Program, Faculty of Management Sciences, Kasetsart University Sri Racha Campus, Chon Buri, 20230, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: ssudaruth@hotmail.com

(Received: January 27, 2021; Revised: July 12, 2021; Accepted: July 18, 2021)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาสินค้าในระบบอุตสาหกรรมที่ส่งผลต่อมูลค่ารวม มูลค่าส่งออก และมูลค่านำเข้าของการค้าชายแดนไทย ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ มูลค่าการส่งออกยางพารา เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ น้ำมันดีเซล และมูลค่าการนำเข้าก๊าซธรรมชาติ เทปแม่เหล็ก จานแม่เหล็กสำหรับคอมพิวเตอร์ เครื่องจักรที่ใช้ในอุตสาหกรรมและส่วนประกอบ สื่อบันทึกข้อมูล ภาพ เสียง ในช่วง พ.ศ. 2554-2561 โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธีการทดสอบระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ผลการวิจัยพบว่า (1) มูลค่าสินค้าที่ส่งผลต่อมูลค่าการค้าชายแดนของประเทศไทย ประกอบด้วย มูลค่าการส่งออกเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ และมูลค่าการนำเข้าเครื่องจักรที่ใช้ในอุตสาหกรรมและส่วนประกอบ (2) มูลค่าสินค้าที่ส่งผลต่อมูลค่าการส่งออกของการค้าชายแดนประเทศไทย คือ มูลค่าการส่งออกเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ และ (3) มูลค่าสินค้าที่ส่งผลต่อมูลค่าการนำเข้าของการค้าชายแดนประเทศไทย คือ มูลค่าการนำเข้าเครื่องจักรที่ใช้ในอุตสาหกรรมและส่วนประกอบ ผลการวิจัยนี้แสดงถึงอิทธิพลของสินค้าในระบบอุตสาหกรรมที่มีต่อมูลค่าการค้าชายแดนไทย เนื่องจากไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดในประเทศเพื่อนบ้าน และไทยก็ต้องนำเข้าสินค้าเพื่อนำมาพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศด้วย การวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานรัฐบาลและผู้ประกอบการไทยในการนำไปประยุกต์ใช้สำหรับโครงการและกลยุทธ์สำหรับการค้าชายแดน

คำสำคัญ: การค้าชายแดน ส่งออก นำเข้า สินค้าในระบบอุตสาหกรรม ประเทศเพื่อนบ้าน

Abstract

This study attempted to identify products in the industrial systems that affect total value, export value and import value of Thailand's border trade. The variables for analyzing included the export value of rubber, computer, equipment and components, automobile, automotive parts and components, diesel fuel and the import value of natural gas, magnetic tape and magnetic disk for computer, industrial machinery and components, storage media from 2011 to 2018. The multiple regression analysis was tested with the significant level of 0.05. The results revealed that (1) the export value of computer, equipment and components and the import value of industrial machinery and components had an influence on the total value of Thailand's border trade, (2) the export value of computer, equipment and components had an influence on the export value of Thailand's border trade, and (3) the import value of industrial machinery and components had an influence on the import value of Thailand's border trade. The study showed how those products in the industry had an impact upon border trade value of Thailand. As Thailand has production potential to respond to neighboring market needs, meanwhile it still relies on imported product for national industrial development. This study will be useful for the Thai government and entrepreneurs to implement the results for projects and strategies for border trade.

Keywords: Border Trade, Export, Import, Industrial Systems Product, Neighboring Country

Introduction

Thailand is a highly export-dependent emerging economy that accounts for over two-thirds of the GDP (Gross Domestic Product). Thailand is an active ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) member and is highly open to foreign trade [1].

Strategic positioning of Thailand as a regional connectivity hub with land borders connected with 4 countries including Myanmar on the west, Cambodia and Laos on the east and Malaysia in the south (Department of Foreign Trade., n.d.) [2]. In the heart of Asia, the location of the country makes it a gateway to Southeast Asia and the area of the Greater Mekong Basin, where great economic potential in new emerging markets. Moreover, Thailand's economic partnership with its neighboring countries, including not only trade and investment, but economic support as well, is inseparably related within Thailand to regional growth [3].

According to location advantage, border trade plays an important role in economic development in this region by generating jobs and rising levels of income. Border trade is defined as the movement of goods and services within the range of a duly defined region across international land borders (Kaminski, B., & Mitra, S., n.d.) [4]. Border trade encompasses a variety of forms of trade carried out by individuals or companies living in provinces, districts or villages close to neighboring countries on the border. It also involves the trade or exchange of goods in non-sophisticated transactions but in a comfortable way between people living along the borders of the two countries [5].

Border trade with neighbors is the dominant channel for Thailand's imports and exports. Border trade in Thailand fell 4.57 per cent to THB 1.07 trillion. Exports totalled THB 612.49 billion, down 5.28 per cent, while imports totalled THB 456.76 billion, down 3.59 per cent. There was a surplus of THB 155.73 billion from this border trade. With the highest trade value of THB 514.07 billion, Malaysia became the top country for border trade with Thailand. Laos came in second at THB 197.52 billion for border trade with Thailand, THB 196.40 billion for Myanmar and THB 161.26 billion for Cambodia, respectively Parpart, E. And ThailandToday.co. [6-7].

As products of Thailand origin are considered high quality. Imported goods are perceived to be of much higher quality than domestically produced goods in neighboring countries (U.S. Department of Commerce., 2019) [8]. For example, automobile and parts, internal combustion engine, and diesel [6]. At the same time, Thailand offers numerous business opportunities in a variety of industries [9]. Consequently, Thailand needs to seek imported products to fulfill great opportunities, such as electric machinery and component, aluminium and products, and copper and products [6].

Demand for Thai products has been rising fast in neighboring countries, in parallel with their burgeoning economies. In order to tap the local markets, international investors are hopping to set up operations within these nations, but Thai businesses have the advantage of a next-door neighbor. In these countries, Thai goods are already well known and considered good in quality. In general, this drives border trade and enables Thai entrepreneurs to expand their sales overseas without ever leaving Thailand. Compared to more far-flung forms of commerce, border trade facilitates quicker distribution and lower shipping costs. Furthermore, Thai products are frequently more familiar and available to neighboring countries than other foreign products.

As a result of national strategy 2018-2037, one of the national strategy of the country aims to improve competitiveness in foreign markets by increasing its efficiency and by planning for regional economic growth [10]. The main motivation for conducting this study was the lack of studies about Thailand's border trade.

In order to fulfill such a gap in border trade, this paper is organized to examine industrial systems product influencing the value of Thailand's border trade. Multiple regression models were development and tested in this study, based on the statistic data from 2011-2018. The required data, including border trade products, export products and import products among Thailand and neighboring countries, of the current study have been collected from Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce, Thailand. The result of the study could provide a better understanding of industrial systems product affecting value of Thailand's border trade. This has led us to the study objective of whether it is reasonable for Thai government and entrepreneurs to implement a project and strategies for border trade products.

Objective

1. Investigate the influence of industrial systems product value in Thailand's total border trade value.
2. Examine the influence of export industrial systems product value to Thailand's border trade export value.
3. Inspect the influence of import industrial systems product value on Thailand's border trade import value.

Methodology

To investigate industrial systems product influencing the value of Thailand's border trade, the multiple regression analysis has been employed which significant level is 0.05. The dependent variables consist of (1) total border trade value, (2) border trade export value,

and (3) border trade import value in the period of 2011-2018. The independent variables, they relatively have the relationship with above mentioned dependent variables. Data and source can be concluded as shown in Table 1.

Table 1 Data for this study (Million THB)

Data	Abbreviation
Total border trade value	ToVal
Border trade export value	ExpVal
Border trade import value	ImpVal
Rubber export value	Rubber
Computer, equipment and components export value	Com
Automobile, automotive parts and components export value	Car
Diesel fuel export value	Diesel
Natural gas import value	NatGas
Magnetic tape and magnetic disk for computer import value	MagTape
Industrial machinery and components import value	EngInd
Storage media import value	StoMed

Source: Department of Foreign Trade, 2015; 2016; 2017; 2018; 2019. [11-15]

This study is set out to identify products affecting the value of Thailand’s border trade. The study adopts a quantitative analysis of these factors. The attempt is, therefore, made to estimate the following 3 statistical models:

(1) Industrial systems product value affecting Thailand’s total border trade value that was determined by a formula used. This equation is

$$Y_1 = \alpha + \beta_{x_1} + \beta_{x_2} + \beta_{x_3} + \beta_{x_4} + \beta_{x_5} + \beta_{x_6} + \beta_{x_7} + \beta_{x_8} + \varepsilon$$

Where

Y_1 = Total border trade value

β_{x_1} = Rubber export value

β_{x_2} = Computer, equipment and components export value

β_{x_3} = Automobile, automotive parts and components export value

β_{x_4} = Diesel fuel export value

β_{x_5} = Natural gas import value

β_{x_6} = Magnetic tape and magnetic disk for computer import value

β_{x_7} = Industrial machinery and components import value

β_{x_8} = Storage media import value

ε = error term

(2) Export industrial systems product value affecting Thailand's border trade export value that was determined by a formula used. This equation is

$$Y_1 = \alpha + \beta_{x_1} + \beta_{x_2} + \beta_{x_3} + \beta_{x_4} + \varepsilon$$

Where

Y_1 = Border trade export value

β_{x_1} = Rubber export value

β_{x_2} = Computer, equipment and components export value

β_{x_3} = Automobile, automotive parts and components export value

β_{x_4} = Diesel fuel export value

ε = error term

(3) Import industrial systems product value affecting Thailand's border trade import value that was determined by a formula used. This equation is

$$Y_1 = \alpha + \beta_{x_1} + \beta_{x_2} + \beta_{x_3} + \beta_{x_4} + \varepsilon$$

Where

Y_1 = Border trade import value

β_{x_1} = Natural gas import value

β_{x_2} = Magnetic tape and magnetic disk for computer import value

β_{x_3} = Industrial machinery and components import value

β_{x_4} = Storage media import value

ε = error term

The confidence level was set at 95%. The allowance for error was set at 5%, so $\varepsilon = 0.05$. Even more, Durbin-Watson statistic test will be used to prove the Autocorrelation problem because the data are time series.

Results

The results of examining the products influencing the value of Thailand's border trade using multiple regressions are shown in the following three tables;

Dependent Variable: TOVAL				
Method: Least Squares				
Date: 10/30/20 Time: 00:52				
Sample: 1 8				
Included observations: 8				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	453739.7	20763.18	21.85309	0.0000
COM	3.486084	0.904883	3.852524	0.0120
ENGIND	2.728253	0.829445	3.289251	0.0217
R-squared	0.960781	Mean dependent var	619307.6	
Adjusted R-squared	0.945094	S.D. dependent var	38081.62	
S.E. of regression	8923.312	Akaike info criterion	21.31072	
Sum squared resid	3.98E+08	Schwarz criterion	21.34051	
Log likelihood	-82.24287	Hannan-Quinn criter.	21.10979	
F-statistic	61.24509	Durbin-Watson stat	2.212644	
Prob(F-statistic)	0.000305			

Figure 1 Industrial systems product affecting Thailand's total border trade value

Source: Calculation from Department of Foreign Trade, 2015; 2016; 2017; 2018; 2019. [11-15]

(1) Industrial systems product value affecting Thailand's total border trade value

$$\widehat{ToVal} = 453739.7 + 3.486084Com + 2.728253EngInd$$

The study used correlations analysis to determine whether a computer, equipment and components and industrial machinery and components and Thailand's total border trade value are correlated. At a 5 per cent significance level, the results show that all products are correlated.

As it could be seen in Figure 1, the value of R-square in this test is 0.96. Thus, independent variables explain 96 per cent of the changes in the dependent variable. This means that two variables which include computer, equipment and components and industrial machinery and components can explain 96 per cent variations in Thailand's total border trade value.

The F-statistic for these data was 61.245, which was statistically significant at $p < 0.05$. Therefore, the study can be concluded that there is a statistically significant effect of computer, equipment and components and industrial machinery and components on Thailand's total border trade value and thus rejected the null hypothesis and accepted the alternative hypothesis.

The serial correlation of residuals is 2.212, according to the Durbin-Watson statistic, the value is within the range of acceptable values (1.5-2.5). This means that the data does not have an autocorrelation problem. Therefore, the findings of this study show that products, including computer, equipment and components and industrial machinery and components have a significant influence on Thailand's total border trade value.

Dependent Variable: EXPVAL				
Method: Least Squares				
Date: 10/30/20 Time: 00:58				
Sample: 18				
Included observations: 8				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	405230.4	26122.50	15.51269	0.0000
COM	5.779471	0.771205	7.494077	0.0003
R-squared	0.903477	Mean dependent var	598196.3	
Adjusted R-squared	0.887390	S.D. dependent var	37092.84	
S.E. of regression	12447.42	Akaike info criterion	21.90873	
Sum squared resid	9.30E+08	Schwarz criterion	21.92859	
Log likelihood	-85.63493	Hannan-Quinn criter.	21.77478	
F-statistic	56.16119	Durbin-Watson stat	1.338896	
Prob(F-statistic)	0.000292			

Figure 2 Industrial systems product affecting Thailand's border trade export value

Source: Calculation from Department of Foreign Trade, 2015; 2016; 2017; 2018; 2019. [11-15]

(2) Export industrial systems product value affecting Thailand's border trade export value

$$\widehat{ExpVal} = 405230.4 + 5.779471Com$$

Correlations analysis was used in the study to determine whether a computer, equipment and components and Thailand's border trade value are correlated. At a 5 per cent significance level, the results show that all products are correlated.

As it could be seen in Figure 2, the value of R-square in this test is 0.903. Thus, 90 per cent of the changes in the dependent variable are explained by independent variables. This means that only one variable which is computer, equipment and components explain 90 per cent variations in Thailand's border trade export value.

The Figure 2 shows that the F-statistic for these data was 56.161, which was statistically significant at $p < 0.05$. Therefore, the study can be concluded that there is a statistically significant effect of computer, equipment and components on Thailand's border trade export value and thus rejected the null hypothesis and accepted the alternative hypothesis.

The serial correlation of residuals is 1.338, according to the Durbin-Watson statistic, the value is between 0 and 2, indicating positive autocorrelation (common in time series data) [16]. Therefore, the results of this study show that computer, equipment and components have a significant influence on Thailand's border trade export value.

Dependent Variable: IMPVAL				
Method: Least Squares				
Date: 10/30/20 Time: 01:00				
Sample: 1 8				
Included observations: 8				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	268154.4	22258.92	12.04705	0.0000
ENGIND	6.953007	1.167295	5.956512	0.0010
R-squared	0.855352	Mean dependent var		393475.1
Adjusted R-squared	0.831244	S.D. dependent var		50034.05
S.E. of regression	20553.94	Akaike info criterion		22.91181
Sum squared resid	2.53E+09	Schwarz criterion		22.93167
Log likelihood	-89.64724	Hannan-Quinn criter.		22.77786
F-statistic	35.48004	Durbin-Watson stat		2.088966
Prob(F-statistic)	0.001002			

Figure 3 Industrial systems product affecting Thailand's border trade import value

Source: Calculation from Department of Foreign Trade, 2015; 2016; 2017; 2018; 2019. [11-15]

(3) Import industrial systems product value affecting Thailand's border trade import value

$$\widehat{ImpVal} = 268154.4 + 6.953007EngInd$$

Correlations analysis was used in the study to determine whether industrial machinery and components and Thailand's border trade export value are correlated. At a 5 per cent significance level, the results show that all products are correlated.

As it could be seen in Figure 3, the value of R-square in this test is 0.855. Thus, the independent variables explain 85 per cent of the changes in the dependent variable. This means that only one variable which is industrial machinery and components explain 85 per cent variations in Thailand's border trade import value.

The Figure 3 shows that the F-statistic for these data was 35.480, which was statistically significant at $p < 0.05$. Therefore, the study can be concluded that there is a statistically significant effect of industrial machinery and components on Thailand's border trade import value and thus rejected the null hypothesis and accepted the alternative hypothesis.

The serial correlation of residuals is 2.038, according to the Durbin-Watson statistic, the value is within the range of acceptable values (1.5-2.5). This means that the data does not have an autocorrelation problem. Therefore, the findings of this study show that industrial machinery and components have a significant influence on Thailand's border trade import value.

Discussions

The results of this study in Figure 1 show a significant influence of the export value of computer, equipment and components and the import value of industrial machinery and components on Thailand's total border trade value. This result is in accordance with study conducted by Chemsripong, S. [17] that reveals investment value in Mae Sot, Tak province is increasing. The growth of labor hire employment is rising and the numbers of company's registration are also increasing, the majority is export and import companies. This study supports why Thailand can be both important exporter and importer in Southeast Asia region.

The findings of this study are consistent with the findings of Nongkhoo, A. (2007). [18], which shows that border trade between Thailand and Cambodia, especially in Sa Kaeo province has increasingly expanded. When opportunities and risks have been addressed, it is found that Thai products are more competitive. Strong proof may be the continuous expansion of the value of exports to the borders. The quality of logistics in Thailand is a main driving factor for such competitiveness. Another main factor is the well-known Cambodian products from Thailand.

Suriphai, T., & Manmart, L. [19] demonstrates Lao tends to consume more luxury goods such as electronic appliances, communicators, jewelry accessories and etc. This study supports Thai export product as computer, equipment and components has high potential in border trade market.

Based on the results of the above Figure 2, it is known that the export value of computer, equipment and components has a significant influence on Thailand's border trade export value.

A central aspect of the growth of the Thai manufacturing sector is the electronics industry. Computer parts and IC (Integrated Circuits) were the key electronics exports from Thailand. Meanwhile, Thailand is one of the ASEAN region's major production bases for these products. Thailand has a well-known reputation in the IC and semiconductor industries. Electronics industry of Thailand, welcoming the boom of the modern digital era, has seen a steady increase in exports [20].

Increased demand for computers and related components came in the digital age from growing online activities. Another factor that has helped promote Thai exports is the FTA (Free Trade Agreement). The Information Technology Agreement allows tariff-free exports of IT-related goods to more than 50 member countries. Thailand has signed FTAs with 18 countries and has joined the WTO (World Trade Organization) [21]. Nearly all E&E (Electrical and Electronics) products can be imported tariff-free into FTA partner countries through these FTAs [22].

This study strengthens research from Chasuk, N., & Tavonprasith, B. (2014). [23] that shows the majority of Malaysian consumers purchase electronic appliances, computers and components, mobile phones, office equipment and entertainment media from Thailand. Also, Malaysian consumers prefer to purchase these products in Thailand and Malaysia border. Chemsripong, S. [17] in her research examines Thailand is more competitive than Myanmar on factor of production, example capital and technology. For that reason, Thailand exports computer, equipment and components more than Myanmar.

Given the results in Figure 3 of this study indicate that the import value of industrial machinery and components has a significant influence on Thailand's total border trade value.

On the import side, Thailand's border trade has also been shifting. In former times, Thailand used to import mainly primary products from neighboring countries, such as vegetables, metal and wood. Currently, Thailand primarily imports heavy machinery and parts for use in the manufacturing sector. This transition is partially due to the relocation of factories manufacturing electronic components. Thus, not only market trends, but also the development of supply chains are opening up new possibilities for adaptive Thai companies [24].

It is well known that the machinery industry plays a crucial role in supporting the manufacturing sector, which has a significant impact on Thailand's overall economy. Despite continued progress, gaps in development are still evident in the industry, as the production of highly complex and accurate technical machinery in Thailand is still in short supply. This has contributed to the country becoming primarily dependent on importing those goods [25].

Thailand's manufacturing sector has shown continued growth and is expected to sustain that path. This industry contributes greatly to the overall growth of the economy of Thailand. More significantly, machinery, mould and die equipment and materials are heavily dependent on this field. As such, further extensions may also be expected in the machinery market. Major manufacturing industries including automotive industry, food processing industry and construction industry [25]. Therefore, Thailand's industry relies on imported foreign machinery and equipment. There are many businesses that produce domestic and export industrial machinery, but most machines are still imported.

The value of this research lies in exploring a better understanding of industrial systems product influencing the value of Thailand's border trade. Most studies on border trade of Thailand and neighboring countries have focused on business environment [26], trade pattern [17], potential [27-28], policy [29-31], strategy [18], development [19, 32-35], and customer behavior Chasuk, N., & Tavonprasith, B. [23] in specific area, and few studies

have dealt with industrial systems product. The purpose of this study was to fill a gap in the literature and add to the extremely limited number of studies on industrial systems product influencing the value of Thailand's border trade with all of its neighbors, including Malaysia, Myanmar, Cambodia, and Laos. The findings reveal (1) the export value of computer, equipment and components and the import value of industrial machinery and components have an influence on the total value of Thailand's border trade, (2) the export value of computer, equipment and components have an influence on the export value of Thailand's border trade, and (3) the import value of industrial machinery and components have an influence on the import value of Thailand's border trade. Based on these results, Thai government and entrepreneurs will benefit from the findings related to implement a project and strategies for border trade products and how products may have an impact upon border trade among Thailand and neighboring countries.

References

- [1] Export Entreprises SA. (2020). *Thailand: Economic and Political Overview*. Retrieved on November 11, 2020, from <https://www.nordeatrade.com/fi/explore-new-market/thailand/economical-context>
- [2] Department of Foreign Trade. (n.d.). *Border Trade with Neighboring Countries Handbook*. Nonthaburi: Department of Foreign Trade. (In Thai)
- [3] Hailemeskel, H., Mohammed, J., Negash, A., & Getu, M. (2016). Policy Research on Cross-Border Trade: Challenges and Prospects. *HU-PRIME Researches*, 1, 151-172.
- [4] Kaminski, B., & Mitra, S. (n.d.). *Skeins of Silk: Borderless Bazaars and Border*. Retrieved on November 14, 2020, from https://www.researchgate.net/profile/Bartlomiej_Kaminski/publication/265226903_Skeins_of_Silk_Borderless_Bazaars_and_Border_Trade_in_Central_Asia/links/54e74e8c0cf277664ff96231.pdf.
- [5] Jaroensathapornkul, J. (2017). The Truck Terminal Project in Sa Kaeo Province: Implications of Border Trade between Thailand and Cambodia. *Journal of Mekong Societies*, 13(1), 55-80. (In Thai)
- [6] Parpart, E. (2020). *Cross-Border Trade Down but Transit Trade with Singapore and China Up*. Retrieved on November 14, 2020, from <https://www.thaienquirer.com/15402/cross-border-trade-down-but-transit-trade-with-singapore-and-china-up/>.
- [7] ThailandToday.co. (2020). *Border Trade Drops in 2019*. Retrieved November 14, 2020, from <https://www.thailandtoday.co/28/01/2020/border-trade-drops-in-2019/>.
- [8] U.S. Department of Commerce. (2019). *Burma - Commercial Guide*. Retrieved November 12, 2020, from <https://www.trade.gov/knowledge-product/burma-myanmar-market-overview?section-nav=1751>.

- [9] ASEAN. (n.d.). *Thailand*. Retrieved November 12, 2020, from <http://investasean.asean.org/index.php/page/view/asean-member-states/view/709/newsid/862/thailand.html>.
- [10] NESDB. (n.d.). *National Strategy 2018 – 2037*. Retrieved November 11, 2020, from <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2019/10/National-Strategy-Eng-Final-25-OCT-2019.pdf>. (In Thai)
- [11] Department of Foreign Trade. (2015). *Border Trade and Transit Trade Statistics of Thailand 2011-2014*. Retrieved October 27, 2020, from <https://www.dft.go.th/bts/show-detail-bts/ArticleId/1813/1813>. (In Thai)
- [12] Department of Foreign Trade. (2016). *Border Trade and Transit Trade Statistics of Thailand 2013-2015*. Retrieved October 27, 2020, from <https://www.dft.go.th/bts/show-detail-bts/ArticleId/8279/8279>. (In Thai)
- [13] Department of Foreign Trade. (2017). *Border Trade and Transit Trade Statistics of Thailand 2014-2016*. Retrieved October 27, 2020, from <https://www.dft.go.th/bts/show-detail-bts/ArticleId/8279/8279>. (In Thai)
- [14] Department of Foreign Trade. (2018). *Border Trade and Transit Trade Statistics of Thailand 2015-2017*. Retrieved October 27, 2020, from <https://www.dft.go.th/Portals/3/Book%20border%20Trad%20%E0%B8%98.%E0%B8%84%202560%20new.pdf>. (In Thai)
- [15] Department of Foreign Trade. (2019). *Border Trade and Transit Trade Statistics of Thailand 2016-2018*. Retrieved October 27, 2020, from <https://www.dft.go.th/Portals/3/PDF%20สถิติการค้าชายแดน%20รค%2061.pdf>. (In Thai)
- [16] Corporate Finance Institute. (2021). *Durbin Watson Statistic*. Retrieved January 15, 2021, from <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/other/durbin-watson-statistic/>.
- [17] Chemsripong, S. (2007). *Comparative Study - Border Trade of Thailand and Myanmar in Mae Sot Checkpoint and Mae Sai Checkpoint for Appropriate Pattern of Border Trade*. Retrieved on January 16, 2021, from <http://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/180/1/sujinda.pdf>. (In Thai)
- [18] Nongkhoo, A. (2007). Thai - Cambodian Border Trading Strategy: Sakeao Province Case Study. In *Academic Conference Sripatum University Academic Year 2007*. 281-287. Bangkok: Sripatum University. (In Thai)
- [19] Suriphai, T., & Manmart, L. (2018). The Roles of Border Trading on Community Economic Development: A Case study of Nongkhai, Nakhonphanom and Mukdahan Province. *Journal of Politics and Governance*, 8(1), 153-176. (In Thai)

- [20] Thailand Board of Investment. (n.d.). *Thailand Electronical and Electronics Industry*. Retrieved January 17, 2021, from https://www.boei.go.th/upload/content/BOI-brochure%202015-E&E_67848.pdf. (In Thai)
- [21] The Nation. (2020). *Thailand No 1 Exporter of Computers, Components in Asean*. Retrieved on January 17, 2021, from [https://www.thestar.com.my/news/regional/2020/05/19/thailand-no-1-exporter-of-computers-components-in-asean#:~:text=BANGKOK%20\(The%20Nation%20FANN\)%3A,Negotiations%20director%2Dgeneral%20Auramon%20Supthaweethum](https://www.thestar.com.my/news/regional/2020/05/19/thailand-no-1-exporter-of-computers-components-in-asean#:~:text=BANGKOK%20(The%20Nation%20FANN)%3A,Negotiations%20director%2Dgeneral%20Auramon%20Supthaweethum).
- [22] Thailand Board of Investment. (2018). *Smart Electronics - A Smart Investment Opportunity*. Retrieved January 17, 2021, from https://www.boei.go.th/upload/content/TIR_Newsletter_February2019_A_W_5c908cc7bf8e5.pdf. (In Thai)
- [23] Chasuk, N., & Tavonprasith, B. (2014). Customer Behavior in Thailand – Malaysia’s Border Trade Case Study : Malaysian Consumers. *Parichart Journal*, 27(2), 126-144. (In Thai)
- [24] Chayanon, V. (2015). *Border Trade is a Boon for Thai SMEs, but They Should Not Be Complacent*. Retrieved on January 17, 2021, from <https://www.scbeic.com/en/detail/product/1606>. (In Thai)
- [25] Thailand Board of Investment. (n.d.). *Thailand's Machinery Industry*. Retrieved January 16, 2021, from https://www.boei.go.th/upload/content/BOI-brochure_2016-machinery-20151222_81490.pdf. (In Thai)
- [26] Jirratsatit, S. (2016). Business Environment Study of Thailand Border in Chiang Rai Province under ASEAN Economic Community. *MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences*, 5(2), 195-217. (In Thai)
- [27] Klinsresuk, K. (2002). *Potentials and Trends of Border Trading in Northeastern Thailand*. Retrieved January 16, 2021, from <http://sutir.sut.ac.th:8080/sutir/bitstream/123456789/724/3/Fulltext.pdf>. (In Thai)
- [28] Ngwitulsatit, K., Didysarin, V., & Chraoensrowattanakul, J. (2017). The Situation of Border Trade and Investment in Lao People’s Democratic : Opportunities and Threats. *Ramkhamhaeng University National Conference on Economics 2017*. 12-26. May 25, 2017. Bangkok: Ramkhamhaeng University. (In Thai)
- [29] Dhammasajjaka, A., & Chaisri, S. (2015). *Conduct Border Trade Thailand-Malaysia in Songkhla*. Retrieved January 16, 2021, from <http://ird.skru.ac.th/RMS/file/8088.pdf>. (In Thai)

- [30] Rungruangphon, W., Sanklang, Y., Hareemao, P., Kittirattanachot, O., & Yoomalai, C. (n.d.). *Promotion Measure and Empower for Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) in Border Area Project*. Bangkok: Thammasat University Research and Consultancy Institute. Retrieved January 16, 2021, from https://www.sme.go.th/upload/mod_download/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%9A%E0%B8%B9%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B9%8C.pdf. (In Thai)
- [31] Thummalapagul, T. (2017). *Politics in Sisaket Border Trade Economic Policy Chong-Sangam Crossing Point Phusing Sisaket*. Retrieved January 16, 2021, from http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2017/TU_2017_5603011122_7623_9372.pdf. (In Thai)
- [32] Samaikul, M. (2014). Border Trade and Economic Development: Case Study of “Friendship Border Market Thai-Cambodia” Sakaeo Province. *Academic Services Journal*, 25(1), 22-30. (In Thai)
- [33] Kanrak, M. (2015). Development of Thailand – Cambodia Border Trade Market : A Case Study in Chong Jom Border Trade Market, Surin Province. *Nakhon Phanom University Journal*, 5(1), 35-43. (In Thai)
- [34] Kwamkhunkoei, J. (2018). The Development of the Thailand - Cambodia Economic Zone Model for the ASEAN Community. *Dusit Thani College Journal*, 12(3), 71-86. (In Thai)
- [35] Suttisumpun, K. (2017). *Cross-Border Trade Development to Support Thailand Special Economic Zone*. Retrieved January 16, 2021, from http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/8346e/%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%A1.pdf. (In Thai)

เจตคติของมนุษย์ที่มีต่อรอยแผลบนเรือนร่างสู่นวัตกรรมวัสดุสิ่งทอ
ทดแทนชีวภาพที่มาจากดินเพื่อการออกแบบเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต
From Human's Attitude Towards Scars to Innovative
Bio Textile Substitute Derived from Soil to Create
Garments for the Future

ขจรศักดิ์ นาคปาน¹ และสุภาวี ศิรินคราภรณ์^{2*}

Khajornsak Nakpan¹ and Supavee Sirinkraporn^{2*}

¹ อ.ดร., คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200

² รศ.ดร., คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200

¹ Lecturer, Dr., Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok, 10200, Thailand

² Assoc. Prof. Dr., Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok, 10200, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: pearvee@yahoo.com

(Received: February 2, 2021; Revised: June 3, 2021; Accepted: June 12, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาและวิจัยนวัตกรรมวัสดุสิ่งทอทดแทนผิวหนังที่มาจากการใช้ดิน พร้อมทั้ง พัฒนาประสิทธิภาพของวัสดุด้วยการออกแบบและผลิตต้นแบบเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคตโดยมีระเบียบและวิธีการวิจัยภายใต้กรอบความคิดจำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่หนึ่ง การสร้างสรรค์นวัตกรรมความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ซึ่งอาศัยวิธีการสังเคราะห์เส้นใยชีวภาพและเม็ดสีน้ำตาลที่มีความคล้ายคลึงกับเซลล์เมลานินในผิวหนังมนุษย์ กอปรกับ วิจัยข้อมูลผิวพรรณของกลุ่มประชากรราชอาณาจักรไทย ประเด็นที่สอง การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติอันมุ่งเน้นกระบวนการผลิตหมุนเวียนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนประเด็นสุดท้าย คือ การแสดงออกถึงสุนทรียศาสตร์ของการออกแบบเชิงประจักษ์ผ่านวัสดุสิ่งทอทดแทนที่มีรูปลักษณะคล้ายผิวพรรณของมนุษย์และเผยให้เห็นถึงร่องรอยคล้ายบาดแผลซึ่งเกิดจากการรักษาหรือผ่าตัด อนึ่ง ร่องรอยดังกล่าวอาจสร้างผลเชิงลบ อันหมายถึง ความทุกข์ต่อจิตใจหรืออับอาย กระนั้น ก็อาจหมายถึงตำแหน่งความปลอดภัยและการรอดชีวิต ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำแนวความคิดที่กล่าวมาถ่ายทอดผ่านกระบวนการสร้างสรรค์เครื่องนุ่งห่มที่มาจากวัสดุสิ่งทอทดแทนผิวหนังดินเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิเสณิยามที่นิยมของคำว่า “สวยงาม” อันเกิดขึ้นจากความไม่สมบูรณ์ ซึ่งหมายความว่าสัญลักษณ์ของการมีชีวิตและสื่อสารถึงวิถีนิเวศแห่งความสมดุลระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์

คำสำคัญ: นวัตกรรม ดิน เมลานิน วัสดุสิ่งทอทดแทน ร่องรอยแผล

Abstract

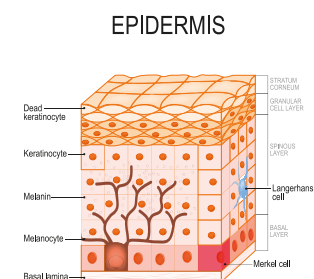
The objective of this research article is to study and carry out research in the biological innovation of the substitute textile derived from soil and through series of improved material efficiency, and we were able to produce future costume prototype that have been resulted from the 3 elements of conceptual framework. The 3 elements are firstly to create innovation based on scientific knowledge through the use of synthetic bio fiber processing and synthetic brown pigmentation that resemble melanin cell in human skin according to research in the skin of the Thai population. Secondly, it is to add value to the natural resource base which focuses on a circular production process that is environmentally friendly. Lastly, it is to exhibit the empirical design aesthetic through using the substitute textile that resembles the human skin color. If one is taking a closer look at the substitute textile, one would consider it to be wounds or operation scars. These permanent marks or scars are either the evidence of sadness and embarrassment feelings or the safety and survival. The researcher has applied this concept into clothing design by using substitute textile produced from soil. This new form of textile is meant to portray the true meaning of beauty caused by imperfections. These imperfections are the symbol of life, expressing the communication of rounds of existence between nature and human.

Keywords: Innovation, Soil, Melanin, Textile Substitute, Scar

Introduction

ความหมายโดยทั่วไปของแผล หมายถึง รอยแยกที่ผิวหนังซึ่งเกิดจากโรคหรือการผ่าตัด มีลักษณะเป็นตำหนิหรือเครื่องหมายที่สังเกตเห็นได้ นัยยะของรอยแผลยังเปิดเผยให้ระลึกถึงประสบการณ์ เจตคติ และความทรงจำ แม้ร่องรอยจะถือเป็นหลักฐานแห่งความสำเร็จล่งหรือการรอดชีวิตอันกล่าวได้ว่า เป็นเรื่องที่ดี หากตรงข้ามรอยแผลก็อาจเป็นสิ่งเร้าให้จิตได้นึกของผู้เป็นเจ้าของเกิดภาวะการถดถอย (Regression) และ ภาวะเก็บกด (Repression) กับการยึดติดกับประสบการณ์ที่เลวร้าย ภาวะเหล่านี้ คือ ตัวปัญหาในการทำลาย บุคลิกภาพ พฤติกรรม และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หากพิจารณาด้วยทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) โดย ซิกมุนด์ ฟรอยด์ นักจิตวิทยาชาวออสเตรียผู้มีชื่อเสียงได้อธิบายไว้ว่า ทฤษฎีจิตวิเคราะห์มีพื้นฐานมาจาก กระบวนการทางจิตใจ (Psychodynamic) ระบุถึงพฤติกรรมปัญหาที่เกิดขึ้นจากแรงขับ (Drive Tension) ซึ่งมีสาเหตุมาจากประสบการณ์ชีวิตอันกลายเป็นรอยแผลและถูกฝังภายในจิตใต้สำนึก (Subconsciousness) จึงเปรียบเทียบได้ว่า รอยแผลที่เคยถูกมอบความหมายว่า เป็นตำหนิ แท้จริงแล้ว คือ สัญลักษณ์แห่งความสำนึก (Consciousness) และปรากฏขึ้นเพื่อสร้างความตระหนักให้มนุษย์ปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการกระทำอันเป็น เสมือนแรงขับที่ก้าวล่วงธรรมชาติ

ฟรอยด์ยังอธิบายถึงโครงสร้างทางจิตของมนุษย์ อันประกอบด้วย อิด (Id) คือ ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ยังไม่ได้ขัดเกลาหรือสัญชาตญาณพื้นฐาน หมายรวมถึง สัญชาตญาณแห่งการมีชีวิต (Life Instinct) และสัญชาตญาณแห่งความตาย (Death Instinct) ซึ่งทำให้มนุษย์ทำทุกอย่างตามหลักของความพอใจ (Pleasure Principle) เปรียบเหมือนสันดานดิบของมนุษย์ ส่วนลำดับต่อมา คือ อีโก้ (Ego) หมายถึง ส่วนที่ควบคุมพฤติกรรมที่เกิดจากความต้องการของอิด โดยมากอีโก้มีส่วนในการตัดสินใจร่วมกับบรรทัดทางสังคมและหลักแห่งความจริง (Reality Principle) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งการอยู่ร่วมกันระหว่างตนเองกับผู้อื่นในสังคม สุดท้าย คือ ซูเปอร์อีโก้ (Superego) หมายถึง มโนธรรมหรือจิตในส่วนที่ได้รับการพัฒนาจากประสบการณ์และการอบรมสั่งสอน อาศัยหลักของศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยมต่าง ๆ ในสังคม ซูเปอร์อีโก้ถือเป็นมาตรฐานที่คำนึงถึงความสุขของผู้อื่นเป็นหลักและเป็นเกณฑ์ระดับสูงสุดของการควบคุมพฤติกรรมโดยยึดหลักค่านิยมของสังคม [1]

ภาพที่ 1 (ขวา) ภาพจัดแสดงแกลเลอรี โครงการ “Defiance” รวบรวมภาพบุคคลที่มีรอยแผลเป็น หลังจากการรักษาโรคร้าย สะท้อนถึงความจริงที่ปรากฏบนผิวพรรณของมนุษย์

ถ่ายโดยช่างภาพ Ami Barwell [2]

ภาพที่ 2 (กลาง) ภาพถ่ายสะท้อนมุมมองในการเปิดเผยและซ่อนเร้นของผิวพรรณที่ปรากฏรอยแผลเป็นของมนุษย์

ถ่ายโดยช่างภาพ Sophie Mayanne [3]

ภาพที่ 3 (ขวา) ภาพวาดขยายเพื่อศึกษาเซลล์เม็ดสีเมลานินในมนุษย์

(Nakpan, 2020)

เมื่อมนุษย์สามารถจัดการความขัดแย้งภายในจิตใจได้สำนึกด้วยการสร้างการหยั่งรู้ต่อปัจจัยที่เกิดในรูปของการรบกวนทางจิตด้วยวิธีพื้นฐานแล้ว มนุษย์สามารถรักษาพยาบาลด้วยแนวทางการใช้จิตบำบัดซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมที่สุด เนื่องจากวิธีการดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายในการนำสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจสำนึกให้ผุดขึ้นมาสู่จิตสำนึกผ่านบทสนทนาระหว่างผู้รับการรักษากับนักจิตวิเคราะห์ ในทางกลับกัน หากเราต้องการบำบัดรูปแบบอื่น เพื่อศึกษาถึงแนวทางที่อาจสร้างความพึงพอใจเฉพาะบุคคล อาทิ การพึ่งพาผลงานศิลปะ หรือวัตถุแห่งความรื่นรมย์ ซึ่งสื่อที่กล่าวถึงนี้จักเกิดผลสัมฤทธิ์ได้จำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีจิตวิเคราะห์คลาสสิก (Classical Psychoanalysis) เพื่อเป็นกระบวนการนำพาสู่การสร้างการหยั่งรู้ [4] ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสร้างสมมุติฐานในการออกแบบเครื่องแต่งกายและทดลองความเป็นไปได้ของวัตถุในฐานะสื่อเสริมสร้างกระบวนการนำพาจิตใจเพื่อสร้างการหยั่งรู้ เนื่องจากหนึ่งในหน้าที่ของผลงานศิลปะหรือออกแบบ คือ การสมมุติบทบาท (Art as Play) ความคิดที่ว่าศิลปะ คือ รูปแบบของการแสดงบทบาทเริ่มมาจากแนวคิดทางทฤษฎีของอิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant) นักปรัชญาแห่งยุคเรืองปัญญาชาวเยอรมัน (ศตวรรษที่ 18) ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่า เป็นนักคิดที่มีอิทธิพลมากที่สุดของยุโรป แนวคิดของคานต์มีเผยแผ่มาอย่างนักปรัชญาสายโรแมนติกและจิตนิยมเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากนักปรัชญาชาวเยอรมันฟรีดริช ชิลเลอร์ (Friedrich Schiller) นำมาปฏิบัติ และนักปรัชญาชาวอังกฤษอย่างเฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) ได้พัฒนาแนวคิดดังกล่าวจนกลายเป็นทฤษฎีที่เรียกกันว่า “Spieltrieb” หรือเรียกว่า ทฤษฎีแรงกระตุ้นให้เล่น ด้วยเหตุแห่งการสมมุติบทบาทถือว่าเป็นการแสดงออกที่เกิดจากชีวิต อารมณ์ และจิตใจ จึงเห็นได้ว่า การหยิบยกเครื่องนุ่งห่มหรือเครื่องแต่งกายอันเป็นหนึ่งในสี่ของปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นของมนุษย์ อาจเป็นวิธีการที่เสริมสร้างวุฒิภาวะและสติปัญญาเนื่องจากประโยชน์ใช้สอยของเครื่องแต่งกายมีหน้าที่ปกป้อง ปกปิด และปกคลุมร่างกายจากสภาพแวดล้อมภายนอก เทียบเท่ากับว่าร่างกายและจิตใจสามารถรับรู้ถึงความหมายของการสร้างสรรค์ที่อยู่เบื้องหลังรูปลักษณ์และสัมผัสเครื่องแต่งกายนั้น

นับตั้งแต่อดีต วิศวกรรมการของเครื่องนุ่งห่มจักถูกนำมาใช้สวมใส่เพื่อปกป้องถึงฐานันดร ความร่ำรวย ตลอดจน การเสริมสร้างบุคลิกภาพให้แก่ผู้สวมใส่และมุ่งเน้นประโยชน์ใช้สอยทางกาย กระทั่ง สังคมสมัยใหม่เครื่องแต่งกายได้รับการนิยามความหมายใหม่ดุจเดียวกับรูปแบบของศิลปะ พิจารณาจากความแตกต่างในเนื้อหา หากเครื่องแต่งกายในฐานะผลงานศิลปะมักแสดงออกด้วยปรัชญาสุนทรียศาสตร์ และให้ความสำคัญต่อประโยชน์ใช้สอยด้านจิตใจ [5] จึงกล่าวได้ว่า ศิลปะเครื่องนุ่งห่ม หรือเครื่องแต่งกายสามารถแสดงบทบาทเพื่อนำพาผู้สวมใส่ไปสู่กระบวนการหยั่งรู้ทางความคิด และพัฒนาจิตใจ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำเสนอสาระของศิลปะอันเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาเพื่อจัดการความขัดแย้งภายในจิตใจได้สำนึก โดยคิดค้นกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรมสังเคราะห์วัสดุสิ่งทอทดแทนที่ได้มาจาก “ดิน” และจักนำไปออกแบบและผลิตเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต ผู้วิจัยมองเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทั่วไปกับการสร้างประโยชน์สูงสุด และหลีกเลี่ยงการออกแบบและผลิตที่สร้างความสูญเสียต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังต้องการเสริมสร้างคุณค่าแห่งการเคารพตัวตนอันเป็นผลลัพธ์ของวัสดุทดแทนสิ่งทอที่ได้มาจากเนื้อดิน ด้วยเหตุภายในเนื้อดินประกอบด้วยแบคทีเรียชั้นดีสามารถสังเคราะห์เม็ดสีเมลานินเทียบเคียงกับเซลล์เม็ดสีเมลานินซึ่งเป็นตัวกำหนดสีผิวพรรณของมนุษย์ [6] จุดประสงค์ของผลงานวิจัยจึงต้องการกระตุ้นทัศนคติในการดำเนินชีวิตแก่มนุษยชาติให้มีความพร้อมต่อการก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างจริงแท้ อันหมายถึงเจตคติที่สามารถเผชิญความขัดแย้งระหว่างจิตสำนึกและจิตไร้สำนึกหรือการกดเก็บ ให้ปรับเปลี่ยนเป็นความเคารพในรอยแผลที่ปรากฏเสมือนการบอกเล่าเรื่องราวและประสบการณ์ร้ายบางด้านของชีวิต ซึ่งร่องรอยเปรียบได้ดั่งเดียวกับพื้นผิว

กายภาพของนวัตกรรมวัสดุทดแทนสิ่งทออันเปิดเผยถึงสัมผัสที่เป็นธรรมชาติ ความยับ การทับซ้อนของวัสดุ สู่ให้เห็นถึงความเป็นอิสระ กอปรกับ คุณสมบัติของวัสดุที่มีความเป็นสีเนกเช่นเม็ดสีเมลานินในผิวพรรณ ของมนุษย์ สรุปได้ว่า ความย้อนแย้งดังกล่าวสร้างการประจักษ์ต่อการมีชีวิตอยู่อย่างยั่งยืน โดยนวัตกรรมวัสดุ สิ่งทอทดแทนที่ได้จากดินนี้จักเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างความงามทางสุนทรียะที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ ทางจิตวิเคราะห์ เหมาะสมกับยุคธรรมชาติอุบัติใหม่ที่สมควรเป็นวิถีสู่แห่งการดำรงอยู่อย่างพึงพาและเกื้อกูล

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาและวิจัย “นวัตกรรมวัสดุสิ่งทอทดแทนปฏิวัติเจตคติของมนุษย์ที่มีต่อผลเป็นบนเรือนร่าง สู่ความงามที่แท้จริง” โดยมุ่งเน้นการสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ มิติของความงามของสุนทรียศาสตร์ของการออกแบบเพื่อสะท้อนให้ประจักษ์ถึงทัศนคติของการคำนึง ถึงสรรพสิ่งของธรรมชาติ แนวทางการสร้างสรรค์นวัตกรรมความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ รวมถึง แนวทางการเพิ่ม คุณค่าและมูลค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติ
2. พัฒนาประสิทธิภาพของวัสดุสิ่งทอทดแทน ออกแบบ และทดลองผลิตต้นแบบผลิตภัณฑ์เพื่อ สนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ประเภทแฟชั่นหมุนเวียนเพื่อความยั่งยืน
3. พัฒนาแนวทฤษฎีและปรัชญาแห่งการดำรงชีวิตในช่วงระยะเวลาของวิถีปกติระลอกใหม่ (The Next Normal) เพื่อสร้างแนวทางในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเอื้ออารี เกื้อกูล และมุ่งสู่วิถีสู่แห่ง ระบบนิเวศที่ยั่งยืน

ระเบียบวิธีวิจัย

รายละเอียดปัจจัยในการท้าววิจัยภายใต้กรอบแนวความคิดในการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. การสร้างสรรค์นวัตกรรมความรู้เชิงวิทยาศาสตร์
 - 1.1 วัสดุสิ่งทอทดแทน
 - 1.1.1 เส้นใยชีวภาพ
 - 1.1.2 ผลเทียบเคียงเม็ดสีเมลานินจากดิน
 - 1.2 ข้อมูลสีผิวพรรณของผู้คนในราชอาณาจักรไทย
2. การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติ
 - 2.1 กระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
 - 2.2 หัตถศิลป์ที่กลับคืนสู่ธรรมชาติ
3. สุนทรียศาสตร์แห่งการสร้างสรรค์
 - 3.1 คุณลักษณะทางกายภาพ: ผลลัพธ์เรื่องสัมผัสภาพระหว่างวัสดุสิ่งทอทดแทนกับระดับ ค่าสีผิวของชนชาติไทย
 - 3.2 คุณลักษณะทางจิตใจ
 - 3.2.1 ทฤษฎีจิตวิทยาเรื่องความเคารพตนเอง
 - 3.2.2 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์เรื่องกลไกในการป้องกันตัวเอง ประสบการณ์ และโครงสร้าง บุคลิกภาพของมนุษย์
 - 3.2.3 ความสามารถในการสร้างสมดุลวิถีชีวิตใหม่แห่งอนาคต

วิธีวิจัย

1. วิจัยความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผิวพรรณของกลุ่มประชากรราชอาณาจักรไทย

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์การแบ่งกลุ่มของสีผิวของกลุ่มประชากรไทย

1.1.1 กลุ่มคนในแต่ละภูมิภาคและความหลากหลายเพื่อเป็นข้อมูลการปรากฏระดับ

สีผิวของกลุ่มประชากรไทย

- กลุ่มประชากรภาคเหนือ
- กลุ่มประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- กลุ่มประชากรภาคกลาง
- กลุ่มประชากรภาคใต้

1.1.2 ความเชื่อเรื่องสีผิวพรรณของกลุ่มประชากรราชอาณาจักรไทย

- สมมติฐานที่เกิดจากความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ที่มีผลต่อสีของเครื่องนุ่งห่ม
- สมมติฐานที่เกิดจากการประมวลความรู้เรื่องทฤษฎีแสงและสีตกกระทบ

2. วิจัยความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักจิตวิทยาของสี

2.1 ศึกษาข้อมูลการรับรู้เรื่องสีของมนุษย์

2.1.1 ความหมายของสี

2.2.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสีผิวของมนุษย์

- โครงสร้างสีผิวพรรณ
- ลักษณะสีผิวพรรณเฉพาะของมนุษย์

2.2 สรุปองค์ความรู้ข้อมูลเรื่องสีผิวพรรณของคนไทย

2.2.1 ระดับความเข้มของสีผิวพรรณมนุษย์

2.2.2 แนวทางการนำข้อมูลเรื่องสีผิวพรรณของคนไทยไปใช้ในการทดลองเพื่อค้นหา

นวัตกรรมด้านเทคโนโลยีหรือวัสดุ

2.2.3 ทบทวนวรรณกรรมเพื่อศึกษาและวิเคราะห์วัสดุเชิงก้าวหน้า

2.2.4 แนวทางการนำข้อมูลเรื่องสีผิวพรรณของคนไทยไปใช้ในการออกแบบ

สร้างสรรค์และผลิตเครื่องนุ่งห่ม

3. วิจัยและสร้างสรรค์เทคโนโลยีการผลิตวัสดุ สิ่งทอ หรือเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต

3.1 เนื่อหาด้านวิชาการ

3.1.1 แนวความคิดในการสร้างนวัตกรรมการผลิตวัสดุทดแทน

3.1.2 กระบวนการทดลองการสร้างนวัตกรรมการผลิตวัสดุทดแทน

3.2 เนื่อหาด้านการสร้างสรรค์

3.2.1 ประมวลศักยภาพและความเป็นไปได้ในการสร้างสรรค์วัสดุแห่งอนาคต

3.2.2 ผลลัพธ์และบทบาทของวัสดุสร้างสรรค์แห่งอนาคต

3.3 เนื่อหาด้านปรัชญาหรือสุนทรียศาสตร์ที่มีเนื้อหาเสริมสร้างให้เกิดความเคารพต่อธรรมชาติ

ของบุคคลและความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง (Self-Esteem) และทฤษฎีจิตวิเคราะห์เสริมสร้างทัศนคติเพื่อสร้างวัฒนธรรมปัญญาญาณ

3.3.1 ศึกษารูปแบบและความสำคัญของศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ที่แสดงออกถึงการเห็นคุณค่าในตัวเอง

3.3.2 ศึกษาคุณค่าของศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ที่ส่งเสริมทัศนคติเกี่ยวกับความเคารพเรื่องรูปลักษณ์ที่มีมาแต่กำเนิดและการเป็นเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจในความงามส่วนบุคคล

3.3.3 สรุปลองค์ความรู้ด้านปรัชญาหรือสุนทรียศาสตร์เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์

4. วิเคราะห์และทดสอบเพื่อประเมินประสิทธิผลและคุณภาพของนวัตกรรมสิ่งทอหรือเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต

4.1 กระบวนการเตรียม (Preparation)

4.2 กระบวนการควบแน่น (Condensation)

4.3 กระบวนการลดรูป (Evaporation)

4.4 สรุปผลลัพธ์เพื่อบูรณาการองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีหรือวัสดุที่นำไปสู่นวัตกรรมการออกแบบเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต

5. บทสรุป: นวัตกรรมการใช้ดินสังเคราะห์เมลานินในฐานะวัสดุสิ่งทอทดแทนเพื่อสร้างสรรค์เครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต

5.1 การสร้างสรรค์นวัตกรรมความรู้เชิงวิทยาศาสตร์

5.1.1 การแปรเปลี่ยนคุณสมบัติของดินในฐานะวัตถุดิบที่เรียบง่ายและมีอยู่อย่างมหาศาล

5.1.2 การแปรเปลี่ยนวัสดุเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองสภาวะการณ์ของโลก

5.2 การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติ

5.2.1 การเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติ

5.2.2 การจัดทำแผนการออกแบบวงจรแฟชั่นหมุนเวียน

5.3 สุนทรียศาสตร์แห่งการออกแบบ

5.3.1 อภิปรายผลคุณภาพของนวัตกรรมสิ่งทอทดแทนหรือเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต

5.3.2 การเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะชนในฐานะการเป็น “ต้นแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นหมุนเวียนเพื่อความยั่งยืน”

5.3.3 ข้อเสนอแนะเรื่องการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันเชิงพานิชย์ของอุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มของประเทศที่ต้องการเป็นศูนย์กลางสิ่งทอและแฟชั่นของภูมิภาค (การออกแบบและผลิตต้นแบบในฐานะแนวทางการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันเชิงพานิชย์เพื่อและการสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การเพิ่มช่องทางของรูปแบบสินค้าหรือผลิตภัณฑ์และโอกาสทางธุรกิจแฟชั่นหมุนเวียนเพื่อสร้างการแข่งขันและความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาและวิจัยนวัตกรรมการใช้ดินสังเคราะห์เมลานินในฐานะวัสดุสิ่งทอทดแทนเพื่อสร้างสรรค์เครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคตโดยสะท้อนเจตคติของมนุษย์ที่มีต่อรอยแผลบนเรือนร่างและวิถีชีวิตแห่งความสมดุล บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ได้แก่ การสร้างสรรค์นวัตกรรมวัสดุสิ่งทอทดแทนชีวภาพ

ประสิทธิผลของนวัตกรรมในรูปแบบของเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคตอันเป็นแฟชั่นหมุนเวียนเพื่อความยั่งยืน และปรัชญาการดำรงชีวิตในช่วงระยะเวลาของวิถีปกติระลอกใหม่ด้วยความเคารพต่อตัวเองและธรรมชาติ วัตถุประสงค์ทั้งสามส่วนสร้างความสอดคล้องกับนโยบายชาติด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม ซึ่งสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ [7] ได้ระบุยุทธศาสตร์การทำงานอันใหม่ให้ทันสมัยต่อการตอบโจทย์ประเทศ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาและเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนตามลำดับ

สาระสำคัญของผลการศึกษาและวิจัยเปิดเผยให้เห็นถึงผลลัพธ์และคุณค่าที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สามารถแสดงรายละเอียดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. “นวัตกรรมวัสดุสิ่งทอทดแทน” คือ ผลผลิตที่อธิบายถึงสุนทรีย์วัสดุที่ปฏิกิริยาเจตคติของมนุษย์ที่มีต่อผลเป็นบนเรือนร่างสู่ความงามที่แท้จริง” โดยมุ่งเน้นการสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติของความงามของสุนทรียศาสตร์ของการออกแบบเพื่อสะท้อนให้ประจักษ์ถึงทัศนคติของการคำนึงถึงสรรพสิ่งของธรรมชาติ มิติแห่งการสร้างสรรค์นวัตกรรมความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีทั้งสองสามารถบูรณาการไปสู่มิติที่สาม คือ การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยเชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรชีวภาพ (Bio Based) อันได้ผลลัพธ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการทดลองการสังเคราะห์ดินปรากฏผลผลิต คือ เซลลูโลสแผ่นที่อุดมไปด้วยเม็ดสีเมลานิน เซลลูโลสแผ่นมีความแข็งแรงสามารถผลิตความหนาบางโดยอ้างอิงช่วงระหว่างความหนาของผืนผ้าที่เหมาะสมสำหรับการผลิตเครื่องนุ่งห่มในปัจจุบัน และเม็ดสีเมลานินยังสามารถระบุระดับสีเทียบเคียงได้กับเกณฑ์มาตรฐานของระดับสีผิวพรรณมนุษย์ ซึ่งวิธีการอาศัยปัจจัยสำคัญคือการเจริญเติบโตของแบคทีเรียในดินและการพัฒนารูปลักษณะจนเกิดปฏิกิริยาการควบแน่นบนผิวน้ำ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 กระบวนการเตรียม (Preparation) เริ่มต้นการทดลองด้วยการนำน้ำบริสุทธิ์ปริมาณ 6,000 มิลลิลิตร ผ่านกรรมวิธีการให้ความร้อนหรือการต้มเดือดของน้ำอุณหภูมิประมาณ 100 องศาเซลเซียส พร้อมกับเติมสารให้ความหวาน (น้ำตาลอ้อยธรรมชาติ) จำนวน 6 กิโลกรัม ละลายให้เข้ากับน้ำร้อนบริสุทธิ์ ใช้ระยะเวลาประมาณ 5 นาที จากนั้นทิ้งให้เย็นและเทร้อนลงในภาชนะเพาะเลี้ยงขนาดความกว้าง 74 เซนติเมตร ยาว 125 เซนติเมตร และสูง 35 เซนติเมตร ลำดับต่อไป เตรียมสารตั้งต้นดิน จำนวน 10 กิโลกรัม บรรจุห่อในผ้ากรองเพื่อป้องกันตะกอนและวางลงในภาชนะเพาะเลี้ยง ดินจะละลายออกมาจากห่อบรรจุซึ่งถูกแช่ทิ้งไว้ในระยะเวลาประมาณ 20-30 นาที จากนั้นนำห่อผ้ากรองที่บรรจุดินออกจากภาชนะเพาะเลี้ยงพร้อมเติมสารเพาะเลี้ยงแบคทีเรีย จำนวน 300-400 มิลลิลิตร และสารยีสต์ จำนวน 50 กรัม โดยละลายให้เข้ากับน้ำบริสุทธิ์ปริมาณ 100 กรัม หลังจากนั้น ปิดฝาภาชนะเพาะเลี้ยง

1.2 กระบวนการกำเนิด (Synthesis) ปรากฏระยะเวลาการเริ่มต้นกำเนิดรูปซึ่งถือเป็นระยะเริ่มต้นอยู่ในช่วงระยะเวลาประมาณ 1-3 วัน พบว่าเกิดปฏิกิริยาระหว่างสารตั้งต้นกับสารประกอบการทดลองโดยการกำเนิดมีลักษณะเป็นฟองอากาศเล็ก ๆ ลอยกระจายอยู่บนผิวน้ำเริ่มเกาะตัวกันสร้างความหนาแน่นมีลักษณะชั้นเป็นเหมือนเนื้อดินคล้ายกับดินโคลน ปรากฏสีน้ำตาลและสีน้ำตาลเข้ม และมีกลุ่มยีสต์เกาะตัวกันอยู่เป็นกลุ่ม

1.3 กระบวนการควบแน่น (Condensation) หลังจากสิ้นสุดระยะเวลาการกำเนิดรูป จักเข้าสู่ขั้นตอนการควบแน่น โดยกระบวนการควบแน่นของวัสดุทดลองปรากฏกายภาพที่สามารถแบ่งออกเป็นช่วงเวลาได้ทั้งหมด 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ช่วงเวลาประมาณ 4-7 วัน ปรากฏกลุ่มไขสีขาวขุ่นแผ่ขยายทั่วผิวน้ำ แสดงความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น โดยสังเกตได้จากการใช้อุปกรณ์ทดสอบกดลงบนพื้นผิวจักมีความยืดหยุ่นด้วยความแข็งแรงอย่างเห็นได้ชัด มีกลิ่นค่อนข้างเปรี้ยวรุนแรงกว่าระยะเริ่มต้นการกำเนิด รูปทรงก่อตัวตามรูปร่างของภาชนะเพาะเลี้ยง เผยให้เห็นสีครีมอ่อนและมีลักษณะโปร่งแสง ระยะที่ 2 ช่วงเวลาประมาณ 8-14 วัน ลักษณะทางกายภาพภายนอกของวัสดุ มีพื้นผิวเป็นเม็ด ๆ เล็ก ๆ ชรุขระ มีขนาดที่แตกต่างกัน ๆ ตัวเกาะติดเป็นผลึก สังเกตเห็นความหนาขึ้นระยะที่ 1 โดยการใช้อุปกรณ์กดน้ำหนักบนวัสดุสามารถสังเกตของการยึดตัวและเป็นแผ่นผลึก นอกจากนี้ วัสดุแสดงความเป็นสีครีมอ่อน มีลักษณะทึบแสง มีกลิ่นเปรี้ยวมากกว่าระยะที่ 1 ระยะที่ 3 ช่วงเวลาประมาณ 15-21 วัน ลักษณะทางกายภาพภายนอกของวัสดุ มีพื้นผิวเป็นเม็ดชรุขระ โดยขนาดใหญ่ขึ้นจากระยะที่ผ่านมา โดยสังเกตการดันตัวขึ้นจากระดับแนวระนาบของผิวน้ำในส่วนอื่น ปรากฏการยุบตัวและเห็นผิวสัมผัสเมื่อใช้อุปกรณ์กดวัสดุจากการเห็นน้ำหนักบนวัสดุบนผิวน้ำ วัสดุแสดงความเป็นสีน้ำตาลอ่อนเข้มขึ้นจนปรากฏความเป็นสีน้ำตาล สลับกับความเป็นสีครีมอ่อน ทึบแสง และมีกลิ่นเปรี้ยวมากกว่าระยะที่ 2

1.4 กระบวนการทำความสะอาดหรือชำระล้าง (Cleaning) เตรียมอุปกรณ์ทำความสะอาด อันได้แก่ ภาชนะหรืออ่างใส่น้ำ น้ำบริสุทธิ์ และน้ำยาทำความสะอาด โดยการนำน้ำบริสุทธิ์มาใส่ในภาชนะหรืออ่างและผสมน้ำยาทำความสะอาด จากนั้นนำวัสดุทดลองหรือเซลล์โลสมาใส่ในภาชนะที่จัดเตรียมไว้ พร้อมทำความสะอาดด้วยมือเปล่าเพื่อขจัดสิ่งสกปรกและตะกอนของดิน หลังจากนั้นนำวัสดุทดลองมาชำระล้างด้วยน้ำเปล่าบริสุทธิ์อีกครั้งเพื่อขจัดคราบและน้ำยาทำความสะอาด

1.5 กระบวนการลดรูป (Evaporation) หลังจากนำวัสดุทดลองผ่านกระบวนการทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว วัสดุจะเข้าสู่กระบวนการลดรูป ซึ่งจำเป็นต้องจัดเตรียมอุปกรณ์แผ่นเรียบที่ทำจากไม้เพื่อดูดซับน้ำออกจากวัสดุโดยไม่สร้างความเสียหายแก่พื้นผิวของวัสดุ จากนั้น เริ่มต้นด้วยการนำวัสดุที่ผ่านการทำความสะอาดแล้ว มาวางบนอุปกรณ์แผ่นเรียบ จัดวางวัสดุให้มีลักษณะแผ่ขยายเพื่อหลีกเลี่ยงการทับซ้อน ขนาดของวัสดุก่อนกระบวนการลดรูป มีขนาดความกว้างประมาณ 75 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 125 เซนติเมตร ความหนาประมาณ 1.0-1.5 เซนติเมตร และน้ำหนักอยู่ระหว่าง 400-600 กรัม ภายหลังจากที่วัสดุเข้าสู่กระบวนการลดรูปโดยกรรมวิธีการระเหยของน้ำด้วยแสงอาทิตย์ ใช้ระยะเวลาประมาณ 4-7 วัน หลังจากสิ้นสุดระยะเวลาการลดรูป จักปรากฏลักษณะทางกายภาพของวัสดุสมบูรณ์แล้ว สามารถวัดขนาดความกว้างได้ประมาณ 70-75 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 120-125 เซนติเมตร ความหนาประมาณ 0.5-0.8 เซนติเมตร และน้ำหนักอยู่ระหว่าง 200-300 กรัม สรุปได้ว่า ผลลัพธ์ของวัสดุทดลองที่ลดรูปสมบูรณ์ มีความกว้างและความยาวที่แปรเปลี่ยนเล็กน้อย แต่ความหนาและน้ำหนักมีปริมาณลดลงอย่างเห็นได้ชัด คิดเป็นร้อยละ 50 สันนิษฐานได้ว่า การสังเคราะห์นิวตริโนในกระบวนการสุดท้าย เผยให้เห็นผลลัพธ์ของการลดรูปมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความแข็งแรงและแน่นเหนียว ปรากฏสีน้ำตาลเข้มอันสามารถเทียบเคียงสีผิวพรรณของมนุษย์

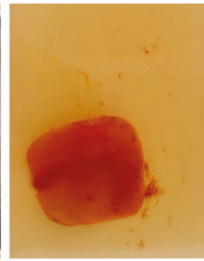
Soil

Sweetener
Sugar

Water
H₂O

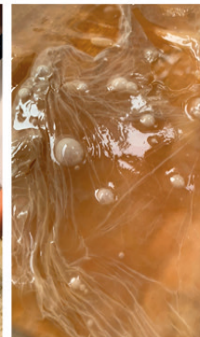
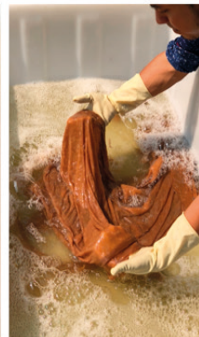

S.C.O.B.Y
Syntrophic Mixed
Culture of
Bacteria and Yeast

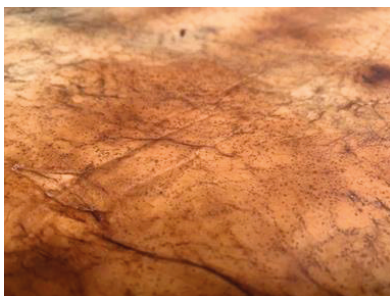

Acetic Acid
Apple Cider Vinegar

ภาพที่ 4, 5, 6 และ 7 (เรียงจากขวา) ภาพแสดงสารตั้งต้นดิน และสารประกอบ
ได้แก่ สารให้ความหวาน น้ำ และสารเพาะเลี้ยงแบคทีเรีย
(Nakpan, 2020)

ภาพที่ 8, 9, 10, 11 และ 12 (เรียงจากขวา) กรรมวิธีการทดลองนวัตกรรมวัสดุสิ่งทอทดแทน
(Nakpan, 2020)

ภาพที่ 13 (ซ้าย) และ ภาพที่ 14 (ขวา) นวัตกรรมวัสดุสิ่งทอทดแทน
(Nakpan, 2020)

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลากับการกำเนิดรูปของเซลลูโลสแผ่นมีความผันแปรตามกัน
ซึ่งระยะเวลา คือ เงื่อนไขสำคัญของพัฒนาการกำเนิดรูปหรือความหนา ยิ่งใช้เวลามากเท่าไร ความหนาของ
เซลลูโลสแผ่นย่อมมีความหนาเพิ่มขึ้นตามไป สิ่งที่สำคัญยิ่ง ได้แก่ ขนาดของความหนาของเมลานินเซลลูโลส
แผ่นที่เหมาะสมต่อการนำไปแปรรูปเพื่อออกแบบสร้างสรรค์เครื่องนุ่งห่มมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยต้องสังเกตความ

หนาขนาดต่าง ๆ และลักษณะทางกายภาพของแผ่นเพิ่มเติมในระหว่างการผลิต เพื่อนำมาคำนวณให้ระยะเวลาการเพาะเลี้ยงมีความสมบูรณ์เพียงพอสำหรับการพัฒนาความหนาของแผ่นเซลล์แต่ละระดับ

2. “เครื่องนึ่งหม่แห่งอนาคต” คือ ผลงานการออกแบบที่แสดงออกถึงกระบวนการทดลองเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของวัสดุสิ่งทอทดแทน ซึ่งผลผลิตในฐานะต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องนึ่งหม่แห่งอนาคตครั้งนี้มีส่วนสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ประเภทแฟชั่นหมุนเวียนเพื่อความยั่งยืน รายละเอียดของผลงานการออกแบบเครื่องนึ่งหม่แห่งอนาคตเปิดเผยคุณลักษณะทางกายภาพของวัสดุที่มีความเป็นแผ่น บาง มีน้ำหนักเบา พื้นผิวค่อนข้างเรียบ มีผลกลายเป็นเส้นแผ่ขยายและกระจายออกอย่างอิสระตามธรรมชาติ รวมถึง ผิวสัมผัสที่เย็นและอ่อนนุ่ม คุณลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดมีความคล้ายคลึงกับผิวหนังของมนุษย์ ประเด็นที่สำคัญที่สุดของนวัตกรรมวัสดุนี้ คือ สี เนื่องจากการแสดงค่าความเป็นสีน้ำตาลอันเกิดจากกระบวนการสังเคราะห์ดินที่ประกอบด้วยแบคทีเรียชนิดดี มีคุณลักษณะเดียวกับเม็ดสีเมลานิน (Melanin) ที่เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเซลล์ของมนุษย์และทำหน้าที่กำหนดระดับความเข้มของสีผิวพรรณ ดังนั้น ผลงานนวัตกรรมวัสดุทดแทนสิ่งทอจากดินนี้ จึงสามารถแสดงออกถึงสัมพันธภาพแห่งความสมดุลกันระหว่างค่าความเป็นสีของวัสดุกับระดับค่าความเป็นสีผิวพรรณของมนุษย์ วัสดุจึงปรากฏค่าความเป็นสีที่เทียบเคียงได้ในระดับสีต่าง ๆ ของเกณฑ์ค่าเฉลี่ยของสีผิวของมนุษย์ได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงออกแบบเกณฑ์การประเมินเพื่อชี้วัดระดับค่าความเป็นสีของวัสดุและสร้างมาตรฐานให้เกิดการยอมรับจากคำตอบของกลุ่มเป้าหมาย ทฤษฎีสีผิวพรรณ และทฤษฎีสี

เกณฑ์การประเมินเพื่อชี้วัดระดับค่าความเป็นสีของวัสดุด้วยวิธีการเก็บ “ข้อมูลสีผิวพรรณของมนุษย์” มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้คนในราชอาณาจักรไทยในแต่ละภูมิภาค เพื่อค้นพบแนวทางในการออกแบบสร้างสรรค์เครื่องนึ่งหม่ที่เหมาะสมกับธรรมชาติของผิวพรรณ โดยเริ่มจากการศึกษาและวิเคราะห์กลุ่มสีผิวของกลุ่มประชากรไทย แบ่งออกเป็น 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ กลุ่มเป้าหมายอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 20-25 ปี แต่ละภาคมีจำนวนประชากรจำนวน 100 ราย รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 400 ราย และได้ผลลัพธ์สีผิวพรรณของผู้คนในราชอาณาจักรไทยอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยระดับ 3-4

Australian Radiation Protection and Nuclear Safety Agency [8] เปิดเผยเกณฑ์การประเมินเพื่อชี้วัดระดับค่าความเป็นสีของวัสดุด้วยวิธีการเปรียบเทียบระดับสีกับฐานข้อมูลต้นแบบของทฤษฎี Fitzpatrick (Fitzpatrick Skin Prototype) ซึ่งเป็นทฤษฎีระบุระดับค่าความเป็นสีพื้นฐานของผิวพรรณมนุษย์และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยทฤษฎี Fitzpatrick แบ่งค่าระดับสีผิวพรรณมนุษย์ออกเป็นจำนวน 6 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 ผิวขาวมาก หมายถึง ผิวขาวบางมากที่สุด ไหม้แดดเสมอ ไม่เป็นสีแทน มักพบในคนผอมแดง และมักกระ เช่นกลุ่มคนสแกนดิเนเวีย ทางตอนเหนือของยุโรป ระดับที่ 2 ผิวขาว หมายถึง ผิวขาวบาง ไหม้แดดง่าย เปลี่ยนเป็นสีแทนเล็กน้อย มักพบในคนผิวขาว คอเคเซียน แอฟริกา อเมริกา และ แคนาดา ระดับที่ 3 ผิวขาวเหลือง หมายถึง ผิวไวต่อแสง บางครั้งพบไหม้แดด เปลี่ยนเป็นสีแทนได้ มักพบในชาวตะวันตกที่ผิวเข้มขึ้นมานิดหนึ่ง ระดับที่ 4 ผิวสองสี หมายถึง ผิวไวต่อแสงน้อย ผิวไหม้แดดน้อย หลังตากแดดมักเปลี่ยนเป็นสีแทน พบในชาวเมดิเตอร์เรเนียน และเอเชีย ระดับที่ 5 ผิวสีน้ำตาล หมายถึง ผิวทนแสงแดด ไม่ไหม้แดด มักเปลี่ยนเป็นสีแทน ระดับที่ 6 ผิวเข้มมาก ผิวทนแดด ไม่ไหม้แดด มีเม็ดสีหนาแน่น พบในคนสีผิวเข้ม [9] จึงเห็นได้ว่า ผลลัพธ์ของค่าสีผิวพรรณของผู้คนในราชอาณาจักรไทย (มาจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น) อยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยระดับ 3-4 คือ กลุ่มผิวขาวเหลืองและผิวสองสี ส่วนเกณฑ์การประเมินเพื่อชี้วัดระดับค่าความเป็นสีของวัสดุด้วยวิธีการเปรียบเทียบระดับสีกับฐานข้อมูลของทฤษฎีสี ผู้วิจัยอ้างอิงทฤษฎีสีของอัลเบิร์ต เฮนรี มันทเซล

(Albert Henry Munsell) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้รับการเชื่อถือในระดับสากล มาจำแนกคุณสมบัติของสี โดยแบ่งออกเป็นระบบเพื่อเทียบค่าระดับสี กล่าวคือ กลุ่มสีผิวพรรณมนุษย์ที่แบ่งตามทฤษฎีพีทซ์แพทริกและกลุ่มสีของวัสดุสิ่งทอทดแทนที่ได้จากการทดลองจักนำมาประมวลผลร่วมกันและกำหนดใช้เป็นเกณฑ์จุดเดียวกับค่ามาตรฐาน

นอกเหนือจากประสิทธิผลของการเพิ่มมูลค่าด้านทรัพยากรธรรมชาติดิน ด้วยการออกแบบเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคตที่สามารถแสดงคุณลักษณะเด่นเฉพาะข้างต้น คุณค่าของกระบวนการผลิตยังสนับสนุนการพัฒนาและเจริญเติบโตอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอีกด้วย เนื่องจากนวัตกรรมการสร้างสรรค์วัสดุสิ่งทอทดแทนชีวภาพที่ได้จากดินถือเป็นการวางแผนและจัดการระบบการออกแบบแฟชั่นหมุนเวียน อันหมายความว่า การนำแนวทางการออกแบบหมุนเวียนมาใช้เป็นโครงสร้างสำหรับก่อตั้งธุรกิจต้นแบบลักษณะใหม่ในอนาคต หรือการผลักดันให้เกิดเป็นเศรษฐกิจหมุนเวียนของประเทศในวงกว้างจักประสบความสำเร็จ โดยสามารถควบคุมระบบให้เป็นไปตามเป้าหมายเดียวกัน คือ ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ จัดซื้อจัดเก็บ การออกแบบ การผลิต จำหน่าย และขนส่ง ทุกกระบวนการทั้งหมดไม่มีการบวนการใดทิ้งทรัพยากรให้หลงเหลือจนเกิดเป็นขยะและสูญสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติ

3. “ปรัชญาแห่งความเคารพต่อตัวเองและธรรมชาติ” คือ แนวทฤษฎีและปรัชญาแห่งการดำรงชีวิตในช่วงระยะเวลาของวิถีปกติระลอกใหม่ (The Next Normal) ที่เสริมสร้างแนวทางในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเอื้ออารี เกื้อกูล และมุ่งสู่วิถีสันติแห่งระบบนิเวศที่ยั่งยืน สืบเนื่องจากมนุษย์ค้นหานิยามที่นิยมของคำว่า “สวยงาม” มาเป็นระยะเวลายาวนานในทุกยุคทุกสมัย ด้วยการรับรู้ความงามของมนุษย์ถือเป็นการรับรู้เชิงประจักษ์ต่อสรรพสิ่ง แม้เพียงรูปร่างกายภายนอก หากผลล้นกระทบต่อจิตใจซึ่งมักสนองตอบความพึงพอใจ เป็นเหตุให้การพิจารณาความงามของมนุษย์มีความแตกต่างกันเนื่องจากประสบการณ์ทางสุนทรียะที่ไม่เท่ากัน หลายคราสสะท้อนถึงกิเลสที่แฝงมากับความสวยงามจึงทำให้สังคมเกิดการจำแนกลำดับชั้นของการอยู่ร่วมกันนับตั้งแต่อดีต จนมาถึงปัจจุบันวิกฤตการณ์ของโลกที่ทวีความรุนแรงเกิดการแพร่ระบาดของโรคภัยและส่งผลต่อสุขภาพของมนุษย์ การรักษาและการผ่าตัด คือ วิธีช่วยชีวิตมนุษย์ โดยมากจักทั้งดำเนินอันเป็นบาดแผลต่อผิวพรรณ ร่องรอยดังกล่าวมักสร้างผลเชิงลบ อันหมายถึง ความทุกข์ต่อจิตใจหรืออับอาย ทั้งที่แผลเป็นนั้น คือ สัญลักษณ์แห่งความปลอดภัยและการรอดชีวิต บทความวิชาการนี้มุ่งหมายที่จะสะท้อนตรรกะและคุณค่าแห่งความ “เสียหาย” ซึ่งย้อนแย้งกับคำว่า “สูญเสีย” นอกเหนือจากประสิทธิผลของวัสดุสิ่งทอทดแทนที่นำมาสร้างสรรค์เครื่องนุ่งห่มเพื่อประโยชน์ใช้สอยอันมีหน้าที่ปกปิดร่างกายและสร้างสรรค์ความงามที่ยั่งยืน ยังหมายรวมถึงการบูรณาการระหว่างปรัชญาแนวคิดทางจิตวิทยา เรื่อง “การเห็นคุณค่าในตัวเอง (Self-Esteem)” และ “สมดุลแห่งความจริง” โดยนวัตกรรมวัสดุที่มีความเชื่อมโยงกับสีผิวพรรณของมนุษย์ อันเปรียบเสมือนว่า แนวคิดของการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ที่แสดงการรับรู้เชิงประจักษ์ต่อสรรพสิ่ง อันหมายรวมถึง รูปร่างกายภายนอกที่มีความเป็นเส้นใยแผ่ขยาย ทับซ้อน เป็นริ้วรอยที่แสดงภาพลักษณ์ภายนอกอย่างอิสระอันก่อเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเสมือนกับผิวพรรณมนุษย์ที่จักเกิดร่องรอยจากการใช้ชีวิต บาดแผลเป็นที่เกิดขึ้นจากการรักษาเพื่อช่วยให้ดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัย ทำให้มนุษย์รับรู้สำนึกอย่างเข้าใจ และยอมรับต่อสิ่งที่แปรเปลี่ยน ส่งผลให้มนุษย์เพียรพยายามแสวงหาสิ่งที่มาทดแทนหรือชดเชยสิ่งก่อนเก่า ทั้งนี้ เพื่อปรับตัวให้อยู่ร่วมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันของวิถีชีวิตปกติระลอกใหม่ (The Next Normal) และสามารถบ่มเพาะจิตใจของมนุษย์ไปสู่ความสงบนิ่งรวมไปถึงการขยายผลปรัชญาทางความคิดเรื่องความงามที่แท้จริงแห่งการยอมรับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ คือ คุณค่าในกระแสนิยมแห่งความสุข

ตลอดจน รากฐานของการเคารพธรรมชาติ อันถือเป็นการมีสติปัญญาในการพิจารณาถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือ เช่นเดียวกับการมองเห็นคุณค่าในตัวเอง

การอภิปรายผล

หลังจากที่ได้ค้นคว้าวัสดุทดแทนสิ่งทอขึ้นสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว จักถูกนำเข้าสู่กระบวนการออกแบบสร้างสรรค์เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งผลลัพธ์ของการวิจัยครั้งนี้ได้มุ่งเน้นเรื่องการแสดงออกถึงการเป็นนวัตกรรมวัสดุเชิงวิทยาศาสตร์เท่านั้น หากต้องการสื่อสารให้มนุษย์รับทราบถึงประโยชน์ใช้สอยทางร่างกายและจิตใจของเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคต ดังนั้น เมื่อพิจารณาวัสดุตั้งต้นและกระบวนการทดลอง จักเห็นได้ว่า มีปรากฏการณ์ที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นถึงทุกขณะแห่งการเจริญเติบโตของวัสดุทดลองได้อย่างชัดเจน และการพิจารณาปรากฏการณ์ทำให้เกิดความคิด ความเห็น หรืออารมณ์ ซึ่งไม่ได้เกิดมาจากตัวตนของดินในฐานะวัตถุจริงและความรู้สึกเชิงนามธรรมที่ปราศจากรูปร่าง อาทิ ความเป็นราก พื้นฐาน การกำเนิด การเจริญเติบโต ความแข็งแรง และชีวิต ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการขยายผลสิ่งที่เป็นสัจจะ ได้แก่ ความเป็นธรรมชาติ ความสามัญธรรมตา จุดกำเนิด และความจริงแท้ของสรรพสิ่ง ซึ่งทั้งหมดปรากฏอยู่ในรูปของวิถึภาวะหรือวงจร ผู้วิจัยจึงต้องการออกแบบคอลเลกชัน (Collection) เครื่องนุ่งห่มจากนวัตกรรมการใช้ดินสังเคราะห์เมลานินด้วยการรวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสัจจะและวิถึภาวะให้แสดงออกมาเป็นรูปลักษณะเชิงประจักษ์ ในนามของ “สมดุลแห่งความจริง” พร้อมสรุปได้ว่า การออกแบบที่ดีที่อาศัยหลักการทางสุนทรียศาสตร์ในรูปแบบที่ลึกซึ้ง ด้วยการสร้างประสบการณ์ทางการรับรู้ จักเอื้อให้ผู้สวมใส่หรือผู้สัมผัสประจักษ์ต่อความงามที่มาจากแก่นของธรรมชาติอันเป็นรากฐานของปรัชญาที่ว่า ศิลปะ คือ สิ่งที่ชำระจิตใจมนุษย์ให้บริสุทธิ์และจกยกระดับจิตใจมนุษย์ด้วยเช่นกัน จึงจะถือว่าเป็นความงดงามที่ยั่งยืน

ภาพที่ 15 (ซ้าย) ผลงาน “ผืนดิน” (Phuen-Din) สำเร็จของต้นแบบการออกแบบประเภทนวัตกรรมสิ่งทอ (Nakpan, 2020)

ภาพที่ 16 (ขวา) ผลงาน “การหมุนเวียนแห่งชีวิต” (Circle of Life) สำเร็จของต้นแบบการออกแบบเครื่องแต่งกายประเภทแฟชั่น ทั้งสองผลงานได้รับรางวัลงานศิลปะนานาชาติ (Art Exchange, 2020) (Nakpan, 2020)

ภาพที่ 17 ผลงาน “ผืนดิน” (Phuen-Din) และชุดต้นแบบการออกแบบประเพณีวัฒนธรรมสิ่งทอ (Nakpan, 2021)

ภาพที่ 18 (ซ้าย) ผลงานต้นแบบการออกแบบเครื่องแต่งกายประเภทแฟชั่น หมายเลข 1 (Nakpan, 2021)

ภาพที่ 19 (ขวา) ผลงานต้นแบบการออกแบบเครื่องแต่งกายประเภทแฟชั่น หมายเลข 2 (Nakpan, 2021)

ข้อเสนอแนะ

ผลสัมฤทธิ์ของงานวิจัยนวัตกรรมการใช้ดินสังเคราะห์เมลานินเพื่อสร้างสวัสด์สิ่งทอทดแทนสามารถนำไปออกแบบเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคตและผลิตเป็นสินค้าแฟชั่นหมุนเวียนเพื่อความยั่งยืน มีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ [10] ระบุแนวทางการพัฒนาธุรกิจการส่งออกเส้นใยสิ่งทอของไทยเนื่องจากอุตสาหกรรมสิ่งทอไทยเป็นอุตสาหกรรมครบวงจร ประกอบด้วย อุตสาหกรรมต้นน้ำ (ตลาดด้ายและเส้นใย) กลางน้ำ (ตลาดผ้าผืน) และปลายน้ำ (ตลาดเสื้อผ้า) ด้วยประเทศไทยเป็นฐานการผลิตที่มีศักยภาพและมีจุดแข็งที่แตกต่างจากหลายประเทศในภูมิภาค เช่น เวียดนาม ลาว กัมพูชา และบังกลาเทศ เฉพาะอย่างยิ่งผลงานการออกแบบเครื่องนุ่งห่มแห่งอนาคตที่นำองค์ความรู้เรื่องสีผิวของคนในราชอาณาจักรไทยในแต่ละภูมิภาคสัมพันธ์ภาพระหว่างสีกับผิวพรรณและตำหนิหรือรอยแผลอันสื่อสารถึงสัจธรรมแห่งการมีชีวิตของมนุษย์สามารถประยุกต์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านการสร้างสรรค์เครื่องนุ่งห่มเชิงก้าวหน้า ข้อมูลความแตกต่างของสีผิวในคนกลุ่มไทยในแต่ละภูมิภาคทั้งแบบปฐมภูมิและทุติยภูมิ จักเป็นข้อมูลการศึกษาที่นำมาใช้ประกอบการสร้างสรรค์เครื่องนุ่งห่ม กล่าวคือ “วงจรแห่งการออกแบบหมุนเวียน” ดังกล่าวจักถูกนำเสนอในฐานะต้นแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์และแสดงออกถึงความเป็นไปได้ในการแปรเปลี่ยนผลผลิตสู่กระบวนการเชิงพาณิชย์สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศและสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในอนาคต นอกเหนือจากนี้ คือ การคำนึงถึงสถานการณ์ของโลกปัจจุบันที่ส่งกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษยชาติเป็นอย่างมาก วิฤติการณ์โลกที่บีบรัดสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่ยั่งยืนกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการดังตัวอย่างของกระแสนิยมแฟชั่นกลับกลายมาเป็นความเชื่อที่ครอบงำมนุษย์เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการอย่างมากล้น ความต้องการอันเกินความพอดีนั้นจึงทั้งปัญหา “ขยะแฟชั่น” กอปรกับปัจจุบันแนวโน้มค่านิยมแฟชั่นของมนุษย์สร้างความลุ่มหลงในสินค้าที่ทันต่อยุคสมัยและราคาถูก จึงทำให้ง่ายต่อการตัดสินใจจ่ายอาจเรียกได้ว่า “แฟชั่นมาไวไปไว” (Fast Fashion) กลายเป็นการสร้างพฤติกรรม “ตกยุค ใส่แล้วทิ้ง” ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคอย่างสิ้นเปลืองและเพิ่มขยะอีกด้วย จากผลการกระทำของมนุษย์ที่ก้าวข้ามความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาแห่งธรรมชาติดังที่ผ่านมา ดังนั้น มนุษย์ต้องให้การตระหนักและค้นหาแนวทางการฟื้นฟูรักษาสังแวดล้อมอย่างเร่งด่วนอีกด้วย ดังนั้น ในฐานะนักออกแบบหน้าที่ที่สำคัญ คือ การสร้างแนวความคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมความสมดุลแห่งระบบนิเวศวิทยา อันหมายถึง การออกแบบแฟชั่นหมุนเวียน (Circular Fashion) รวมทั้ง ประสิทธิผลของการนำคาร์บอนสีผิวพรรณจักเป็นตัวชี้วัด สนับสนุนให้มนุษย์สวมใส่เครื่องนุ่งห่มที่มีความเหมาะสมกับระดับสีผิวพรรณของตนเอง ก่อให้เกิดวิธีการออกแบบที่คำนึงถึงความสมดุลของสีและพื้นผิวสัมผัสกับวัสดุ โดยการใช้ระดับค่าสีผิวพรรณเป็นเกณฑ์กำหนดค่ามาตรฐานในการเลือกเสื้อผ้าแต่งกายเพื่อเสริมสร้างรูปลักษณ์ภายนอก และเครื่องนุ่งห่มจากวัสดุสิ่งทอทดแทนดังกล่าวตอบสนองต่อสุนทรียภาพด้านสีที่สะท้อนถึงความกลมกลืน พื้นผิวหรือสัมผัสของตำหนิอันถือเป็นความสวยงามของผิวพรรณและสื่อสารถึงนัยยะแห่งความอยู่รอดของมนุษย์ สามารถยกระดับสนิยมการแต่งกายของคนไทยในอนาคต รวมถึง การเอื้อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยอันเป็นทางเลือกใหม่ให้กับวงการเครื่องนุ่งห่มไทย นอกจากนี้ ยังยกระดับการพัฒนาศักยภาพของอุตสาหกรรมต้นน้ำที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์เพื่อวิจัยพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ และได้มาซึ่งวัสดุให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค ตลอดจน การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านอุตสาหกรรมสิ่งทออันสร้างมูลค่าเศรษฐกิจแก่ประเทศ ทั้งในแง่ตัวกรรมวิธืที่มาจากธรรมชาติและการเป็นผู้นำในวงการแฟชั่นระดับสากล

References

- [1] Jitbantao, T (2017). Psychoanalysis Theory of Personality. *Journal of Social Sciences*, 10(2), 276-278. Retrieved December 29, 2020, from https://so04.tci-thaijo.org/index.php/social_crru/article/view/134234. (In Thai)
- [2] Stand Up To Cancer. (2017). *Cancer Research UK*. Retrieved January 31, 2021, from <https://www.standuptocancer.org.uk/photo-series-cancer-diagnosis-defiance>.
- [3] Alex, P. (2020, May 5). In the Era of Filters, Dispelling the Stigma of Scarred Skin Is More Important Than Ever. *Vogue*. Retrieved January 31, 2021, from <https://www.vogue.co.uk/beauty/article/dispelling-scar-stigma>.
- [4] Strohming, N., Knobe, J., & Newman, G. (2017). The True Self: A Psychological Concept Distinct from the Self. *Sage Journal*, 12(4), 551-560. doi/10.1177/1745691616689495.
- [5] Brady, E. (2009). *Environmental Aesthetics*. In *Encyclopedia of Environmental Ethics and Philosophy*, edited by Callicott, J. B., and Frodeman, R., 1, 313-321. Retrieved February 8, 2021, from <https://iseethics.files.wordpress.com/2013/01/brady-emily-environmental-aesthetics.pdf>.
- [6] Justyna, M.D., Monika, Z., Beata, K., Krzysztof, F., & Izabela, S. (2015). Melanin-Like Pigment Synthesis by Soil *Bacillus weihenstephanensis* Isolates from Northeastern Poland. *Plos One*. doi.org/10.1371/journal.pone.0125428.
- [7] National Science and Technology Development Agency. (2020). *The 12th National Economic and Social Development Plan*. Retrieved December 29, 2020, from <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/11428-strategy-5>.
- [8] Australian Radiation Protection and Nuclear Safety Agency. (2017). *Fitzpatrick Skin Type*. Retrieved January 16, 2019, from https://www.arpansa.gov.au/sites/default/files/legacy/pubs/RadiationProtection/FitzpatrickSkinType.pdf?acsf_files_redirect.
- [9] D'Orazio, J., Jarrett, S., Amaro-Ortiz, A., & Scott, T. (2013). UV radiation and the skin. *International journal of molecular sciences*, 14(6), 12222–12248. doi.org/10.3390/ijms140612222
- [10] National Science and Technology Development Agency. (2020). *The 12th National Economic and Social Development Plan*. Retrieved December 29, 2020, from <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/11428-strategy-5>.

การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบ
สถาปัตยกรรมพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง¹
A Study of Community Identity as a Guideline for
Architectural Design at Palian River Basin, Trang Province¹

สาทิณี วัฒนกิจ^{2*} และณัฐนิภรณ์ น้อยเสงี่ยม³
Satinee Wattanakit^{2*} and Nattaneeporn Noisangiam³

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การค้นหอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรมและผังภูมิทัศน์ชุมชน พื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง

² ผศ., คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา 90000

³ ผศ.ดร.,คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา 90000

¹ This Article is Part of Research Project in Title “Finding Identity of Community to Architectural and Urban Landscape Design Guideline of Palian River Trang Province.

² Asst. Prof., Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Songkhla, 90000, Thailand

³ Asst. Prof. Dr., Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Songkhla, 90000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: n_satinee@hotmail.com

(Received: February 8, 2021; Revised: July 3, 2021; Accepted: July 12, 2021)

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร การทบทวนวรรณกรรม การสำรวจ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยศึกษาพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอกันตัง อำเภอย่านตาขาว และอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ผลที่ได้สู่การนำเสนอแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง มีความโดดเด่นด้านภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ป่าจาก และป่าโกงกาง ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอันดับ 4 ของประเทศไทย วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบผสมผสานระหว่างไทยพุทธ ไทยมุสลิม และจีน รายได้และเศรษฐกิจในชุมชนเกิดจากการประกอบอาชีพการเก็บหอยปะ และผลิตสินค้าจากวัสดุเหลือใช้ (จาก) การพึ่งพิงระหว่างชุมชนและฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ก่อให้เกิดรูปแบบสภาพแวดล้อมและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต การเสนอแนะแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมนั้นจึงให้ความสำคัญกับ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชน ภายใต้แนวคิด 1) ฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ สู่แนวคิดหลักในการออกแบบที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ 2) วิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชน ที่เกิดจากฐานทรัพยากรชุมชน และ 3) อัตลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ วัสดุ สี ลวดลายที่เกิดจากทรัพยากรในชุมชน ได้แก่ จาก

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ชุมชน สถาปัตยกรรมชุมชน ลุ่มน้ำปะเหลียน

Abstract

This research aimed to study of community identity in Palian Basin, Trang Province as a guideline for architectural design that promotes community tourism, literature reviews, surveying and structured interview. The research was investigated in 3 districts: -Kantang, Yantakao and Palian. The results could be presented as a guideline for an architectural design that was consistent with the community identity in order to promote the tourism. The results of the study revealed that the community in Palian River Basin, Trang Province, was geographically distinguished, especially its natural resources. The Nipa palm and mangrove forests here are the 4th most plentiful in Thailand. The way of life in the community exposes a cultural assimilation of Thai Buddhists, Thai Muslims and Chinese. In addition, according to the economy of the community, people do the fishing of Hoi Pa, called Meretrix Lusoria in science, and make products from wasted Nipa palms. The dependence between the community and the existing natural resources has brought about the environment and architectural style that contributes to the way of life. Therefore, the proposed design must focus on the living, culture and traditions of the community within the concepts of 1) natural resources in the community that seem pretty unique, 2) way of life and culture from the community resources, and 3) identity of the community i.e. material, color, pattern caused by a prominent resource in the community, which is Nipa Palm.

Keyword: Community Identity, Community Architecture, Palian River Basin

บทนำ

จากยุทธศาสตร์ชาติ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ในประเด็นยุทธศาสตร์ สร้างความหลากหลายในการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ทำให้ภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมให้ชุมชนหรือพื้นที่ อนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตนเอง

ลุ่มน้ำปะเหลียนถือเป็นแหล่งทรัพยากรชายฝั่งที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดตรัง เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งชุมชนเองได้ใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรของลุ่มน้ำปะเหลียนทั้งในด้านการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ เป็นแหล่งทำกินและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว จากความหลากหลายของแหล่งทรัพยากรและศักยภาพของพื้นที่ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และทางชุมชนมุ่งหวังที่จะรักษาฐานทรัพยากรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจ และการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เกิดการพัฒนาชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียนสู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้มีความยั่งยืน เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน และการกระจายรายได้ทางการท่องเที่ยวสู่ชุมชน

ชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพหุวัฒนธรรม ผสมผสาน ระหว่างไทยพุทธ ไทยมุสลิม และจีน ยึดถือการดำเนินชีวิตจากฐานทรัพยากรในลุ่มน้ำปะเหลียนเป็นหลัก เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชนบริเวณลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เด่นชัดของชุมชน ซึ่งอัตลักษณ์ชุมชนนั้น เป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ก่อตัวขึ้นมา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งนั้น ได้ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งวิถีชีวิตชนบทธรรมนิยมและประเพณี นำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้มีความโดดเด่น น่าสนใจ อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชน [1] การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ประเทศไทยเป็นหนึ่งในอันดับต้น ๆ ที่นักท่องเที่ยวเลือกเป็นจุดหมายปลายทาง เนื่องจากมีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทั้งเชิงประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม จากสถิติพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง [2] โดย กระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมเป็นที่นิยมเพิ่มมากขึ้น โดยวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวดังกล่าวเพื่อเป็นการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพสังคม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งการท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นรูปแบบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และการรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีความสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใน อีกทั้งสภาพแวดล้อมกายภาพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงออกถึงตัวตนของชุมชน นั่นคือ อัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งที่ช่วยแสดงถึงเอกลักษณ์และแรงจูงใจให้กับย่าน และยังเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างคุณค่าในเชิงวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กับการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ [3]

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างถูกต้อง เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังคงอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่เด่นชัด ผลการวิจัยที่ได้นำไปสู่การนำเสนอรูปแบบด้านสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดด้านอัตลักษณ์

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและศึกษาข้อมูลด้านอัตลักษณ์ และได้พบว่า อัตลักษณ์ชุมชน มีลักษณะหรืออัตลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนนั้น ๆ สามารถบ่งชี้ลักษณะบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ ได้ [4] สามารถสรุปแนวคิดและทฤษฎีด้านอัตลักษณ์ ได้ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีอัตลักษณ์สถานที่ (Place Identity) เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ของสถานที่และสิ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ เพื่อหาคุณลักษณะที่แท้จริงของพื้นที่นั้น ๆ เกิดเป็นความสัมพันธ์ 3 ประการ [5] ดังนี้

1) ลักษณะทางกายภาพ มีลักษณะเป็นองค์ประกอบทางโครงสร้างด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ รูปแบบของชุมชนมีลักษณะที่เด่นชัด ทั้งด้านทางภูมิศาสตร์ โดยมีอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และลักษณะทางสถาปัตยกรรม

2) ระบบกิจกรรมบนพื้นที่ เป็นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ ลักษณะกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางกายภาพของชุมชน เห็นความเด่นชัดและบ่งบอกถึงความสำคัญของกิจกรรม ที่ชุมชนได้ปฏิบัติ

3) สัญลักษณ์ของสถานที่ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของสถานที่ สามารถสร้างการรับรู้ที่แท้จริงเพื่อใช้ในการอธิบายลักษณะของสถานที่และการอ้างอิงสถานที่ได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง

ฮอล [6] อ้างถึงใน ฉลาดชาย รมิตานนท์ ว่า “อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นลอย ๆ แต่ก่อตัวขึ้นมาภายในวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาใด เวลาหนึ่ง ซึ่งวัฒนธรรมนั้นเป็นโครงสร้างทางสังคมที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว ซึ่งเป็นวงจรที่เรียกว่า วงจรแห่งวัฒนธรรม” ดังนั้น อัตลักษณ์จึงถูกผลิต ถูกบริโภค และถูกควบคุมจัดการภายใต้วัฒนธรรม พร้อมกับการสร้างความหมายต่าง ๆ ผ่านระบบการสร้างภาพตัวแทนที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งต่าง ๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลาย ที่สามารถนำไปสร้างเป็นอัตลักษณ์ได้ จากประเด็นที่ศึกษาข้างต้นนั้น เพื่อที่จะวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างลักษณะทางกายภาพ วิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน และการรับรู้อัตลักษณ์ของสถานที่ ที่จะนำไปสู่การสร้างการสอดคล้องระหว่างอัตลักษณ์ของชุมชนและความต้องการของชุมชน

แนวคิดด้านการออกแบบสถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ และพื้นที่ว่าง

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ และพื้นที่ว่าง ในเชิงพฤติกรรมมนุษย์และสภาพแวดล้อม เป็นลักษณะการออกแบบและวางแผนเพื่อให้เกิดการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ ที่สะท้อนออกมาในงานสถาปัตยกรรม ดังที่ วิลลิสทรี ทรายกรู [7] ได้กล่าวถึงพฤติกรรมมนุษย์ย่อมเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมกายภาพ และสภาพแวดล้อมกายภาพมีส่วนในการส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อพฤติกรรมที่เกิดขึ้นงานออกแบบและวางแผนซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบสภาพแวดล้อมกายภาพ ดังนั้น การออกแบบสถาปัตยกรรมจึงต้องคำนึงถึงที่ว่าง รูปทรง ความงาม ประโยชน์ใช้สอย เทคโนโลยี ฯลฯ อีกทั้ง บริบทสภาพแวดล้อมกายภาพมีการตอบสนองโดยจะสะท้อนออกมาในลักษณะของบริบท ที่ว่าง พื้นที่ว่าง ภูมิทัศน์ พืชพรรณ ธรรมชาติ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ฯลฯ

แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม

เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิดซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างนักวิจัยกับชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน ดังที่ เฉลียว บุรีภักดี (2012) [8] ได้จำแนกตามมิติระดับการมีส่วนร่วมใน 3 รูปแบบดังนี้

1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่มีความไม่เท่าเทียมกันในเชิงอำนาจ

2) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะที่มีการแสดงความคิดเห็นในบางส่วน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะนี้เกิดจากการกำหนดนโยบายของทางภาครัฐ แต่อาจจะไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ

3) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ซึ่งการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ถือเป็นการการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงจากการเรียนรู้ร่วมกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยได้ทราบถึงอัตลักษณ์ชุมชน เป็นการแสดงถึงรากเหง้าหรือวิถีชีวิต วัฒนธรรมทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนนั้น หลอมรวมและยึดถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเนิ่นนานของชุมชนนั้น ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้ได้ทำการศึกษาอัตลักษณ์ทางกายภาพ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน และถอดอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นรูปแบบ ไปสู่การออกแบบทางสถาปัตยกรรม โดยชุมชนเข้ามามีแบบส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) คือ ชุมชนสามารถนำเสนอความคิด แสดงข้อคิดเห็นในทุกกระบวนการ

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านกายภาพ ของพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง
2. ศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง
3. เสนอแนะแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน พื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยสำรวจลักษณะทางกายภาพของชุมชนชุมชน พื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนใน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน และอำเภอกันตัง จังหวัดตรังมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลภาคเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษา ทั้งด้านอัตลักษณ์ชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน และลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ วิถีชีวิต

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษานโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา เพื่อกำหนดพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ และนำไปสู่การออกแบบสถาปัตยกรรม

ขั้นตอนที่ 3 เก็บข้อมูลโดยการลงสำรวจ และการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และการประชุมสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เจาะลึกประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับอัตลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นของชุมชน โดยเลือกวิธีเจาะจง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์ตรวจสอบความถูกต้อง โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านสถาปัตยกรรม และนักวิชาการ จำนวน 2 ท่าน

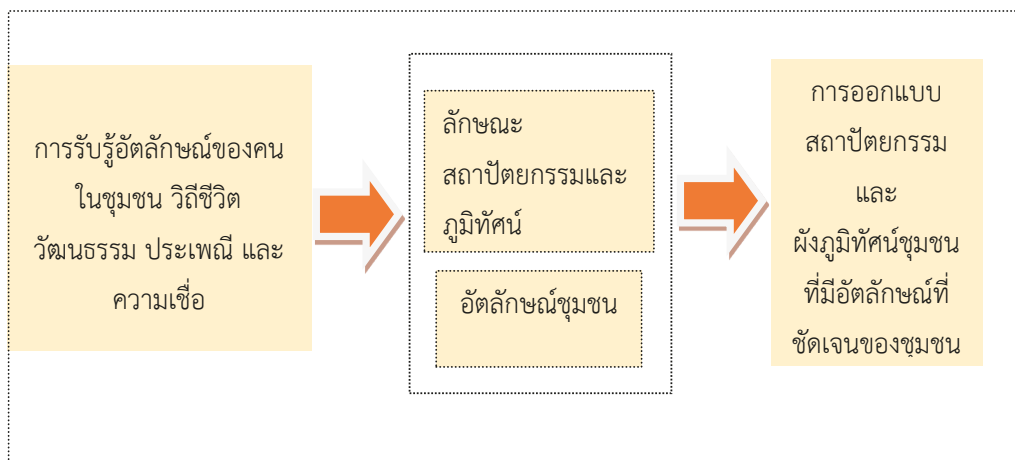
2) การสังเกตการณ์ ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมสำหรับการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน

3) การประชุมสนทนากลุ่ม เป็นการระดมสมองและอภิปรายในเรื่องอัตลักษณ์ชุมชนและแนวทางการออกแบบรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชนจำนวน 2 ครั้ง ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละครั้ง จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

นอกจากนั้น ยังใช้เครื่องมืออื่น ๆ เช่น การจดบันทึกภาคสนาม การบันทึกเสียง การถ่ายภาพนิ่งตามประเด็นของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ และอภิปรายผล

ขั้นตอนที่ 5 การจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมชุมชน ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

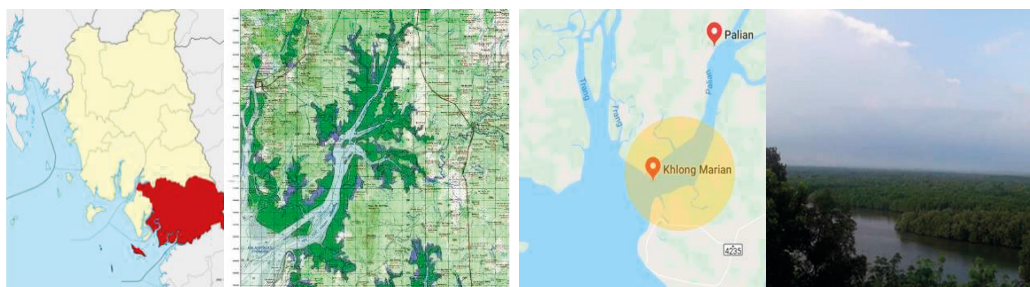
พื้นที่ศึกษา

บริบทพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน

แม่น้ำปะเหลียน มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล มีความยาวประมาณ 58 กิโลเมตร มีลำน้ำสาขาที่สำคัญ 7 สาย ได้แก่ คลองปะเหลียน คลองลำแลง คลองลำปลอก คลองห้วยด้วน คลองลำพิกุล คลองโพรงจระเข้ (คลองไหญ่) และคลองลำขาน แม่น้ำนี้ไหลผ่านท้องที่ในจังหวัดตรัง 4 อำเภอ คือ อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน อำเภอกันตัง และอำเภอหาดสำราญ แล้วไหลลงสู่ทะเลอันดามันที่ปากแม่น้ำปะเหลียน อำเภอปะเหลียน และอำเภอกันตัง ลุ่มน้ำปะเหลียน จัดเป็นระบบนิเวศ 3 น้ำ คือ ระบบนิเวศน้ำจืด ระบบนิเวศน้ำกร่อย และระบบนิเวศน้ำเค็ม บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนที่เป็นหัวใจ

สำคัญของชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะผืนป่าชายเลนในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนกว่า 20,000 ไร่ ป่าจากกว่า 5,000 ไร่ กลายเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อนและพันธุ์สัตว์เฉพาะถิ่น สร้างอาชีพให้แก่ชุมชนบริเวณลุ่มน้ำปะเหลียนมากกว่า 2,000 ครัวเรือน ที่ได้พึ่งพาป่าชายเลน ป่าจาก และทรัพยากรบริเวณลุ่มน้ำปะเหลียน โดยเฉพาะหอยตลับ และหอยนางรมธรรมชาติ ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีความโดดเด่นมากที่สุดในบริเวณลุ่มน้ำปะเหลียน

ฐานอาชีพของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน ทั้ง 4 ตำบล ส่วนใหญ่จะมีอาชีพหลักและอาชีพรองควบคู่กัน อาชีพที่สำคัญ คือ การเกษตร (ยางพารา ปาล์มน้ำมัน) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง (การเลี้ยงกุ้งทะเล การเลี้ยงปลากระชัง) การทำการประมงชายฝั่ง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน และรับจ้างทั่วไป โดยมีทรัพยากรที่สำคัญพื้นที่ป่าชายเลน และพื้นที่ป่าจาก ซึ่งเป็นแหล่งสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรอื่น ๆ นอกจากนี้ในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนพบสัตว์น้ำที่มีความโดดเด่นมาก คือ หอยตลับ หอยนางรม ปูแสม ปูดำ ความมั่งหวังของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน คือ ต้องการรักษาสถานที่ทรัพยากรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจ และการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียนสู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้มีความยั่งยืน เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน และการกระจายรายได้ทางการท่องเที่ยวสู่ชุมชน การเพิ่มมูลค่าด้านผลผลิตในชุมชน

ภาพที่ 2 พื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง
ที่มา : <http://oknation.nationtv.tv/blog>

ผลการศึกษา

ข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ

จากการลงพื้นที่สำรวจทั้งพื้นที่ทางบกและทางน้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนทั้ง 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกันตัง อำเภอย่านตาขาว และอำเภอปะเหลียน การเก็บข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยการสำรวจและการถ่ายภาพ ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การเก็บข้อมูลอัตลักษณ์ของพื้นที่ ด้านสถาปัตยกรรม วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน โดยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และทำการทวนสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้อง จากตัวแทนและผู้นำชุมชนด้วยการจัดเวทีสามธารณะ

ภาพที่ 3 อาชีพประมงพื้นบ้าน การหาหอยปะ

ภาพที่ 4 วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณี

ข้อมูลด้านอัตลักษณ์ชุมชน

จากการสำรวจอัตลักษณ์ชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนพบว่า อัตลักษณ์ชุมชนทั้ง 3 แหล่งมีความใกล้เคียงกัน เนื่องจากชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณี อาชีพ ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรในลุ่มน้ำปะเหลียน สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ได้รับอัตลักษณ์ชุมชนที่โดดเด่นที่สุดในพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน ได้แก่ พื้นที่บ้านวังวน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง โดยสามารถอธิบายได้ ดังนี้ มีลักษณะทางกายภาพที่มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเป็นแนวยาวขนานไปกับชายฝั่งของแม่น้ำปะเหลียน และการตั้งถิ่นฐานเป็นแนวยาวตามลักษณะของเส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้านทั้ง 2 ฝั่ง ทั้งทางบกและทางน้ำลักษณะรูปแบบเศรษฐกิจของชุมชนมีการประกอบอาชีพผลิตสินค้าจากวัสดุเหลือใช้ (จาก) โดยมีการตั้งเป็นกลุ่มผู้ประกอบการแยกตามประเภทผลิตภัณฑ์ เช่น ดีหมา ใบจาก เครื่องจักสาน เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนบ้านวังวนยังประกอบอาชีพการเก็บหอยปะเป็นอาชีพเสริมที่ทำรายได้ดีให้แก่ชุมชนรูปแบบสถาปัตยกรรมปลูกสร้างขนานยาวไปกับลุ่มน้ำปะเหลียน วัสดุประกอบอาคารและโครงสร้างส่วนใหญ่หาได้จากในพื้นที่ เช่น หลังคาและผนังตึกจาก เสาไม้โกงกาง เป็นต้น

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์อัตลักษณ์ชุมชน

อัตลักษณ์ชุมชน	ผลการวิเคราะห์
ทรัพยากร	 ทรัพยากรที่โดดเด่นในพื้นที่ ได้แก่ ป่าจากและป่าโกงกาง ซึ่งเป็นป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอันดับ 4 ของประเทศไทย และแหล่งผลิตใบยาสูบอันดับต้น ๆ ของประเทศ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ จาก ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบพึ่งพาจากฐานทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นจุดเด่นและเป็นพื้นที่หวงแหนของคนในชุมชน
วิถีชีวิต วัฒนธรรม	 คนในชุมชนมีการอาศัยร่วมกันระหว่างไทยพุทธ ไทยมุสลิม และจีน ซึ่งมีวิถีชีวิต พหุวัฒนธรรม บนพื้นฐานอาชีพประมง ทำการเกษตร และจักสาน ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน และประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

อัตลักษณ์ชุมชน	ผลการวิเคราะห์
รูปแบบ สถาปัตยกรรมและ วัสดุ	 The images show traditional stilt houses (banyan) built on wooden poles over water or wetland. The houses have thatched roofs and are surrounded by lush greenery. One image shows a close-up of woven bamboo materials, likely used in the construction of the houses.

รูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านเรือน ปลูกอยู่ริมลุ่มน้ำปะเหลียน ลักษณะอาคารเป็นเรือนพื้นดินของชุมชนลุ่มน้ำ ยกใต้ถุนให้อยู่เหนือน้ำพบว่า วัสดุที่ใช้ประกอบอาคารเป็นวัสดุที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เช่น จาก นามาสานเป็นตับและเสื่อ ใช้สำหรับผนังและหลังคาไม้โก่งก้างนำมาเป็นโครงสร้างหลักของอาคาร ได้แก่ เสาและคาน และผสมผสานด้วยวัสดุอื่น ๆ เช่น สังกะสี

การจัดเวทีเชิงปฏิบัติการ

อัตลักษณ์ของชุมชนมาพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรม

จากการลงสำรวจพื้นที่ในชุมชน การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดประชุมกลุ่ม เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ในการเข้าร่วมจากภาคประชาชน และหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างการรับรู้ สร้างความเข้าใจ และระดมความคิด ในการทวนสอบอัตลักษณ์ของชุมชน ผ่านรูปแบบของวิถีชุมชน วัฒนธรรมประเพณี และฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เกิดจุดเด่นที่ชัดเจนของพื้นที่บ้านวังวน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง คือ เอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ ที่โดดเด่นบนฐานทรัพยากรที่มีในลุ่มน้ำปะเหลียน ทั้งป่าโกงกาง ป่าจาก และการเก็บหอยปะ จากการสัมภาษณ์ บังเหียด หมุดแหล (2020) [9] ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ตำบลวังวน ต่อบัณฑิตชุมชน “ต้องการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ได้แก่ ป่าจาก ป่าโกงกาง เพราะป่าชายเลนเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่ชุมชนใช้พึ่งพิงอยู่ เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวังวน”

การประชุมครั้งที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแบบร่างแนวคิดทางการออกแบบสถาปัตยกรรมต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะและระบุความต้องการ โดยทางชุมชนได้เสนอพื้นที่กิจกรรมส่วนกลาง เพื่อให้สมาชิกในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้ โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มพื้นที่บริการอาหาร พื้นที่ห้องน้ำ และพื้นที่ห้องประชุมย่อย

การประชุมครั้งที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อคืนข้อมูลและประเด็นข้อเสนอแนะจากการจัดประชุมครั้งที่ 1 มาปรับปรุงรูปแบบสภาพแวดล้อมและรูปแบบสถาปัตยกรรม โดยมีข้อเสนอแนะและปรับปรุงจากการประชุมครั้งที่ 1

ผลสรุปจากการจัดเวทีเชิงปฏิบัติการ ด้านอัตลักษณ์ชุมชน รูปแบบสถาปัตยกรรม แนวคิดในการออกแบบให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ได้แก่ การอยู่ร่วมกัน การพึ่งพากันของชุมชนกับฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ให้เกิดรูปแบบสภาพแวดล้อมและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต และการอยู่อาศัยทั้งคนในชุมชน และธรรมชาติ ด้วยการนำวัสดุและรูปแบบธรรมชาติของป่าจากและป่าโกงกาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) ใช้พื้นที่ท่าเรือเป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน
- 2) การจัดวางผัง ให้มีพื้นที่บริการ พื้นที่หอน้ำ พื้นที่ประชุม โดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เหมาะสม

- 3) รูปแบบสถาปัตยกรรมเกิดจากอัตลักษณ์ของชุมชนและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่

ภาพที่ 5 การประชุมเชิงปฏิบัติการ

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่กับการรับรู้ของชุมชน

อัตลักษณ์เฉพาะการรับรู้	วิถีชีวิต	กิจกรรมบนพื้นที่	รูปแบบ/สัญลักษณ์ของพื้นที่
การรับรู้ด้านกายภาพ	เห็นวิถีชีวิตผ่านฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ การทำจาก	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมผ่านวิถีชีวิต อาทิ กิจกรรมจักรสาน กิจกรรมหาหอยปะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของคนในชุมชน	รูปแบบสัญลักษณ์พื้นที่ที่เกิดจากวิถีชีวิตและกิจกรรม และสัญลักษณ์ของคนในชุมชน ได้แก่ ป่าจาก
การรับรู้ด้านจิตภาพ	ชุมชนเชื่อมโยงประสบการณ์ในการรับรู้อัตลักษณ์ของตนเองผ่านวิถีชีวิต	รับรู้กิจกรรมผ่านวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา	สัญลักษณ์ของป่าจาก ไปสู่ผลิตภัณฑ์ และอุปกรณ์ประกอบอาคาร ที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์เฉพาะชุมชนนั้น เกิดขึ้นจากวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชนนั้น ผ่านประสบการณ์ที่คนในชุมชนได้เรียนรู้และสืบทอดกันมา ทำให้เกิดคุณลักษณะเฉพาะชุมชน มีเอกลักษณ์โดดเด่น ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของอภิญญา [4] ที่กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ทางสังคม เป็นอัตลักษณ์เฉพาะสังคมที่บ่งบอกว่า สังคมหรือชุมชนนั้นมีความโดดเด่นอย่างไร ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ชลธิชา [10] ซึ่งกล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ชุมชนเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม

การนำเสนอรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดจากอัตลักษณ์ชุมชน

ผลลัพธ์ด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ในชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เกิดจากการถอดอัตลักษณ์ การอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับทรัพยากรในท้องถิ่น ได้แก่ 1) อัตลักษณ์ของจาก ที่ชุมชนนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ลักษณะของผลิตภัณฑ์ใช้ลวดลายรูปทรงเรขาคณิต เช่น ตารางสี่เหลี่ยม ตารางแบบไขว่ ลักษณะท่อนสี ใช้น้ำเนื้อแท้ของวัสดุ และ 2) อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิมในชุมชน (Architectural Identity) โดยการนำใบจากมาสานเป็นตับจาก สานเป็นลวดลายเรขาคณิต ใช้ทำผนังเรือนและหลังคา ดังแสดงในภาพที่ 6

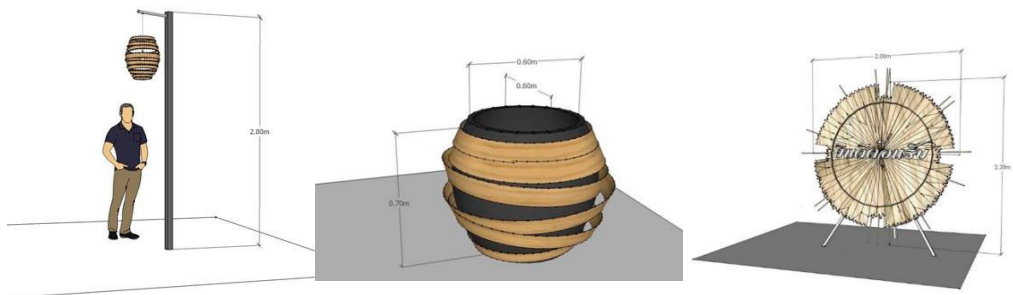
ภาพที่ 6 รูปแบบอัตลักษณ์ในชุมชน

จากอัตลักษณ์ชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน มาสู่แนวทางการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ทำเรือ โดยปรับปรุงจากอาคารและสิ่งก่อสร้างเดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพของชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และรองรับนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากผู้นำชุมชนและชุมชนเองมีการตื่นตัวในการพัฒนาไปสู่ชุมชนท่องเที่ยว

การนำวัสดุท้องถิ่น “จาก” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน มาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการออกแบบสถาปัตยกรรม ด้านรูปแบบ วัสดุ โทนสี และลวดลาย รวมถึง องค์ประกอบอื่น ๆ ในงานสถาปัตยกรรม เช่น ป้ายสื่อความหมาย ถังขยะ และโคมส่องสว่างบนถนน ดังแสดงในรูปที่ 7 และ 8

ภาพที่ 7 อัตลักษณ์ชุมชนไปสู่รูปแบบสถาปัตยกรรม

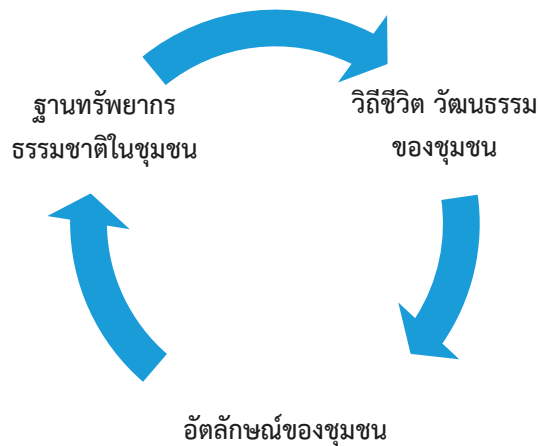
ภาพที่ 8 องค์ประกอบอื่นด้านสถาปัตยกรรม

การอภิปรายผล

อัตลักษณ์ของชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนพบว่า อัตลักษณ์ของชุมชนเกิดจากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของคนในชุมชน ผ่านฐานทรัพยากรในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดการรับรู้และเกิดสำนึกร่วมกัน ผ่านประสบการณ์ที่ถ่ายทอดจากอาชีพ ประเพณี ในชุมชน อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ร่วมของชุมชนถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกัน สอดคล้องกับ Maclucci [11] โดยกล่าวว่า “อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มเป็น กระบวนการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งสามารถสร้างและปรับเปลี่ยนได้ โดยอาศัยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในระบบวัฒนธรรมกลุ่ม ทำให้การดำรงรักษาและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เกิดจากบทบาทของสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ การรับรู้อัตลักษณ์ของชุมชนเชื่อมโยงประสบการณ์ในการรับรู้ผ่านวิถีชีวิต”

รูปแบบสถาปัตยกรรมที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน จึงมีความสำคัญในการที่จะสื่อสารให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้เรื่องราว วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนั้นๆ ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้ได้สรุปความสัมพันธ์แนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมโดยอ้างอิงจากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว แนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมต้องคำนึงถึงพฤติกรรมมนุษย์ในสภาพแวดล้อมกายภาพ ร่วมกับ แนวคิดอัตลักษณ์สถานที่สะท้อนออกมาในลักษณะ ที่ว่าง รูปทรง ประโยชน์ใช้สอย และความงาม นำไปสู่รูปแบบสถาปัตยกรรมได้ 3 ประเด็นดังนี้

- 1) ฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน
- 2) ด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน ที่เกิดฐานทรัพยากรชุมชน
- 3) อัตลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ วัสดุ สี ลวดลาย ที่เกิดจากทรัพยากรที่โดดเด่นในชุมชน ได้แก่ จาก

ภาพที่ 9 ความสัมพันธ์ที่แสดงแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียน คือ การอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับทรัพยากรในท้องถิ่น นั่นคือ คนและป่าจาก บนพื้นฐานวิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนเกิดความหวงแหนและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ นำไปสู่การสร้างอาชีพ รายได้ และสร้างความสามัคคี จนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนในชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน

การนำอัตลักษณ์ชุมชนมาใช้ในยกระดับเศรษฐกิจ เพื่อรองรับและส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้หลักการออกแบบสถาปัตยกรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยในการพัฒนานั้นถือเป็นการต่อยอดเพื่อนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งและมีศักยภาพ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยใช้ “ป้าจาก” ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญของชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม จนเกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชน มาเป็นแนวคิดในการออกแบบ

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ควรศึกษาการนำวัสดุที่มีอัตลักษณ์พื้นถิ่น มาใช้ในงานสถาปัตยกรรมด้านรูปแบบ และวัสดุทดแทนร่วมสมัย ที่หาได้ง่ายและมี ราคาถูกกว่า โดยยึดหลักการ เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการต่อยอดวัสดุที่เกิดจากฐานทรัพยากรชุมชนไปสู่ทางด้านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในอนาคต อีกทั้ง การนำรูปแบบสถาปัตยกรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ หน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบสามารถนำรูปแบบไปตั้งงบประมาณด้วยการบรรจุโครงการดังกล่าวไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อจะได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในการจัดสรรงบประมาณการก่อสร้าง

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนงบรายได้ประจำปี 2561 จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้นำชุมชน และชุมชน ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและกิจกรรมอื่น ๆ ระหว่างดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

References

- [1] Phongnak, I. (2015). Identity of U Thong Ancient City Community Suphanburi province. *Silpakorn University Journal*, 8(3), 511-523. (In Thai)
- [2] Ministry of Tourism & Sport. (2015). *Thailand Tourism Strategy 2015-2017*. (Online). Retrieved on May 14, 2021, from https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114. (In Thai)
- [3] Issarathumnoon, W. (2015). *Documents for Teaching in Architectural and Environmental Conservation*. Bangkok: Faculty of Architecture, Chulalongkorn University. (In Thai)
- [4] Fuengfusakul, A. (2003). *Identity, Theory Review and Conceptual Framework*. Research Council Committee National Branch of Sociology. Bangkok: Office of the National Research Council of Thailand. (In Thai)
- [5] Meak-on, S. (2013). Impact of Tourism on Community Identity: a Case Study of the Amphawa Community. *Academic Journal, Faculty of Architecture, Khon Kaen University*, 12, 4. (In Thai)
- [6] Hall, E.T. (1966). *The Hidden Dimension*. Garden City, N.Y., Doubleday.
- [7] Horryangkun, W. (2002). *Human Behavior and the Environment*. (3rded.). Publisher of Chulalongkorn University. (In Thai)

- [8] Bureephakdee, C. (2012). *Community Research Study*. Bureau of Higher Education Standards University department. (In Thai)
- [9] Yate Mutlhae, (Interview), Satinee.W. (Interviewer), Address: Wangwon Piers, Kantang, Trang. March 16, 2018. (In Thai)
- [10] Malaom, C. (2012). *Community Identity the Foundation for Education*. Journal of Education, Rajabhat Maha Sarakham University, 9(1), 41. (In Thai)
- [11] Witoonsaritsilpa, W. (2005). *the Construction of Thai Middle-Class Identities: a Narrative Analysis of Travel Writings* [Unpublished master's thesis]. Thammasat University. (In Thai)

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ (Reader)

ต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารปาริชาติ ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม – มีนาคม 2565) ได้รับการตรวจแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิดังรายนามต่อไปนี้

1 Prof. Dr. Kamonchanok Suthiwartnarueput	Faculty of Commerce and Accountancy,
Chulalongkorn University
2 Prof. Sukanya Sujachaya	Faculty of Liberal Arts, Mahidol University
3 Assoc. Prof. Cr. Kwanchewan Buadaeng	Faculty of Social Sciences,
Chiang Mai University
4 Assoc. Prof. Dr Suebpong Thammachat	Institute for Southern Thai Studies,
Thaksin University
5 Assoc. Prof. Dr. Chanathat Boonrattanakittibhumi	King Mongkut's Institute of Technology
Ladkrabang, Prince of Chumphon Campus
6 Assoc. Prof. Dr. Choomket Sawangjaroen	Faculty of Architecture and Planning,
Thammasat University
7 Assoc. Prof. Dr. Nirat Soodsang	Faculty of Architecture Art and Design,
Naresuan University
8 Assoc. Prof. Dr. Nongnit Chancharat	Faculty of Business Administration and
Accountancy, Khon Kaen University
9 Assoc. Prof. Dr. Nuttapol Assarut	Faculty of Commerce and Accountancy,
Chulalongkorn University
10 Assoc. Prof. Dr. Pornpan Khemakunasai	Faculty of Humanities and Social Sciences,
Thaksin University
11 Assoc. Prof. Dr. Saowanit Kanchanarat	Faculty of Architecture and Design,
King Mongkut's University of Technology
North Bangkok
12 Assoc. Prof. Dr. Skorn Koonawootrittriron	Faculty of Agriculture, Kasetsart University
13 Assoc. Prof. Dr. Somkiat Eiamkanchanalai	Faculty of Commerce and Accountancy
Marketing, Chulalongkorn University
14 Assoc. Prof. Dr. Sophana Srichampa	Reserch Institute for Languages and
Cultures of Asia, Mahidol University
15 Assoc. Prof. Dr. Sukanya Aimimtham	Faculty of Humanities and Social Sciences,
Khon Kaen University
16 Assoc. Prof. Dr. Supasawad Chardchawarn	Faculty of Political Science,
Thammasat University

17 Assoc. Prof. Dr. Yos Borisutdhi	Faculty of Agriculture, Khon Kaen University
18 Assoc. Prof. Rewat Suksikarn	School of Architecture and Design, Walailak University
19 Asst. Prof. Dr. Chorpech Panraluk	Faculty of Architecture art and design, Naresuan University
20 Asst. Prof. Dr. Phrae Sirisakdamkoeng	Faculty of Archaeology, Silpakorn University
21 Asst. Prof. Dr. Thanapauge Chamaratana	Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University
22 Asst. Prof. Dr. Wachiraporn Janphotanukul	Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University
23 Asst. Prof. Mana Taiwattanakul	Faculty of Painting, Sculpture and Graphic Arts, Silpakorn University
24 Asst. Prof. Olan Rattanakdee	Thammasat University Research and Consultancy Institute

ข้อมูลทั่วไปของวารสารปาริชาติ

ลักษณะของวารสาร

วารสารปาริชาติ เป็นวารสารเผยแพร่ผลงานวิจัย/ ผลงานวิชาการ และผลงานวิชาการรับใช้สังคม ทางด้านด้านศิลปะและมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการ และการบัญชีของบุคลากร นักวิจัย ในมหาวิทยาลัยทักษิณ และหน่วยงานต่าง ๆ

ข้อแนะนำทั่วไป

1. เรื่องที่รับพิมพ์ในวารสารวิจัยนี้ต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร รายงานหรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน
2. ผู้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารนี้จะต้องเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยทักษิณเท่านั้น ยกเว้น บทความพิเศษที่กองบรรณาธิการพิจารณาให้ได้รับการยกเว้น
3. ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. เนื้อหา บทความหรือข้อคิดเห็นที่พิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นของผู้เขียนเท่านั้น กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย
5. ต้นฉบับจะต้องได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนการตีพิมพ์

ประเภทของผลงานที่จะรับตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles)
2. บทความวิชาการ (Articles)
3. บทความรับใช้สังคม (Socially-Engaged Articles)
4. บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
5. บทความปริทัศน์ (Review Article)

รูปแบบการเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องพิมพ์บนกระดาษขาว ขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว ใส่เลขหน้ากำกับหน้าทุกหน้า โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun ขนาดตัวอักษร 14 ถ้ามีภาพประกอบ ควรเป็นภาพถ่ายขาว-ดำที่ชัดเจน นอกจากจำเป็นจึงควรใช้ภาพสี และถ้ามีภาพวาดลายเส้นให้วาดบนกระดาษขาว โดยใช้หมึกดำให้สะอาดและลายเส้นคมชัด ความยาวของเนื้อหา รวมภาพ ตาราง ไม่ควรเกิน 15 หน้า
2. การตั้งค่าหน้ากระดาษ
 - ระยะขอบบน (Top margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบล่าง (Bottom margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบซ้าย (Left margin) ขนาด 1.50” หรือ 3.00 เซนติเมตร
 - ระยะขอบขวา (Right margin) ขนาด 1.00” หรือ 2.54 เซนติเมตร
3. การส่งต้นฉบับ ดังนี้

ส่งทางระบบวารสารออนไลน์ Thai Journals Online (ThaiJO) สามารถเข้าไปได้ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/>

4. บุคคลทั่วไปที่ต้องการส่งบทความ เมื่อผ่านการพิจารณาเชิงคุณภาพเบื้องต้นแล้ว ทางวารสารมีการแจ้งให้ชำระค่าตรวจประเมินบทความ (ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิ) จำนวน 2,000 บาทต่อบทความ ผ่านทางธนาคารออมสิน ชื่อบัญชี PARCJ เลขที่บัญชี 0-2032823816-5 สาขาป่าพะยอม พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังวารสารปริชาติ ทางระบบออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal> หรือ ติดต่อกองจัดการวารสารปริชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7242 หรือ 08-1540-7304 อีเมล parichartjournal@tsu.ac.th
5. การยกเลิกบทความ หรือ การถอนบทความ มีรายละเอียดดังนี้
- การยกเลิกบทความ** คือ การเพิกถอนบทความก่อนที่จะมีการตีพิมพ์เผยแพร่
- การถอนบทความ** คือ การถอนบทความที่ดำเนินการตีพิมพ์และเผยแพร่เรียบร้อยแล้ว
- ในกรณี** การยกเลิกบทความหรือการถอนบทความ สามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ใน <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/> และหากมีการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความเจ้าของบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ

รายละเอียดการเตรียมต้นฉบับ

บทความวิจัยให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และจัดให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ชื่อภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 20 ตัวหนา
2. **ชื่อผู้เขียน (Authors)** ครบทุกคน และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดอยู่กึ่งกลางของหน้ากระดาษ โดยให้กำกับหมายเลขยกกำลังไว้ต่อท้ายด้วย สำหรับชื่อตำแหน่ง หรือตำแหน่งวิชาการ และหน่วยงานให้พิมพ์ไว้ในส่วนของเชิงอรรถ (หน้าที่ 1) โดยพิมพ์ชื่อหน่วยงานต้นสังกัดระดับภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือ จากงานย่อยถึงระดับสูงให้ตรงกับตัวเลขยกกำลังที่กำกับไว้ในหน้าเดียวกัน
3. **บทคัดย่อ และ Abstract** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน 250 คำ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ
4. **คำสำคัญ (Keywords)** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้เลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความไม่เกิน 5 คำ โดยพิมพ์ต่อจากส่วนเนื้อหาของบทคัดย่อ และ Abstract ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ Keywords ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะ
5. **เนื้อเรื่อง (Main Body)** ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์
 - **หัวข้อใหญ่** ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
 - **หัวข้อย่อย** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
 - **เนื้อความ** ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ บรรทัดแรกของทุกย่อหน้า เยื้อง 0.5 นิ้วของบรรทัดถัดไป และประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

- 1) บทนำ (Introduction) บอกความสำคัญ หรือ ที่มาของปัญหาของสิ่งที่ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือสร้างสรรค์ผลงาน และอาจรวมการสำรวจเอกสาร (Review of Related Literature)
- 2) วัตถุประสงค์ (Objective) บอกถึงเป้าหมายของสิ่งที่ศึกษา
* บทนำและวัตถุประสงค์ อาจเขียนรวมกันได้
- 3) ระเบียบวิธีการศึกษา (Methodology) บอกรายละเอียดในวิธีการศึกษา การดำเนินการ ให้ได้มาถึงสิ่งที่ค้นคว้า สร้างสรรค์ เป็นต้น
- 4) ผลการศึกษา (Results) บอกถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัยหรือผลการสร้างสรรค์ และอาจให้แนวทางถึงการนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต
- 5) สรุปและการอภิปรายผล (Discussion) ให้แสดงถึงการสรุปผลที่ได้ถึงการศึกษาและการให้เหตุผลว่า ผลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือ สร้างสรรค์ ได้มาอย่างไร และเหตุใด จึงได้ผลดังกล่าว
* 4) และ 5) อาจเขียนรวมกันได้
- 6) การอ้างอิงท้ายในเรื่อง (References) ใช้การอ้างอิงแบบ APA 6th Edition และต้องใช้ภาษาอังกฤษเท่านั้น

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง แบบตัวเลข ใช้วิธีการดังนี้

1. ใส่ตัวเลขกำกับไว้ในเครื่องหมาย [] ท้ายข้อความหรือชื่อบุคคลที่อ้างอิง โดยให้ตัวเลขอยู่ในระดับบรรทัดเดียวกันกับเนื้อหา เช่น [1]
2. ให้ใส่ตัวเลขอ้างอิงเรียงลำดับตั้งแต่เลข 1 เป็นต้นไป ต่อเนื่องกัน และในกรณีที่มีการอ้างอิงซ้ำให้ใช้ตัวเลขเดิมที่เคยใช้อ้างมาก่อนแล้ว
3. แหล่งที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดในบทความจะไปปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง (References) ท้ายบทความ โดยเรียงลำดับตามหมายเลข และพิมพ์หมายเลขอยู่ในเครื่องหมาย []
4. กรณีที่อ้างอิงเอกสารหลายรายการในคราวเดียวกัน
 - 4.1 อ้างอิงไม่เกิน 2 รายการให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่น เช่น [1, 5]
 - 4.2 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการที่ต่อเนื่องกันให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่น เช่น [1-3] หรือ [1-5]
 - 4.3 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการทั้งต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นในกรณีไม่ต่อเนื่อง และเครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่นในกรณีต่อเนื่อง เช่น [1, 4-5]

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ใช้ระบบตัวเลขอยู่ในวงเล็บ “[]” หลังข้อความที่อ้างถึง โดยตัวเลขดังกล่าวเรียงตามลำดับการอ้างอิง

ตัวอย่าง

1. โดยได้รับการสนับสนุนทุกทางจากภาครัฐ [1]...
2. Strong Security Measures for Sustainable Peace on the Korean Peninsula [2]

การอ้างอิงในท้ายเรื่อง ใช้การอ้างอิงแบบ APA 6th Edition

ภาษาต่างประเทศ คนแรกให้ขึ้นด้วยนามสกุล, ตามด้วยอักษรย่อของชื่อหน้า ชื่อกลาง (ถ้ามี) คนถัดไปจะเขียนระบบเดียวกับคนแรก และต้องเหมือนกันทุกรายการ เช่น

เกษรชัย และหิม และเก็ตลวา บุญปรการ

Laeheem, K., & Boonprakarn, K.

1) หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// เมืองที่พิมพ์.:/ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[1] Kongsakon, R., & Pojam, N. (2008). *Family Violence*. Bangkok : Srinakharinwirot University. (in Thai)

* กรณีหนังสือที่พิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง ให้ระบุครั้งที่พิมพ์ด้วย โดยเขียนรูปแบบบรรณานุกรม ดังนี้
ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์).// เมืองที่พิมพ์.:/ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[2] Sengpracha, N. (1998). *Human and Society* (4th ed.). Bangkok: O. S. Printing House. (in Thai)

2) บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร, ปีที่/(ฉบับที่),/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

[3] Chitniratna, N. (2013). Socio-Cultural Change through Diversity of Life History and Experience of Congested Community Leaders. *Parichart Journal Thaksin University*, 26(1), 30-73. (in Thai)

3) บทความในรายงานการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// ใน/ชื่อการประชุม.// เลขหน้า.// วันที่/เดือน/ปี,/สถานที่ประชุม.// เมืองที่พิมพ์.:/ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[4] Pitsakan, W. and Tavonprasith, B. (2017). The Mobility of Myanmar Labours in the Fishery Industry in Muang District, Ranong Province. In *The 27th Thaksin University National Academic Conference*. 156-163. May 3-6, 2017, B.P. Samila Beach Hotel, Muang, Songkhla. Songkhla: Thaksin University. (in Thai)

4) บทความในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์).// “ชื่อบทหรือบทความในหนังสือ”, ใน/ชื่อผู้แต่งหรือผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ(ถ้ามี).// ชื่อหนังสือ.// เลขหน้า.// เมืองที่พิมพ์.:/ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[5] Chantaraopakorn, A. (2007). The Chakhe Solo Concert. In Waerawat Aksornkaew (Ed.). *Music Talk*. 4-7. Bangkok: Chong Charoen Printing House. (in Thai)

5) บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ.//(ปีที่พิมพ์,วันที่/เดือน).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์.//เลขหน้า

ตัวอย่าง

[6] Chuensintu, T. (2009, January 6). Travel in the Footsteps of the Buddha to Bring Good Luck for the New Year. *Matichon*. 23.

6) วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์.//ระดับของวิทยานิพนธ์/ชื่อปริญญา./เมืองที่พิมพ์./ชื่อสถานการศึกษา.

ตัวอย่าง

[7] Promrak, T. (2007). *Women and Domestic Violence: Divorce as the Solution*. Unpublished Master's Thesis. Bangkok: Thammasart University. (in Thai)

7) เอกสารที่สืบค้นจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

เอกสารจากอินเทอร์เน็ต มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดังนั้น รูปแบบการเขียนรายการบรรณานุกรม จึงใช้รูปแบบเดียวกับสิ่งพิมพ์นั้น ๆ ได้ เพียงแต่เพิ่มเติมข้อมูลที่เกี่ยวกับการสืบค้นชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง.//เมืองที่พิมพ์./สำนักพิมพ์.//สืบค้นเมื่อ,/จาก <http://www.....>

ตัวอย่าง

[8] Office of Pattani Provincial Culture. (2015). *Religion Information*. Retrieved September 3, 2015, from: http://province.m-culture.go.th/pattani/old/new_page_16.htm. (in Thai)

8) รูปแบบการเขียนบุคคลานุกรม

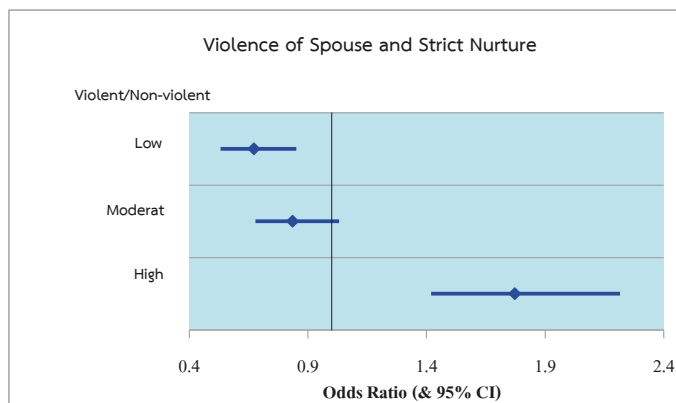
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/(ผู้ให้สัมภาษณ์),//ชื่อผู้สัมภาษณ์/(ผู้สัมภาษณ์),/สถานที่สัมภาษณ์,/เมื่อวันเดือนปีที่สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

[9] Srisajjang, S. (Interviewee), Chankhonghom, J. (Interviewer), Address: No.121/2 Baan Mae Toei, Moo 1, Thakham District, Hat Yai County, Songkhla Province. March 13, 2016. (in Thai)

6. การใช้คำย่อ สัญลักษณ์ คำย่อที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำเต็มเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หลังจากนั้นสามารถใช้คำย่อเหล่านั้นได้ตามปกติความเข้าใจให้เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้คำย่อที่ชื่อเรื่องและในบทคัดย่อ ไม่แนะนำให้ใช้คำย่อเกิน 4 ครั้ง ใน 1 บทความ ส่วนสัญลักษณ์ที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบายเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หลังจากนั้นไม่จำเป็นต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบาย

7. **รูปภาพ** จัดขีดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายรูปภาพให้พิมพ์ไว้ใต้รูปภาพตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ ตัวอย่างเช่น

ภาพที่ 1 อัตราส่วนออดส์ของพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรสกับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน

8. **ตาราง** จัดขีดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายตารางพิมพ์ไว้ด้านบนของหัวข้อตาราง และใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังประสบการณ์ความรุนแรงกับพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรส

ภูมิหลังประสบการณ์ความรุนแรง	ความรุนแรงในคู่สมรส			Chi-square	p-value
	ไม่รุนแรง (947)	รุนแรง (589)	รวม (1,536)		
การเคยถูกล่วงโทษอย่างรุนแรงในวัยเด็ก				11.974	0.003
ไม่เคย	68.2	31.8	28.1		
นาน ๆ ครั้ง	60.5	39.5	38.4		
ประจำ	57.5	42.5	33.5		
การเคยเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีในวัยเด็ก				9.280	0.009
ไม่เคย	68.8	31.2	39.8		
นาน ๆ ครั้ง	61.0	39.0	39.8		
ประจำ	58.6	41.4	20.4		
การเคยมีพฤติกรรมรุนแรงในวัยเด็ก				34.923	0.000
ไม่เคย	69.3	30.7	38.4		
นาน ๆ ครั้ง	60.1	39.9	44.9		
ประจำ	48.2	51.8	16.7		

มหาวิทยาลัยสมบูรณแบบ ที่ผลิตบัณฑิต พัฒนากำลังคน
วิจัยและบริการวิชาการ เพื่อรับใช้สังคมท้องถิ่นได้
ประเทศไทย และอาเซียน
ให้เป็นสังคมแห่งปัญญาและสันติสุขที่ยั่งยืน

(คัดจาก บางส่วนของพันธกิจมหาวิทยาลัย)

PARICHART JOURNAL

THAKSIN UNIVERSITY

กองจัดการวารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210

โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7242

E-mail: parichartjournal@tsu.ac.th, research.tsu@gmail.com

